

**FİLİSTİN-İSRAİL ÇATIŞMASININ
TARİHİ SEYRİ VE TEMMUZ
2014 GAZZE SALDIRISININ
TÜRK YAZILI BASININA YANSIMASI**

Omar ABUFAYYAD

**Yüksek Lisans Tezi
Gazetecilik Anabilim Dalı
Doç. Dr. Salih SEYHAN**

2015

Her Hakkı Saklıdır

**ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI**

Omar ABUFAYYAD

**FİLİSTİN-İSRAİL ÇATIŞMASININ TARİHİ SEYRİ VE
TEMMUZ 2014 GAZZE SALDIRISININ TÜRK YAZILI
BASININA YANSIMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Salih SEYHAN**

ERZURUM-2015

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

26/06/2015

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum " FİLİSTİN-İSRAİL ÇATIŞMASININ TARİHİ SEYRİ VE TEMMUZ 2014 GAZZE SALDIRISININ TÜRK YAZILI BASININA YANISMASI"adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
 Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
 Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

26/06/2015

Omar ABUFAYYAD

F-83/00/22.02.2012

F-83/00/22.02.2012

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Salih SEYHAN danışmanlığında, Omar AB. FAYHAD. tarafından hazırlanan bu çalışma 26 / 06 / 2015. tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Gazetecilik..... Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Yusuf Yaman

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Salih Seyhan

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Dastan

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 26 / 06 / 2015..

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	V
ABSTRACT	VII
KISALTMALAR DİZİNİ	VIII
TABLolar DİZİNİ	IX
ÖNSÖZ	X
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE	I
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
YAHUDİLERİN MENŞEİ VE YAHUDİLERİN TARİH SAHNESİNE ÇIKIŞI ...	4
1.1. YAHUDİLERİN MENŞEİ	4
1.2. YAHUDİLERİN TARİH SAHNESİNE ÇIKIŞI	5
1.3. YEŞÛ ÖNDERLİĞİNDE YAHUDİLERİN FİLİSTİN'E YERLEŞMELERİ VE HÂKİMLER DÖNEMİ	7
1.4. İLK YAHUDİ DEVLETLER (DAVUD VE SÜLEYMAN KRALLIĞI)	7
1.5. BABİL SÜRGÜNÜ VE İKİNCİ MABED DÖNEMİ	8
1.6. ROMA- BİZANS VE ARAP EGEMENLİĞİNDE YAHUDİLER	9
1.7. HAÇLILAR-MEMLÜKLER VE OSMANLILAR HÂKİMİYETİNDE YAHUDİLER	11
1.8. KUDÜS'ÜN MÜSLÜMANLAR VE YAHUDİLER AÇISINDAN ÖNEMİ	14
1.8.1. Kudüs'ün Müslümanlar Açısından Önemi	14
1.8.2. Kudüs'ün Yahudiler Açısından Önemi	17
İKİNCİ BÖLÜM	19
SON YAHUDİ DEVLETİNİN KURULUŞU	19
2.1. OSMANLI DÖNEMİNDE YAHUDİLER VE II. ABDULHAMİT'İN YAHUDİ SİYASETİ	19
2.2.SİYONİZMİN KURULUŞU	23
2.2.1.Siyonist Kongre	23
2.3. Balfour Deklarasyon	28
2.4. Filistin'e Yahudi Göçleri ve Yerleşim Politikaları	30
2.5. Manda Yönetimi	31

2.6. ORTA DOĞU KAVRAMI	33
2.7. İSRAİL DEVLETİ'NİN KURULUŞU	35
2.7.1.Arap-İsrail Savaşları ve İsrail'in Bugünkü Sınırlarına Ulaşması	35
2.8. Arap-İsrail Mücadelesi Penceresinden Türkiye-İsrail İlişkileri.....	44
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	52
FİLİSTİN DEVLETİNİN KURULUŞU	52
3.1. EL-FETİH HAREKETİNİN ORTAYA ÇIKIŞI İLKELERİ.....	52
3.2.FİLİSTİN'DE HAMAS HAREKETİNİN ORTAYA ÇIKIŞI	58
3.2.1.Hamas Hareketinin İlkeleri ve Hedefleri.....	59
3.2.2.Siyonist İsrail İşgaline Karşı Çatışmaya Hamas Hareketinin Bakışı	61
3.2.3.Hamas Hareketinin Askeri Eylemleri.....	63
3.3. FİLİSTİN DEVLETİNİN KURULUŞU YÖNETİM VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER.....	65
3.3.1. Filistin Yönetiminin Doğuşu	67
3.3.2. Filistin Yönetiminin Dış Politikası.....	71
3.4.BM GÖZLEMCİ ÜYELİK STATÜSÜ.....	74
3.5.GAZZE'NİN COĞRAFİ DURUMU VE DIŞ İLİŞKİLERİ	79
3.5.1.Konumu ve Coğrafi Sınırları.....	80
3.5.2.Nüfus Yoğunluğu	80
3.5.3.Gazze Bölgesinde Temel Kentsel Bloklar.....	81
3.6.GAZZE'DE ALT YAPI, SOSYAL YAŞAM VE EKONOMİK DURUM.....	84
3.6.1.İsrail'in Tarım Üzerindeki Etkisi	89
3.6.2.İşgalin Sanayi Üzerindeki Etkisi	90
3.6.3.İsrail Yönetiminin İthalat Üzerine Dayattığı Şartlar	90
3.6.4.Banka Kredilerinin Yokluğu	90
3.6.5.İsrail'den Gelen Ham Madde ve Yarı Mamul Maddelerin Maliyetinin Yükselmesi.....	91
3.6.6. Yerel Sanayi Ürünlerine Koruma Sağlanmaması	91
3.7.GAZZE'YE İSRAİL SALDIRILARI	92
3.7.1.2008-2009 İsrail Saldırısı	92
3.7.2.Sonuçlar ve Harpten Alınacak Dersler	93
3.7.2.1.Savaşın Sonuçları.....	93

3.7.2.1.1.Siyasi Sonuçlar	93
3.7.2.1.2.Askeri ve Güvenlik Düzeyinde	95
3.7.3. 2012 Gazze Saldırısı.....	96
3.7.3.1.Filistin Kanadını Tafafından Saldırının Siyasi Ortam Üzerindeki Sonuçları.....	98
3.7.3.2.İsrail Kanadı Tarafından Saldırının Siyasi ve Diplomasi Sonuçları	98
3.7.4.2014 İsrail Saldırısı	99
3.7.4.1. Savaşın Amaçları ve Sebepleri.....	102
3.7.4.2. Gazze’de yapılan üçüncü savaşın başlamasından önce beş önemli sebep ...	103
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	105
YENİ ŞAFAK, HÜRRİYET, CUMHURİYET VE ZAMAN GAZETELERİNDE 8	
TEMMUZ 2014’DE GAZZE’YE YAPILAN SON SALDIRI HABERLERİNİN	
İNÇLENMESİ.....	105
4.1.OLAYLARIN KRONOLOJİK SEYRİ	105
4.2.ÇALIŞMANIN AMACI.....	122
4.3.YÖNTEM VE YAKLAŞIM	122
4.4.ÇALIŞMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ	123
4.5.ARAŞTIRMAYA KONU OLAN GAZETELER.....	123
4.5.1.Yeni Şafak Gazetesi	123
4.5.2.Cumhuriyet Gazetesi	124
4.5.3.Zaman Gazetesi	125
4.5.4.Hürriyet Gazetesi.....	125
4.6.ÇALIŞMADA ÖRNEKLEM OLARAK ALINAN SÖZ KONUSU	
GAZETELERİN 17 HAZİRAN-30 AĞUSTOS 2014 TARİHLERİ ARASINDAKİ	
SAYILARI ÜÇ DÖNEME AYRILARAK İNCELENMİŞTİR.....	126
4.6.1.Dönem (17 Haziran-30 Haziran 2014) Üç İsrail’li Yerleşimcinin 12 Haziran’da	
Kaybolmasından Sonra Başlayan ve Ölü Olarak Bulunmalarına Kadar Geçen	
Dönem.....	126
4.6.2.Dönem (1 Temmuz-26 Ağustos 2014) İçinde Geçici Ateşkesleri de Barındıran	
İsrail’in Havadan ve Karadan Gazze’ye Saldırdığı Dönem.....	132
4.6.3.Dönem (27 Ağustos-30 Ağustos 2014)Kalıcı Ateşkes İmzalanmasından Sonraki	
Dönem.....	149
SONUÇ.....	155

KAYNAKÇA	158
ÖZGEÇMİŞ.....	170

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****FİLİSTİN-İSRAİL ÇATIŞMASININ TARİHİ SEYRİ VE TEMMUZ 2014
GAZZE SALDIRISININ TÜRK YAZILI BASININA YANSIMASI****Omar ABUFAYYAD****Danışman: Doç. Dr. Salih SEYHAN****2015 – Sayfa: 169 + IX****Jüri: Doç. Dr. Salih SEYHAN****Prof. Dr. Uğur YAVUZ****Yrd. Doç. Hüseyin DAŞTAN**

Filistin-İsrail çatışmasının doğru olarak anlaşılması, büyük ölçüde bu iki toplum arasındaki ilişkilerin tarihsel sürecinin doğru okunmasına bağlıdır. Müslümanların yeryüzündeki son hamisi olan Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinden çekilmesiyle Filistin'li Müslümanlar da sahipsiz kalmıştır. Halkı temsil edip etmediği hep tartışılan liderler tarafından yönetilen Arap ve Arap olmayan İslam ülkeleri, Müslüman bir halka yardım etmekten ve yaptırım gücü olan bir birlik oluşturmaktan oldukça uzak görünmektedir. Böyle olunca Filistin'e küçük küçük göçlerle başlayan Yahudi yerleşimleri, Batı'nın daha sonra Ortadoğu olarak adlandırılan bölgedeki çıkarlarına da uygun düşünce, hiç bir evrensel hukuk kuralını tanımayan ve sürekli katliam yapan bir devlet haline dönüştü.

1948 yılında kurulan İsrail devleti, topraklarını sürekli genişletme temayülünde olmuş ve bu amaçla Filistin halkının yaşadığı toprakları işgal ederek, onları kalabalık bir nüfusla çok dar bir alanda ve tecrid edilmiş bir halde yaşamaya mahkum etmiştir.

Filistinlilerin yaşadığı iki bölgeden biri olan ve bugüne kadar bir çok kez saldırıya uğramış olan Gazze, en son Temmuz 2014'de yine kanlı bir İsrail saldırısına sahne olmuştur. Bu saldırıya bütün dünyada olduğu gibi Türk medyasında da geniş yer verilmiştir.

Filistin-İsrail çatışmasının tarihsel sürecini ve son Gazze saldırısının Türk yazılı basınına yansımaları konu alan bu çalışmada, iki toplum arasındaki (Bu ilişkiler çoğu zaman veya eş-zamanlı Arap-İsrail ilişkileri ve çatışmaları olarak da adlandırılmıştır.) olaylar, din ve siyaset eksenli olarak geniş bir şekilde ortaya koyulmuştur. Yahudilerin tarih sahnesine çıkışı, dini inançları, Filistin ve Kudüs'ün Yahudi ve İslam toplumu için ne ifade ettiği, Osmanlı-Yahudi ilişkileri, Batı-Yahudi ilişkileri, Siyonist Kongre ve İsrail devletinin kuruluşu ele alınan konular arasındadır. Çok sayıda Türkçe ve Arapça kaynaklardan literatür tarama yöntemiyle oluşturulan bu bölüm, son Gazze saldırısının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacağı gibi, olayların Türkiye'deki gazetelere yansımalarını çözümlemeye de katkı sağlayacaktır.

Saldırının gazetelere yansımalarının incelendiği son bölümde, Türkiye'deki yazılı basından örneklem olarak seçilen dört gazete (Zaman, Yeni Şafak, Hürriyet, Cumhuriyet), çeşitli tablolar oluşturularak içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir.

Çalışmanın sonuç bölümünde, Tarihsel süreç ışığında bugünkü olaylar yorumlanmış ve Gazetelerin incelenmesi ile elde edilen sonuçlar ortaya koyulmuştur.

Anahtar kelimeler: Temmuz 2014 Gazze saldırısı, Gazze, Filistin-İsrail, Kudüs, İsrail saldırısı, Türk medyası ve Gazze

ABSTRACT

MASTER THESIS

Historical Reflections on the Palestinian-Israeli conflict: The Gaza Attack; written in Turkish Press, July 2014
Historical Reflections on the Palestinian-Israeli conflict: The Gaza Attack; written in Turkish Press, July 2014
Omar ABUFAYYAD

Danışman: Doç. Dr. Salih SEYHAN

2015 – Sayfa: 169 + IX

Jüri: Yrd. Doç. Dr. Salih SEYHAN

Prof. Dr. Uğur YAVUZ

Yrd. Doç. Hüseyin DAŞTAN

To understand right Palestinian-Israeli conflict depends largely on reading the historical process of the relations between the two communities accurately. With the withdrawal of the last protector of Muslims, Ottoman Empire, from the stage of history, Muslims in Palestine have remained unattended. Arab and non-Arab Islamic countries, governed by leaders who represent the people, have always been discussed whether they represent them or not. They seem quite far from forming a union with the power and the sanctions to help the Muslims public. In that situation, with tiny little migration of Jewish settlements to Palestine, and as they accorded with the benefits of West in the area, later called as Middle East, have become a state which continuous massacre and do not recognize any universal law.

The State of Israel founded in 1948, has been in continuous expansion land trend. For this purpose, by occupying land where Palestinians live, a large population of them were condemned to live in a state that is in a very narrow space and insulated from.

Gaza, which is one of the two regions where live Palestinians and which has been assaulted many times so far, was again on the scene of a bloody attack by Israel in last July 2014. This attack was given a wide coverage in the Turkish media as well as in the whole world.

In this study, which is subjected on the historical context of the Palestinian-Israeli conflict and the recent Gaza attacks on the reflection of Turkish print media, events between the two communities have been set out in a broad way as the axis of religion and politics. (These relationships are often referred to as real-time or Arab-Israeli relations and conflicts.) The exit of Jews on the stage of history, their religious beliefs, what the meaning of Palestine and Jerusalem for Jewish and Islamic communities is, Ottoman-Jewish relations, Western-Jewish relations, the establishment of the Israeli state and the Zionist Congress are among subjects which are handed. This section, created by welding method from numerous Turkish and Arabic works, from one hand will help the recents Gaza atrack to undertood better and from other hand will also contribute to the resolution of events in the newspapers in Turkey.

In the last part, where the reflections of the attack in the newspaper are investigated, the four newspapers selected as samples from the written press in Turkey (Zaman, Yeni Safak, Hurriyet, Cumhuriyet), were analyzed by content analysis method by creating a variety of tables. In the conclusion of the study, the events of today light of in the historical process were interpreted and the results obtained by examining the newspapers were revealed.

Keywords: July 2014 assault on Gaza, Gaza, Palestine-Israel, Jerusalem, Israel attack, Turkish media and Gaza

KISALTMALAR DİZİNİ

Bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİA.	: Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Nşr.	: Neşreden
s.	: Sayfa
TTK.	: Türk Tarih Kurumu
Trc.	: Tercü
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AB	: Avrupa Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
İTC	: İttihat ve Terakki Cemiyeti
FHKC	: Filistin Halk Kurtuluş Cephesi
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
SSB	: Single Side Band
BBC	: British Broadcasting Corporation
AFP	: Agence France Presse
SS	: Secreen Shoot
DP	: Demokrat Parti
CHA	: Cihan Haber Ajansı

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 4.1. Haberlerin günlere göre dağılımı	126
Tablo 4.2. Haberlerin sayfadaki konumu ve işgal ettiği yere göre dağılımı	128
Tablo 4.3. Haberlerin Konularına göre dağılımı	129
Tablo 4.4. Haberlerin Fotoğraf Kullanımına göre dağılımı	130
Tablo 4.5. Haberlerin Kaynak ve aktörler göre dağılımı.....	131
Tablo 4.6. Haberlerin günlere göre dağılımı	133
Tablo 4.7. Saldırı haberlerinin sayfadaki konumu ve işgal ettiği yere göre dağılımı ..	136
Tablo 4.8. Haberlerin Konularına göre dağılımı	140
Tablo 4.9. Haberlerin Fotoğraf Kullanımına göre dağılımı	142
Tablo 4.10. Haberlerin Kaynak ve aktörler göre dağılımı.....	146
Tablo 4.11. Haberlerin günlere göre dağılımı	149
Tablo 4.12 Haberlerin sayfadaki konumu ve işgal ettiği yere göre dağılımı	150
Tablo 4.13. Haberlerin Konularına göre dağılımı	151
Tablo 4.14. Haberlerin Fotoğraf Kullanımına göre dağılımı	152
Tablo 4.15. Haberlerin Kaynak ve aktörler göre dağılımı.....	153

ÖNSÖZ

Erzurum Atatürk Üniversitesinde Yüksek Lisansa başladığımda, bu konuda bir tez hazırlayacağımı hiç düşünmemiştim. Danışman hocam, Gazze ile ilgili bir çalışma yapabileceğimi söylemekle beraber daha çok Osmanlı döneminde Arapça olarak çıkan gazeteler üzerine bir çalışma yapmamı tavsiye ediyordu. Doğrusu ben de bu tavsiye doğrultusunda çalışmayı düşünüyordum. Fakat Gazze'ye o meş'um, lanet saldırılar başlayınca gözümü gazetelerden ve televizyonlardan alamaz oldum. Çünkü ben Gazzeliydim, Müslümandım ve üç yıldan fazla bir zamandan beri görmediğim ailem Gazze'de yaşıyordu. Danışman hocama Gazze için bir çalışma yapmak istediğimi söyledim o da olayların tarihsel sürecini ve basına yansımaları çalışabileceğimi söyleyerek bana yol gösterdi.

Konu ile ilgili daha önce detaylı bir çalışma yapılmamış olması da beni heyecanlandıran ve şevklendiren bir diğer husus oldu.

Olayların başlamasına neden olan üç İsraili gencin kaçırıldığı günün ertesi gün başlayarak gazeteleri taramaya başladım. Bunun için üç ay boyunca Ankara Milli kütüphanede söz konusu gazeteleri taradım ve çalışma arşivimi oluşturdum. Sonra literatür taramasına ve Arapça kaynaklardan alıntıları tercüme etmeye başladım.

Eksiklerimin ve gözden kaçan hatalarımın olabileceğini bilmekle beraber yaptığım çalışma ile, Gazze saldırısı ile ilgili bilinmesi gerekenleri ve Türk basındaki yansımalarını geniş bir perspektiften ortaya koymaya çalıştığımı söyleyebilirim.

Tez çalışmam boyunca beni yönlendiren, teşvik ve bilgisini esirgemeyen ve her konuda emeklerini ödeyemeyeceğim saygı değer danışman hocam Sayın Doç. Dr. Salih SEYHAN'a , annem , babam , kardeşlerim, Hüseyin İsrail Uçan , Muhammed Ali ÖZDURAK, İsmail KARACA, Ensar MACİT ve Mustafa BAYIR' a teşekkürü bir borç bilirim.

GİRİŞ

Dünya siyasi tarihinin en uzun krizi olmaya aday Filistin-İsrail krizi, üzerine yazılanlar açısından da en büyük hacmi işgal etmeye adaydır. Muhtemelen bu kriz daha uzun süre devam edecek ve çalışmaların hacmi daha da artacaktır. Filistin-İsrail meselesi, yüzyıllar boyunca Müslüman-Yahudi çekişmelerinin ana sebebinin oluşturmuştur. Dolayısıyla Filistin meselesi yeni bir sorun değildir. Son Yahudi devletinin ortaya çıkması sürecine kadar Yahudiler tarih boyunca birçok unsurun himayesi altında yaşamışlardır. 1099 Haçlı seferi ile Hristiyanların zulmü altında ezilen Yahudiler, 1187 yılında Hittin savaşı ile Selahaddin Eyyubinin hakimiyeti altına girmişler ve refah içerisinde bir hayat sürmüşlerdir. Daha sonra Osmanlı devletinin hakimiyeti altına giren Filistin’de hem Araplar hem de Yahudiler bir huzur ortamına kavuşmuşlardır.

Ancak Yahudiler, bir kaç istisna grup dışında hiç bir zaman bir devlet kurma idealinden vazgeçmemiş bunun için çalışmış, ekonomik ve siyasi olarak etkinliklerini artırmış ve ideal zamanı beklemişlerdir. Devlet kurmak istedikleri yerin yani önceki Yahudi devletlerinin kurulduğu ve “Tanrı’nın onlara vaad ettiği”, Kudüs’ü de içinde barındıran Filistin bölgesinin Osmanlı hakimiyetinde olması, onları Osmanlı devletinin zayıflayacağı ana kadar beklemeye mecbur etmiştir. Osmanlı’nın güçten düşmeye başlaması ile Yahudiler, ideallerine yaklaştıklarını düşünmeye başlamış ve Osmanlı’nın çöküşünü hızlandıracak bir dizi faaliyetlere girişmeye başlamışlardır.

Yahudiler, Avrupa ülkelerinde elde ettikleri ekonomik güçleriyle, bilim dünyasında öne çıkan mensuplarıyla ve sahip oldukları basın-yayın organlarıyla tüm dünyada önemli bir desteğe sahip olmuşlardır. II. Abdulhamid Han zamanında Osmanlı aleyhinde propagandalar yaparak Filistin’de bir İsrail devletinin kurulması için girişimlerde bulunmuşlardır. Avrupa devletlerinin desteğini de alarak toplanan Siyonist kongre, İttihat Terakki Cemiyeti’nin Meşrutiyeti ilan ettirerek II. Abdülhamit’i tahttan uzaklaştırması ve İTC’nin Osmanlı devletinin çökmesini hızlandırması Yahudilerin devlet kurma azmini daha da kamçulamıştır. I. Dünya savaşı sırasında İngilizlerin hakimiyetine giren Filistin’e Yahudilerin hızla yerleşmesi, Balfour Deklarasyonu ile İngilizlerin Yahudilere bir devlet kurdurma sözü verdiğinin kanıtı olarak gösterilebilir.

Rusyada bulunan Yahudilerin de Filistine göç serüveni başladıktan sonra İngilizler, burada yerleşen Yahudilere silah yardımı sağlamış ve elde edilen güç sonrasında Avrupa'dan ve dünyanın diğer yerlerinden bölgeye yapılan Yahudi göçleri çok büyük oranlara ulaşmıştır.

Bölgenin zengin kaynaklarını Müslüman Araplara bırakmak istemeyen Batılı devletler, burada kendi çıkarlarını koruyacağını düşündükleri bir Yahudi devletinin kuruluşunu desteklemişler ve bölgeyi daha rahat ve sürekli kontrol etmeye katkı sağlayacağı içim Ortadoğu kavramını icat etmişlerdir. Böylece sürekli bir Arap-Yahudi çatışmasının temeli atılmıştır. Nitekim 1930'lu yıllarda Filistinden çekilen İngilizler, bütün silahlarını Yahudilere bırakmışlar, İngilizlerden sonra bölgenin kontrolünü ele alan ABD'de Yahudilere desteğe devam etmiş, bunun yanı sıra Avrupa'nın zengin Yahudilerinin desteği ile bölge Yahudileri silahlandırılmış ve uzun yıllar devam eden çatışmalardan sonra 1948 yılında Yahudilerin büyük katliamları neticesinde İsrail devleti kurulmuştur.

İsrail devletinin kuruluşundan sonra günümüze kadar Yahudilerle Araplar arasında birçok savaş yaşanmıştır. Batının da desteğini alan İsrail devleti, sürekli olarak Filistin topraklarını işgal etme yoluna gitmiş ve neticede hamisiz, silahsız, fakir Filistin halkı ülkesinden göç etmek zorunda kalmıştır. Kalanlar da çok olumsuz şartlarda yaşamaya mahkum edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında takip edilen batı yanlısı politika yüzünden Filistin meselesine ilgisiz kalınmış, Araplar küstürülmüş, İnönü dönemi Türkiye'sinde de durum çok değişmemiş ve Türkiye, kurulan İsrail devletini ilk tanıyan ülkeler arasında yer almıştır. Daha çok Turgut Özal hükümetleri döneminde Filistin meselesi ile ilgilenmeye başlayan Türkiye, AKP hükümetleri döneminde Filistin halkını ve davasını desteklemiş ve oldukça net bir duruş sergilemiştir. Bu dönemde İsrail'in Filistine yapmış olduğu saldırılar karşısında Türkiye, uluslararası kamuoyunda sürekli olarak kendini göstermiş ve İsrailin haksız saldırıları karşısında mazlum Filistin halkının yanında yer alarak çözüm için uluslararası bir diplomasi yürütmüştür.

Hamas'ın iktidara gelmesiyle birlikte Gazzeye uygulanan ambargo karşısında sıkıntılı günler geçiren Gazze halkı, birçok olumsuz problemlerle karkı karşıya kalmıştır. Hamas sonrası İsrail, Hamasa ve Gazze halkına karşı üç kanlı saldırı

gerçekleştirmiştir. 2008-2009 yılında yapılan kanlı saldırılara 2012 yılında yapılan saldırı eklenmiş ve son olarak 2014 yılındaki saldırılarda 2.000'den fazla sivil insan katledilmiş ve 10.000'den fazla insan ağır yaralanmıştır.

2014 yılında yapılan saldırı tüm dünyanın gözü önünde olmuş ve batı dünyası hiçbir tepki vermezken Türkiye İsrail'in bu haksız saldırılarına oldukça sert tepki vermiştir.

Temmuz ayında gerçekleşen bu son saldırıların Türk yazılı basınına yansımaları konu alan bu çalışmada örneklem olarak elen alınan Yenişafak, Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman gazeteleri saldırıları farklı biçimlerde yansıtmışlardır. İncelenen gazetelerden Yeni Şafak gazetesinin, saldırı ile ilgili en fazla haber veren gazete olduğu görülmüştür. Yeni Şafak haberlerinde tamamen Filistin halkının yanında yer almış ve İsrail'i şiddetle eleştirmiştir. Cumhuriyet gazetesi, saldırıları tarafsız bir gözle ele alıyor gibi olsa da olayların ve sebeplerin kurgusunu tam olarak ortaya koyamamış, olayı sanki iki eşit devlet arasında gerçekleşiyormuş gibi vermiş ve Müslüman-Yahudi ayırımına girmekten kaçınmıştır. Zaman gazetesi, saldırılarla ilgili attığı manşetlerde İsrail'in saldırganlığını, zulmünü ve Filistin halkının masumiyetini öne çıkarmış ve İsrail'in haksız kanlı saldırılarını eleştirel haberlerle Türkiye ve dünya kamuoyuna duyurmaya çalışmıştır. İsrailin saldırıları ile ilgili atılan manşetlerin yanı sıra köşe yazıları ile de Filistin'i destekleyici haklı bir Gazze profili oluşturulmuştur.

Türkiyede sol eğilimli bir gazete olan Hürriyet gazetesi ise İsrailin saldırılarını ve Gazze halkının gördüğü zulmü haberleştirmiştir. Türkiyede büyük bir tiraja sahip olan Hürriyet gazetesi yine sol eğilimli olan Cumhuriyet gazetesine nazaran İsrail'in saldırıları karşısında daha çok Filistin ve Gazze halkının yanında yer almıştır.

Çalışma, iki ana gövdeden oluşmaktadır. Birincisi Filistin-İsrail çatışmasının tarihi seyri, ikincisi ise Temmuz 2014 gazze saldırısının Türk yazılı basınına yansımalarıdır. Tarihsel süreç için Türkçe ve Arapça kaynaklardan geniş bir literatür taraması yapılmış ve 83 adet Türkçe 93 adet Arapça kaynaktan yararlanılmıştır. İkinci kısım için dört gazetenin 51 günlük sayılarının tüm sayfaları incelenmiş ve içerik analizi yöntemi ile veriler ortaya konulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

YAHUDİLERİN MENŞEİ VE YAHUDİLERİN TARİH SAHNESİNE ÇIKIŞI

1.1. YAHUDİLERİN MENŞEİ

İbranilerin menşei hakkında ortaya atılan iddialar ve çalışmalar iki farklı nazariye ile karşımıza çıkmaktadır. Bu nazariyelerin ilkinde, İbranilerin Sümerler ile olan bağları ortaya konulmaya çalışılmıştır. İkinci nazariyede ise İbraniler, Hurriler ve Subarular ile ilişkilendirilmiştir. Ancak tüm bu iddialar ve çalışmalar neticesinde İbranilerin türlü etnik grupların karışıp kaynaşması ile ortaya çıkan bir ırk olduğu anlatılmaktadır. Nitekim antropolojik çalışmalar da bu durumu kanıtlayan önemli bir etken olmuştur. Öyle ki, kafatasları dolikosefal brakisefal ve boy uzunlukları karışıktır. Dolayısıyla ırkları konusu muallakta olan bir konudur.¹

Yahudilik kelimesini Yahudiliğin kutsal literatüründe bulmak zordur. Tevrat'ta "tora" ile "Mişpat" ve "huka" kelimeleri kullanılmıştır. Ayrıca Ahd-i Atik'de yasa ve hüküm anlamlarındaki "dat" ve "din" kelimeleri geçmektedir. Yahudilik isminin Grekçe'deki karşılığı olan "iudaismos" ise Grekçe konuşan Yahudi unsurları tarafından kullanılmıştır. Yahudiliğin İbranice karşılığı olan "yahadut" tabiri, Modern İbranicede hem Yahudi dinini hem de kimliğini belirten bir kelime olmuştur. Her dönemde aynı kalan tek bir Tevrat'a karşılık tarihte farklı Yahudilik biçimleri (Helenistik, Rabbani, Karai, Reformist, Seküler gibi) söz konusudur.²

Dört bin yıllık Yahudiliğin tarihi kökleri Tevrat'a dayandırılmaktadır. Yahudi tarihçiler Tevrat'ta geçen bilgileri arkeolojik kazıların da³ desteklediğini savunmaktadırlar.⁴ Tevrat'ta da İslam dinindeki gibi tek atadan gelme inancı geçmektedir. Tevrat'a göre İnsanlık bir bütün olarak köken olarak Hz. Âdem'e dayanmaktadır. Dolayısıyla hepsi Ademîdirler. Hz. Âdem'den sonra ise Hz. Nuh'a atfen de Nuhîdirler. Hz. Nuh'un oğlu Sam'dan itibaren insanlık ırk olarak ikiye ayrılmıştır. Yahudilerin genel anlayışına göre Hz. Nuh'un fazileti oğlu Sam'a ve Sam'ın fazileti ise

¹ Hikmet Tanyu, *Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler*, Kabalıcı Yayıncılık, İstanbul 2006, II, 18.

² Salime Leyla Gürkan, "Yahudilik", *DİA*, İstanbul 2013, XLIII, 187.

³ İbranilerin tarih öncesi çağlardan onların yerleşimine dek arkeolojik çalışmalar yapılmıştır. Bu konu ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için Bkz. Yusuf Besalel, *Yahudi Tarihi*, Ünlversal Yayınları, İstanbul 2000.

⁴ Besalel, *Yahudi Tarihi*, 30-31; Erdoğan, *Büyük İsrail Stratejisi*, 31.

Hız. İbrahim'in büyük babası olan Eber'e geçmiştir. Hız. Nuh ile başlayan bu fazilet, daha sonra Hız. İbrahim'e geçmiştir. Dolayısıyla Hız. İbrahim'e "Eber'in neslinden olan" anlamında İbrani denmiştir. Hız. İbrahim'in konuştuğu dile de İbranice adı verilmiştir. Bu şekilde İbraniler ortaya çıkmıştır. Bu fazilet furyası, daha sonra Hız. İshak'a geçmiş ve Hız. İshak'ın soyu mübarek sayılmıştır. Bunun üzerine Hız. İbrahim, büyük oğlu olan Hız. İsmail'i, annesi Hacer ile Paran'a yerleştirmiştir. Böylece İbraniler ikiye ayrılmış; Hız. İshak'ın soyundan İbraniler yani bugünkü Yahudiler, Hız. İsmail'in soyundan ise Araplar meydana gelmiştir.⁵

1.2. YAHUDİLERİN TARİH SAHNESİNE ÇIKIŞI

Yahudiler, uzun süre Arabistan çöllerinde yaşadılar ve çıkan kıtlık neticesinde Fırat ve Dicle nehirlerinin bereketli toprakları olan Mezopotamya'ya göç ederek yerleştiler. İbranilerin Arami olduğunu iddia eden Adolphe Lost 'un Tevrat'tan alıntı yaparak Mezopotamya ile ilgili verdiği bilgi oldukça dikkat çekicidir;

"Ve Allah'ın Rabbin (Yehova) önünde cevap verip diyeceksin: Babam göçebe bir Arami idi ve sayıca az olarak Mısır'a inip orada misafir oldu; ve orda büyük kuvvetli ve sayıca çok bir millet oldu ve Mısırlılar bize kötü davrandılar ve bizi alçaltıp üzerimize ağır hizmetler koydular ve Atalarımızın tanrısı Rab'a (Yehova) feryat ettik. Ve Rab sesimizi işitti ve düşkünlüğümüzü ve zahmetimizi ve sıkıntımızı gördü Ve Rab kudretli elle ve uzanmış kolla ve büyük dehşetle ve alametlerle ve harikalarla bizi Mısırdan çıkardı. Ve bizi bir yere getirdi bu diyarı süt ve bal akan diyarı bize verdi."⁶

Belirli bir müddet burada yaşadıkdan sonra baskılar arttı ve Hız. İbrahim başkanlığında Allah tarafından vaat⁷ edilen topraklara yani Kenan şehrine geldiler.⁸ İlahi vaat ile kalabalık bir nesle sahip olacağının tecellisi olarak cariyesi Hacer'den Hız. İsmail ve eşi Sare'den Hız. İshak doğdu. Bu iki oğlundan İsmailoğulları ve İsrail oğulları

⁵ Bakı Adam, *Yahudilik ve Hıristiyanlık Açısından Diğer Dinler*, Pınar Yayınları, İstanbul 2002, 21-22; Yıldırım Boran, *El-Fetih, Hamas, Hizbullah (Ortadoğu'da Direniş)*, Barış Matbaa-Mücellit 2011, 18; Zübeyr Yetik, *Yahudi*, Pınar Yayınları Ankara 2012, 21.

⁶ Tanyu, *Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler*, 17.

⁷ Bu vaat ifadesinin temel esprisi seçilmişlik kavramının Eski Ahid'deki delili olarak gösterilmektedir. Yehova'nın İbrahim ile yaptığı ahit Tekvin 15/9-21 ve Tekvin 17 olarak iki kısımdan oluşmaktadır. Bu ahit ile Tanrı İbrahim ve soyuna Mısır'dan Fırat'a kadar olan toprakları vaat etmiştir. Bu bölge ile bugünkü İsrail toprakları kastedilmeye çalışılmıştır. İkinci ahit ise soyunun kutsanacağı meselesidir. Bkz. Demirci, *Yahudilik ve DinîÇoğulculuk*, 27.

⁸ Erdoğdu, *Büyük İsrail Stratejisi*, 31.

neşet etti. Tevrat'ta onlara Tanrı'nın Kenan'ı vaat ettiğini, Hz. İbrahim'in soyunun taşıyıcısı olarak Hz. İshak'ın ve oğlu Hz. Yakup'un seçildiği geçmektedir.⁹

Tevrat'ın ilk kitabı olan Gnesis'e göre Hz. İbrahim babasının ölümü ve Allah'ın vaadi doğrultusunda kabilesinin başında Kenan diyarına göç etti. Bu hadise Babil hükümdarı olan Hammurabi zamanına yani M. Ö. 21. yüzyıla tekabül etmektedir.¹⁰ İsrail oğulları Kenan'da bir müddet yaşadıkdan sonra kuraklık sonucu Mısır'a göç ederek M. Ö. 1200 yıllarına kadar bu bölgede yaşadılar. Burada yaşamlarını sürdürerek çoğaldılar.¹¹ İslam kaynaklarına göre Hz. İbrahim veya Abraham "Vahdet-i İlahiye" yani tek tanrı inancına sahip olan bir peygamberdi.

Hız. İbrahim'den sonra kabilenin başına Hz. İshak geçti. Hz. İshak'tan sonra ise İsrail adını almış olan Hz. Yakup başa geçti ve Hz. Yakup ile birlikte İbraniler Beni İsrail yani İsrail oğulları veya İsrail kavmi adını almıştır. Yakup'un 12 oğlu vardı ve bunlar İsrail oğullarının 12 kabilesini teşkil etmiştir.¹²

Kenan'dan Mısır'a göç eden Yahudiler, Hz. Yakup'un oğullarından Hz. Yusuf'un liderliğinde Nil deltasındaki Goshen bölgesine yerleştiler. İkesuslar zamanında zengin ve huzurlu bir yaşam süren İsrail oğulları, yeni İmparatorluk dönemi olan Mısır Firavunları zamanında zulüm ve eziyet görmeye başladılar. Bunu üzerine İsrail oğulları Musa peygamberin önderliğinde M. Ö. 1400 yıllarında 40 yıl kadar çöllerde dolaştıktan sonra Sina yarımadasındaki Sina Dağı'na geldiler. Kaynaklara göre Allah tarafından Hz. Musa'ya verilen 10 emir¹³ burada nazil oldu.¹⁴ Her ne kadar İsrail tarihçileri İsrail oğullarının Hz. Musa zamanında Filistin'e girdiklerini savunsalar da¹⁵ tarihi kaynaklar İsrail oğullarının Kenan bölgesine girmelerini 12. yüzyıla kadar sürdüğünü ortaya koymaktadır. Hz. Musa'nın ölümünden sonra İsrail oğulları bir müddet daha Sina

⁹ Gürkan, "Yahudilik", 187.

¹⁰ Fahir Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, İş Bankası Yayınları, İstanbul 1993, 7.

¹¹ Erdoğan, *Büyük İsrail Stratejisi*, 32.

¹² Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (948-1988)*, 7.

¹³ Yahudilik inancına göre Musa'ya Sina Dağı'nda Tanrı tarafından iki taş tablet üzerinde verildiğine inanılan bir dizi dini ve ahlaki yaptırımlardır. Bu emirler Tevrat Çıkış yani Exodus Bap 20'de yer almaktadır. Bu on emir ve içerikleri hakkında daha geniş bilgi için Bkz. Ömer Erdoğan, *Yahudilik Tarihi*, Kalipso Yayınları, İstanbul 2008, 20-21.

¹⁴ Mehmed Eşref Uyanıker, *Dinlerin Esası*, Fatih Gençlik Vakfı Yayınları, İstanbul 1974, 11; *İsrail'in Gerçekleri*, İsrail Enformasyon Merkezi, 1994, 11; Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, 8.

¹⁵ İsrail Enformasyon Merkezinin 1994 yılında bastığı eserde Hz Musa zamanında İsrail oğullarının Filistin'e yerleştiği yazmaktadır. Bkz. *İsrail'in Gerçekleri*, 10.

Çölünde dolaştılar ve Kadeş-Barnea'ya ulaştılar. Bu bölge Filistin'e girmelerinin başlangıcı olarak sayılmaktadır.¹⁶ Nitekim İsrail oğullarını Filistin'e sevk eden Hz. Musa'nın yardımcılarında ve ünlü komutanlarından olan Hz. Yeşû oldu.¹⁷

1.3. YEŞÛ ÖNDERLİĞİNDE YAHUDİLERİN FİLİSTİN'E YERLEŞMELERİ VE HÂKİMLER DÖNEMİ

Hz. Musa'dan sonra liderlik Yeşû peygambere geçti. Filistin topraklarının büyük bir bölümü ikinci nesil İsrail oğulları tarafından ele geçirildi ve on iki kabile arasında pay edildi. Bu kabileler arasında en geniş olanları Yahuda ve Bünyamin kabileleri idi. Bu aşiretler Batı Şeria'nın güneyindeki El-Halil (Hebron) bölgesine, diğer on aşiret ise kuzey bölgelerine yayıldılar ve hayatlarını idame ettirebilmek için yerleştikleri bölgelerde karşılaştıkları putperestlerle mücadele ettiler.¹⁸ Yeşû peygamber ölmeden önce bütün İsrail kabilelerini kuzeyde bulunan Şkem bölgesinde topladı ve onlardan İsrail tanrısına sadık kalacakları konusunda söz aldı. Yeşû peygamberin ölümünden sonra İsrail oğulları içerisinde "hâkimler" olarak adlandırılan sınıf, İsrail oğullarının yerleşik zirai düzene geçmelerini sağladı. Dini aristokratlar tarafından tayin edilen geçici yöneticilere hâkimler deniyordu ve bunların yönettiği dönem de "Hâkimler Dönemi" olarak geçmektedir. Bu süre boyunca hem Filistin halkı ile hem de Filistin dini kültürü ile mücadele ettiler. Ancak tüm bu çabalara ve hâkimlerin ikazlarına rağmen Yahudiler Filistinli kavimlerin yolundan giderek İsrail tanrısı yerine bu kavimlerin tanrılarına taptılar.¹⁹

1.4. İLK YAHUDİ DEVLETLER (DAVUD VE SÜLEYMAN KRALLIĞI)

M. Ö. 11. yüzyılda kıyı kesimlerde yaşayan Filistinli kavimlerin etkisiyle ortak kültürel değerleri benimseyen İsrail oğulları bir birlik teşekkülü için kendi törelerine uygun olarak bir kral seçtiler. Bu kral ilk İsrail kralı Bünyamin aşiretinden Saul idi.

¹⁶ Erdoğan, *Büyük İsrail Stratejisi*, 33; Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, 9; Gürkan, "Yahudilik", 189.

¹⁷ Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, 9.

¹⁸ Erdoğan, *Büyük İsrail Stratejisi*, s. 34.

¹⁹ Gürkan, "Yahudilik", 189; Erdoğan, *Büyük İsrail Stratejisi*, 34.

Saul'un ardından krallığa Yahuda kabilesinden Hz. Davud getirildi. Yahudilerin tam anlamıyla bir birlik halinde krallık kurmaları ilk defa Hz. Davud zamanında oldu.²⁰

Hz. Davud zamanında başta Filistinli kavimler olmak üzere diğer kavimlerle mücadele edildi. Yaklaşık 40 yıl krallık eden Hz. Davud zamanında kuzey ve güneyde bulunan Yahudi kavimleri birleştirilerek M. Ö. 1000 yılında Kudüs şehri alındı ve İsrail'in başkenti oldu. Hz. Davud zamanında krallık en geniş sınırlarına ulaştı. Hz. Davud Tanrı Yehova'ya bir tapınak yapmayı ve Kudüs'ü dini merkez yapmayı planlasa da hâkimler tarafından bu vaadin Hz. Süleyman'a verildiğinin söylenmesi ile mabedin inşası Hz. Süleyman'a kaldı. Hz. Süleyman zamanında bu mabet yapıldı ve Hz. Davud zamanında Kudüs'e getirilmiş olan ahit sandığı mabede yerleştirildi. Mabedin inşasından Babilliler tarafından yıkılmasına kadar geçen 370 yıllık döneme birinci tapınak dönemi denmektedir.²¹

Hz. Süleyman'ın ölmesi ile bu krallık ikiye bölündü. Monarşik sistemin güneydeki aşiretlerin tekeline girmesi, dinsel ve siyasal çatışmaların çıkması bu bölünmeye sebep oldu. Ortaya çıkan bu krallıklar Yahuda ve İsrail idi. Yahuda krallığı Hz. Davud hanedanı tarafından yönetilmeye başladı ve başkenti Kudüs idi. İsrail krallığının başkenti ise Samariye oldu. Birçok hanedan tarafından yönetilen İsrail krallığı Asurlar'ın işgaline kadar yani M. Ö. 722 yılına kadar devam etti. Asur kralı Sargon işgalden sonra İsrail'in on kabilesini sürgüne yolladı. Yahuda krallığı ise M. Ö. 586 yılında Babilliler'in saldırısına uğradı. Babilliler Süleyman mabedini yıkarak Yahuda halkını Babil'e sürdüler. Böylece Filistin'deki son ve tek olan Yahudi devleti sona erdi ve Yahudilerin 2000 yıldan fazla sürecek olan sürgün hayatı başladı.²²

1.5. BABİL SÜRGÜNÜ VE İKİNCİ MABED DÖNEMİ

Yahudilerin Babil sürgünü ve sürgün sonrası dönemi de içine alan M. Ö. 800- M. Ö. 200 yılları arası dönem dünya tarihi açısından "eksen çağı" veya "yaratıcı çağ"

²⁰ Erdoğan, *Büyük İsrail Stratejisi*, 35; Gürkan, "Yahudilik", 189.

²¹ Gürkan, "Yahudilik", 189; Erdoğan, *Büyük İsrail Stratejisi*, 36.

²² Erhan Döner, "Tarihsel Süreç İçerisinde İsrail Devlet Modelinin Ortaya Çıkışı", *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(1), 14; Erdoğan, *Büyük İsrail Stratejisi*, 36.

olarak kabul edilmektedir. Doğuda Pers batıda ise Yunanlıların egemen olduğu siyasi, dini ve düşünsel atılımların gerçekleştiği bir çağ olmuştur.²³

Babillilerin sürgününe rağmen Yahudiler, karakteristik özelliklerinden ötürü kimliklerini koruyabildiler. Babil devletinin Persler tarafından yıkılmasından sonra Pers kralı Kirüs Yahudilerin esaretine son verdi ve Filistin toprakları Pers hâkimiyetine girdi. Pers kralı Yahudilerin Kudüs'e dönmelerine ayrıca Kudüs ve Süleyman mabedinin yeniden imarına izin verdi. Fakat Babil'de düzenini kuran Yahudiler dönmedi ve orada kaldılar. Kudüs'e dönenler ise 400 yıl boyunca özerk halde yaşadılar. Bu süre içerisinde önce Perslerin ardından Yunanlıların hâkimiyeti altına girdiler. Ancak Yunan hâkimiyeti esnasında Kudüs'ün valisinin değişmesi üzerine isyan ederek Roma İmparatorluğundan yardım istediler ve bu yardım sayesinde bağımsız bir devlet kurdular. (M. Ö. 142). Kudüs önce ihtilali yöneten Haşmone ailesi tarafından yönetildi. Ardından Herod ailesi tarafından yönetilen krallık birçok eser meydana getirdi. Bu eserlerin en önemlisi şüphesiz ikinci tapınak oldu. Ayrıca Tevrat'ı meydana getiren kitapların çoğu da bu dönemde derlendi.²⁴

1.6. ROMA- BİZANS VE ARAP EGEMENLİĞİNDE YAHUDİLER

M.Ö. 63 yılından itibaren genişlemekte olan Roma İmparatorluğu Filistin bölgesine de egemen oldu. Bu dönemde Yahudilere sınırlı özerklik verildi. Ancak bu durum Yahudilerin hoşuna gitmedi. Halkın Herod'a olan güvensizliği yüzünden varisleri tutunamadı ve Yahuda Roma idaresine girdi. Özellikle Neron'un son zamanlarında Yahudi isyanlarının artması ile Roma orduları kumandanı Titus Kudüs'e girdi ve tapınağı yıktı. Bu isyanlar neticesinde Kudüs'te birçok Yahudi öldürülerek cezalandırıldı.²⁵

Roma hâkimiyetine giren Yahudiler böylece ağır bir darbe aldılar. Şimon Bar Kochba isyanı esnasında Yahuda ve Kudüs geri alınsa da bu dönem çok kısa sürdü. Roma imparatorluğu Yahuda'ya "Syria Palestina", Kudüs'e ise "Aelia Capitolina"

²³ Ali Osman Kurt, "İkinci Mabed Dönemi Yahudiliğine Genel Bir Bakış", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, X/2, Sivas 2006, 446.

²⁴ Döner, "Tarihsel Süreç İçerisinde İsrail Devlet Modelinin Ortaya Çıkışı", 14.

²⁵ Hatice P. Erdemir- Halil Erdemir, "Kudüs'te Yahudi İsyani ve Yahudiler", *History Studies, Ortadoğu Özel Sayısı*, 2010, 125-127.

adlarını verdi. Ancak tapınağın yıkılması ve Kudüs'ün alınmasına rağmen Yahudiler mevcudiyetlerini korumayı başardılar.²⁶

Bizans dönemi de Yahudiler için bir kâbus oldu. Nitekim 313-636 yılları arasında Bizans elinde kalan topraklarda Yahudiler eziyet gördüler. Yahudilerin toprakları olarak gösterilen Filistin toprakları ve Kudüs, Hristiyanlığın ve Hristiyanların yoğunlaştığı bir bölge oldu. Yahudilere dini ve siyasi kısıtlamalar getirildi. 614 yılındaki Sasani istilaları sırasında Yahudiler Sasanilere yardım ederek bağımsızlık için bir umut beslediler. Bunun karşılığında Kudüs'ün idaresi Yahudilere geçse de üç yıl sürdü. 629 yılında Bizans tekrar şehre girdi ve Yahudiler sürgün edildi.²⁷

İslam peygamberi zamanında her ne kadar Yahudilerin düşmanca tavırlarından ötürü ilişkiler kötü olsa da Hz Ömer'in 637'de Kudüs'ü fethetmesi ve Kudüs'ten sürülen Yahudilerin tekrar Kudüs'e dönmeleri ile ilişkiler düzeldi. Öyle ki, Bizans yönetimi altında ezilen Yahudi ve Hristiyanlar, Müslümanların bölgeye gelmesinden gayet hoşnut olmuşlardı. Nitekim Müslümanların diğer dinlerden olanların dinlerine, ırklarına ve her türlü haklarına saygı duydukları konusu tüm kaynaklarda geçmektedir. Dolayısıyla Yahudiler, Müslümanların gelmesini çok arzu ediyorlardı. Hristiyan ve Yahudilerin Müslümanların Kudüs'ü ele geçirmesi konusunda yardım ettikleri bilgileri de kaynaklarda geçen önemli bilgilerdendir. Müslümanlar Filistin topraklarını ve dolayısıyla Filistin topraklarının kalbi durumundaki Kudüs'ü almaları ile vergi ödemeleri karşılığında Hristiyan ve Yahudilere dokunmayarak onların can güvenliklerini himaye ettiler. Bu durum Haçlıların bölgeye girmesine kadar devam etti.²⁸

²⁶ *İsrail'in Gerçekleri*, 20; Erdoğan, *Büyük İsrail Stratejisi*, 38; Hatice P. Erdemir- Halil Erdemir, "Kudüs'te Yahudi İsyanı ve Yahudiler", 126.

²⁷ Sedat Kızıloğlu, "İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizmin Gelişimi", *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), Kırıkkale 2012, 42; Gürkan, "Yahudilik", 191-192; Erdoğan, *Büyük İsrail Stratejisi*, 38.

²⁸ Muammer Gül, "Müslümanların Kudüs'ü Fethi", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 2, Şanlıurfa 2001, 50-52.

1.7. HAÇLILAR-MEMLÜKLER VE OSMANLILAR HÂKİMİYETİNDE YAHUDİLER

Papa II. Urban'ın çağrısı ile başlayan ve tarihe Haçlı Seferleri²⁹ olarak geçen seferlerin temel amaçlarından birisi, kutsal toprakların Müslümanların elinden alınması idi. Bu amaç doğrultusunda Papa II. Urban birinci Haçlı Seferinin başlatılması için Hristiyan toplumlarında vaazlarına başladı ve Kudüs'ün Müslümanların elinden alınması gerekliliğini vurguladı.

Antakya önlerine gelen Haçlı ordusu Antakya'yı zapt ederek Antakya Haçlı Kontluğu'nu kurdu ve ardından buradan hareketle Kudüs'e yöneldi. 15 Temmuzda Kudüs'e son taarruzun yapılması ile Kudüs büyük bir yıkımla karşılaştı. Öyle ki, düzensiz birlik halinde olan Haçlı ordusu şehre girince buldukları Müslüman ve Yahudileri katlettiler.³⁰ Birçok tarihi kaynaklara göre burada yaşayan Yahudilerin birçoğu katledildi ve birçoğu ise esir edilip köle olarak satıldı. Büyük sinagogda ise Yahudi kıyımının en büyüğü yaşandı. Buraya sığınan Yahudiler yakılarak öldürüldüler. Türlü işkencelere maruz kalan Yahudiler öldürülen haçlıların cesetlerinin toplanılmasında kullanıldılar. Esir edilen Yahudiler ise İtalya'ya gönderildi ve birçoğu yolda katledildi. Böylece burada Haçlılar tarafından Kudüs Latin Krallığı kuruldu ve bu idare 200 yıl boyunca devam etti. Bu süre zarfında Müslümanlardan daha fazla eziyet ve işkence görenler Yahudiler olmuştur. Nitekim Haçlılar Kudüs'e girdikten sonra Müslüman veya Yahudi fark etmeksizin önlerine gelen herkesi katletmişlerdi.³¹

Yahudiler'in ve Müslümanların bütün dinler için kutsal sayılan Filistin topraklarında ve merkez olan Kudüs'te birlikte yaşamlarını sürdürebilecek refaha kavuşmaları, Selahaddin Eyyubi zamanında mümkün olmuştur. Zengiler içerisinden çıkan Selahaddin Eyyubi fetihlerini genişlettikten sonra yönünü Kudüs'e çevirdi. Hristiyanların elinde bulunan Kudüs'ün alınmasını bir vazife bilen Selahaddin Eyyubi,

²⁹ Haçlı seferleri ile ilgili daha geniş bilgi için Bkz. Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C. I, II, III, (Çev. Fikret Işıltan), TTK Yayınları, Ankara 2008; Claude Cahen, *Haçlılar Zamanında Doğu ve Batı*, (Trc. Mustafa Daş), Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2010; Amin Maalouf, *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, (Çev. Ali Berktaş), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010; Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri Tarihi, Makaleler - Bildiriler - İncelemeler*, (Nşr. Ebru Altan), Dünya Yayıncılık, İstanbul 2007; Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2004.

³⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I,220-221.

³¹ David Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi*, (Çev. L. Ece Sakar), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2010, 81-83.

20 Eylül 1187 yılında muhasaraya başladı ve 2 Ekim 1187 yılında şehri aman yolu ile alarak İslam topraklarına kattı. Selahaddin Eyyubi'nin Kudüs'ü almasına en fazla sevinenlerin başında Yahudiler gelmekteydi. Nitekim 200 yıl boyunca Haçlıların eziyet ve işkencelerine maruz kalan ve göç eden Yahudiler Selahaddin Eyyubi'nin Kudüs'ü alması ve buradaki Yahudilere dini, siyasi ve kültürel anlamda özgürlükler vermesi ile huzur ve refaha kavuştu. Ayrıca göç etmek zorunda kalan Yahudiler de Kudüs'e geri dönmeye başladı.³²

Ancak Eyyubiler'in getirdiği bu olumlu hava daha sonraki dönemlerde yine Haçlı seferleri neticesinde yok oldu. Öyle ki, Selahaddin Eyyubi'nin 1193 yılında ölümünden sonra yapılan Haçlı seferleri ile Haçlılar büyük ölçüde Kudüs'e tekrar hâkim oldular ve bunun neticesinde Yahudiler yine Haçlı hâkimiyeti altında ezilmeye ve hor görülmeye başlandı. Ancak haçlıların varlıkları daha ziyade bir dizi korunmuş şatolarla sınırlıydı. Bu sırada Mısır'da yeni bir devlet tarih sahnesine çıktı. Müslüman ve asker kökenli olan Memlükler askeri faaliyet hareketlerini genişletti ve 1291 yılında Filistin'deki Haçlı ordularını yenerek Haçlı egemenliğine son verdi.³³

Yahudiler açısından Osmanlı Devleti dönemi farklı bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim altı asır boyunca hâkim olduğu üç kıtada adaleti ile nam salmış ve boyunduruğu altında birçok farklı etnik unsuru yönetmiştir. Bu duruma elbette Yahudiler de dâhil oldu. Osmanlı devleti toprakları genişlemeye başladıkça diğer unsurlar Osmanlı hâkimiyeti altına girme konusunda oldukça istekli davrandılar. Bu durum elbette bir tesadüf değildi. Öyle ki her ferdin siyasi, dini ve etnik olarak rahatça bir yaşam sürebilmeleri konusunda Osmanlı devlet idaresi ve yönetim tarzı bulunmaz bir nimet olarak görülmekteydi. Dolayısıyla Yahudiler Osmanlı hâkimiyetine uyum sağlama sürecinde zorlanmamışlardır.

13. yüzyılın ortalarında Osmanlı Devleti ilk defa bir cemaat halindeki Yahudilerle Bursa'da karşılaştılar ve onlara bir havra kurmalarına izin verdiler. 1394'de II. Murat zamanında ise Fransa Kralı VI. Charles tarafından kovulan daha kalabalık bir Yahudi topluluğu Osmanlı devletine sığındı. Bu göçlerin arkası kesilmedi ve Orta Avrupa Yahudileri de Osmanlı devletine sığınarak hâkimiyet altına girdiler. Edirne feth edilince Edirne ve çevresinde bulunan Yahudiler de Osmanlı devletinin hâkimiyeti altına girmek

³² Ramazan Şeşen, *Eyyûbîler (1169-1260)*, İsam Yayınları, İstanbul 2012, 58-59.

³³ İbni Tagrıberdi, *En-Nücûmu'z-Zâhire*, (Çev.: Ahsen Batur), Selenge Yayınları, İstanbul 2013, 70.

için Edirne'ye göç ettiler. Yine 1453 yılında Fatih Sultan Mehmed önderliğindeki Osmanlı devletinin İstanbul'u fethetmesi ile burada bulunan Yahudiler şehri ve devleti terk etmeyerek hayatlarını idame ettirdiler. Devletin bu politikaları karşısında Avrupa ve diğer bölgelerde Hristiyanların zulmü altında ezilen Yahudiler Osmanlı devleti sınırları içerisinde yaşamlarını sürdürebilmek için göçler başlattılar. Bu Yahudi göçlerinin esası ve kalabalık olanı 1492'de İspanya'dan ve 1496'da Portekiz'den Yahudileri sürme kararı alındıktan sonra başladı. Yahudilerin İspanya'dan sürülmesi, Katolik dinine girmeleri veya ülkeyi terke etmeleri şeklinde iki seçeneğe mahkum edilmiş olmaları nedeniyle olduğu ileri sürülmektedir. Bu sürülme işini Yahudiler protesto etseler de kurulan Engizisyon Mahkemelerinde cezalandırılmaları ile sürgüne razı olmuşlardır. Göçe zorlanan Yahudiler bir süre Portekiz'de kalsalar da kurulan akrabalık neticesinde İspanya kralı Portekiz kralından Yahudilerin göç ettirilmesini istedi ve göçe zorlandılar.

Yavuz Sultan Selim dönemi Osmanlı devletinin en görkemli dönemleri arasındadır. Yavuz Sultan Selim doğudaki en büyük tehlike olan Şah İsmail'i yenilgiye uğrattıktan sonra yönünü Mısır'a çevirdi. Ancak Mısır'a girebilmek için önce bu yolun üzerindeki bölgelerin temizlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle Kudüs'ün fethi için vezir Sinan Paşa görevlendirildi ve Vezir Sinan Paşa kısa zamanda Safet, Nablus Gazze ve Kudüs'ü fethetti. 31 Aralık 1516 yılında şehre gelen Yavuz Sultan Selim, şehrin tüm ruhani liderlerine dinlerini rahatça yaşamaları konusunda garanti verdi.³⁴

Klasik dönem Osmanlı devleti himayesinde Yahudiler oldukça rahat bir yaşam sürdüler. Ticaret konusundaki atılımları devlet tarafından desteklendi. Ayrıca dinlerini yaşamaları konusunda kolaylıklar sağlanarak sinagogların inşasına ve ibadetlerine izin verildi. Ancak gerileme döneminde artık Yahudilerin ticari ve sosyo-kültürel olarak etkileri azalmaya başladı. Hristiyan toplulukların devlete katkısı konusundaki olumlu becerileri, Yahudileri geri plana sevk etti. Aslında bu durum sadece Yahudileri değil Müslümanları da etkileyen bir durumdu. Avrupa'da siyasi, dini, sosyal yenilikler ve Rönesans reform hareketleri Osmanlı devletini etkiledi.

Son olarak Avrupa'da çıkan milliyetçilik akımı Osmanlı devletini derinden sarstı.

³⁴ Şükran Yaşar, "Kudüs'ün Osmanlı Yönetimine Girişi ve Yavuz Sultan Selim'in Kudüs Ermenilerine Tanıdığı İmtiyazlar", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), Manisa 2013, 109-110; Ömer Osman Umar, "Osmanlı Döneminde Yahudiler'in Filistin'e Yerleşme Faaliyetleri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2),422.

Bu durum Yahudileri de etkiledi ve onlar da vaat edilmiş topraklara dönerek bir İsrail ulus devleti kurma umutlarını yeşertmeye çalıştılar. Bu da Siyonist zihniyetin temellerini oluşturmuştur.³⁵

1.8. KUDÜS'ÜN MÜSLÜMANLAR VE YAHUDİLER AÇISINDAN ÖNEMİ

1.8.1. Kudüs'ün Müslümanlar Açısından Önemi

Kudüs, Lut gölünün bulunduğu çukur alanın batısında ve bu alandan fay diklikleriyle ayrılmış olan Yahudiye platosunun dalgalı yüzeyi üzerine kurulan bir şehirdir. Tarihi oldukça eski olan Kudüs, ilk olarak M. Ö. XIX ve XVIII. yüzyıllara ait Mısır metinlerinde geçmektedir. Tell Amarna mektuplarında şehir “Urusalim”, İbranice Masoretik metinde “Yruşalm” biçiminde geçmektedir. Kudüs şehrinin Batı dillerindeki adı ise “Jerusalem”dir. Müslümanlar şehre çeşitli isimler vermişlerdir. Bu isimlerin başında “berekat, mübarek olmak anlamına gelen “Kuds” kelimesi yer almaktadır. Yine Müslümanların kullandıkları “İliya” ismi Romalılar tarafından “Aelia” şeklinde kullanılmıştır.³⁶

Kudüs, Müslümanlar için oldukça önemli bir şehir olmuştur. Kudüs ismi Kur'an'da doğrudan doğruya geçmemektedir. Ancak bu şehirden el-Mescidü'l-Aksa'nın mübarek kılınan çevresi olarak bahsedilmiştir. Yine bulunduğu bölge mukaddes toprak olarak nitelendirilmiştir. Hadislerde ise Mescid-i Aksa'nın, Mescid-i Haram ve Mescid-i Resulullah ile birlikte ziyaret edilebilecek üç mescitten biri ve Mescid-i Haram'dan sonra inşa edilen ikinci mescit olduğu vurgulanmıştır. Yine Hz Muhammed döneminde Kudüs'ün belirli bir dönem kible olarak tercih edilmesi de bu şehrin dini bir merkez olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.³⁷

Mescid-i Aksa'nın Kudüs'te olması tüm İslam medeniyetlerinin Kudüs'e farklı bir yaklaşımla bakmasına neden olmuştur. Öyle ki Kudüs vahyolunan bütün tek tanrılı dinlerde kutsiyet abidesi bir şehirdir. Bu dinler arasında hiçbir şehir Kudüs kadar kutsal olmamıştır. Müslümanlar için Kudüs'ün kutsal bir şehir olarak görülmesinin bir nedeni de Hz İbrahim'in manevi şehri olması ve peygamberler şehri olmasıdır. Nitekim

³⁵ Muharrem Gürkaynak, “Osmanlı Devleti'nde Millet Sistemi ve Yahudi Milleti”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), Isparta 2003, 285.

³⁶ Ömer Faruk Harman, “Kudüs”, *DİA*, Ankara 2002, XXVI, 323.

³⁷ Nebi Bozkurt, “Mescid-i Aksâ”, *DİA*, Ankara 2004, XXIX, 270; Harman, “Kudüs”, 323.

vahiylerin indiği yer ve Hz. İsa'nın görev yeridir. Yine Allah'ın Hz. Meryem'e lütuf ve ihsanda bulunduğu yer olduğu için de bir kutsallık kazanmıştır.³⁸

Mescid-i Aksa'nın bir mabet olarak Müslümanlar tarafından kutsanması şüphesiz isra ve miraç konularıyla alakalı bir durumdur. İslam inancına göre miraç hadisesi iki ayrı safhada gerçekleşmiştir. Hz Muhammed'in bir gece Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya³⁹ yaptığı yolculuğa isra, oradan göklere yükselmesine ise miraç adı verilmektedir. Göğe yükselme hadisesi Mescid-i Aksa'dan olduğu için Müslümanlar tarafından bu mabet ve mabedin bulunduğu Kudüs şehri kutsal bir şehir olarak görülmüştür.⁴⁰

Kudüs'ün Müslümanlar tarafından kutsal sayılmasındaki bir diğer sebep ise Kâbe ve Hz. Muhammed'in kabrine giden yolun anahtarı vazifesini görmesidir. Bu şehrin jeopolitik konumu dolayısıyla onu ele geçiren, Ürdün ve diğer komşu ülkelere hâkim olur. Bu yüzden şehir büyük önem kazanmış ve her tehlikeye karşı korunmaya çalışılmıştır. Filistin'in baş şehri durumundaki Kudüs 13. yüzyıldan beri büyük bir dini birikimin merkezi olmuştur. Dolayısıyla Müslümanlar Kudüs'ün alınması ve daha müreffeh bir şehir haline getirilmesi konusunda oldukça titiz hareket etmişlerdir.⁴¹

Müslümanların Kudüs şehri ile tanışmaları Hz. Ömer zamanında oldu. Hz. Ömer şehrin anahtarlarını aldığı zaman şehrin dokusuna hiçbir şekilde dokunulmadı ve şehir ahalisinden olan Hristiyan ve Yahudilere baskı yapılmadı. Aksine dinlerini rahat bir şekilde yaşamaları konusu garanti edildi. Bu durum elbette İslam inancı ve Kudüs'ün kutsal bir şehir olarak görülmesi ile alakalı bir durumdu. Bu adaletli şehir yönetimi Haçlı ordularının gelmesine kadar sürdü. Kâbe imamı olan Bilal Habeşi de Hz. Ömer'in isteği ile Mescid-i Aksa'da ezan okuyarak bu kutsiyet algısının yerleşmesine katkı sağladı. Haçlı ordularının şehre girmesi ile Müslümanlar arasında Hz. Ömer döneminin adalet sistemini tekrar Kudüs'te hâkim kılma arzusu arttı. Dolayısıyla Kudüs'ün

³⁸ *Kudüs (Tarihi Belge)*, (Trc. Acar Tanlak), İslam Konferansı Teşkilatı Kudüs Komitesi, 1988, 29.

³⁹ Yahudilere göre 621 yılında Mir'ac ayetinin indiği zamanlarda Kudüs'te böyle bir mescit yoktu. Mescid-i Aksa adı verilen bu mescit Emeviler döneminde inşa edilmiştir. Bkz. Muhammed İmara, *İslamiyet ve Yahudilik Arasında Kudüs*, Mısır Rönesans Yayınları, İskenderiyye, 1986, 36.

⁴⁰ Abdullah el-Khatib, "Kur'an'da Kudüs", (Çev.: Ramazan Işık), *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(1), Elazığ 2004, 111; Salih Sabri Yavuz, "Mir'ac", *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 132.

⁴¹ *Kudüs (Tarihi Belge)*, 29.

alınması konusu tüm İslam toplumlarının bir gayesi haline geldi.⁴² Yine Hz Ömer zamanında Müslümanlar Kudüs'ü ele geçirdikten sonra Hz. Ömer bizzat Mescid-i Aksa'nın temizlenmesi konusunda sahabe ile birlikte hareket ederek tazim etti. Böylece Mescid-i Aksa tekrardan inananlar için kible, ziyaretçiler için kutsal bir hac mabedi ve ilim yuvası haline dönüştürüldü.⁴³

İslam devletleri Kudüs'ün imarı ve dini yapıları konusunda oldukça ciddi çalışmalar yaptılar. İslam medeniyetleri Kudüs'e yaptıkları hizmeti bir vazife olarak görmüşler ve şehrin dini bir merkez olması için oldukça çaba sarf etmişlerdir. Emeviler döneminde Kubbetü-s-Sahra ve Mescid'i Aksa'nın inşası gerçekleştirilmiştir. Abbasiler döneminde Kudüs Mekke ve Medine ile birlikte üç kutsal şehir olma özelliğini devam ettirdi.⁴⁴ Depremden zarar gören mabedin yeniden inşası yapıldı. Fatımiler'den sonra 25 yıl Kudüs'te egemen olan Selçuklu devleti zamanında şehir Sünni çizgide devam etmeye başladı.⁴⁵

Haçlıların bölgeyi ele geçirmesiyle Kudüs talihsiz bir dönem yaşadı. Haçlıların ağır vergileri, dini baskıları neticesinde Müslümanlar oldukça zor bir süreç yaşadılar. Haçlı orduları yapısı itibariyle düzensiz birliklerden oluşuyordu. Dolayısıyla girdikleri şehir ve bölgelerde bir ordu disiplininden söz etmek mümkün değildi. Şehre giren Haçlı ordusu birlikleri etrafı yağmalamaktan, kan dökmekten, kutsal mabetlere saldırmaktan geri durmamışlardır. Girdikleri şehirlerde dil, din ve ırk ayrımı yapmaksızın katliamlar gerçekleştirmişlerdir. Ancak Bu eziyet dönemleri Selahaddin Eyyubi'nin Kudüs'ü alması ile sona erdi. Selahaddin Eyyubi şehrin surlarını yeniden inşa ettirdi ve burçlar inşa ettirilerek şehir korunaklı bir hale getirildi.⁴⁶

Memlükler'den sonra Yavuz Sultan Selim'in Kudüs'ü alması ile Osmanlı devleti hâkimiyetinde Kudüs altın çağını yaşadı. Özellikle Kanuni Sultan Süleyman döneminde Kudüs'te çok fazla imar faaliyeti gerçekleştirildi ve Kubbetü's-Sahra'nın restorasyonu yapıldı. Ardından surlar yeniden imar edilerek sağlamlaştırıldı. Yine Kudüs'e su getiren kanalların yapımı da bu dönemde oldu. Hürrem Sultan'ın 1551'de yaptırdığı külliye

⁴² Ahmet Ağırakça, "Kudüs ve Mescid-i Aksa'nın İslam'daki Yeri", *Mescid-i Aksa Sempozyumu*, İHH Araştırmalar Yayınlar Birimi, İstanbul 2009, 86.

⁴³ Esad Temimi, *İsrail'in Zevali*, (Trc. Muharrem Tan), Risale Yayınları, İstanbul 1986, 18-19.

⁴⁴ Simon Goldhill, *Kudüs Tapınağı (Yahudi, Hristiyan ve Müslümanlar için kutsal Olan Sitenin Olağandışı Tarihi)*, (Çev. İbrahim Şener), Doruk Yayınları, İstanbul 2011,35.

⁴⁵ Casim Avcı, "Kudüs", *DİA*, Ankara 2002, XXVI, 327-329.

⁴⁶ Işın Demirkent, "Kudüs", *DİA*, Ankara 2002, XXVI, 329-332.

Kudüs'teki en önemli Osmanlı yapısı oldu. Osmanlı devleti, kendinden önceki diğer İslam devletleri gibi Kudüs'e büyük önem verdi.⁴⁷ Şüphesiz bu kadar ilgi ve alakanın sebepleri yukarıda saydığımız kutsiyetten kaynaklanıyordu.

1.8.2. Kudüs'ün Yahudiler Açısından Önemi

Müslümanların haklı bir Kudüs sahiplenmesine karşılık Yahudiler de bir sahiplenme duygusu içerisindeydiler. Kudüs şehri Tevrat'ta sadece bir defa Salem adı ile geçmektedir. Hz. İshak'ın kurban olarak takdim edildiği Moriah Dağı'nın Süleyman mabedinin yapıldığı yer olduğu iddiası tartışmalı bir konudur. Bu şehrin mabetler şehir olması ve ibadet merkezi haline gelmesi Hz. Davud ile başlamaktadır. Birinci mabet döneminde mabedin bulunduğu yere Sion tepesi denilmekteydi. Hz. Davud'a saltanatının ebediyen baki kalacağı vaat edilirken bir bakıma Kudüs'ün ebediliğini de ortaya koyuyordu. Bunun yanı sıra Hz Süleyman zamanında da mabedin yapılması ile şehir, Yahudiler tarafından kutsal bir şehir olarak görülmeye başlandı. Mezmurlar'da Sion yani Davud şehri sadece Rabbin krallık için seçtiği bir şehir olarak değil aynı zamanda Rabbin meskeni olarak da takdim edilmekteydi.⁴⁸

Kudüs özelliği ve kutsallığı ile Yahudilerde en fazla kutsanan şehir olmuştur. özellikle Tanrı tarafından seçilen bir yer olduğu için Kudüs mabedi sadece kurbanların sunulduğu bir dini merkez değil, aynı zamanda hac ibadetinin de icra edildiği yerd. Çünkü yılda üç defa her erkek kurban takdim etmek için Rabbinin huzurunda bulunmakla yükümlü tutulmuştur. Hac ibadetinin yerine getirilmesi ve mabette kurban sunulması için Yahudilerin belirli bir süre burada kalmaları gerekmektedir. Bu da mabedin ayakta olduğu dönemlerde halkın kültür hayatını şekillendiren en önemli özelliğini oluşturmuştur.⁴⁹

Peygamberler Kudüs şehrinde övgü ile bahsetmişlerdir. İşaya Kudüs'ü adalet şehri olarak adlandırmaktadır. Yeremya ise gelecekte Kudüs'e "rabbin tahtı" denileceğini ve bütün milletlerin onda toplanacağını savunmuştur. Diğer taraftan Yahudilerin kutsalı olan Ahd-i Atik'te onun güzelliği anlatılmakta ve sevgiliye

⁴⁷ Türkkaya Ataöv, "Kudüs ve Devletler Hukuku", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 35(1), Ankara 1980, 34; Kâmil Cemil el-Aselî, "Kudüs", *DİA*, Ankara 2002, XXVI, 335.

⁴⁸ Harman, "Kudüs", 326.

⁴⁹ Harman, "Kudüs", 326.

benzetilmektedir. Dünyanın Sion'dan başlayarak yaratıldığı da belirtilmektedir. Yahudi inancına göre bütün ülke kutsaldır fakat Kudüs şehri en kutsaldır. Yahudi şeriatında Kudüs'ün kutsallığının gerektirdiği emir ve yasaklar sıralanmıştır.⁵⁰

M. S. 70 yılındaki yıkım neticesinde Kudüs Yahudilerin hayatlarında daha az rol oynamaya başladı. Ancak onun manevi ihtişamın sembolü ve şeriatın bedenleşmiş şehri olarak varlığını sürdürmesi Yahudiler için Kudüs'ü sevmeye yetecek bir neden olmuştur. Kudüs'e olan özlem her vesile ile dile getirilmeye çalışılmıştır. Nitekim Yahudiler her nerede olurlarsa olsunlar ve hangi saatlerde dua ederlerse etsinler mutlaka kible gibi Kudüs'e dönmek zorundadırlar. Yine Yahudiler her yemekten sonra dua ederlerken Kudüs'ün yeniden inşası dileği vardır. Yahudilerin günde üç defa yapmış oldukları Amidah adı verilen dua da yine Kudüs'e dönülerek yapılmaktadır. Bu duada Kudüs'e dönme, şehri ve Davud saltanatını yeniden tesis etme arzusu ifade edilmektedir. Yıllık üç oruçta Kudüs'ün yıkılışının anısına yas tutulmaktadır.⁵¹

Yahudilerin Kudüs'ü kutsal bir şehir olarak görmelerinin başka bir nedeni de Kudüs'ün ibadet hayatındaki yeridir. Nitekim Yahudi inancına göre Yahudi devletini gelecek olan Mesih bu topraklar üzerinde kuracaktır. Kudüs'ün yeniden imar edilmesi ve mabedin yapılması da Yahudi inancına göre bunun en büyük işareti olarak görülmektedir. Yahudi inancına göre yeryüzünde var olan Kudüs'ün yanı sıra bir de gökte Kudüs vardır. Talmud'da Tanrı'nın yeryüzündeki Kudüs'e girmeden gökteki Kudüs'e girilemeyeceğini bildirdiği nakl edilmektedir. Bu da muhtemelen gökteki Kudüs'ün bir cennet kavramı olduğunu akıllara getirmektedir. Yahudi dini literatürünün bir kısmında ise semavi olan gökteki Kudüs'ün dünyanın sonu geldiği zaman yerdekinin yerini almak üzere ineceği belirtilmektedir. Yahudilikte Kudüs yeniden kurulduğunda ve ölümler diriltildiğinde mabedin bulunduğu tepeye yakın olduğu için zaman kazanmak ve sıkıntıyı azaltmak amacıyla Zeytin dağına gömülme arzusu da vardır. Yahudi fışh bayramının seder sofrası ve kefarete günü ibadeti “seneye Kudüs'te” dileğiyle sona erer.⁵²

⁵⁰ Gürkan, “Yahudilik”, 191; Harman, “Kudüs”, 326.

⁵¹ Harman, “Kudüs”, 326.

⁵² Harman, “Kudüs”, 326.

İKİNCİ BÖLÜM

SON YAHUDİ DEVLETİNİN KURULUŞU

2.1. OSMANLI DÖNEMİNDE YAHUDİLER VE II. ABDULHAMİT'İN YAHUDİ SİYASETİ

Osmanlı devleti ile Yahudilerin en çok etkileşim içerisinde bulunduğu dönem, Sultan II. Abdulhamid'in tahtta bulunduğu dönemdir. Bu dönemde bugünkü İsrail'in kuruluşu için ilk temeller atılmaya çalışılmıştır. Bu temeller atılırken öne çıkan bazı Yahudi ileri gelenleri, hemen hemen tüm dünyaya dağılmış olan din daşları içerisinde, yaşadıkları ülkelerde vedünya çapındaki siyaseti çok iyi okumuşlardır. Bu iyi siyaset ile her seferinde asıl amaçlarına bir adım daha yaklaşmayı başarmışlardır. Bu isimlerin başında şüphesiz siyonist teşkilatlanmanın ileride en önemli ismi olacak⁵³ olan Avusturyalı gazeteci Theodor Herzl gelmektedir.

Fransız ihtilalinden sonra tüm dünyada bir milliyetçilik ateşi yanmış ve bu ateş büyük imparatorlukların sonu olmuştur. İhtilalle birlikte artan milliyetçilik propagandasından birçok ülkede dağınık halde bulunan Yahudiler de çok etkilenmişlerdir. Birtakım ülkelerde yaşadıkları yerlerden sürülme endişesi içerisinde olan bazı Yahudileri⁵⁴ de "arz-ı mevud" düşüncesi kaplamıştır. Bu düşünce, detayları ileriki sayfalarda genişçe verilecek olan göç dalgalarını başlatacaktır. Bunun için de II. Abdulhamit Han'ın kesinlikle onayını almak zorunda olacaklardır. Bu iş için Herzl diğer Yahudilerle de işbirliği yapmak zorunda olması sebebiyle çeşitli temaslara geçmiş ve ilginç bir sonuçla karşılaşmıştır. Avrupa'dan çeşitli sebeplerle Amerika kıtasına giden Yahudiler bu işe sıcak bakmazlarken Rusya ve Doğu Avrupa Yahudileri onun en büyük destekçisi olmuştur. Bunun birkaç nedeni bulunmaktadır. İlk olarak özellikle Rusya ve Doğu Avrupa'daki Yahudilere karşı bir baskı olması⁵⁵ hatta göçe zorlanmaları bu desteğin en büyük sebebidir. Ayrıca Herzl'in Avusturyalı olması ve geniş nüfûza

⁵³ Yaşaroğlu, Abit, *Yahudilik ve Siyonizm Tarihi*, Pınar Yayınları, İstanbul 2013, 58; Erdoğan Ömer, *Yahudilik Tarihi*, Kalipso Yayınları, İstanbul 2012; Armağanoğlu, Fahir, *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları 1948-1988*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1993.

⁵⁴ Yaşaroğlu, Abit, *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları 1948-1988*, 18.

⁵⁵ Öke, Mîm Kemal, *Siyonizmden Uygarlıklar Çatışmasına Filistin Sorunu*, Ufuk kitapları, İstanbul 2002, 11-12; Armağanoğlu, Fahir, *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları 1948-1988*, 18; Şeber, Nurdan İpek, II. Abdulhamit Döneminde Rusya ve Romanya'dan gelen Yahudi Muhacirler, *Tarih Dergisi*, 53, 2012, 41.

sahip bir gazetede çalışıyor olması da ona olan desteğin artması noktasında etkilidir.⁵⁶ Amerika’da bu durumun tam tersi bir şekilde işleminde oraya göç eden Yahudiler üzerinde bir baskının olmayışı veya baskının az olmasıyla Amerika’daki Müslümanlarla temasa geçilmesi ve Amerika’daki Müslüman lider Muhammed Webb’in oradaki görüşmelerinin etkisi⁵⁷ önemli olmuştur. Bununla birlikte Mesih’in dirilmesi ve onun liderliğinde Filistin’e girileceğine inanan Ortodoks Yahudileri tarih boyunca bu fikre olan mesafelerini hep belli etmeleri desteğin zayıflamasında ayrı bir öneme sahiptir.⁵⁸ Günümüzde de İsrail’in siyonist faaliyetlerine karşı çıkan Yahudi grup onlardır.

Herzl’in önünde engel gibi gözüken Ortodoks Yahudileri ikna çabası sürerken diğer taraftan ezilen Yahudilerin de büyük desteği alınmıştır. Fakat dışlanan ve aşağılanan bazı Rusya Yahudileri 19.yy sonuna doğru Osmanlı Devleti tarafından bazı Balkan ve Batı Anadolu şehirlerine yerleştirilmişlerdir.⁵⁹ Bu misafir perverliğe rağmen Herzl hedefleri doğrultusunda hiç geri adım atmamıştır.

Herzl, kendi hedefleri doğrultusunda Osmanlı üzerinde birçok ayrıcalığı olan Avrupalı devletlerin desteğini almak için ‘‘Barbar Asya’yı ıslah için Avrupa’nın öncü kuvvetleri’’ olacakları düşüncesini kitabında dile getirmiş.⁶⁰ Aynı zamanda bunu temas kurduğu her Avrupa ülkesinde dillendirmiştir. Ancak bir papazın Filistin’de Yahudilerdense Osmanlıyı tercih eden sözleri Avrupalıların da Yahudilerin gerçek planını anladığını göstermektedir. Herzl, faaliyetlerini çok önceden başlatmış ve büyüdüğü topraklarda da kendi siyasi hedefleri doğrultusunda birçok çalışma yapmıştır. Hayata atıldığı çevredeki Yahudiler de aslında kendisi ile aynı fikirdedir. Onun için o İstanbul’a gelirken Bulgar dindaşları onu şu meşhur selamları ile uğurlamışlardır:’’Leşana habala biyeruşlaym- Gelecek sene Kudüs’te buluşalım’’⁶¹ Esasen Herzl’e destek veren ve ön planda olan bazı Yahudiler ‘‘Rodschilds

⁵⁶ Armağanoğlu, Fahir, *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları 1948-1988*, 19.

⁵⁷ Yaşaroğlu, Abit, *Yahudilik ve Siyonizm Tarihi*, 59-60.

⁵⁸ Kaştan, Yüksel, ‘‘Ortadoğu’ da Arap-İsrail Mücadeleleri ve Türkiye’’, Zeki Dilek, Mustafa Akbulut, Salim Cöhce, Zeynep Bağlan Özer, Reşide Gürses, Banu Karababa Taşkın, Tarih ve Medeniyetler Tarihi, (ss.1797-1817), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu, Ankara 2012; Yaşaroğlu, Abit, *Yahudilik ve Siyonizm Tarihi*, 60.

⁵⁹ Armağanoğlu, Fahir, *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları 1948-1988*, 18.

⁶⁰ Celil Bozkurt, *Türk Kamuoyunda Filistin Problemi İlk Arap-Yahudi Çatışmaları (1920-1939)*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2008, 26.

⁶¹ Göze, Ergun, *Siyonizm ve İsrail’in Kurucusu Theodor Herzl’in Hatıraları ve Sultan Abdulhamid*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2002, 57.

gibi.. Filistin’de sadece koloni kurma’’⁶² peşindelerdi. Herzl de Abdulhamit’le olan görüşmesinde oradaki petrol ve altın yataklarını hatırlatarak bunların çıkararak işlemek istediğini dile getirmiştir.⁶³ Ancak Herzl kıvrak zekası ile her seferinde kendi yolunda ilerliyordu. Öyle ki Padişah’ın konuyu görüşülmek üzere göndermesi ile Osmanlı Devleti’nin en önemli karar organı olan ‘‘Hey’eti Vükalâ’’da konuşulur hale gelmiştir.

Herzl, kendi hedefleri doğrultusunda beş defa II.Abdulhamit’le görüşmüştür.⁶⁴ Hatta ‘1899 senesinde Çinili Köşkü’nde huzur-ı hümayuna’⁶⁵ kadar çıkmıştır. Görüşmelerin bir kısmı Herzl’in kendi çabası ile olurken bir kısmı da padişahın daveti ile olmuştur. Bu Yahudi şahıs planladığı siyasetini hayata geçirebilmek için Newlinski, Hınçak lider Nazarbek ve ünlü Musevi Türkolog Arminus Vambery⁶⁶ gibi kişileri kendisi için aracı yapmıştır. İstanbul’da padişahla görüşmek için aracı koyduğu ilk kişi Polonya’da casusluk yapan Newlinski olmuştur. Herzl uzun çabalar sonunda sultana üç maddelik bir teklif sunmuştur:

‘‘ Osmanlı Devleti’nin 33 milyon İngiliz altınına ulaşan borçlarının tamamını ödeyelim.

İmparatorluğu korumak için 120 milyon altın Frank’a mal olacak deniz filosu yaptıralım.

Devletin mali durumunu canlandırmak için 35 milyon altın lira faizsiz borç verelim.’’⁶⁷

Teklif üzerine Sultan II. Abdulhamid devletin borç batağında olması ve Mısır’daki gibi borcu bahane ederek işgal edildiği gibi büyük bir tehlikeyle karşı karşıya olmasına

⁶² Bozkurt, Celil, *Türk Kamuoyunda Filistin Problemi İlk Arap-Yahudi Çatışmaları (1920-1939)*, 26.

⁶³ Öke, Kemal Mim, *Siyonizmden Uygarlıklar Çatışmasına Filistin Sorunu*, 44; Özdemir, Hüseyin, *Abdulhamid’in Filistin Çılgılığı*, 117; Gümüş, Saliha, *II. Abdulhamit Döneminde Filistin Politikası*, (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2009.

⁶⁴ Uz, Mehmet Ali, ‘‘Vefat Yılında Abdulhamid Han’’; *Akademik Sayfalar*, 9 (Şubat 2009), 56; AbitYaşaroğlu, *Yahudilik ve Siyonizm Tarihi*, 58; Celil Bozkurt, *Türk Kamuoyunda Filistin Problemi İlk Arap-Yahudi Çatışmaları (1920-1939)*, 23.

⁶⁵ Mevlanzade Rıfat Bey, *Siyonistler Osmanlı’yı Nasıl Yıktı?* Derin Tarih Kültür Yayınları, 1(15)2013, 66.

⁶⁶ Öke, Kemal Mim, *Siyonizmden Uygarlıklar Çatışmasına Filistin Sorunu*, 42-43; Gümüş Saliha, *II. Abdulhamit Döneminde Filistin Politikası*, (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2009.

⁶⁷ Özdemir, Hüseyin, *Abdulhamid’in Filistin Çılgılığı*, 118-119; Ömer Erdoğan, *Yahudilik Tarihi*, 225.

rağmen ülkenin ve diğer din mensuplarının huzuru için bu teklifi şu güzel cevapla reddetmiştir:

“Bu toprakların bir karışını bile satmam, çünkü bu topraklar bana değil, halkıma aittir. Halkım bu toprakların her karışı için kanını feda etmiştir... Türk imparatorluğu bana değil Türk halkına aittir. Bu yüzden onun hiçbir parçasını geri veremem. Bırakın Yahudiler paralarını kendilerine saklasınlar. İmparatorluğum çöktüğünde Filistin’e para ödmeden sahip olacaklar. Cesetlerimiz paylaşılabilir fakat yaşayan bir vücut üzerinde herhangi bir operasyon yapılmasına izin veremem”.⁶⁸

II. Abdulhamid’in Filistin dışında Ortadoğu’nun herhangi bir yerine özellikle bugünkü Irak’a yerleşebileceği telkininde bulunduğu⁶⁹ ancak Herzl’in bunu kabul etmediği kaynaklarda yer almaktadır. Buradan da Herzl’in refaha ulaşma ve Yahudileri sıkıntılardan kurtarmadan çok müstakil, özerk bir yapı istediği sonucuna varılmaktadır. Bunun yanında Padişah Avrupa’da etkin olan Yahudi basınına da karşısında olmasını istememektedir. Ancak Filistin’de yeralan ve üç ilahi din için de büyük öneme sahip olan kutsal mekanlar üzerindeki Yahudilerin düşüncelerini çok önceden fark etmiş olmalı ki buralara yapılacak olan Yahudi yerleşimine izin vermemiştir. II. Abdulhamid Han’ın Herzl ile görüşmesi için aracılık yapan hahambaşına söylediği şu sözler çok büyük değere sahiptir: Siz hahambaşı, imparatorluğumun bir santim toprağının terk edilemeyeceğini çok iyi bildiğiniz halde, bu adamı böyle bir teklifte bulunması için nasıl buraya getirirsiniz? Ki söz konusu olan topraklara gerek Müslüman dünyasının gerek Hıristiyan dünyasının gözleri çevrilmiştir. Bu adamın tekliflerinin yüzde birini bile kabul ettiğimde benim ve hükümetimin başına ne gelir?⁷⁰ II. Abdulhamit’in bu akıllıca ve etkili siyaseti ile emellerine ulaşamayan Yahudiler Abdulhamit Han sonrası siyasette bazen kendilerine hizmet edecekleri desteklemişler bazen de siyasi boşluklardan faydalanarak kendileri siyaset yapmışlardır.⁷¹

⁶⁸ Yaşaroğlu, Abit, *Yahudilik ve Siyonizm Tarihi*, 57; Öke, *Filistin Sorunu*, 41-43; ÖzdemirHüseyin, *Abdülhamid’in Filistin Çılgılığı*, 110.

⁶⁹ Erdoğan, Ömer, *Yahudilik Tarihi*, 226; ÖzdemirHüseyin, *Abdülhamid’in Filistin Çılgılığı*, 110.

⁷⁰ Yaşaroğlu, Abit, *Yahudilik ve Siyonizm Tarihi*, 59.

⁷¹ Mevlanzade Rıfat Bey, *Siyonistler Osmanlı’yı Nasıl Yıktı?* Derin Tarih Kültür Yayınları, 1(15)2013, 66. Özdemir, Hüseyin, *Abdülhamid’in Filistin Çılgılığı*, 118.

İleri dönemlerde Herzl gibi bu Filistin politikası olan David Wolfshon karşımıza çıkmaktadır. O da aynı siyasi düşünceyi devam ettirmiş ve Filistin'e yerleşmek için aşağıda saydığımız kendi şartlarını II.Abdulhamid Han'a sunmuştur.

‘‘a)Kudüs hariç tutulmak üzere 50.000 Yahudi ailesi Filistin'e yerleştirilecek,

b)Bu aileler Osmanlı Devleti'nin tabiiyetini kabulederek kanunlara uymakla yükümlü olacak,

c)Yahudiler askerlik yapacak, fakat vergiden muaf tutulacak,

d)Yerleşim için ayrılacak yerleri hükümet tespit edecek Siyonist örgüt adına kayd edilip tapulanan topraklar

e)Bu imtiyazlara karşılık olarak Siyonistler, Osmanlı Devleti'ne iki milyon sterlin ödeyecektir.’’⁷²

Osmanlı Devleti bu teklifleri de geri çevirerek sadece İstanbul'da bir banka açılmasına müsaade etmiştir.⁷³Bütün bu gelişmelerden sonra Yahudiler yeni birliktelikler ve gerçek hedefleri doğrultusunda çalışmaya devam etmişlerdir.

2.2.SİYONİZMİN KURULUŞU

2.2.1.Siyonist Kongre

Siyonizm; kelimenin kökenindeki ‘‘Sion’’ sözcüğü, Hz. Süleyman'ın kutsal mabedi (Yahudi literatüründe; Beyt Hamiktaş) inşa etmiş bulunduğu Kudüs'teki dağın ismidir. Siyonist kelimesi ve ideali de buradan gelir. Siyonizm ideali Nil nehrinden Fırat nehrine kadar uzanan çok geniş toprakları içeren ve ‘‘Arzı Mev'ud’’ denilen Ortadoğu'nun merkezi kısmında bir Yahudi devletinin kurulmasını amaçlamaktadır.⁷⁴ Siyonizm fikri, Yahudi ve Hristiyan düşüncesinin bir parçası olarak yüzyıllar boyunca var olagelmiştir. Bunların ilkinde bu fikir, Museviliğin Filistin'deki eski İbrani krallığıyla olan birlikteliğinin bir neticesidir. İkincisinde ise Millennium'un (ya da İsa'nın yeryüzündeki yüzyıllık hükümlerinin) başlangıcına Yahudilerin Filistin'e geri dönüşlerinin eşlik edeceğinin farz olduğu Cromwell döneminden beri mevcut

⁷² Özdemir, Hüseyin, *Abdülhamid'in Filistin Çılgığı*, 120-121.

⁷³ Özdemir, Hüseyin, *Abdülhamid'in Filistin Çılgığı*, 121.

⁷⁴ Eroğlu, Hikmet, *Büyük İsrail Stratejisi*, Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2005, 54.

olmuştur.⁷⁵ Siyonizm Avrupa'da 17. Yüzyıldan itibaren kendisini hissettirmeye başlamıştır. Temelde Filistin toprakları üzerinde bağımsız bir Yahudi devletinin kurulmasını amaç edinen Siyonizm, bütün fikirlerini Talmud'un Tevrat'ından alınan mitolojik hikayeler üzerine inşa etmiştir.⁷⁶ Her fikir veya fikir sistemi bir yerde oluşur, tarihi koşullarla iç içedir. Ancak, kendi çıkarına hizmet eden idealizmin dayanıklı unsurlarından birisi fikirler anlayışıdır. Bu fikirler anlayışına sahip çıkanlar her türlü çalkantıya rağmen ayakta durur. İşte Siyonizm de bu fikirle Yahudilerin siyasi ve dini geleceklerini mili benlikleri adına kendilerinin kendilerine vaad edilmiş topraklarda tayin etmek özlemlerinden ibaret ve değişmez bir fikir tekrarlanır durur. Siyonizm diğer fikir ve kurumlarla olan ilişkilerini, akrabalık ve neseplerini ortaya çıkarmak üzere, şecereleri itibariyle. 2- birikim (güç, toprak, ideolojik meşruiyet) ve Azil'in (insanların diğer fikirlerin, eski meşruiyetlerin) pratik sistemleri olarak. Günümüzde siyasi ve kültürel gerçeklerinin böyle bir araştırmayı olağanüstü zorlaştırmasının sebebi, siyonizm'in endüstri devrimi sonrası Batı'nın liberal çevrelerinde hemen hiç muhalefetle karşılaşmadan hakim olmasıdır⁷⁷. Siyonizm hareketleri, dünya üzerinde farklı boyutlarda kendini göstermiştir. Bunlar; İşçi Siyonizm'i, Dinsel Siyonizm ve Genel Siyonizm olarak üçe ayrılır. Bugün İsrail'de yerleşimi kolaylaştırmak ve sosyal çelişkileri ortadan kaldırmak için kurulmuş olan kibbutzlar (toplu çiftlikler), işçi Siyonizm hareketinin uygulama sahalarıdır. Bu hareketi, İsrail parlâmentosunda Birleşik Siyonist İşçi Partisi (MAPAM) Temsil etmektedir.

Hahamlar tarafından ortaya atılan ve geniş bir etki alanı bulan Dinsel Siyonizm, Araplarla savaşmanın Allah'ın bir emri olduğunu iddia ederek bugünkü İsrail Devleti'nin yayılmacı ve işgalci tutumunu körüklemiştir. Keza bugün İsrail'de yer alan dini okulların açılmasında önemli rol oynamıştır. Bu akım, İsrail Parlâmentosunda Dinci Ulus Partisi (MİFDAL) ile temsil edilmektedir. Genel Siyonizm hareketi, daha ziyade liberal bir çizgi izlemiştir. Bu hareket, genellikle, tüm dünya ülkelerinde bulunan Yahudileri Filistin topraklarına göç etmeye teşvik etmiştir.⁷⁸ 19. Asırda oluşan fikir akımlarında Yahudi kökenli bilim ve fikir adamlarının önemli etkisi olmuştur. Özellikle Fransız ihtilalinde masonluğun önemli ölçüde katkısı olduğu öne sürülmektedir. 19.

⁷⁵ Taylor, Alan, *İsrail'in doğuşu*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2000, 13.

⁷⁶ Eroğlu, Hikmet, *Büyük İsrail Stratejisi*, 54.

⁷⁷ Said, Edvard, *Filistin Sorunu*, Pınar Yayınları, İstanbul 1985, 98.

⁷⁸ Özey, Ramazan, *Dünya Denkleminde Orta Doğu*, Öz Eğitim Kitapevi, İstanbul, 1997, 117-118.

asırda eski dönem çoktan geride kalmış, artık Yahudiler Avrupa’da lanetli bir sınıf olmaktan çoktan çıkmış ve yönetenler arasına girmiştir; diğer bir deyişle artık dönem paranın her şey olduğu dönemdir ve parada Yahudilerin elindedir. Bu asır Dini Siyonizm’in Politik Siyonizm’e döndüğü dönemdir.⁷⁹ Genel Siyonizm hareketi 1850 yılından sonraki Yahudi göçlerini organize etmiştir. İsrail ordusunun kurulmasında oldukça etkili olmuştur. Bu akımın savunucuları, daha ziyade milliyetçi çizgi izleyen Likud Partisi içinde yer almaktadır.

Avrupa’da milliyetçilik akımları Yahudi aleyhtarlığını şiddetlendirerek onlarda bir ulusal bilincin doğmasına sebep olmuştur.⁸⁰ O dönemde Yahudi aydınları yeni karşılaşılan topluluklarla entegre olabilmek için geleneksel yaşamlarını küçümsemeye, önemsememeye başladılar. Bu tepeden bakma genel Yahudi nüfusunu ters istikamete yöneltti. Emansiyonun sorunu çözmediği ortaya çıkınca Siyonist hareket güç kazandı. Siyonizm ikiye ayrılır Dini ve Siyasi Siyonizm’dir. Bunlardan ilki Dini Siyonizm: Filistin’den çıkarılan Yahudilerin bir gün geri döneceğine ve Mesih’in ortaya çıkmasından sonra bütün ırkların bir tek ırk/İsrail oğullarının egemenliğine gireceğine inanan dini harekettir.⁸¹ Siyonizm fikri, Yahudi ve Hristiyan düşüncesinin bir parçası olarak yüzyıllar boyunca var olagelmıştır. Bunların ilkinde bu fikir, Museviliğin Filistin’deki eski İbrani krallığıyla olan birlikteliğinin bir neticesidir.⁸²

19. Yüzyılın sonunda modern Siyonizm ortaya çıktığında, Yahudilerin vaat edilmiş topraklara geri dönme arzularının yeni boyutlar kazanması kaçınılmazdı. Yahudilerin Mısır’daki esaret dönemleri Pesachliturgie’yi anmaları yasaktır. Dinsel anlamda kullanılan ‘‘Gelecek Yıl Kudüs’te söylemi de özel bir anlam taşımaktadır. Yahudiler, bu söylemle nihayetinde gelmesi ümit edilen huzuru kast etmektedirler.⁸³

Politik Siyonizm, 19. Yüzyıl sonunda o sıralardaki anti-semitizme karşı bir tepki olarak Avrupa’da ortaya çıkmıştır.

⁷⁹ Yaşaroğlu, Abit, *Yahudilik ve Siyonizm Tarihi*, 39.

⁸⁰ Eroğlu, Hikmet, *Büyük İsrail Stratejisi*, IQ kültür sanat yayıncılık, İstanbul, 2005, 54.

⁸¹ Yaşaroğlu, Abit, *Yahudilik ve Siyonizm Tarihi*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2013,47.

⁸² Taylor, Alan R., *İsrail’in Doğuşu*, çev.(Mesut Kardeşhan), Pınar Yayınları, İstanbul, 2010, 13.

⁸³ Edel, Peter, çev. (Burak Sezgin), *Siyonizm’in Tarihi Yıldızın Gölgesi*, Ceylan Yayınları, İstanbul, 2002, 101.

Siyonizm, I. Bâle Dünya Siyonist Kongresi'nden itibaren(1897 Ağustos) kendisine hedef olarak, büyük devletlerinde onayıyla, Yahudileri bir ülke etrafında birleştirmeyi saptamıştı.

Siyonizm Yahudileri buldukları ülkelerde demokratik ve sınıfsal savaşlardan saptırmaktadır. Siyonizmin muhtevası, gericilik, tutuculuktur. Siyonizmin kurucusu Theodore Herzl "Yahudi Devleti" adını taşıyan eserinde şunları yazıyordu: "Eğer majeste sultan, Filistin'i bize verirse, Türkiye'nin maliyesini tamamen düzene sokmak için gerekeni yaparız. Avrupa için orada, Asya'ya karşı bir kale teşkil edecek, barbarlığa karşı uygarlığın ileri karakolu olacağız. Varlığımızı garanti altına alacak Avrupa ile değişmez ilişkiler sürdüren tarafsız bir devlet hüviyetinde olacağız."

Bu devletin sınırları belirsizdir. Tevrat'ı kaynak alan sınırları Nil'leFırat arasında uzanmaktadır. Buna karşı yerli halkın adı bile edilmemektedir.⁸⁴

Örgütleşmiş politik Siyonizm'in kurucusu, Viyana'da eğitim görmüş Macaristanlı bir Yahudi olan Theodor Herzl'di. Hukuk alanında öğrenim görmüş olmasına rağmen, yazma konusundaki yeteneği Herzl'e, 1894'deki Dreyfus Hadisesi'nin Avrupa'yı meşgul ettiği bir zamanda hizmet verdiği Neue Freie Presse adında bir Viyana gazetesinin Paris Muhabirliğini kazandırdı.⁸⁵ Milyonere yakın bir banker olan babası 1873 krizinde her şeyini kaybetmiştir.

Garaudy onu şöyle tanımlamaktadır: "Siyasi Siyonizm'in babası olan Herzl'in kendisi dinsizdi. Tanrıya inanmazdı. Dini kitaplara sadece kendi güç politikasını destekledikleri ölçüde yakınlık gösteriyordu." Herzl Filistin'de bir Yahudi devleti kurma fikrinin organizasyonunu projelendirmiştir. Bu açıdan İsrail devletinin kurucusu kabul edilir.

Herzl fikirlerini 1895 yılında yayınladığı Der Judentaat isimli eserinde geniş bir şekilde anlatır. Kitabında çizdiği plana göre, iki cemiyetin kurulması öngörülüyordu. Yahudi cemiyeti adını alacak birinci siyasi örgütün amacı Avrupa hükümetleri ile temasa geçip Siyonistlere Filistin'de devlet kurma hakkının tanınabilmesi için

⁸⁴ Havatme, Nayif, *Filistin'de Halk Savaşı Ve Ortadoğu*, çev.(Mehmet Emin Bozarıslan), Ant Yayınları, İstanbul, 1970, 230.

⁸⁵ Taylor, Alan R., *İsrail'in Doğuşu*, çev.(Mesut Karışahan), Pınar Yayınları, İstanbul, 2010, 15.

diplomatik alanda mücadele vermek. İkinci kurum ise Musevilerin Filistin'e göçlerini sağlamak için kurulacak bir ticari şirketti.⁸⁶

1897'de ilk Dünya Siyonist Kongresi toplantısı gerçekleşmiştir. Bu kongre ulusal bir parlamento gibi davranır ve örgütlenir. Siyonizm'in amaçlarını, amaçlara ulaşma yollarını, hedeflerini ve yürütme organlarını saptar. Kongre," Siyonizm, halkı için Filistin'de kamu hukukunun güvencesi altında bir yurt (heimstatte) kurulmasını amaçlamaktadır" ve şu kararlar alınır.

1. Tüm dünyadaki Yahudiler ortak köken ve tarihi geçmişle birbirine bağlıdır. Asimile olamazlar bu yüzden ulusal bir kimlik oluştururlar.

2. Medeni hakların tanınması Yahudi halkının Toplumsal ve kültürel geleceğini güvence altına alamamıştır. Nihai çözüm bir Yahudi devletinin kurulmasıdır.

3. Filistin'de kolonizasyona devam edilmelidir.

4. Her ülkenin yasalarına uygun biçimde Yahudiler birleştirilmeli ve örgütlenmelidir.

5. Yahudi ulusal duygularının ve bilincinin kuvvetlendirilmesi için çalışmalar yaygınlaştırılmalıdır.

6. Siyonizm amacına ulaşmak için ilgili hükümetlerin onayını almak için hazırlık çabalarına girilmesine karar verilmiştir.⁸⁷

Herzl ikisi padişah daveti olmak üzere beş kez İstanbul'a gelir. Abdulhamit bu görüşmelerde çok önceleri 29 Haziran ve 7 Temmuz 1890 tarihli iki fermanla Yahudilerin Filistin'e girişini toprak sahibi oluşunu engelleyen kanunlar çıkarmıştır. Bundan Abdulhamid'in Siyonist hareketin hedeflerini ilk andan itibaren takip ettiği anlaşılabilir.⁸⁸

Çoğu Rus topraklarından göç etmiş Yahudilerden oluşan Sion Katır Müfrezesi birliği İsrail devletine giden mücadelenin ilk adımıydı. Modern tarihin ilk Yahudi askeri birliği olduğu ileri sürülen Sion Katır Mufrezesi is Patterson'ın komutasında 1915'te Çanakkale'de görev yapmıştır. Siyonist hareket açısından önemli olan, cephedeki

⁸⁶ Yaşaroğlu, Abit, *Yahudilik ve Siyonizm Tarihi*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2013, 54-55.

⁸⁷ Eroğlu, Hikmet, *Büyük İsrail Stratejisi*, IQ kültür sanat yayıncılık, İstanbul, 2005, 58-59.

⁸⁸ Yaşaroğlu, *Yahudilik ve Siyonizm Tarihi*, 58-59.

dengeyi değiştirmek değil, İngiliz üniforması altında ve ‘‘Yahudi birliği’’ olarak savaşa katılmanın kendilerine sağlayacağı katkıydı. Unutulmamalıdır ki, çoğu Rus vatandaşı olan Siyonistler dileseler bir diğer ihtilâf devleti olan Rus ordusunda da görev yapabilirlerdi.⁸⁹

Yahudiler, Filistinli Arapların ellerindeki toprakları almak için I. Dünya savaşı sırasında kurulan askeri birliklerden faydalandılar. David Ben Gurion İsrail’in kuruluş konuşmasını yaparken arkasına bilinçli olarak Siyonizmin babası Dr. Theodor Herzl’in fotoğrafını asmıştır.

Siyonizm’in Filistin’de bir Yahudi devleti kurma hedefinin önündeki en büyük engel Osmanlı’ydı. Çanakkale savaşı emellerine ulaşmak için büyük bir fırsattı.

Kendisinin fikrini soran Jabotinsky’e Trumpeldor, ‘‘Türkleri Filistin’den çıkarmak için onları ezmek zorundayız. Buna ise güneyden başlamışsın kuzeyden başlamışsın; bu sadece bir taktik meselesi. Nasıl olsa her yol Sion’a çıkar’’ cevabını vermişti.⁹⁰

I. Dünya Savaşı sırasında Ortadoğu’nun paylaşımını öngören İngiltere ve Fransa arasındaki Sykes-Picot Anlaşması ve bir sene sonra 1917 Balfour Deklarasyonu, Yahudilere Filistin topraklarını resmen açarken, İngiliz mandası (1920-48) ile birlikte bölge, yavaş yavaş anarşinin kucağına bırakılıyordu. II. Abdülhamid’i aşmayı başaramayan Yahudiler, Padişah’ın büyük önlemler aldığđ bu topraklarda artık Haganah (1920-48), Stern/Lehi (1940-48) ve Irgun (1931-48) gibi çetelerle Müslümanlara karşı her türlü saldırđyı sistematik bir biçimde sürdürmeye başlamıştı.⁹¹

2.3. Balfour Deklarasyon

Siyonist düşünce emelleri peşinde hep koşmaya devam etmiştir. En büyük emelleri olan vaad edilmiş topraklara sahip olmak için öncelikli olarak Ortadoğu’da özellikle de Filistin’de bir devlet kurmaktır. Herzl’in yerini aratmayan ve Siyonist önder Lord Rothschild İngiliz Dışışleri Bakanı olan Arthur Balfour’a mektup yazarak ondan ‘‘ Filistin’in Yahudi toprağı olmasını, Yahudilere kısıtlama getirilmeden buraya göç

⁸⁹ Hanioglu. M.Şükrü, *Çanakkale’de Siyonistlerde Savaştı, Derin Tarih*, İhlas Gazetecilik, İstanbul, 2015, 62-64.

⁹⁰ Öke, Mim Kemal, *Siyonistlerin Çanakkale Çıkarması, Derin Tarih*, İhlas Gazetecilik, İstanbul, 2015, 73, 75.

⁹¹ Tunç Yaşa, Fatma, Alkan Özcan, Sevinç, Tuba Kor, Zahide, *Siyonizm Düşünden İşgal Gerçeğine Filistin*, İHH Yayınları, İstanbul, 2010, 18.

etmelerini ve Yahudilerin burada kendi kendilerini idare etmelerini’’⁹² talep etmiştir. Balfour da buna karşılık 2 Kasım 1917’de bir deklarasyon yayınlamış ve bu da Balfour Deklarasyonu diye ün kazanmıştır.⁹³ Bu mektubu 2 Kasım 1917’de Siyonist lider Lord Rothschild’e sunmuş ve şunları yazmıştır.

02 Kasım 1917

Saygı değer Lord Rothschild,

‘Yahudilerin Siyonist özlemlerine sempatisini dile getiren aşağıdaki deklarasyonun kabineye sunulmuş ve onun tarafından onanmış olduğunu, Majestelerinin hükümeti adına size bildirmekten mutluluk duyuyorum; Majestelerinin hükümeti, Filistin’de Yahudi halkı için bir ulusal yurt kurulmasına olumlu bakmaktadır ve Filistin’de bulunan Yahudi olmayan toplulukların yurttaş ve dinsel haklarına ya da herhangi bir başka ülkedeki Yahudilerin sahip oldukları haklara ve siyasal statüye zarar verebilecek herhangi bir şeyin yapılmaması kaydıyla bu hedefe erişilmesi için elinden gelen tüm çabaları harcayacaktır. Bu deklarasyonu Siyonist Federasyonun bildirisine sunarız, size minnettar olacağım.

Saygılarımla’’⁹⁴

Deklarasyon 1921’de ABD tarafından da kabul edilmiştir. Deklarasyona iyi bakıldığında ‘Yahudilerin ulusal vatani’’ çerçevesinde onlara yer vermek ve yerli rapları oradan çıkarmak için yapıldığı genel bir amaçtır.⁹⁵ 1918 yılında Wilson tarafından da desteklenmiş ve Siyonizm bundan sonra uluslararası bir boyut kazanmıştır.⁹⁶ Ama Wilson’un bu durumu kabullenmesi tam bir tezattır. Çünkü Wilson ilkelerin idaresinin bir yere verilmesi için çoğunluğu sağlaması şarttır. Oysa ki Filistin’de o dönemde 570.000 Müslüman, 74.000 Hristiyan, 75.000 Yahudi vardır.⁹⁷ Filistin nüfusunun %90’ını yerli Araplar oluştururken yönetim çoğunluğu sağlama ihtimali dahi olmayan Yahudilere verilmek istenmiştir. Bu durum pek benzeri görülen

⁹² Kızıloğlu Sedat, İsrail Devletinin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm’in Gelişmesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 2012, 50.

⁹³ Özdemir Hüseyin, *Abdülhamid’in Filistin Çılgılığı*, 126.

⁹⁴ Kızıloğlu Sedat, *İsrail Devletinin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm’in Gelişmesi*, 50.

⁹⁵ Eroğlu, Hikmet, *Büyük İsrail Stratejisi*, 55.

⁹⁶ Kızıloğlu Sedat, *İsrail Devletinin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm’in Gelişmesi*, 50.

⁹⁷ Fahir Armağanoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları*, 35.

hallerden değildir. Bölgeden yavaş yavaş çekilen İngiltere belki de Herzl'in dediği gibi İsrail'i Avrupa'nın önce karakolu olarak görmektedir. Deklarasyonun tam da I.Dünya Savaşı bitimine yakın olması Osmanlı'nın onca toprak kaybindan sonra ve savaş yükünün çok olması nedeniyle deklarasyonun yayınlanış tarihi de çok manidardır. Sanki ne Osmanlı'nın ne de diğer ülkelerin duruma itiraz edemeyeceği bir dönemde yayınlanmıştır. Bu bildiri çok trajikomik şekilde bir işgal olayının nasıl da uluslararası boyuta taşındığının en güzel örneğidir.

2.4. Filistin'e Yahudi Göçleri ve Yerleşim Politikaları

Yahudiler tarihin hemen her safhasında Filistin'e göç faaliyetinde bulunmuştur. Başta Herzl'in çabaları olmak üzere siyonist faaliyetlerle bu durum Osmanlı Devletinin zayıfladığı dönemde artış göstermiştir. Göç Osmanlı topraklarına hızla yapılırken dönemin padişahı II. Abdulhamit bütün çabalarına rağmen buna engel olamamıştır. İbranicede yükselme anlamına gelen aliya⁹⁸ kelimesi Yahudilerin Filistin'e olan göçlerine denmektedir. İlk aliyah 1882'de Bilu tarafından on dört erkek ve bir kadınla gerçekleştirilmiştir.⁹⁹Göçlerin aktif olarak başlaması Rusya'da 145 bin Yahudi'nin ülkeyi terk etmek zorunda bırakılması ile üç bin Yahudi'Siyon Aşıkları' yoluyla Filistin'e göç etmesiyledir.¹⁰⁰

İngiltere Yahudi yerleşimleri benimsemiş ve de yardımcı olmuştur. Hatta 1917'de yayınladığı Balfour Deklarasyonunda Filistin ismini kullanmamış yerine "Yahudi olmayan topluluk" kavramı kullanılarak Filistin toplumu yok sayılmıştır.¹⁰¹Yerleşmelere cesaret verebilmek için de Osmanlıya karşı ayaklanan Şerif Hüseyin'e verdiği sözden vazgeçerek Balfour Deklarasyonunu yayınlamış Yahudi göçüne yardımcı olmuştur. Ayrıca 1922'de Milletler Cemiyeti'nin İngiliz mandasını tanımasıyla bu göç işi daha da hukuksal temele oturmuştur.¹⁰² Uluslararası destek yanında kendi ırkdaşlarından da Yahudilere zor göç günlerinde destek gelmiştir. Bu

⁹⁸ Ulutaş, Ufuk, Selin, M. Bölme, (RAPOR NO:), *İsrail siyasetini anlama kılavuzu*, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Ankara 2012.

⁹⁹ Hollstein, walter, (1975), *Filistin Sorunu*, (çev. Cemal A. Ertuğrul), İstanbul, Yücel Yayınları.(ANAKaynak t.)

¹⁰⁰ ÖzdemirHüseyin, *Abdülhamid'in Filistin Çılgılığı*, 86.

¹⁰¹ L. Rogan, Eugene, *Filistin Uğruna 1948'in Tarihini Yeniden Yazmak*, Küre Yayınları, İstanbul, 2012, 45.

¹⁰² Davutoğlu, Ahmet, *Stratejik Derinlik*, Küre Yayınları, İstanbul, 2001, 380.

isimlerden en önemlisi Edmon Rothschild'dir.¹⁰³ O göç ve yerleşmeler için çok ciddi miktarda destek vermekle birlikte Yahudileri dünya kamuoyunda da en iyi savunanlardan biri olmuştur.¹⁰⁴

Filistin' e yerleşmelerin başta koloniler ile olduğunu söyleyebiliriz.1882'de ilk Yahudi kolonisi 'Rishon Le-Zion' kolonisi kurulmuş bunu Zikhron Ya'akov 'Yakub'un Hatırası ve Petah Vikta 'Ümit Kapısı' takip etmiştir.¹⁰⁵ Kolonizasyon tipi yerleşmelerle birlikte bazı tarihlerde Filistin'deki Yahudi nüfusunu incelediğimizde göç dalgalarının nasıl arttığını anlayabiliriz. Kolonizasyon tipi yerleşmeleri ve zamanla kitlesel hale gelecek yerleşimleri genel anlamda Siyonist Kongre kararları ile sevk ve idare etmişlerdir.¹⁰⁶ 1860'da on beş bin, 1881'de yirmi iki bin Yahudi Filistin'e göç etmiştir.¹⁰⁷ 1914'te 39.000 civarında¹⁰⁸ Yahudi bulunurken I. Dünya Savaşı esnasında savaş sebebi ile göçler hemen hemen kesintiye uğramıştır.¹⁰⁹ Filistin'de Yahudi nüfusu 1905'te 80.000, 1925'te 110.000, 1939'da 500.000 e dayanmıştır.¹¹⁰ Nüfus artışının tavan yapmasıyla İsrail Devleti'nin bağımsızlığı gündeme gelmiştir. 1948 yılında bağımsızlıkla birlikte göçler daha da hızlanmıştır. Yemen'den uçaklarla bir çok Yahudi Filistin topraklarına getirilmiştir. Bu kadar göçmene rağmen Yahudilerin yerleşimleri için Filistin halkı borçlandırma vs. yöntemi ile topraklarını satmaya mecbur bırakılmış ve gelen Yahudilerin iskanı böyle sağlanmıştır.¹¹¹ Bazen de işgal politikasıyla insanlar zorla yerinden edilerek Yahudiler yerleştirilmiştir.¹¹² 1967'ye gelindiğinde savaşa paralel olarak göç faaliyetleri hız kazanmıştır. Diğer yıllarda da bu katlanarak günümüze kadar devam etmektedir.

2.5. Manda Yönetimi

Gizli anlaşmalarla İngiltere-Fransa bölgeyi paylaşmıştı. Ancak 1917 yılında çarlık yıkılınca SSBC gizli anlaşmaları açıkladı ve bu devletler zorda kaldı. Ve müphem

¹⁰³ Özdemir Hüseyin, *Abdülhamid'in Filistin Çılgılığı*, 86.

¹⁰⁴ L. Rogan, Eugene, *Filistin Uğruna 1948'in Tarihini Yeniden Yazmak*, 45.

¹⁰⁵ Özdemir Hüseyin, *Abdülhamid'in Filistin Çılgılığı*, 86.

¹⁰⁶ Hollstein, walter, *Filistin Sorunu*,

¹⁰⁷ Özdemir Hüseyin, *Abdülhamid'in Filistin Çılgılığı*, 86.

¹⁰⁸ Karaköse, Hasan, "Yahudilerin Filistin'e Yerleşme Girişimleri ve Süleyman Fethi Bey'in Layihası (1911)", G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 5 (1), 56.

¹⁰⁹ Özdemir Hüseyin, *Abdülhamid'in Filistin Çılgılığı*, 87.

¹¹⁰ Davutoğlu, Ahmet, *Stratejik Derinlik*, s. 380.

¹¹¹ Özdemir, Hüseyin, *Abdülhamid'in Filistin Çılgılığı*, 89.

¹¹² Doyran, Ersin, *Bir Direniş Hareketi Olarak: Hamas*, Elips Kitap, Ankara, 2008, 14.

kelimelerle dolu bir bildiri yayınladılar. Araplarda bunu kendi bağımsızlıklarına yorumladılar.¹¹³1918 yılı sonlarında Siyonist çalışmalar, Balfour Deklarasyonu'nun Fransa, İtalya, A.B.D. ve Japonya tarafından resmen tanınmasını hızlandırmada başarılı olmuştu. Daha sonra 1919 yılının ocak ayında Barış konferansı Paris'te resmen başladı.¹¹⁴

İngilizlerin Filistin üzerinde "manda" yönetimine sahip olması açıktır ki, hem Mekke Emiri ile olan anlaşmalarına ve hem de Emir Faysal ve Weizmann arasındaki 3 ocak 1919 anlaşmasına ters düşmekteydi. Bu durumun hem Araplarda ve hem de Yahudilerde, fakat bilhassa Araplarda, bir takım tepkilere neden olması gayet tabii idi. Bu sebeple İngiltere, "mandater" devlet olarak Filistin politikasını açıklığa kavuşturmak amacı ile, 3 Haziran 1922'de Dünya Siyonist Teşkilâtına bir açıklama gönderdi. Bu açıklamada Balfour Deklarasyonunun ne olduğu ne olmadığı belirtilerek Yahudilere bir "Yahudi Filistin" yaratma yetkisi verilmediği, Yahudiler için sadece bir yurt tesisinin söz konusu olduğu vurgulanmıştır.¹¹⁵

Milletler Cemiyeti'nin 22. maddesi ile çeliştiği halde tüm batılı devletler tarafından olumlu karşılanıyor, uluslararası arenada Siyonist amaçlara arka çıkılıyordu. Diğer yandan Yahudilerin Londra'da hatta Milletler Cemiyeti üzerinde politik baskıları mevcuttu. İngilizler böylelikle Yahudilerin Filistin'e göç etmesini, yerleşmesini ve bir Yahudi devleti kurmalarını sağlayacak ortamı hazırlamıştı. Manda yönetimi ile Yahudilere devlet olma yolundaki kapılar açılmıştı. Oysa bu tarihte Filistinli Arap halkı nüfusun %91'ini oluşturmakta, toprakların da %97'sine sahip bulunmaktaydı.¹¹⁶

Filistin'de Yahudi nüfusunun artışı oldukça hızlı bir şekilde gerçekleşmiş olup, 1880'lerde Filistin'de 35.000 Yahudi varken bu sayı 1900'lerin başlarında hızla artmaya başlamış ve Birinci Dünya Savaşı sırasında ve izleyen yıllarda ikiye katlanmıştır. İngiliz manda yönetiminin tesisini izleyen 10 yıl içinde yaklaşık 100.000 Yahudi göçmen

¹¹³ Yaşaroğlu, Abit, *Yahudilik ve Siyonizm Tarihi*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2013, 79.

¹¹⁴ Taylor, R. Alan, çev.(mesut Karaşahan), *İsrail'in Doğuşu*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2000, 41.

¹¹⁵ Armaoğlu, Fahir, *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları*, Kültür Yayınları, Ankara, 1989, 36.

¹¹⁶ Toprak, Mustafa, *Siyonizmin Penceresinden Arap - İsrail Çatışmalarının Orta Doğu'daki Güç Dengesine Yansımaları*, Kadir Has Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, 36.

Filistin'e giriş yapmış ve böylelikle bu tarihlerde var olan Yahudi nüfusu Filistin nüfusuna oranla, % 10'lardan % 17'lere yükselmiştir¹¹⁷

1921 tarihinde Herbert Samuel ilk sivil idareyi kurar. Bu tarihlerde İngiltere ikili oyunlarına başlayarak bölgenin ne bir Arap yurdu ne de bir Yahudi yurdu olduğunu dillendirmeye başlar.

1920'de başlayan Manda rejiminde önemli kademelere Yahudilerin getirilmesi Filistin toprakları üzerinde yerleşimler, nüfus, toprak paylaşımı gibi konularda önemli değişikliklere neden olmuştur. İngiltere 1922 – 1948 arasındaki yönetimiyle ülkedeki Yahudi oranını 1/10'den 1/3'e yükseltirken ve göçlerle Yahudi sayısını 7 kat arttırırken aslında Milletler Cemiyeti'nin kendisine verdiği görevi yapmış oluyordu.¹¹⁸ Balfour Bildirisi ile Filistin'de bir "ulusal yurt" sözü alan Yahudiler bölgenin, I. Dünya Savaşı sonunda İngiltere'nin eline geçmesi ile bu ülke üzerindeki baskıyı arttırdılar. Manda yönetimi sırasında bölgeye olan Yahudi göçü sonucu da Filistin'deki Yahudi nüfusu artmıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun, Kasım 1947'de Filistin'de biri Arap diğeri Yahudi iki devletin kurulması şeklindeki kararı doğrultusunda, 14 Mayıs 1948'de İsrail Devleti'nin ilanı ile ilk Arap-İsrail savaşı başlamış oldu. Mısır, Suriye, Lübnan, Ürdün ve Irak kuvvetleri bu ülkeye saldırdılar. Yaklaşık bir yıl süren savaş sonucu İsrail, sınırlarını ikiye katlayarak uluslararası tanınan sınırlarına ulaşmıştır.¹¹⁹

2.6. ORTA DOĞU KAVRAMI

Ortadoğu dediğimizde bu kavram için neye göre, nasıl ve hangi ölçütte bir tanım yapıldığı ve ya yapılması karmaşıktır. Çünkü kavram bölge insanı tarafından ortaya atılmamıştır. Yahut da yakın çevre tarafından isim olarak verilmemiştir. Bu kavram tamamen Avrupa menşelidir.¹²⁰ Daha önceleri ‘‘Yakındoğu’’ olarak bilinen bu bölge İngilizler tarafından ‘‘İngiliz Ortadoğu komutanlığı’’ olarak adlandırılmış ve zamanla

¹¹⁷ Kızıloğlu, Sedat, İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler Ve Siyonizm'in Gelişimi, Kırıkkale Üniversitesi, 2012, 51.

¹¹⁸ Aras, İlhan, *Filistin – İsrail Arasındaki Temel Sorunlar Ve Uluslararası Hukuk*, Çanakkale, 2010, 7.

¹¹⁹ Gökçınar, Demet, Arap-İsrail Uyuşmazlığında Filistin Sorunu, Atılım Üniversitesi *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara, 2009, 4.

¹²⁰ Deniz, Şadiye, ‘‘Orta Doğunun Yeniden İnşasının Yapı Bozumu: Büyük Ortadoğu Üzerine Bir Analiz’’, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (20), 2012, 169.

bugünkü adını -Ortadoğu- almıştır.¹²¹ İngilizlerin buradaki varlık sebebi de deniz yolu rahatlığı açısından ve deniz ulaşımını kolaylaştırması yönünden doğu Akdeniz'in önemi artmış olmasıdır.¹²²

Ortadoğunun neresi olduğu konusunda da kesin bir sınır söylenememektedir.¹²³ Bunun en büyük sebebi de coğrafi bölgenin kültürel ve daha birçok yönüyle çok zengin olmasıdır.

Ortadoğu kavramının ortaya çıkışı II. Dünya Savaşı'ndan sonra ünlü denizci Alferd Thayer Mhan tarafından gerçekleştirildi¹²⁴ dememiz pek de yanlış olmaz. Fakat onun kast ettiği Ortadoğu şimdiki kast edilenden daha geniştir.¹²⁵ O doğu Akdeniz'den İran'ı da içine alan geniş alanları kastetmektedir. Çünkü ona göre denizleri ele geçirenin dünyayı da ele geçirebileceği görüşüne sahiptir. Kendisinin bu düşüncesine göre de Hint Yarımadasından doğu Akdeniz'e kadar olan alanı bu kavram karşılamaktadır.¹²⁶ Bu sınır aslında Avrupa'nın "Dünya Adası" veya oraya hakim olunması ile tüm dünyaya hakim olunabilecek olan "Kalpgan Ülke (Merkezi Bölge)"¹²⁷ diye isimlendirdikleri coğrafi ve iktisadi alan sınırlarıyla aynı sayılacak kadar yakındır.

Ortadoğu diye bilinen bölge üç kıtanın birleşim noktası olduğu kadar üç dinin de birleşim noktasıdır. Bir anlamda buraya peygamberler diyarı da denebilir. Üç ilahi dinin elçileri hep bu coğrafyada doğmuşlar veya görevlerini yerine getirmişlerdir. Her ilahi din açısından kutsal sayılan mekanlar ve yapılar burada bulunmaktadır. İngilizler buraya karşı planlarını işleve koyarken burada hep gözü olan Yahudilere yakınlık göstermişler ve onlarla çıkarları doğrultusunda işbirliğine girmişlerdir. Aslında Yahudiler için asıl hedef Tevrat'tan onların anlam çıkardığı şu masajdaki gibidir. "Bundan sonra vaki oldu

¹²¹ Memiş, Ekrem, *Kaynayan Kazan: Ortadoğu (Geçmişten Günümüze Ortadoğu Sorunları ve Çözüm Yolları)*, Çizgi Kitabevi, Konya 2002, 5-6.

¹²² Memiş, Ekrem, *Kaynayan Kazan: Ortadoğu (Geçmişten Günümüze Ortadoğu Sorunları ve Çözüm Yolları)*, 9-10.

¹²³ Deniz, Şadiye, *Orta Doğunun Yeniden İnşasının Yapı Bozumu: Büyük Ortadoğu Üzerine Bir Analiz, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20), 2012, 169-183.

¹²⁴ Torlak, Mustafa, *Siyonizmin Penceresinden Arap-İsrail Çatışmalarının Orta Doğu'daki Güç Dengelerine Yansımaları (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2010; *Ortadoğunun Yeniden İnşası*, 170; Deniz, Şadiye, "Orta Doğunun Yeniden İnşasının Yapı Bozumu: Büyük Ortadoğu Üzerine Bir Analiz", 170.

¹²⁵ Memiş, Ekrem, *Kaynayan Kazan: Ortadoğu (Geçmişten Günümüze Ortadoğu Sorunları ve Çözüm Yolları)* 170.

¹²⁶ Salim Şükrü, Kemal, *Ortadoğu Toplumu ve Arap Güvenliği Projesi, Dimeşk iktisadi ve kanuni ilimler üniversitesi dergisi* 18. Sayı, 2012.

¹²⁷ Memiş, Ekrem, *Kaynayan Kazan: Ortadoğu (Geçmişten Günümüze Ortadoğu Sorunları ve Çözüm Yolları)*, 9-12.

ki, Davut Filistin'i vurup onları hükmü altına aldı.''¹²⁸ Tarihte Filistin¹²⁹ denen Filistin toprakları iken İngilizler onların hedefine kendi çıkarları doğrultusunda katkı sunmuşlardır. Bu pasajın yanı sıra ‘Arzı Mevud’ inançlarından dolayı Yahudiler Ortadoğuda öncelikli hedef Filistin olmak üzere bize Ortadoğu diye öğretilen alanda çeşitli plan ve işgal düşünceleri ile karşımıza çıkmaya devam etmektedirler.

2.7. İSRAİL DEVLETİ’NİN KURULUŞU

2.7.1. Arap-İsrail Savaşları ve İsrail’in Bugünkü Sınırlarına Ulaşması

Filistin’e Yahudi yerleşiminin arttığı dönemlere bakıldığında İsrail’in işgalci politikalarla Filistin’e karşı açtığı savaşın ardından yerleşimin daha da arttığı görülmektedir. Bu sebeple İsrail’in yerleşimini sırasıyla İsrail’in bağımsızlığını ilanından başlayarak Arap-İsrail savaşlarını inceleyerek de belirleyebiliriz.

1936-1939 yılları arasında Filistin’e göç eden Yahudiler idealleri doğrultusunda oradaki Filistinlilere hatta İngilizlere karşı olaylar çıkarmışlardır. Bu olayların çıkmasında ve devam etmesindeki en önemli Yahudi grup İrgun’dur ki bunlar silahlı mücadele halindedirler.¹³⁰ Yahudilerin hızlı şekilde Filistin’e göçü ve Filistin’de bir manda yönetiminin istenmemesinden dolayı İngiltere meseleyi BM Genel Kuruluna götürmüştür. Genel kurul Filistin Özel Komisyonu kurarak çözüm yolu aramış ve 1947’de Filistin topraklarını İsrail ve Filistin arasında eşit şekilde taksim etmiştir.¹³¹ Ancak Kudüs uluslararası bir oluşuma bırakılacaktır.¹³² Bu durum gerçekleşmemiş ve 1950 yılında İsrail Kudüs’ü başkenti ilan etmiştir.¹³³ Böylece Herzl’in dediği gibi İsrail Avrupa’nın Ortadoğu’daki ileri birliği konumuna gelmeye başlamıştır. İngiltere 1947’de buradaki haklarını Amerika’ya devretmek istemiştir.¹³⁴ 9 Nisan 1948’de siyonist olan

¹²⁸ 2. Samuel VII 1.

¹²⁹ Tanyu, Hikmet, *Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler*, Bilge Yayınları, İstanbul 1979, 15.

¹³⁰ Roger, Garuudy, *İlahi Mesajlar Toprağı*, çev.(Cemal Aydın), Türk Edebiyatı Vakfı, İstanbul, 2011, 362; Memiş, Ekrem, *Kaynayan Kazan: Ortadoğu (Geçmişten Günümüze Ortadoğu Sorunları ve Çözüm Yolları)*93.

¹³¹ Memiş, Ekrem, *İsrail Nereye Koşuyor (En Eski Çağlardan Günümüze İsrail- Filistin Mücadelesi)*, Ekin Kitabevi, Bursa, 2006, 128.

¹³² Tunç Yaşar, Fatma, Alkan Özcan, Sevinç, KorZahide Tuba, *Siyonizm Düşünden İşgal Gerçeğine Filistin*, 56.

¹³³ Tunç Yaşar, Fatma, Alkan Özcan, Sevinç, KorZahide Tuba, *Siyonizm Düşünden İşgal Gerçeğine Filistin*, 58.

¹³⁴ Uçoral, Rifat, *Siyasi Tarih*, Hava Harp Okulu, Ankara, 1979, 493.

İrgun Deir Yasin Köyünü kuşatarak burada çok büyük bir katliam yapmışlardır. Katliam sonucunda birçok Filistinli kendi topraklarından başka yerlere göç etmek durumunda kalmış ve İsrail'in bu topraklara yerleşmesi için adeta mihenk taşı olmuştur.¹³⁵ Sadece bu örgüt değil bunun dışında farklı örgütler de benzer faaliyetlerde bulunmuşlardır. İngiltere BM kararı ile 15 Mayıs 1948 tarihine kadar Filistin'den çekileceğini ilan etmiştir. İsrail tarafı da David Ben Gurion başkanlığında 14 Mayıs 1948 Cuma günü¹³⁶ öğleden sonra Yahudi Milli Konseyi İsrail'in bağımsızlığını ilan etmiştir.¹³⁷ İsrail bağımsızlığını ilan edince onu ilk tanıyan hemen bir gün sonra ABD, peşi sıra da Rusya olmuştur.¹³⁸ Bununla da yetinmeyerek Çekoslovakya üzerinden silah yardımı yapmıştır.¹³⁹ Bağımsızlık ilanı ile daha önce birleşen Arap ülkeleri İsrail'e karşı savaş kararı alarak Suriye, Ürdün, Mısır ve Irak İsrail'e saldırmıştır. İsrail başta Rusya'nın gönderdiği uçaklarla gerekse diğer yardımlarla karşılık vermiş ve savaşı kazanmıştır. Bu durum Arap Aleminde bir şoka sebep olmuştur. Özellikle Mısır gibi askeri kanadı kuvvetli olan bir devletin yenilmesi Ortadoğu tarihine şekil verecek değişikliklere sebep olacaktır. Bunları savaş sonunda yurtlarından sığınmacı olarak çıkacak veya çıkarılacak Filistinliler; Mısır'da askeri darbe sonunda krallığın yıkılması ve bunun doğuracağı sebepler; Arap dünyasında oluşacak olan milliyetçilik düşünceleri ve ortaya çıkacak ayaklanma ihtimalleri bunlardan bazısıdır.¹⁴⁰ İki yıllık savaşın peşinden 700.000 Filistinli mülteci ortaya çıkmışken 325.000 Yahudi'ye de barınak sıkıntısı gündeme gelmiştir.¹⁴¹ İsrail birçok Avrupa ülkesinden ve Kuzey Afrika'dan akın akın gelen Yahudileri ilk etapta İngilizlerden kalan askeri yapılarda barındırmıştır.¹⁴² İki yıl önce % 56'sı BM tarafından İsrail'e bırakılan Filistin topraklarının şimdi % 80'i İsrail'e geçmiştir.¹⁴³ 1947'de 650.000 Yahudi Filistin'de iken 1949'da 758.000 Yahudi olmuştur.¹⁴⁴ İlk göçlerden 1947'ye kadar 227 Yahudi yerleşim yeri kurulmuşken iki

¹³⁵ Hikmet, Eroğlu, *Büyük İsrail Stratejisi*, 108.

¹³⁶ Ömer, Erdoğan, *Yahudilik Tarihi*, 113.

¹³⁷ Memiş, Ekrem, *Kaynayan Kazan: Ortadoğu (Geçmişten Günümüze Ortadoğu Sorunları ve Çözüm Yolları)*, 94.

¹³⁸ Boran, Yıldırım, *El-fetih, Hamas, Hizbullah Ortadoğu'da Direniş*, Siyah Beyaz, İstanbul, 2011, 57.

¹³⁹ Eroğlu, Hikmet, *Büyük İsrail Stratejisi*, s. 111.

¹⁴⁰ Memiş, Ekrem, *İsrail Nereye Koşuyor (En Eski Çağlardan Günümüze İsrail- Filistin Mücadelesi)*, s.130-131.

¹⁴¹ Eroğlu, Hikmet, *Büyük İsrail Stratejisi*, 116.

¹⁴² Basael, Yusuf, *Yahudilik Tarihi*, 114.

¹⁴³ Eroğlu, Hikmet, *Büyük İsrail Stratejisi*, 110.

¹⁴⁴ Tunç Yaşar, Fatma, Alkan Özcan, Sevinç, KorZahide Tuba, *Siyonizm Düşünden İşgal Gerçeğine Filistin*, 57-58.

senede 228 Yahudi yerleşim yeri kurulmuştur. Bu süre zarfında 700.000 Filistinli mülteci ortaya çıkmışken 325.000 Yahudi'ye de barınak sıkıntısı gündeme gelmiştir. Yahudi göçleri ve yerleştirme planları yapılırken bir taraftan da teşkilatlanmalar başlamıştır. Zorunlu Askerlik Yasası(1949), Serbest Zorunlu Eğitim Yasası(1949) ve Dönüş Yasası(1950) gibi devlet olma yolundaki teşkilat ve yasalar çıkartılmış veya kurulmuştur. Yeni kara yolları, sulama kanalları, zirai alanlar ve El-Al adında bir hava alanı açılmıştır.¹⁴⁵

1952 yılında Filistin içerisinde çok önemsenecek gelişmeler olmasa da komşu ülkede kendini ilgilendirecek gelişmeler olmuştur. Mısır'da önemli bir gelişme olmuş ve krallık yıkılarak askeri devrim ile ülkenin başına gelmiştir.¹⁴⁶ Abdunnasır ülkenin durumunu daha da düzeltmek durumundadır. Bunun için kendisine çift taraflı atılım haritası çizmiştir. Bunun tek tarafında Çekoslovakya'dan silah alma varken diğer tarafı da Mısır'ın en büyük sorunu olan susuzluğu gidermek için Assuan Barajı'nı yapmaktır.¹⁴⁷ Abdunnasır ABD ve Rusya'nın desteği ile her geçen gün Arap lideri konumuna yükselmeye devam etmiştir.¹⁴⁸ Abdunnasır batılı devletlerden projelerini hayata geçirmek için gerekli desteği görmeyince Süveyş kanalını millileştirmiştir.¹⁴⁹ Savaşın asıl sebebi Süveyş Kanalı olduğundan bu savaş bazıları tarafından haklı olarak "Süveyş Savaşı" da denmektedir.¹⁵⁰ Savaşın asıl sebebi batının özellikle İngiltere ve Fransa'nın bölgedeki çıkarları olmuştur.¹⁵¹ 1955'de Türkiye, İran, Irak, Pakistan ve İngiltere arasında kurulan Bağdat Paktı Arap dünyasını ayırmaya itmiştir.¹⁵² Abdunnasır ayrışmasını, kendine yardım edilmemesini ve Ortadoğu'nun lider eksikliğini değerlendirip kendini Arapların lideri konumuna yükseltmek için Süveyş Kanalı'nı 1956'da kapatmıştır.¹⁵³ İngiltere ve Fransa buna kayıtsız kalmazken İsrail de Gazze için beklediği fırsatı bulmuştur. İsrail, Fransa ve İngiltere konferansı

¹⁴⁵ Ömer, Erdoğan, *Yahudilik Tarihi*, 115.

¹⁴⁶ Memiş Ekrem, *Kaynayan Kazan: Ortadoğu (Geçmişten Günümüze Ortadoğu Sorunları ve Çözüm Yolları)*, 97.

¹⁴⁷ Boran, *El-fetih, Hamas, Hizbullah Ortadoğu'da Direniş*, 60.

¹⁴⁸ TunçYaşar, Fatma, Alkan Özcan, Sevinç, KorZahide Tuba, *Siyonizm Düşünden İşgal Gerçeğine Filistin*, 58.

¹⁴⁹ Memiş, Ekrem, *İsrail Nereye Koşuyor (En Eski Çağlardan Günümüze İsrail- Filistin Mücadelesi)*133.

¹⁵⁰ Memiş, Ekrem, *Kaynayan Kazan: Ortadoğu (Geçmişten Günümüze Ortadoğu Sorunları ve Çözüm Yolları)*, 97.

¹⁵¹ Fahir Armağanoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları*, 116.

¹⁵² Boran Yıldırım, *El-fetih, Hamas, Hizbullah Ortadoğu'da Direniş*, 60.

¹⁵³ TunçYaşar, Fatma, Alkan Özcan, Sevinç, KorZahide Tuba, *Siyonizm Düşünden İşgal Gerçeğine Filistin*, 59.

düzenlemişler ve ittifak kurmuşlardır.¹⁵⁴ İsrail savaştaki kendi çıkarlarını Şimon Perez ağzından şöyle açıklamaktadır: ‘’ Süveyş seferi için biz kendi hesabımıza savaşmayı kabul etmiştik. Bu demektir ki Süveyş Kanalı’nı kurtarmaya hiç mi hiç niyetli değildik. Tiran Boğazı’nı yeniden açmak, terörizme son vermek, saldırı silahlarını yok etmek için savaşıyorduk biz.’’¹⁵⁵ Bu konuşma ile senelerce Aligahları yönlendirme ve bazen de zorbalıkla Filistin’e yerleşen Siyonist düşünce Filistin halkını bir terörist olarak görmüş ve bu savaşa da onlardan kurtulmak için girmektedir. Üçlü ittifak kendilerini uyaran BM’ye rağmen saldırıya başlayarak Mısır hedefleri olmuştur.¹⁵⁶ İsrail para şütçülerinin Milta geçidine inmesiyle Sina Yarımadası ellerine geçmiştir.¹⁵⁷ Sina Yarımadası’nın işgaliyle Mısır Filistin bağlantısı koparılarak İsrail’in Filistin’e saldırması kolaylaşmıştır. Üçlü kuvvetler Arap aleminin en güçlü hava kuvvetlerine sahip Mısır’ın havaalanlarını ve uçak filosunu bombalayarak daha savaşı başlamadan neredeyse bitirmiştir. Savaşın gidişatına Arap devletleri şaşkınca bakarken Ürdün isteksizce de olsa ülkede bir seferberlik başlatmış ama bu da pek etkili olmamıştır.İstihbarat hatasından dolayı Tel Aviv’e giden Mısır topçularının sonu da kötü olmuştur. Bunu bilen Suriye de gönülsüzce savaşa dahil olmuştur. Onun da Mısır gibi hava kuvvetlerinin çoğu tahrip edilince Golan Tepelerinin birkısından olmuştur.¹⁵⁸ Rusya ve ABD’nin baskısıyla savaş sona ermiş İsrail de Mısır’dan geri çekilmiştir. Ancak İsrail Tiran boğazı hakkındaki düşüncelerini elde etme şartı ile çekilmiştir.¹⁵⁹Savaş sonunda 1959’da Yaser Arafat tarafından el-Fetih kurulmuştur. Böylece Filistin’in kurtuluşu için kurumlaşmaların temeli atılmıştır. 25 Mart 1964’te Filistin Kurtuluş Örgütü(FKÖ) manda ve Balfour’u Filistin Ulusal Misakında reddederek Arap dünyasının gözdesi olmaya başlamıştır.¹⁶⁰ İlerleyen dönemlerde bu iki grubun çekişmeleri Filistin ve Dünya gündemine oturacaktır.¹⁶¹ Savaş döneminde İsrail iç işlerinin de işini yürütmeye devam etmekte ve gelen Yahudileri yerleştirmeye devam etmektedir. Fakat savaşa kadar hemen her yıl 70.000 civarında Yahudi buraya göç

¹⁵⁴ Balpınar, Zafer, *İsrail Güvenlik Politikasında Süreklilik ve Değişim(1948-2008)*, Atılım Kitap, İstanbul, 2012, 78.

¹⁵⁵ Eroğlu, Hikmet, *Büyük İsrail Stratejisi*, 118.

¹⁵⁶ Memiş, Ekrem, *İsrail Nereye Koşuyor (En Eski Çağlardan Günümüze İsrail- Filistin Mücadelesi)*134.

¹⁵⁷ Basael, Yusuf, *Yahudilik Tarihi*, 117.

¹⁵⁸ Ömer Erdoğan, *Yahudilik Tarihi*, 248-251.

¹⁵⁹ TunçYaşar, Fatma, Alkan Özcan, Sevinç, KorZahide Tuba, *Siyonizm Düşünden İşgal Gerçeğine Filistin*, 58.

¹⁶⁰ Balpınar, Zafer, *İsrail Güvenlik Politikasında Süreklilik ve Değişim(1948-2008)*, 78.

¹⁶¹ TunçYaşar, Fatma, Alkan Özcan, Sevinç, KorZahide Tuba, *Siyonizm Düşünden İşgal Gerçeğine Filistin*, 59.

ederken savaş dönemindeki üç yıl toplamında ancak bu rakam tutturulabilmiştir. Artık yeni gelen aligahlar merkezi yerleşimlerdeki konut vs. sıkıntısından dolayı artık taşraya doğru yerleşim faaliyetlerine başlanmıştır. Uygun yaşam standartlarında olmayan Yahudiler için de yeni konut ve beyaz eşya yardımı yapılmıştır. Ulusal su kanalı ile İsrail'in su ihtiyacı karşılanmış, Elat Limanı'nın genişletilmiş ve buradan iç bölgelere bir petrol boru hattı döşenmiştir. İsrail bütün sosyal yapılarını tamamlarken savunma ve savaş içinde silahlı hazırlıklar yapmaktadır. 1963 yılında Fransa ile ortak olarak Dimona'da bir nükleer araştırma merkezi kurmuştur. Nükleer enerjinin zararına karşı olan Moskova Antlaşması'nı imzalamış olmasına rağmen kendi nükleer faaliyetlerinin denetlenmesine izin vermeyerek hem çevre ülkeler hem de dünya için bir tehdit unsuru haline gelmiştir.¹⁶²

Yıllar ilerledikçe İsrail de çevre ülkelerden nefret toplamaktadır. Aldıkları yenilgileri hazmedemeyen ve İsrail'in varlığının tehdit ve savaş olduğunu düşünen Arap ülkeleri İsrail'i bölgeden atma düşüncesindedirler. El-Fetih mensupları 1966 yılı itibari ile Suriye üzerinden gerilla taktiği uygulayarak İsrail'e karşı bir yıpratma girişimine kalkışmışlardır. Ayrıca FKÖ yanlıları da yayınladıkları misakta 1947 öncesinde Filistin'de bulunan Yahudileri kendi vatandaşı sayacağını ancak 1947 sonrası göç eden Yahudileri kabul etmediğini duyurmuştur.¹⁶³ Filistin cephesinde bunlar olurken Mısır da da sular ısınmaya başlamıştır. Nasır BM'den Tiran Boğazı'ndaki askerlerini çekmesini istemiştir. BM de askerlerini çekerek Mısır ordusunun İsrail'in çıkış kapısı olan bu yere yerleşmesine izin vermiştir.¹⁶⁴ Bu gelişmeler kuşkusuz bir savaşın habercisi olmuştur. Savaşa doğru gidilmesinin birkaç nedeni bulunmaktadır. Bunlar: Nasır'ın 1956 da azalan prestijini ve Ortadoğu'daki liderlik planını gerçekleştirme isteği; Rusya'nın özellikle Suriye'ye sattığı silahları deneme isteği ve İsrail'e destek veren ABD'nin Vietnam Savaşı yapıyor olması. Tüm bunlar İsrail'e karşı savaşı cazip kılmıştır. Fakat savaş İsrail için tam bir dönüm noktası olmuştur.¹⁶⁵ Çünkü savaş sonrası İsrail kaybetmemiş tersine en kazançlı taraf olarak çıkmıştır. Öyle ki savaş sonunda topraklarını tam dört katına çıkarmıştır. Savaş öncesi 20.500 kilometre kareden 68. 000

¹⁶² Basael, Yusuf, *Yahudilik Tarihi*, 118.

¹⁶³ Memiş, Ekrem, *Kaynayan Kazan: Ortadoğu (Geçmişten Günümüze Ortadoğu Sorunları ve Çözüm Yolları)*, 124.

¹⁶⁴ Hikmet, Eroğlu, *Büyük İsrail Stratejisi*, 125.

¹⁶⁵ Memiş, Ekrem, *Kaynayan Kazan: Ortadoğu (Geçmişten Günümüze Ortadoğu Sorunları ve Çözüm Yolları)*, 99-100.

kilometrekareye çıkarmıştır.¹⁶⁶ Mısır ve Filistin'in girişimlerine karşın İsrail Güvenlik Konseyine başvursa da her defasında Rusya'nın vetosuyla bir şey elde edememiştir.¹⁶⁷ Savaş kaçınılmaz hale gelmiş ve bu defa İsrail çekimser bir hal bürünmüştü. Ancak İsrail 1965'te Batı Almanya'dan 80 milyon dolarlık silah satın almıştır.¹⁶⁸ Askerliği 26 aydan 36 aya çıkarmıştır.¹⁶⁹Buna karşılık karşı taraf da Rus silahlarını stoklamıştır. Araplar savaşı İsrail tarafının başlatmasını bekliyor ve devamlı Suriye üzerinden taciz hareketine girişmişlerdir. Sonunda İsrail 7 Nisan tarihinde Suriye'nin altı uçağını düşürmüştür. Durum sürtüşmelerle devam ederken İsrail 5 Haziran 1967'de sabah saatlerinde ittifak halinde olan Mısır, Ürdün ve Suriye'nin havaalanlarını ve silah envanterini bombalamaya başlamıştır.¹⁷⁰ Öncelikle Mısır cephesini etkisiz hale getiren İsrail ardından diğer iki ülkeye saldırmıştır. Bu savaş çok kısa sonuçlandığı için ‘‘Altı gün Savaşı’’ diye de bilinmiştir.¹⁷¹ İsrail'in kısa sürede üç ülkeyi de bombardımana tutabilmesinin ardında İsrail'in savaş uçaklarının ikmalini ve yönlendirmesini minimize etmesinden kaynaklanmaktadır.¹⁷² Savaşın ilk günü sonuç belli olmuş ve Araplar büyük hezimete uğramıştır. Özellikle kendine güvenen Nasır hayal kırıklığına uğramıştır. İsrail Mısır'dan Sina çölünü geri almış Süveyş kanalına dayanmıştır. Çok zayıf direniş gösteren Ürdün tarafında Doğu Kudüs'ü ele geçirmiş Suriye'den ise güvenlik bakımından çok önemli olan Golan tepelerini zapt etmiştir.¹⁷³ Altı Gün Savaşları ile Doğu Kudüs'e giren İsrail ilk defa kendileri için kutsiyet ifade eden mekanları zapt etmiştir. İsrail beş günde Süveyş'ten Şeria nehrine ve Golan tepelerine kadar olan geniş alana sahip olmuştur.¹⁷⁴ İsrail sınırlarını genişletmeye devam ederken Rusya ABD ile ihtar görüşmesi yaparak savaşın durmasına aracı olmuştur.¹⁷⁵ Savaş sonunda çok şey değişmiş ve Arap dünyasına hüznün ve mağlubiyet çökmüştür. Bölge stratejisindeki dengelerde değişmiştir. İngiltere bu savaş sonrasında etkin durumunu Ortadoğu'da

¹⁶⁶ Eroğlu, Hikmet, *Büyük İsrail Stratejisi*, 133.

¹⁶⁷ Memiş, Ekrem, *Kaynayan Kazan: Ortadoğu (Geçmişten Günümüze Ortadoğu Sorunları ve Çözüm Yolları)*, 101.

¹⁶⁸ Eroğlu, Hikmet, *Büyük İsrail Stratejisi*, 125.

¹⁶⁹ Balpınar, Zafer, *İsrail güvenlik politikasında Süreklilik ve Değişim*, Açılımkitap, İstanbul, 2002, 89.

¹⁷⁰ Memiş, Ekrem, *Kaynayan Kazan: Ortadoğu (Geçmişten Günümüze Ortadoğu Sorunları ve Çözüm Yolları)*, 104.

¹⁷¹ Boran, Yıldırım, *El-fetih, Hamas, Hizbullah Ortadoğu'da Direniş*, 60.

¹⁷² Eroğlu, Hikmet, *Büyük İsrail Stratejisi*, 126- 127.

¹⁷³ Basael, Yusuf, *Yahudilik Tarihi*, 120.

¹⁷⁴ Eroğlu, Hikmet, *Büyük İsrail Stratejisi*, 127.

¹⁷⁵ Memiş, Ekrem, *Kaynayan Kazan: Ortadoğu (Geçmişten Günümüze Ortadoğu Sorunları ve Çözüm Yolları)*, 105.

kaybetmiş ve yerini ABD'ye bırakmıştır.¹⁷⁶ Araplar yüzlerce uçak ve yüksek değerde savunma teçhizatı kaybetmiştir.¹⁷⁷ ABD'nin Vietnam Savaşı sebebiyle savaşa müdahale etmeyeceği görüşü çürümüş olmaktadır. 1967'de iyice bozulan İsrail Filistin ilişkileri 1991'e kadar devam etmiştir.¹⁷⁸ Hemen barış hareketlerine girişilmiş ve Güvenlik Konseyi uzun görüşmelerden sonra karar almıştır. Türkiye'nin de içinde bulunduğu grup Kudüs için İsrail'in yapacağı faaliyetleri tanımamışlardır. Birçok defa toplantılar yapılarak sonunda Güvenlik Konseyi 242 sayılı karar ile FKÖ ve Suriye'nin kabul etmemesine rağmen kabul edilmiştir. Kararda İsrail için geçen "güvenlikli ve barış içinde" maddesine dayanarak hem o an hem de daha sonra kendi sınırlarını ve bu sınırın neresi olduğunu hep gündeme getirmiştir.¹⁷⁹ Filistinliler savaşa birlikte mülteci olarak görülürken 1968'de özellikle Rusya'dan Filistin'e göç etmiş ve göçler %70 artmıştır. 150.000 Filistinli Batı Şeria'dan göç etmek zorunda kalmış ve bu savaş yeni olaylara kapı aralamıştır.¹⁸⁰

Filistinli sığınmacıların yakın ülkelere aşırı göçü de bazen sorunlara yol açmıştır. İsrail'in Filistin topraklarını tamamen işgal ettiği dönemde çok sayıda Filistinli Ürdün'e sığınmıştır. FKÖ ile Ürdün güvenlik güçleri arasındaki bazı anlaşmazlıklar ve FKÖ'nün Ürdün'ün önemli yerlerini İsrail'e karşı savaş için ele geçirmesi Ürdün'ün 1970 yılı Eylül ayında olağanüstü hal ilanına sebebiyet vermiştir. İsrail'in de desteği ile Arap direnişçiler Ürdün'den çıkarılmıştır. Bu olay bundan sonra "Kara Eylül" diye adlandırılmıştır. Böylece İsrail doğu sınırını güvence altına almayı Ürdün'e verdiği destekle başarmıştır.¹⁸¹

Savaşlar birbirini izlerken Mısır'da Nasır gitmiş yerine Enver Sedat gelmiştir. Enver Sedat başta diğer Arap devletler ile birlikte hareket etmiştir. 6 Ekim 1973'te Suriye ve Mısır bazı Arap devletlerin de desteğiyle İsrail'e taarruza girişmiş ve İsrail'in işgal ettiği yerleri geri almak istemiştir. Bu tarih İslam aleminde Ramazan ayına denk gelirken Yahudilerin de Yom Kippur Baramına denk geldiği için bu yeni savaşa 'Yom

¹⁷⁶ Uçoral, Rıfat, *Siyasi Tarih*, 500.

¹⁷⁷ Eroğlu, Hikmet, *Büyük İsrail Stratejisi*, 127.

¹⁷⁸ Burhan, Ali, *Filistin-İsrail Çatışması ve Hamas*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2008.

¹⁷⁹ Memiş, Ekrem, *Kaynayan Kazan: Ortadoğu (Geçmişten Günümüze Ortadoğu Sorunları ve Çözüm Yolları)*, 107.

¹⁸⁰ Eroğlu, Hikmet, *Büyük İsrail Stratejisi*, 131-132.

¹⁸¹ Tunç Yaşar, Fatma, Alkan Özcan, Sevinç, KorZahide Tuba, *Siyonizm Düşünden İşgal Gerçeğine Filistin*, 61.

Kıppur’’ savaşı denmiştir.¹⁸² Savaş öncesi Enver Sedat ve Hafız Esat savaş tatbikatı yapar gibi birbirlerinin eksikliğini tamamlamış ve ittifak içerisine girmiştir.¹⁸³ Her şeyin iyi gideceğini düşünen Araplar her ne kadar Golan tepelerinde başarıya çok yaklaşımlarsa¹⁸⁴ da yine hezimete uğramışlar hatta İsrail Kahire’nin 5 km yakınına kadar gelmiştir.¹⁸⁵ ABD ve Rusya’nın arabuluculuğu ile savaş sona ermiştir. 1974’te ateşkes imzalanmış ve İsrail Sina’dan Mısır ordusunun çekilmesini istemiştir. Böylece buraya BM askerleri yerleşmiş ve tampon bölge oluşturulmuştur.¹⁸⁶ Savaşın özellikle Suriye tarafında çetin geçmesi ve İsrail’in bazı ekonomik olaylarından ötürü İsrail ekonomisi zayıflamıştır.¹⁸⁷ İsrail buna rağmen kararlılıkla ideolojisinden vazgeçmemiştir. Ancak üçsavaştır hiç yenilmeyen İsrail’in de yenilmez olmadığı düşüncesine çok yaklaşılmıştır. 1974’teki anlaşmadan sonra FKÖ Arap ülkelerinin de petrol kotasının etkisi ile Filistin’in tek temsilcisi kabul edilmiş hatta Yaser Arafat BM Genel Kurulu’nda bir konuşma yapmıştır.¹⁸⁸ Bu olaylar cereyan ederken Mısır’ın politikaları tüm Arap alemini şaşırtmış ve Mısır’ı Arap dünyasında yalnızlığa doğru itmiştir. Bunun en önemli etkisi ise Mısır’la İsrail arasında imzalanan ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger’in de aracı olduğu 1978’de imzalanan Camp David Antlaşması olmuştur.¹⁸⁹ Camp David sonrası bazı şeyler değişmiş ve Mısır Filistin’ihayal kırıklığına uğratmıştır. Çünkü Filistin’in hiç temsilcisi olmadan Filistin toprakları üzerinde anlaşmaya varılmıştır.¹⁹⁰ Anlaşmada Gazze ve Batı Şeria’ya beş yıla kadar özerklik verilmesi İsrail tarafından imzalanırsa da İsrail 1980’de Kudüs’ü değiştirecek sonsuz başkent ilan etmiştir.¹⁹¹ Bununla da yetinmeyerek Rusya’dan gelen ve orada baskı altında yaşayan Yahudileri buralara yerleştirmek için yeni yerleşim yerleri

¹⁸² ErdoğanÖmer, *Yahudilik Tarihi*, 252; Memiş, Ekrem, *Kaynayan Kazan:Ortadoğu (Geçmişten Günümüze Ortadoğu Sorunları ve Çözüm Yolları)*, 107.

¹⁸³ Eroğlu, Hikmet, *Büyük İsrail Stratejisi*, 140.

¹⁸⁴ Memiş, Ekrem, *Kaynayan Kazan:Ortadoğu (Geçmişten Günümüze Ortadoğu Sorunları ve Çözüm Yolları)*, 109.

¹⁸⁵ ErdoğanÖmer, *Yahudilik Tarihi*, 253.

¹⁸⁶ Yaşar, Fatma, Alkan Özcan, Sevinç, KorZahide Tuba, *Siyonizm Düşünden İşgal Gerçeğine Filistin*, 62.

¹⁸⁷ Basael, Yusuf, *Yahudilik Tarihi*, 120-121.

¹⁸⁸ Yaşar, Fatma, Alkan Özcan, Sevinç, KorZahide Tuba, *Siyonizm Düşünden İşgal Gerçeğine Filistin*, 62.

¹⁸⁹ Memiş, Ekrem, *Kaynayan Kazan:Ortadoğu (Geçmişten Günümüze Ortadoğu Sorunları ve Çözüm Yolları)*, 111.

¹⁹⁰ Memiş, Ekrem, *Kaynayan Kazan:Ortadoğu (Geçmişten Günümüze Ortadoğu Sorunları ve Çözüm Yolları)*, 112.

¹⁹¹ Yaşar, Fatma, Alkan Özcan, Sevinç, KorZahide Tuba, *Siyonizm Düşünden İşgal Gerçeğine Filistin*, 63.

kurmuştur.¹⁹² Camp David'le ilk defa İsrail bir Arap devleti tarafından tanınmış ve kendini kısmen de olsa meşrulaştırmıştır. İsrail'e karşı tepki oluşturarak petrol satmayan Arap devletler yanında Enver Sedat'ın başa geçtiği Mısır İsrail'e petrol satarak tüm Arap ve İslam aleminin tepkisini toplamıştır.¹⁹³ Bundan sonraki süreçte yalnızlaşan Mısır ve kendisine desteğin azaldığı Filistin karşımıza çıkmaktadır.

Filistin Mısır'ın siyaseti sonucu yalnızlaşmaya başlamıştır. Üstelik komşu ülkelerin FKÖ yanlılarını Tunus'a sürmesiyle bu yalnızlaşma daha da artmıştır.¹⁹⁴ Kendini savunma zorunluluğu hisseden Filistin 8 Aralık 1987'de intifada ayaklanmayı başlatarak bu zorunluluğu yerine getirmiştir.¹⁹⁵ İntifanın fitilini de bir İsrailinin kamyonunun dört Filistinliyi öldürmesi ve dokuz Filistinliyi de yaralaması ateşlemiştir. Durumu duyan tamamı Hamas taraftarı Gazze İslam Üniversitesi öğrencileri yaralıların kaldırıldığı hastaneye giderek orada toplanmışlar ve intifa için ön ayak olmuşlardır.¹⁹⁶ Protestolar yollara barikat koyarak yol kapatmalar, her yere Filistin bayrağını asmalar, toplu görevler ve sivil itaatsizliklere dönüşmüştür. Sonunda da sapanlarla İsrail tank ve silahlı kuvvetlerine saldırılarak ilk intifa gerçekleşmiştir.¹⁹⁷ 1989'a kadar 700 Filistinli can kaybına uğramış 40.000 'e yakını da yaralanmıştır. Buna karşın sadece 50 İsrail askeri ölmüştür.¹⁹⁸ Durum 1993'e kadar böyle devam etmiş ve 1993 yılına varıldığında 1300 Filistinli hayatını kaybetmiştir. İsrail askerlerine ve tanklara taş atan Filistinlilerin kol ve bacakları İsraililer tarafından kırılmış birçok insanın el ve ayağı sakat kalmıştır. Hamas intifa ile adını tüm dünyaya adeta ilan etmiştir. 1992 yılında Hamas İzzettin Gassam adı altında askeri bir yapılanmaya girişmiştir. Bu yapılanmanın öncüsü olan Ahmet Yasin İsrail tarafından tutuklanarak müebbet hapis cezası verilmiştir.¹⁹⁹ 1991'de Körfez Savaşı Arap alemini ikiye bölmüş ve Filistin Irak tarafını tercih etmiştir. Irak

¹⁹² Memiş, Ekrem, *Kaynayan Kazan: Ortadoğu (Geçmişten Günümüze Ortadoğu Sorunları ve Çözüm Yolları)*, 112.

¹⁹³ Yaşar, Fatma, Alkan Özcan, Sevinç, KorZahide Tuba, *Siyonizm Düşünden İşgal Gerçeğine Filistin*, 63.

¹⁹⁴ Yaşar, Fatma, Alkan Özcan, Sevinç, KorZahide Tuba, *Siyonizm Düşünden İşgal Gerçeğine Filistin*, 65.

¹⁹⁵ Memiş, Ekrem, *Kaynayan Kazan: Ortadoğu (Geçmişten Günümüze Ortadoğu Sorunları ve Çözüm Yolları)*, 115.

¹⁹⁶ ErdoğanÖmer, *Yahudilik Tarihi*, 255.

¹⁹⁷ Yaşar, Fatma, Alkan Özcan, Sevinç, KorZahide Tuba, *Siyonizm Düşünden İşgal Gerçeğine Filistin*, 65.

¹⁹⁸ Memiş, Ekrem, *Kaynayan Kazan: Ortadoğu (Geçmişten Günümüze Ortadoğu Sorunları ve Çözüm Yolları)*, 116.

¹⁹⁹ Yaşar, Fatma, Alkan Özcan, Sevinç, KorZahide Tuba, *Siyonizm Düşünden İşgal Gerçeğine Filistin*, 65.

savaştan mağlup çıkınca ABD kendi öngördüğü stratejilerini uygulamaya başlamıştır. Stratejilerinden biri de Ortadoğu'nun güvenlik ve istikrarının sağlanması olmuştur. Bundan dolayı ABD İsrail ile Filistin barış görüşmeleri için ABD aracı olmuştur.²⁰⁰ Ayrıca İsrail intifadyıla çok zarara uğramış ve 1991'de yeniden barış arayışı içerisine girmiştir. Oslo'da görüşmelere başlanmış Washington'daki görüşmelerle intifa son bulmuş barış da sağlanmıştır.²⁰¹ Görüşmelerde alınan karar gereği İsrail kademeli olarak Gazze ve Batı Şeria'yı boşaltacaktır.²⁰² Ancak İsrail buraları boşaltmamış tersine buraya daha da İsraili yerleştirmiştir.

2.8. Arap-İsrail Mücadelesi Penceresinden Türkiye-İsrail İlişkileri

Türkiye'nin Ortadoğu bölgesi ile ilişkileri ikinci dünya savaşının oluşturduğu sonuçlardan etkilendi. Çünkü Türkiye batıdan, doğudan ve kuzeyden komünist bir devlet tarafından kuşatılmakla stratejik bir krize girdi. Buna ek olarak bu dönemde, Batı etkisiyle ortaya çıkan ve Sovyetler Birliğine yakın olan tarafsızlık hareketiyle irtibatlı Arap kavmiyetçi ve bağımsızlıkçı “Bizors” akımı savaş sonrası süreçte gelişti. 29/11/1947 tarihinde BM Filistin Özel komisyonunda, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu on üç ülke 181²⁰³ numaralı kararına karşı Filistin'e tam bağımsızlığının verilmesi yönünde oy kullanmasına rağmen Türkiye, sonraki yıl Batı baskısının da etkisiyle İngiltere ve Fransa ile birlikte Filistin sorunu özel uluslararası komisyonuna katıldı. Bundan sonra bölgesel vizyonda ve Batı nezdinde güvenilir bir ortak olmasının bağlı olduğu konularda, ulusal güvenliğini sağlamak ve ekonomik yardımları almak Türkiye'nin önceliklerinden oldu.²⁰⁴

Bu çerçevede Türkiye ABD'nin uyguladığı baskılar altında Mart 1949/Kanunu's-Sani 1950 yılında İsrail'i gerçek anlamda tanıdı ve karşılıklı diplomatik misyonları başlatmıştır. Türkiye, İsrail ile ilişki kurma ve geliştirmenin Ortadoğu'da güvenlik ve

²⁰⁰ Memiş, Ekrem, *Kaynayan Kazan: Ortadoğu (Geçmişten Günümüze Ortadoğu Sorunları ve Çözüm Yolları)*, 118-120.

²⁰¹ Yaşar, Fatma, Alkan Özcan, Sevinç, KorZahide Tuba, *Siyonizm Düşünden İşgal Gerçeğine Filistin*, 65.

²⁰² Memiş, Ekrem, *Kaynayan Kazan: Ortadoğu (Geçmişten Günümüze Ortadoğu Sorunları ve Çözüm Yolları)*, 121.

²⁰³ Nureddin, eş-Şarku'l-Evsat Fî' s.-Siyaseti'l-Hâriciye -Fî'l-Arab ve'l-Etrak Fî Alemin Mûteğeyyir- (Tahrir: Michel Nevfel), Merkezi'l-Buhus ve'd-Dirasati' s.-Stratejiyyeti ve't-Tevsik, Beyrut 1993, c. I, 118.

²⁰⁴ Necdet Fethi Safvet, *Mevkif-u Türkiye Min Kadıyyet-i Filistin*, el-Müstakbelu'l-Arabî, 45-93.

istikrar kaynağı olacağını görmüş ve onunla ekonomik ve ticari ilişkilerini sağlamlaştırmaya yönelerek onunla ticari ittifak kurmuş ve Yahudi Türk vatandaşlarına İsrail'e göç izni vermiştir.²⁰⁵ Türkiye, İsrail'i tanınmasının Batı tarafından önemsenen, siyasi ve ekonomik yardım gören laik ve medeni bir devlet olarak ortaya çıkmasına yardım edeceğini görmüştür. Özellikle de Truman doktrinine dayalı olarak Türkiye-ABD ilişkileri geliştiği bir dönemde Türkiye NATO üyesi olmayı düşünürken İsrail'i Sovyet emelleri karşısında bir zıt denge unsuru saymaktaydı. İsrail ile ilişkiler, Türkiye'nin bölgesel siyasetinde olumsuz bir görüntü oluşturmada pay sahibi olmuştur. Türkiye, Araplar bakımından en öncelikli ve önemli şey olan Arap-İsrail çekişmesi sırasında dikkatini Batı savunma sistemlerine yoğunlaştırmıştır.²⁰⁶ Atlantik Paktına 1952 yılında tam üye olarak katılımından sonra Türkiye'nin dış siyasetinin Batı ile irtibatı zorunlu hale geldi. Böylece Ortadoğu bölgesine iki uluslararası kutup arasındaki rekabet doğrultusunda bakmaya başladı. Batıya yönelik eğilimlerini güçlendirmek için Sovyet ve Arap ulusçuluğu nüfuzu nedeniyle Batı taraftarı bölgesel anlaşmalar yaptı. (1951 tarihli Ortadoğu savunma teşkilatı, 1975 tarihli Bağdat Paktı ve 1958 tarihinde ABD'nin Ortadoğu'daki Yıkıcı Faaliyetlerin Önlenmesi çalışmalarına katılımı buna örnektir.)

Türkiye ellili yıllar boyunca Arap-İsrail mücadelesini ilgilendiren siyasi konularda karar almada krizlerle yüzleşmiştir. Mısır'ın 30/10/1956 yılında "üçlü saldırı/el-Udvan es-Sülesi" İsrail saldırısına maruz kalması karşısında Türkiye, aynı zamanda İsrail'e dostluk ilişkisini sürdüreceğini bildirmesine rağmen Türk kamuoyunun da baskısının, kendi toprakları dışındaki hassas bölgelerde tehlikeye düşme korkusu ve Bağdat paktını koruma gayretinin bir sonucu olarak Tel Aviv'deki büyükelçisi Şefkat İstinyeliyi geri çağırmıştır. Türkiye bundan sonra da İsrail ile diplomatik ilişkilerini daha düşük seviyeye çekmeye başlamıştır.

Türkiye'nin Bağdat paktından çıkmasından sonra paktın adını Merkez Paktı olarak değiştirip Ankara'ya taşımıştır. Bu gelişmeler karşısında Türkiye Ağustos 1958 yılında "Çevre İttifakı/er-Rimh es-Sülesi" anlaşmasını imzalayarak İsrail ve İran ile stratejik bir ilişki kurmaya yönelmiştir. Türkiye'nin Arap

²⁰⁵ Mehmet Conlobol, *Türkiye ve Şark'ın Evsat*, el-Bahis el-Arabî, 1997, s. 27, 28.

²⁰⁶ Nebil Haydari, *Türkiye Dirase Fi' s.-Siyaseti'l-Hariciye Müsned 'Âm 1945*, Dâr-u Kurtuba Li'n-Neşri ve't-Tevsik ve'l-Ebhas, Demişik 1986, 106.

Dünyasına ilişkin derin ve genel şüphelerini gösteren bu anlaşma ve Arapların Türkiye'nin kendilerinden çok Batı'nın ve İsrail'in yanında durduğu suçlaması nedeniyle Arap-İsrail çatışmasının Arap-Türk ilişkilerini iyileştirmede sınırlı bir etkisi oldu.²⁰⁷ Türkiye 1967 savaşının patlak vermesinin kendi siyasetini uygulamak için büyük bir fırsat saydı. Türkiye savaş süresince İsrail'in NATO'ya bağlı askeri güçlerin kendi toprakları üzerinde yapacakları tatbikatlar aracılığıyla tekrar silah denemesine izin vermedi.

1967 savaşından sonra Türkiye Filistin Kurtuluş Örgütünü tanımaya başladı. İsrail'i tanınmasına paralel olarak örgütü de tanıdı. Türkiye İsrail'in işgal ettiği Arap topraklarından da tamamen çekilmesini istedi. Yine Türkiye ulusal hukuku olan bir halkın sorunu olarak gördüğü Filistin sorununa adil bir çözümün bulunması zorunluluğunu da dillendirdi. Ayrıca bölge ülkelerine kendi sınırları içinde güvenli bir şekilde hayat hakkı veren 242 numaralı karar yönünde oy kullanma kararının içinde İsrail'in de yer alması sebebiyle dış siyaseti için bir zafer saydı. Fakat Türkiye aynı zamanda Arap ve Müslümanların İsrail ile diplomatik ilişkilerini kesme yönündeki taleplerine boyun eğmedi.

Şurası da bir gerçek ki Türkiye-İsrail arasındaki irtibat ve karşılıklı anlayışa dayalı ihtimama rağmen bu durum Türkiye'nin İsrail ilişkilerine bazı sınırlar koymuş ve hatta bu ilişkileri zayıflatmıştır.²⁰⁸

Yetmişli yıllarda Türkiye'nin bölgeye yönelik dış siyasetinde dramatik bir değişim daha meydana geldi. Bu durum Arap Birliği fikrinin gerilemesine yol açtı ve İşlevci Arap Akımı ortaya çıktı. Bunun yanında Türkiye'nin petrol üreticisi olan Arap ülkelere yaklaşmasını sağlayan uluslararası enerji krizi çıktı. Buna ilave olarak Türkiye'nin Kıbrıs sorununun ortaya çıkmasıyla 1974 yılında Kıbrıs'a yaptığı askeri müdahale sonucunda ABD kongresinin 30/12/1974 tarihinde Türkiye'ye silah ambargosu kanununu onaylaması Türkiye'yi uluslararası mahfillerde Arap ülkeleriyle dayanışmaya yöneltti.²⁰⁹ 1973 savaşı süresince Türkiye, İran ve Pakistan'ın birlikte katıldığı Merkezi anlaşmada bu üç devlet Filistinlilerin hukukunu şifahen tanıdıklarına

²⁰⁷ Abdulhamid, Ferid, Muharreru'n-Nedveti'd-Devliyyeti' s.-Salise (Türkiye ve'l-Arab/Türkiye ve Araplar) *el-Müstekbelu'l-Arabi*, 1982, sayı. 45, 159.

²⁰⁸ Philip Robins, *Türkiye ve 'ş-Şarku'l-Evsat*, (trc. Mihail Hori, Dar-u Kurtuba li'n-Neşri ve't-Tevsiki ve'l-Ebhas, 1993, 97.

²⁰⁹ Philip Robins, 98.

bir işaret vardı. Ayrıca Türkiye bir kez daha ABD'den Türkiye'deki askeri tesislerini İsrail'in askeri faaliyetlerini desteklemek amacıyla kullanmamasını talep etti.²¹⁰ Savaşın bitiminden sonra Türkiye BM'nin genel kurulunda Arapların menfaatlerine uygun kararları destekledi. Siyonistlerin ırk ayrımının şekillerinden biri olarak niteledikleri Ekim 1975 yılındaki genel kurul kararını da desteklemek yönünde oy kullandı. Daha sonra da 1992 yılında geçmiş kararın ilgası için yapılan oylamada, bazı Arap ülkeleri kararın ilgası yönünde oy kullanmasına rağmen Türkiye çekimser kalmıştır. Türkiye 1976 yılında Filistin Kurtuluş Örgütünü "Filistin'in tek meşru temsilcisi" olarak tanıdıktan sonra örgütün bir heyetini karşıladı. Türkiye 1979 yılı Ağustos ayında bu örgülle tam bir diplomatik ilişki kuran ilk NATO ülkesi olmuştur.²¹¹ Bu durum Türkiye'nin İsrail ile ilişkilerinin de azaldığı zamana denk gelmiştir.

Türkiye'nin 28/08/1980 tarihinde Kudüs'teki konsoloslüğünü kapattığı ve Tel Aviv'deki diplomatik temsil seviyesini ikinci sekreter seviyesine düşürdüğü seksenli yıllar Türkiye-İsrail diplomatik faaliyetlerinin azalmasıyla başlamıştır. Bu iki adım Knesset'in 03/07/1980 tarihinde Birleşik Kudüs'ü bütünüyle İsrail devletinin başkenti saymasına bir cevap olarak gelmiştir. Bu gelişmeleri kültürel ilişkilerin donması ve ikili ekonomik ilişkilerin daralması takip etmiştir. Türkiye- İsrail ilişkileri uluslararası tarafların yardımı ve etkisiyle eskiye dönmeksizin en düşük düzeyde sürmüştür.²¹²

Türkiye, Arap-İsrail çekişmesine ilişkin konumunu değiştirmemesine rağmen seksenli yılların ortasında daha öncekine göre konuyla daha az önem verir olmuştur. Ayrıca Arap ülkeleriyle olan kârlı ticari ilişkilerin giderek azalması Türkiye'yi ulusal çıkarlarının ABD ve İsrail ile altmışlı yılların ortasından itibaren devam ettiği büyük çaplı çekinceyi sürdürmemeyi gerektiriyordu.

Bu çerçevede Türkiye İsrail ile yakınlaşma çalışmalarını önem vermeye başladı. Nitekim 1986 yılında iki ülke arasında karşılıklı ticari ilişki, güvenlik, istihbarat ve bilgi alanlarında uyumlaştırmaya dönük anlaşma yapıldı.

Filistin Kurtuluş Örgütü ile uluslararası terör arasında irtibat kurma yönelişi Türkiye'nin Mısır, Suriye, Lübnan ve Ürdün'den önce ve Batı kampında da birinci

²¹⁰ Abdulhamid Ferid, 161.

²¹¹ Abdulmunim Said, *el-Arab ve Duveli'l-Civari'l-Coğrafi*, Merkez-u Dirasati'l-Vahdeti'l-Arabiyye, Beyrut 1987, 76.

²¹² Abdulmunim Said, 77.

olarak Kasım 1988 yılında ilan edilen Filistin devletini tanımasını engelleyememiştir.²¹³ Türkiye 1991 körfez krizi öncesi söz konusu taraflar –İsrail ve Arap Devletleri- tarafından sunulan Arap-İsrail çekişmesini bitirmek hususundaki barış planını desteklemiştir. Körfez krizi boyunca ve ondan sonra Türkiye Orta Doğuda barış ve istikrarın temini için Filistin sorununun çözülmesi çağrısında bulunmuştur. Yine Türkiye “ Filistin ve Ürdün’ün de aralarında bulunduğu bütün bölge ülkelerinin birinci dünya savaşından önce Osmanlı imparatorluğuna bağlı olduğu” gerçeğinden hareketle tarihi sorumluluğunun idrakinde olduğunun ve bu sorunun uluslararası veya bölgesel bir konferansa katılarak katkıda bulunmaya hazır olduğunu açıklamıştır. Türk yetkililer Arap ve İsrail’in Madrid’de Güvenlik Konseyinin 242 ve 338 sayılı kararları doğrultusunda doğrudan görüşmelere başlamalarının Türkiye’nin taraflar arasındaki denge siyasetinin doğruluğuna delili olarak görmüşlerdir. Türk dışişleri bakanlığının 23/11/1991 yılındaki beyanı konferansın düzenlenmesinden memnuniyetini açıkladığı gibi bu konferansı toprak ilkesine karşılık barışa dayanan bu çalışmayı barış yolunda bir adım saymıştır.²¹⁴ Bu gelişmeler Filistin Kurtuluş Örgütü ve İsrail’in Ankara’daki diplomatik temsilini Aralık 1991 tarihinde elçilik seviyesine yükseltmeye neden olmuştur.

13/09/1993 tarihinde *Oslo* anlaşmasının ve 24/10/1994 tarihindeki *Vadi Araba* anlaşmasının imzalanmasıyla Türk siyasetinde İsrail karşısında umulan değişimin önündeki yol açılmıştır. Bu anlaşmaları Türk hükümetini, Türk ve Arap dünyalarının tenkitleri karşısında koruyan “kolaylaştırıcı etken” olmuştur. Bu gelişmeyle birlikte İsrail ile gelişen ilişkisi geçmişte olduğu gibi kendisini zor duruma düşüren bir sıkıntıya yol açmamıştır.

Türkiye Arap İsrail çatışmasının kapsamlı bir çözümünden memnun kalacaktır. Çünkü bu çözüm; ticaret, ekonomik işbirliği sular meselesi gibi alanlarda Türkiye’nin yararlanacağı bölgesel ekonomik gelişmelerin inşasında mütevazı bir adım olacaktır. Türk yetkililerin, Türkiye’nin bölgesel barışın yerleşmesi için yapılan çalışmalarını önemseyişini vurgulamaları ve İsrail- Filistin barış antlaşmalarına olan güçlü destekleri

²¹³ Şadi, Argofantaş, *el-Emnu’t-Türki fi’ş-Şerki’l-Evsat*, ed-Dirasatu’l-Filistiniyye, 1996, sayı. 26, 102.

²¹⁴ Fazlı, *Muavvid Ahmed, et-Tekarubu’t-Türki el-Arabi Fi Dav’i’t-Tatavvurati’ s.-Siyasiyyeti ve’l-İktisadiyyeti’l-Muasıra, Fi’l-Alakati’l-Arabiyyeti’t-Türkiye min Menzurin Arabi*, el-Cüz’il-Evvel, İşraf Muhammed Safiyyuddin Ebu’l-İzz, Ma’hadu’l-Buhusi ve’d-Dirasati’l-Arabiyyeti li’ s.-Sekafeti ve’l-Ulum, el-Kahire 1991, 312.

bunu gösteriyor. Türkiye; 1991 deki Madrid konferansından sonra gerçekleşen ikili ve çok taraflı barış görüşmelerini, sadece Türkiye'nin Ortadoğudaki merkezi konumunu güçlendirecek ve Türkiye'yi yeni ekonomik ve güvenlik yapılanmalarıyla muhtelif alanlara dahil edecek bir hazırlık aşaması olarak görüyor²¹⁵.

Türkiye Filistin-İsrail tarafları arasında gerçekleşen ikili görüşmelerdeki arabuluculuğu rolüyle barış görüşmelerine katılan taraflarla ilişkilerinde dengeyi korumak istediğini gösterme imkanını elde ediyor. Filistin hükümetinin başkanı Yaser Arafat Başbakan Demirel'in 1999 temmuzundaki Gazze'yi ziyareti esnasında Türkiye'nin barış görüşmelerindeki rolünü ve Demirel'in barış sürecine olan şahsi etkin rolünü vurgulamıştı. Ayrıca Türkiye'nin İsrail ile yaptığı askeri işbirliği antlaşmalarını Arap ülkelerinin eleştirmesini kınamıştı. Böylece Türkiye, altyapı ve imar alanlarında yardım sağlayarak Filistin'le siyasi ve iktisadi sıkı ilişkilerin kurulmasına çalıştı. En üst seviyede resmi heyetlerin görüşmeleri ve ziyaretleri gerçekleşti.²¹⁶

Doksanların başından itibaren özellikle ikinci körfez savaşından sonra İsrail Arap çatışmasının çözüm çalışmaları başladıktan itibaren iki ülke arasında son kırk yılda olmayan önemli gelişmeler oldu ve iki ülkenin gerginliği tırmandırmamak için dikkatle geçirdikleri sıkıntılı süreçlere rağmen askeri, siyasi, ekonomik ve güvenlik alanlarında büyük gelişmeler gerçekleşti. Öyle ki kriz aşamasına getirmeden ve geri dönüşü imkansız bir noktaya ilişkileri götürmeden bunu sürdürdüler. Bu da doksanlarda, daha önce olmadığı ölçüde büyük gelişmeleri gerçekleştirecek ortam oluşturdu.

Türkiye'nin İsrail'e olan birçok alandaki tutumu özellikle 1990 şubat ayındaki askeri tatbikat anlaşması Suriye ve Mısır gibi bazı Arap ülkelerinin hassasiyetleri sebebiyle bu ülkeler tarafından not edildi ve Türkiye İsrail arasındaki bu sıkı ilişkiler dostça bir tutum olarak görülmedi.²¹⁷

Türkiye'nin ikincil bir aktör değil aktif rol alan aktör rolüne geçtiği Özal döneminden sonra İsrail ile Türkiye'yi Ortadoğu'da rol alan güçleri eşit iki devlet olarak

²¹⁵ Sim, Şakamil, *Mevkiu Türkiya Fi'l-Halfi'l-Atlası ve Eserü Zalike ala Alakatiha bi'l-Vatani'l-arabiyyi*, Mecelletü'l-Müstekbelü'l-arabiyyi, 1982, 45, 105.

²¹⁶ Nuru'd-Din, *Türkiya fi'z-Zemeni'l-Mütehavvil, Kalaki'l-Hüviyye ve Sirai'l-Hiyarati*, Riyadu'r-Reisi li'l-Kütübi ve'n-Neşri, Beyrut, 1997, 263-270.

²¹⁷ Kazım, Haşim Nime, *Et-Teavünü't-Türki el-İsraili: Kıraatün Fid-Devafii'l-Hariciyye, El-Müstakbel el-Arabiyyi*, 1995, 200, 5.

gören yeni siyasi bir nesil geldi. Türkiye'nin eski dışişleri bakanı olan Hikmet Çetin böyle düşünenlerdendi.²¹⁸

Ancak o dönemin Türkiye hükümeti başbakanı Tansu Çiller'in 3-5/11/1994 teki İsrail'e olan ziyareti ilişkilerdeki dönüm noktası oldu. Bunun önemi sadece diplomatik ilişkilerin tesisinden sonra bir Türk yetkilinin en üst seviyede İsrail'e yaptığı ilk ziyaret olmasından değildi. Aynı zamanda ziyaret sırasında serbest ticaret bölgesi oluşturmak gibi ikili ticaret antlaşmalarının imzalanmasından, Türk mali sistemini iyileştirecek İsraili uzmanlardan yardım istenmesinden, iletişim ve askeri işbirliği gibi alanlardaki antlaşmalardan, ayrıca suları İsrail'in de içinde bulunduğu ülkelere ulaştıracak barış suları projesinden kaynaklanıyordu.²¹⁹

Recep Tayyip Erdoğan'ın liderliğini yaptığı Adalet ve Kalkınma Partisinin yükselişe geçmesinden sonra Arap ve İslam aleminin de içinde olduğu bütün taraflarla dış ilişkilerde yeni bir denge oluşturma çalışmaları hızlandı. Dışarıyla içeriye kontrol stratejisi ve içerdeki laik Atatürk rejimini korumaya çalışan askeri kurumlara karşı sonuç alma amacıyla ilk olarak Amerika ve Avrupa birliğiyle ilişkiler kuruldu. Sonra ise Arap ve İslam ülkeleriyle dış ilişkileri yeniden şekillendirmek için iyi ilişkiler kuruldu.²²⁰ Ancak Arap ve İslam ülkeleri ile gelişen iyi ilişkiler Türkiye İsrail ilişkilerinin gerilemesine sebep oldu. Bu 2003 teki Amerika Irak savaşı sebebiyle Türkiye ile Arapların çıkarlarının örtüşmesi sebebiyle gerçekleşti. Ayrıca bu savaşın ekonomik ve güvenliğe dair sonuçları Arapların ve Türklerin çıkarlarını doğrudan etkiliyordu. Daha sonra ise İsrail askerlerinin Kuzey Irak'a girişiyle birlikte Türkiye'nin milli güvenliğinin tehdit altına giriyordu.²²¹

İsrail'in 2008 aralığında Gazze'ye yaptığı saldırılardan sonra Türkiye İsrail ilişkilerinde bütün alanlarda nispi olarak gerileme olduğu açıktır. Bu saldırı sonucu 1500 den fazla Filistinli hayatını kaybetmişti. Bu durum, Recep Tayyip Erdoğan'ın devlet bu cinayetleri terörü olarak nitelemesine sebep oldu. Gazze'ye saldırı sonrasında

²¹⁸ Nasif, *El-Arab ve Sevretü't-Tenakusati fi'l-Mefahimi'l-Kavmiyyeti ve'l-İklimiyyeti'l-Alemiyyeti silsiletü Mileffati türkiya*, Dimeşk, 1999, 20.

²¹⁹ Yusuf, el-Cehmani, *Türkiye ve İsrail*, Daru Havran li'd-Dibaeti ve'n-Neşri ve't-Tevzii, Silsiletü Mileffati Türkiya, Dimaşk, 1999, 63.

²²⁰ İkrâm, Abdurrahim, *El-Alakatü't-Türkiyyetü- el-İsrailiyyetü el-Emrikiyyetü, Mecelletü rü'ye*, Gazze, 2004, 27, 30.

²²¹ Celal, Muavvaz, *El-alakatü't-Türkiyye el-İsrailiyye hatta Nihayeti'-semaninati, Mecelletü Şuuni Arabiyyeti'l-Kahireti*, 2004, 88, 127

yapılan Davos ekonomik forumdaki oturumda İsrail devlet başkanı Şimon Perez'e olan tepki açıkça gösteriyor ki Adalet ve Kalkınma partisi öncülüğünde yeni bir siyaset geliştiriliyor. Konu bu noktada kalmadı.²²² İsrail'in Filistinlileri toplu kıyım tabi tuttuğunu ifade eden bir Türk tiyatrosuyla birlikte nerdeyse taraflar arasında krize dönüşüyordu. Bu İsrail'in büyük tepkisine sebep oldu. İsrail bayrağının yanına Türk bayrağını koymadan Türk büyükelçisini yanındakilerden daha alçak bir sandalyeye oturtularak aşağılanmasıyla devam etti.²²³ Bu Türkiye büyükelçisi ile Oğuz Selçuk ile Dönemin dışişleri bakan vekili Dani Eyalon katıldığı bir toplantıda gerçekleşti. Bu Türkiye'yi Büyükelçisini Tel Aviv'den geri çekmekle tehdide sebep oldu. Ancak İsrail resmi olarak özür diledi. Aynı şekilde Gazze'ye özgürlük filosuyla yardım götüren Mavi Marmara gemisinde öldürülen dokuz Türk için de İsrail Türkiye'ye özrünü sundu.²²⁴ Türkiye İsrail ilişkilerinin gerilemesi Türkiye'nin Arap ve İslam alemine yönelmesi, Arap çevreleriyle yakınlaşması, Filistin halkının yanında durması ile gerçekleşti. Bu gerilemenin belki en önemli işareti Türkiye'nin Arap birliğine gözlemci üyeliği başvurusudur. Gazze'ye yapılan saldırı veya 2008 ekim ayında yapılan dökme kurşun operasyonu sonrası Katar'da yapılan olağanüstü zirveye Türkiye'nin katılması bunun en önemli işaretlerindendi. Suriye ile sınırların açılması ve gerginliklerin azaltılması vb. gibi çalışmalar da bunun işaretlerindedir.²²⁵

Türkiye'nin Gazze'ye yapılan son saldırıdaki tutumu 2008 ve 2012 deki tutumlarıyla aynıydı. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'dan sert açıklamalar geldi. İsrail'in Filistin'e karşı olan tutumunun Alman lider Adolf Hitler'den farksız olduğunu söyledi ve Tel Aviv'i planlı suç işlemekle itham etti. Uluslararası toplumu İsrail'in yaptığı saldırılar karşısında gevşek ve sessiz kaldığını söyleyerekeleştirdi. Ancak siyasi rakipleri tarafından diplomatik açıklamalar dışında fiilen bir şey yapmamakla eleştirildi.²²⁶

²²² Abdurrahim, *El-Alakatü't-Türkiyyetü- el-İsrailiyyetü el-Emrikiyyetü*, 35.

²²³ Rana, Hammaş, *El-Alakatü't-Türkiyyetü el-İsrailiyyetü ve Tesiruha ala'l-Mındakati'l-arabiyyeti*, Merkü'ş-Şarki'l-Evsat, Amman, 11.

²²⁴ Hammaş, 14.

²²⁵ Şebeketü'l-İlami'l-Arabiyyeti, Selasetü Hurubin Ala Gazze aduvvün vahidün ve mevakifü iklimiyyetin müteğayyiretin, 8.4.2014.

²²⁶ Şebeketü'l-İlami'l-Arabiyyeti, Selasetü Hurubin Ala Gazze aduvvün vahidün ve mevakifü iklimiyyetin müteğayyiretin, 8.4.2014.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FİLİSTİN DEVLETİNİN KURULUŞU

3.1. EL-FETİH HAREKETİNİN ORTAYA ÇIKIŞI İLKELERİ

Fetih hareketi -Filistin Özgürlük Hareketinin simgesidir, (h-hareket, t- tahrir, f-Filistin), bu baş harfleri tersine çevirince f-t-h fetih kelimesine dönüşür- ellili yılların sonu altmışlı yılların başlarında, 1956 yılında Mısır'a yapılan üçlü saldırının ve İsrail'in Gazze'yi işgalinin etkisiyle kuruldu. Zira Filistinliler İsrail'le mücadelede kendine güvenin önemini farkına varmışlardı. Bu akımın çekirdeği ellili yılların sonu altmışlı yılların başlarında Filistinlilerin faaliyet gösterdiği Suriye, Lübnan, Ürdün ve Körfez ülkeleri içinde gizlice oluşturuldu. Bu grupların 1957 yılında Kuveyt'te merhum Yaser Arafat'ın önderliğinde gerçekleşen bu ilk buluşma, Filistin için Fetih Hareketinin yol haritasını çizdi ve bağımsız Filistin kimliğini somutlaştırdı.²²⁷

Fetih hareketi 1959 yılında "Filistin'imiz" adıyla aylık bir dergi çıkardı. Bu dergiyle Arap Örgütlerinden bağımsız Filistin oluşumu ve Filistin halkı üzerindeki Arap vesayetini red çağrısı yaptı. Özel varlığının Arap hareketi / eylemi içinde küçük bir azınlık olmasını kabul etmedi ve (bu hareketin) dağınık Filistin halkını (bir dava etrafında toplamak) için bir seferberlik (çağrısı) olduğunu vurguladı.²²⁸

Bu hareketin kuruluş esası, hareketin liderlerinden birinin dediği gibi, "Halkçı Direniş Cephesi" deneyimine dayanmaktadır. Sonra da Halil el-Vezir, Salah Halef ve Filistin Öğrenciler Birliği Başkanı Yaser Arafat liderleri ortaya çıktı. Bu, hareketin doğumunun ilk nüvesini oluşturdu. Halk Direniş Cephesinin 12 üyesinin Gazze'de toplanıp Filistin'de bir cephe oluşturma planı kurmalarının ardından 1961 yılında Fetih hareketi son şeklini almış oldu. Bu şu şekilde gerçekleşti; Kuveytte oluşan Filistin kuruluşlarının büyük çoğunluğu bir birlik oluşturdu ve Katar'da ve Suud Krallığı'nda kurulan ve Mahmud Abbas Ebu Mazin ve Muhammed Yusuf en-Neccar ve Kemal Adwan'ın liderlik ettiği örgüte entegre oldu. Bunlar Fetih Hareketi Merkez Komitesi

²²⁷ Ali Bedvan, *Safahat Min Tarihi'l-Kifahil-Filistini, Et-Tikvinaiü' s.-Siyasiyye ve'l-Fidaiyyetü'l-Muasire*, En-Neşe, 43.

²²⁸ El-Mevsua'l-Filistiniyye, *El-Mücelledü' s.-Sani*, Ed-Dabatü'l-Üla, Dimaşk, 1984, 104-205.

üyeleri oldular. Bu isimlerden son ikisi 1973 yılında Beyrut'ta İsrail güçleri tarafından Ferdan operasyonunda öldürüldü.²²⁹

Fetih hareketi 1962 yılında Cezayir'de ve 1964 yılında da Suriye'de üslerini oluşturmaya başladı. Nihayet askeri kanadı "el-Asife - Fırtına" tamamlandı ve İsrail sınırlarında, batı şeridi ve Gazze'de, Suriye ve Lübnan'daki sığınma kamplarında hatta Amerika'da yüzlerce hücreye dağıldı / yapılandı, genişledi. Fetih hareketi silahlı mücadelesine 1 Ocak 1965 tarihinde bir askeri operasyonla başlattı ki bu operasyonda 1948 sınırları dâhilinde olan İlbun'daki Katar su boru hattını havaya uçurdu. İsrail'e komşu devletler tarafından kendisine dayatılan ablukaya rağmen askeri faaliyetlerine devam etti.²³⁰

Fetih hareketi başlangıçta, silahlı mücadele ile Filistin'in özgürlüğü için Filistin halkının yaşamının farklı yönlerine, siyasal, toplumsal, ekonomik, eğitimsel, kültürel, ruhsal yönlerine uzanan kapsamlı bir halk devrimiydi.

1966 sonu ve 1967 başında hareketin askeri kanadı 'fırtınanın' düzenlediği askeri operasyonlar arttı. Bu durum, 30 Haziran 1967'de o zamanki İsrail savunma bakanını, Fetih hareketinin batı şeridindeki yeni askeri operasyonlarının şiddetini tanımaya sevk etmişti. Kerame Savaşı sonrası Arap ve yabancı ülkelerden gelen askeri ve maddi yardımlar ile hareket kuvvetlendi ve 1969'da Rabat'ta yapılan Beşinci Arap Zirvesi toplantısında destek buldu.²³¹

Fetih hareketinin ortaya çıkışının ve genişlemesinin neticesinde küçük çaplı birçok Filistin örgütü harekete entegre oldu. Mesela; 7 Eylül 1968'de Filistin'in Özgürlüğü İçin Feda örgütü (yani) Halid Bin Velid grubu, 13 Eylül 1968'de Filistin Ulusal Özgürlük Cephesi, 25 Kasım 1968'de Filistin Devrimcileri Cephesi ve 12 Haziran 1969'da Kutsal Cihat Güçleri Fetih'e dâhil oldular. "Fırtına" güçleri, bu örgütlerin tümünü temsil etti.²³²

²²⁹ Bedvan, 44-45.

²³⁰ Hilmi, İbrahim Ankavi, *El-Merahilü'l-Üla li'l-Mesire, Ed-Daba'l-Üla*, Ramallah, Matbaatü'lğad, 1995, 19.

²³¹ Bedvan, 47-48.

²³² İbrahim Ankavi, *El-Merahilü'l-Üla li'l-Mesire, Ed-Daba'l-Üla*, 25.

Fetih hareketinin fiili olarak başlangıcında 31 Aralık 1964 deki ilk bildirgesinde Filistin'in tam bağımsızlığını kazanmak için silahlı mücadele planını ve askeri eylemi benimsedi. Hareketin ilkelerini ve iç tüzüğünü oluşturdu. Hareketin en önemli ilkeleri;

1) Filistin Arap vatanının bir parçasıdır, Filistin halkı Arap milletinin bir parçasıdır ve mücadelesi de Arap milletinin mücadelesinin bir parçasıdır.

2) Filistin halkı bağımsız bir kişiliğe ve kendi kaderini belirleme hakkına sahiptir. Bütün topraklarında mutlak egemenlik hakkı vardır.

3) Filistin devrimi Filistin'in özgürlük savaşında Arap milletinin öncüsüdür.

4) Filistin halkının direnişi Siyonizm, sömürgecilik ve küresel emperyalizmle mücadelede dünya halklarının ortak direnişinin bir parçasıdır.

5) Filistin'in özgürlük savaşı, tüm imkânları, maddi ve manevi gücüyle Arap milletinin katkıda bulunduğu milli bir görevdir.

6) Filistin meselesi konusunda Filistin halkının kendi vatanındaki hakkının heder edilmesi yönünde Birleşmiş Milletlerden, devletler grubundan veya münferit bir devletten çıkmış veya çıkacak tasarılar, sözleşmeler ve kararlar geçersizdir ve kabul edilemez.

7) Siyonizm, düşünce, hedefler, örgütlenme ve yöntem açısından faşist, emperyalist ve saldırgan bir harekettir.

8) İsrail'in Filistin'deki varlığı yayılmacı emperyalist temelli saldırgan Siyonist bir işgaldir. Siyonizm, sömürgecinin ve küresel emperyalizmin doğal bir müttefikidir.

9) Filistin'in özgürlüğü ve kutsal değerlerinin savunulması dini ve insani Arap görevidir.

10) Filistin ulusal kurtuluş hareketi Fetih bağımsız devrimci ulusal bir harekettir, Filistin halkının devrimci öncüsünü temsil etmektedir.

11) Özgürlük mücadelesine katılan devrimci kitleler (mücadelesi verilen) toprağın sahibi ve Filistin'in malikidir.²³³

²³³ Mavkiü'l-Cezire, El-Marife, Mileffatün Hassetün bi Hareketi Fetih
http://www.aljazeera.net/NR/exeres, 17.5.2006.

Fetih hareketinin yapısı, mevzuat metinlerinde yer aldığı gibi şunlardan meydana gelir; Hücre, sonra boğaz, kanat, halk, (dar) bölge ve bölge. Her düzey kendi altındaki çeşitli düzeylerden oluşur. Bölge, birkaç dar bölgeden meydana gelir. Liderlik komiteleri genel kongre ile seçilir. Genel kongre merkez komitesini seçer ve Fetih hareketine liderlik eden de budur. Merkez komitesi 12 üyeden meydana gelir. 1990 yılında Tunus'ta yapılan genel kongrede üye sayısı yirmi bire çıkarılmıştır. Bu yönetim kadrosu teorik olarak askeri, siyasi, düzenleyici ve mali tüm kararları alma yetisi vardır. Merkez komitesinden sonra Fetih Hareketi Devrim Meclisi gelir ve o düzenleme heyeti olup karar alma yetisi yoktur.²³⁴

Arap örgütleri Fetih hareketini ancak 1967'deki Arap İsrail savaşından sonra tanıdı. Mısır Cumhurbaşkanı Cemal Abdül Nasır'ın desteğine ek olarak Cezayir'de, Başkan Houari Boumediene yönetimi aldıktan sonra Fetih hareketine destek verdi. Keza, Suriye ve Ürdün gibi birkaç ülkeden de destek gördü. Fakat Ürdün'ün desteği fazla uzun ömürlü olmadı. Zira Fetih silahlılarıyla Ürdün ordusu arasında 1970 yılında Filistinlilerin "Kara Eylül", Ürdünlülerin ise "Eylül Olayları" olarak isimlendirdiği kanlı bir çatışma yaşandı. 1970 yılı sonunda Fetihçilerden ve diğerlerinden oluşan Filistinli göç dalgası Suriye ve Lübnan'daki kamplara akın etti. Ve İsrail ordusunun Lübnan'a girişinin ardından 1982 yılında Fetih hareketi güçleriyle ve kadrolarıyla, liderlerine ve pek çok kadrosuna ve silahlı adamlarına kucak açan Tunus'un başı çektiği bir kaç Arap ülkesine çıkıp gitti. Bazıları da Suriye, Libya, Cezayir ve Yemen'e gitti.²³⁵

Fetih hareketi 1967 savaşından sonra, İsrail içinde fedai eylemler gerçekleştirdi. Bunların en meşhuru 14 Nisan 1968'deki "Onur Savaşı"dır. Bu ve diğer operasyonların, hareketin güvenilirliği üzerinde önemli etkisi oldu, prestiji / popülaritesi arttı. Gerilla üstlerine katılan pek çok gönüllü genci kendine çekti.²³⁶

Fetih hareketi, 1970 Eylül olayları sırasında Ürdün ordusuyla giriştiği silahlı mücadelenin ardından siyasi ve medyatik olarak ortaya çıktı. 1982 yılında Tunus'a çekilmesine kadar Lübnan toprakları içinde silahlı eylemleri devam etti.²³⁷

²³⁴ Mavkiü Kissetü'l-İslam, 01.02.2008 <http://islamstory.com/ar>.

²³⁵ Mavkiü Kissetü'l-İslam, 01.02.2008 <http://islamstory.com/ar>.

²³⁶ Mavkiü'l-Cezire <http://www.aljazeera.net/home/print/>.

²³⁷ Mavkiü'l-Cezire <http://www.aljazeera.net/home/print/>.

Bu aşamada fetih hareketi içerisinde Filistin kaygısının birleştirdiği (fakat) siyasi görüşlerin ayrıştırdığı farklı düşünce sesleri vardı. Fethin solunda liderliğini Nemir Salih (Ebu salih) ve Said Marağa (Ebu Musa)in yaptığı “Sovyet Grubu” vardı. Ve Vietnam çizgisi, ve Münir Şefik (Ebu Fadi) in liderlik ettiği Maocu çizgi vardı -ki bu daha sonra İslami’ye dönüştü- ve kendilerini “Fetihçiler Yöntemi” olarak adlandıran ve sembollerine Yaser Arafat’ı katan bir yaklaşım ve diğerleri...²³⁸

Fetih hareketi siyasi ve düşünsel farklılaşmalarla beraber ayrışmalara tanık oldu. Bu ayrışmaların en önemlisi Filistin Kurtuluş Örgütü Bağdat Bürosu Müdürü Sabri el-Benna’nın (Ebu Nidal) 1974 sonbaharında, Fetih yönetiminin İsrail ile çatışmayı bitirmeye olan açık meylini gerekçe göstererek Fetih hareketi liderliğinden ayrılması olmuştur.²³⁹

Fetih’in Lübnan’dan çıkıp lider kadrosunun Tunus’ta merkezleşmesini takip eden dönemde bölünmeler ve suikastlar ivme kazandı. Mayıs 1983’de Fetih’in merkez komitesi üyesi Salih Ebu Salih ve Semih Kwik hareketten ayrıldı. Kendisi, Albay Said Marağa Ebu Musa komutasındaki askeri harekete ile güçlenmişti. Fetihçi liderler suikastlara de maruz kaldılar. Halil el-Vezir Ebu Cihad 1988 de ve Onun ardından Salah Halef Ebu İyad 1991 suikastla uğradı.²⁴⁰

Seksenli yıllar sona ermeden İsrail ile müzakerelere oturmaya doğru eğilim alametleri belirginleşti. Filistin Kurtuluş Örgütü ve Fetih –ki onun en büyük koludur- 1988 yılında Cezayir’deki Filistin Ulusal Konseyi toplantısında Güvenlik Konseyinin meşhur 242 nolu kararına uyararak Filistin devletinin kurulduğunu ve İsrail’in tanındığını ilan etti.²⁴¹

Fetih hareketi 1991 yılında Madrid’de yapılan konferansa Arap heyeti içinde iştirak etti. Bu bağlam, örgüt liderleri Yaser Arafat, Mahmud Abbas ve Ahmed Qureia ile İsrail arasında gizli görüşmeler ve sonradan Oslo Sözleşmesi olarak tanınacak olan sözleşme ile sonuçlandı.²⁴²

²³⁸ Feth, En-Neşetü ve’t-Tarih, Nidalü’l-Fedafide, Dünya el-Vatan, 2014, 12.

²³⁹ Feth, En-Neşetü ve’t-Tarih, Nidalü’l-Fedafide, Dünya el-Vatan, 2014, 13.

²⁴⁰ Feth, En-Neşetü ve’t-Tarih, Nidalü’l-Fedafide, Dünya el-Vatan, 2014, 14.

²⁴¹ Hareketü Feth <http://eldabe3.tripod.com/fatehcv.htm>

²⁴² El-Cezire Net <http://www.aljazeera.net/specialfiles/pages/>

Oslo sözleşmesinin en önemli sonucu, Fetih hareketi kadrolarının 1994 de Gazze ve Batı şeridinin bazı bölgelerine girmesi olmuştur. Fetih Liderliği bu aşamada kaynakların çoğunda bireysellikten kiteselleşmeye dönüşüm olarak nitelenmiştir. Sabık lider Yaser Arafat Fetih hareketini kontrol altına almıştır ve fetihçilerin edebiyatında bilindiği gibi “sembol lider” ya da “ihtiyar” oldu.²⁴³

Arafat’ın ölümünden sonra elindeki yetkilerin çoğu dağıldı. Mahmud Abbas Filistin Kurtuluş Örgütü Yürütme Komitesi Başkanı oldu. Faruk el-Kudumi de hareketin merkez komitesinin seçiminin ardından Fetih hareketinin başkanı oldu.

Fetih hareketinin örgüt hareketinden hâkim parti dönüşümüne şahit olan bu dönem şu özellikleri arz etmiştir;

Fetih hareketinin 30 yıl boyunca sahip olduğu devrimci karakterinin, hareketin geçen on yılda tanıdığı parti sultası mantığı ile çatışması.

Kanatların ve düzenlemelerin Fetih hareketi içerisinde çoğalması ve her kanadın hareket içerisinde muadil bir güç dengesinin olması ki bu bazen kuşak çatışması ya da eski kadrolarla genç kadroların rekabeti olarak ifade edilir.

1990 yılında Tunus’ta akd edilen beşinci genel kongreden şu ana kadar, öncekinden dört sene sonra yapılması kararlaştırılan altıncı kongreyi yapamaması ki üzerinden 16 yıl geçmiş olmasına rağmen kongre hala askıda duruyor. Fetihçiler 6. Kongreye hareketlerinin içinde bulunduğu pek çok krizin çözümüne dair büyük umutlar bağlıyorlar.²⁴⁴

Filistin siyasi haritasının tanık olduğu en bariz şey, 2006 Ocak ayında yapılan seçimlerde Filistin Yasama Konseyi içerisinde Fetih’in gücünün Hamas hareketi karşısında gerilemesidir. Zira Hamas 132 koltuğun 76’sını alırken Fetih 43 koltuk alabilmiştir.²⁴⁵

Kaynaklar, Fetih hareketinin, “kurtuluş” hareketinin durumuna etkisi ve Filistin siyasi sahnesinde elde ettiği gücün sebepleri arasında şunları gösterirler;

Hareketin sembolü olan Arafat’ın yokluğu

²⁴³ Mevkiü Bekr Ebu Bekr, Hareketü Fath, 1957-2005 <http://www.bakerabubaker.info/index.php>

²⁴⁴ Mevkiü Bekr Ebu Bekr, Hareketü Fath, 1957-2005 <http://www.bakerabubaker.info/index.php>

²⁴⁵ Alae’ d-Din, el-Meşheravi, *El-Asariü’ s.-Siyasiyyetü ve’l-emniyyetü li’l-İnsihabi’l-İsrailiyyi fi Kitai Gazze*, , Risaletü Macestir, 93.

Fetih çeşitli kanatları arasında bazen meydana gelen aleni çatışmalar

Fetihçi liderlerin makamları tekellerine aldığı suçlamaları

Hareket çevresinde ve yönetimde yolsuzluk (rüşvet)

Yönetimin, işgal edilmiş topraklarda İsrail siyasetiyle mücadelede aczi.²⁴⁶

Ömrü yarım asrı aşan fetih hareketinin nasıl düzene oturup doğrultulacağı konusunda kaynaklar hala uzlaşmış değil. İmileri hareketin ürünü ve nesli telef ettiğini söylerken kimileri de geleceğin onun için iyi olacağını söylüyor. Fakat bu farklı görüşlerin uzlaştığı bir düşünce var ki o da hareketin ağır bir kriz yaşadığı ve etkin bir çözüme ihtiyaç duyduğudur.

3.2.FİLİSTİN'DE HAMAS HAREKETİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

İslami hareket 1967-1975 döneminden sonra camilerde yeni kuşağın, gençlerin (zihinsel) altyapısını hazırlayıp onlara rehberlik etmeye dayanıyordu. Hareket bariz bir şekilde üniversiteler, enstitüler ve sendikalar aracılığıyla kendini gösterdi. Zira 1973 yılında İslam Derneği'nin kuruluşu İslami hareketin gelişimi için atılan ilk pratik adım olarak kabul edilir ve İslam Derneği İhvanı Müsliminin görünen yüzü olarak kabul edilmiştir.²⁴⁷

1979 yılında Gazze'de İslam Üniversitesi'nin kurulması İhvanı Müslimin fertleriyle Ulusal Hareket'in fertleri arasındaki rekabetin ilk ortaya çıkışı olarak kabul edilir. Ön saflarında da Fetih Hareketi vardır. Birinci intifadanın patlak vermesi Hamas Hareketinin başlamasına katkı sağlamıştır. 8.12.1987 yılında İsrail'e ait büyük bir kamyonun bir grup Filistinli işçiyi taşıyan diğer bir araca çarpması ve yedi kişinin hemen orada şehit olması birinci intifadayı başlatmıştı. Cebaliye mülteci kampında şehit cenazelerine yapılan törenin ardından öfkeli kalabalıklar İsrail Ordu Karargâhına hücum etti. Bu olay pek çok kişinin yaralanmasına sebep oldu.²⁴⁸ Gençlerin askeri devriyelerden birine Molotof kokteyl atmasıyla olaylar gelişti. İşgal gücünün askerleri ateş açtı ve şehitler verildi. Hatem es-Sisi 9.12.1987 intifadasının ilk şehidi olarak kabul

²⁴⁶ El-Cezire Net <http://www.aljazeera.net/specialfiles/pages/>

²⁴⁷ Cevadü, 'l-Hamad, *Dirasetün Fi'l-Fikri' s.-siyasiyyi Li Hareketi'l-Mükavemeti'l-İslamiyyeti Hamas*, MerkezüDirasati'ş-Şerki'l-Evseti, Amman, 1999, 32-33.

²⁴⁸ Muhib, Süleyman Ahmed En-Nüvati, *Hamasün Mime'd-Dahili*, Ramallah, Darü'ş-Şürüki Li'n-Neşri Ve't-Tevzii, 1. Baskı, 112.

edildi ve intifadanın ilk anısı oldu. Han Yunus'ta ve Balata kampında şehitler verildi. Ayaklanma işte bu şekilde 1987 yılında birinci intifadanın ateşleyen kıvılcımı oldu.²⁴⁹

Olayların sürmesiyle İslami Hareket İslami Diriliş Hareketi Hatem es-Sisi'nin şehit edilmesine cevaben Hamas imzasıyla bir bildiri yayınladı Bildiri 15.12.1987 tarihliydi ve bu tarih hareketin başlangıç tarihi olarak görüldü.

Hareketin üyeleri arasında yapılan dâhili toplantılar Gazze şeridi düzleminde gerçekleşti. Burada hâkim olan görüş şuydu; Meydanlardaki gösterilere katılmaktan uzak durulmalıdır ki hareket 1984 yılında meydana gelen benzer şeye maruz kalmasın. Zira o tarihte, başlarında Şeyh Ahmed Yasin'in bulunduğu İhvanı Müslimin hareketine bağlı bir gurup Filistinli mücahit askerin varlığı tespit edilmiş ve tutuklanmışlardı ve Güvenlik Birimi ve Askeri Birim deşifre olmuştu.²⁵⁰

Olaylar, hareketin, İslami Diriliş Hareketi adıyla diğer bir bildiri –fakat intifadaya kışkırtan bir madde içermeyen bir bildiri- yayınlama kararı almasına kadar aralıklarla devam etti.

HMS, İslami Direniş Hareketi'nin kısaltılmasıdır h-m-s (**H**arakat **a**l-**M**uqawama al-İslamiya). Daha sonra Hamas olarak kısaltılmıştır.

Bu arada El- Fetih hareketi başta olmak üzere Filistin Kurtuluş Örgütü gurupları bu olayla ilgili açıklamalar yaptılar. Filistin Birleşik Milli Yönetimi olarak bilinen teşkilatı oluşturmada muvaffak oldular.²⁵¹

3.2.1.Hamas Hareketinin İlkeleri ve Hedefleri

Hareketin taşıdığı isim – İslami Direniş Hareketinden yola çıkarak, onun birinci derecede İslami hareket olduğunu söyleriz. Hatta onun kökleri İhvanı Müslimin hareketindedir. Müslüman Kardeşler hareketini Mısır'da Hasan el-Benna kurmuştur ve hareketin genel rehberi / lideridir ve daha sonra evrensel bir harekete dönüşmüştür. Hamas, hareketin Filistin kanadı olmuştur. Bu, Hamasın kuruluş sözleşmesinde ve ikinci maddesinde böyle yer alır:

²⁴⁹ İmad Abdu'l, Hamayed el Faluci, *Derb'ul Eşwak, Hamas, el- İntifada, es-Sulta*, Daru's Şuruk Yayıncılık ve Dağıtım, Ramallah, 18-20.

²⁵⁰ Ali, Badwan, *Safahat Min Tarih el Kifah el Filistini*, "et Tekvinat es Siyasiyye ve'l Fedaiyye el Muasrah en Neş'eh ve'l Masair", Suriye, Safahat li'd Dirasat ve'n Neşr, 2008, 201-202.

²⁵¹ Badwan, 23-24.

“İslami Direniş Hareketi (HAMAS), Filistin'deki Müslüman Kardeşler Grubu'nun bir kanadıdır. Müslüman Kardeşler Hareketi, çağımızdaki en büyük İslami Hareketi oluşturan evrensel bir teşkilattır.”²⁵²

Hamasın kuruluş bildirgesini inceleyen biri, bu bildirgenin pek çok Kuran ayetini, hadisi şerifleri ve dini şiirleri içerdiğini görebilir. Bunlar, hareketin din ile bağlantı boyutunu ve din ve siyasette bir yöntem olarak benimsendiğini göstermektedir.

Daha önce de temas ettiğimiz gibi Hamas, Müslüman Kardeşlerin kollarından biridir ve İslamı kendisine bir yöntem olarak benimsemiştir. Müslüman Kardeşler cemaatinin Mart 1935 üçüncü kongresinde benimsediği kararlarda da bu şekilde yer almıştır;

“İnanıyorum ki; Tüm karar yetkisi Allah'ındır. Efendimiz Muhammed s.a.v tüm insanlık için peygamberlerimizin sonuncusudur (ondan sonra peygamber gelmeyecektir). Ahirette yargılamanın olacağı bir gerçektir. Kuran Allah'ın kitabıdır. İslam, dünya ve ahireti kapsayan bir kanundur.”²⁵³

Hamas bildirgesinin beşinci maddesi de bunu göstermektedir ki bu madde hareketin zamansal boyutunu tanımlamaktadır:

İslami Direniş Hareketi'nin zamansal boyutu: İslam'ı bir hayat tarzı / yaşam modeli olarak kabul etmekle başlar ve İslam mesajının doğum zamanına ve selefi salihine kadar geriye gider. Hedefi Allah (ın rızasıdır). Lideri Allah'ın elçisidir. Hayat yasası Kur'an'dır. Onun (cihat) alanı, Müslümanların yaşadığı her yerdir.²⁵⁴

14.12.1987'de Filistin'de kurulan Hamas hareketi Müslüman Kardeşlere bir destek olarak görülmektedir zira onun hedefleri Müslüman Kardeşlerin hedeflerinden uzak değildir. Hareketin 1988 de çıkardığı bildirge de bunu teyit etmektedir. Bildirge şöyle söylemektedir;

“İslami Direniş Hareketi Siyonist saldırılarla mücadelede cihat halkalarından biridir ve şehit İzzeddin el Kassam ve onun Müslüman Kardeşler cemaatindeki mücahit

²⁵² Misakü Hamas, 1988, 5.

²⁵³ Naim, el Eşheb, *Hamas Min'er Rafd İla' s. Sultah*, 1. Baskı, Ramallah, Daru't Tenvir Li'n Neşr ve't Tevzi, 2007, 14.

²⁵⁴ Misakü Hamas, 1988, 6.

*kardeşlerinin ortaya çıkış zamanıyla irtibatlıdır... İslami Direniş Hareketi, Allah'ın sözünü gerçekleştirmesini – bu ne kadar uzun sürerse sürsün- gözlemektedir.”*²⁵⁵

Hamas İslami Direniş Hareketi İslam'ı yöntem olarak benimsemiş ve hayata ve insana dair fikirlerini, kavramlarını ve tasavvurlarını İslam inancından destek alarak oluşturmuştur. Hareket böylece hedeflerine ve programlarına uygun olarak oluşturduğu ilke ve sabiteler dizisi tarafından yönetilmektedir. Stratejik hedefi, düşünsel vizyonundan hareketle -ki bu vizyon İslam inancından kaynaklanmaktadır- Filistin'in özgürlüğüdür. Özgürlük meselesi Filistin halkının, Arapların ve Müslümanların ortak meselesidir. Bu onların hepsine vaciptir çünkü özgürlük için düşmanla savaşmak her Müslüman birey üzerine farzdır/ dinsel bir vecibedir. Bu, hareket bildirgesinin 32. Maddesinden açıkça anlaşılmaktadır ve bu maddede Hamas kendisini yoldaki baş/öncü ya da adım olarak nitelemektedir.²⁵⁶

Hamas hareketinin benimsediği temel hedef İslam Devleti kurmada somutlaşmaktadır. Ona göre temel strateji tüm Filistin topraklarını kurtarmak ve Batı Şeriyayı ve Gazze şeridini kurtarmaktan Filistin halkını İslamlaştırmaya kadar tüm hedefleri gerçekleştirmek ve direniş planını işgal gücüyle çatışmada en iyi yöntem olarak pekiştirip intifadayı sürdürmek, ulusal birliği korumak, arap-islam derinliğini etkinleştirmek ve Siyonist işgalin Filistin halkına karşı bütün baskıcı uygulamalarını durdurmaktadır.

3.2.2.Siyonist İsrail İşgaline Karşı Çatışmaya Hamas Hareketinin Bakışı

Hamas bildirgesi siyonizme ve onunla savaşa ve Filistin topraklarının kurtuluşunun yollarına değinmektedir. Nitekim 14. Madde şöyle der;

“Filistin'in Kurtuluşu Meselesi üç halkaya bağlıdır. Filistin halkası, Arap halkası ve İslam halkası. Her üç halkanın da Siyonizmle çatışmada kendine özgü rolü vardır... Filistin, bir İslam toprağıdır... bundan dolayı, Filistin'in özgürlüğü nerede olursa olsun

²⁵⁵ Misakü Hamas, 1988, Madde 7.

²⁵⁶ Cevadü, 'l-Hamad, *Dirasetün Fi'l-Fikri' s.-siyasiyyi Li Hareketi'l-Mükavemeti'l-İslamiyyeti Hamas*, MerkezüDirasati's-Şerki'l-Evseti, Amman, 1999, 62.

*her müslümana farzı ayndır / her müslümanın bireysel dini sorumluluğudur. İşte meseleye bu temelden bakılmalı ve her Müslüman bunun farkına varmalıdır.”*²⁵⁷

Hamas siyonizmin işini tamamen bitirme ve Filistin topraklarından hiçbir parçayı ayırmama fikrine inanmaktadır. Çünkü Filistin toprakları bir İslam Vakfıdır. Şöyle de söyleyebiliriz: Hamas tarihi Filistin topraklarının ve 1948 de işgal edilen toprakların yeniden kazanılacağına inanmaktadır.

Hamas hareketi Filistin sorununun cihat yapılmadan çözülemeyeceğini düşünmektedir. Uluslar arası girişimler, teklifler ve konferanslar ise ona göre sadece bir zaman kaybıdır ve abesle iştigaldir.²⁵⁸

Hamas hareketi stratejisini ve sabitelerini oluşturduktan sonra stratejik hedeflerine hizmet için taktiksel hedefler benimsemiştir. (Şöyle ki;) Muhtelif değişimlerle başa çıkmak için esnekliğe yönelmiştir. Kendisini donuk/katı/esnekliği olmayan bir usluup ya da tercihle sınırlamamıştır. Müslüman Kardeşler’in metodu üzere yürümeye çabalamıştır. Çünkü Hamas hareketi onun kollarından biridir. Hamas, çalışmalarında, siyasi arenada hayatta kalmasına, izole edilmemesine, sabitelerinin dışına çıkmamasına ve stratejik hedeflerinden sapmamasına hizmet edecekilerle / gelişme taktiğine itimat etmiştir.

Hamas hareketi Oslo sözleşmesini ve sözleşmeden doğan sonuçları reddetmişti. Yönetimle çatışmamaya ve Filistin halkını çatışma içine çekmemek için sorunları diyalog yöntemiyle çözmeye çabaladı. Çünkü Filistin halkı enerjisini birinci derecede siyonist ve işgalci düşman ile çatışmaya odaklaması gerekiyordu. Filistin halkının gücü bir iç çatışmayla dağıtılmamalıydı.²⁵⁹

Fakat ne var ki realitede bir ayrışma ve Haması’nın düşüncesinde –her ne kadar bunu açıkça belli etmese de- değişimlerin meydana geldiğini görüyoruz.

Reel düzlemde hali hazırdaki uygulamalar ve hareket liderinin açıklamaları her zamankinden ve özellikle de belediye ve şiddetle karşı çıktığı Oslo sözleşmesine binaen icra edilen son parlamento seçimlerine katılımının ardından daha çok pragmatist bir hale

²⁵⁷ Misakü Hamas, 1988, 15.

²⁵⁸ Misakü Hamas, 1988, 14.

²⁵⁹ Ahmed, Mansur, *eş Şeyh Ahmed Yasin Şahid ala Asr’il İntifada*, el Kahire, ed Daru’l Arabi li’l Ulum ve Dar İbni Hazm, 2004, 288.

gelmiştir. Ve ayrıca Hamas, stratejik programında, tarihi Filistin topraklarının tamamını kurtarmayı artık vurgulamamaktadır.²⁶⁰

Şehit Ahmed Yasin, kendisine ateşkes şartları sorulduğunda, Hamas hareketinin Filistin sorununun aşamalı çözümü olarak ateşkesi benimsemesi hakkında şöyle bir açıklamada bulundu: *“Fakat ateşkesin Oslo şartlarına ve oslo sözleşmesine göre olmasını kabul etmiyoruz. Şartımız İşgalin tüm etkisinin kalkması ve ve işgalci gücün işlerimize müdahil olmaması, bağımsız bir varlığımızın ve özgür bir devletimizin olmasıdır. Ateşkesin anlamı işgali tanımak/kabullenmek demek değildir. Ateşkesin anlamı iki taraf arasındaki çatışmanın durmasıdır.”*²⁶¹

Son parlamento seçimlerini kazanmasının ardından Hamas liderinin yaptığı bu açıklama Hamasın fikirlerindeki dönüşümlerin varlığı çerçevesinde pek çok suali beraberinde getiriyor.

Bu, İsmail Haniye'nin danışmanı Dr. Ahmet Yusuf'un Londra'da yayınlanan Suud menşeli Ortadoğu gazetesinde yer alan ve Kudüs Gazetesinde 15.3.2007 de yayınlanan ifadesidir: *“Hamasın düşünce yapısı gelecek dönemde değişim gösterecek... Siyaset sahnesini okumak, hareketin bazı fikirlerinin değişmesine sebep olacak...”*²⁶²

Siyonizmle çatışma: Hamas hareketi siyonizmle çatışmayı bir taraftan arapları ve müslümanları, diğere taraftan da batıyı kapsayan bir medeniyet çatışması olarak görüyor. Şöyle ki;

Filistin'in işgali sadece Filistinlileri tehdit etmekle kalmıyor. Tüm arapları ve araplarla din inanç ve medeniyet birliği olan tüm müslümanları tehdit ediyor ve onları parçalamak, medeniyetlerini yıkmak ve onun yıkıntıları üzerinde kendi medeniyetini kurmak için çabalıyor.²⁶³

3.2.3.Hamas Hareketinin Askeri Eylemleri

Askeri eylemler, 1983 yılında Şeyh Ahmet Yasin tarafından askeri birimin ilk hücresinin oluşturulmasıyla başladı. Akabinde Ahmet Yasin İsraililer tarafından

²⁶⁰ Abdu'l, İlah, *Ezmetu'l Meşru'il Vatani el Filistini Min Feth İla Hamas*, 1. Baskı, Beyrut, Merkezi Dirasati Vahdeti'l Arabiyyeh, 2006, 29-30.

²⁶¹ Mansur, 303.

²⁶² el Eşheb, 11.

²⁶³ 1-Hamad, 117-119.

tutuklanıp 13 yıl hüküm giydi. Filistin Kurtuluş Örgütü ile İsrail yönetimi arasında 1985 de yapılan takas ile serbest bırakıldı. Sonra güvenlik birimi ve askeri birim kuruldu ve “Cihat ve Davet Hareketi” adı altında entegre oldu. Güvenlik ve Davet Birimi ve Askeri Kanadın çekirdeği olan Mücahidu Filistin (Mecd, Filistin Mücahitleri) birimi Buna Şeyh Ahmed Yasin başkanlık ediyordu (ve Murabıt Mücahitler Cemaati). İsraililer tarafından tutuklandı. 1991/1992 yılında İzzeddin el Kassam Tugayları kuruldu ki Şehid İbrahim al-Makadmeh ve Salah Shehade onun en önemli liderlerindendir.²⁶⁴

Buradan, Hamas hareketinin eylem planında askeri operasyonların rolünü anlamak mümkün olmaktadır. Askeri operasyon, Hamas açısından, siyonist eylem planıyla mücadele için hareketin stratejik aracıdır. Ve işgal altındaki Filistin’de çatışma alevini diri tutmak için Filistin halkının temel yöntemi de budur. Ve yine İsrail’in bölgedeki gerilimi Arap ve İslam âleminin muhtelif yerlerine taşıma planlarını engellemenin yolu da budur.

Ayrıca, askeri harekât, Filistin halkının güvenliğini sürekli hedef alan siyonizmi engellemenin caydırıcı aracı olarak kabul edilir. İşte, İslami Direniş Hareketi’nin, intifada yılları boyunca, işgal suçlarına karşılık vermek için yürüttüğü hücumlar zinciriyle hedeflediği şey budur. Ayrıca, bu yöntemi sürdürmek ve saldırgan uygulamalarını durdurması için siyonizmin üzerindeki baskıyı artırmak, Batı Şeria ve Gazze Şeridi’ndeki yakınlarımızın hakları ve menfaatleri lehinedir.²⁶⁵

Askeri eylemler Hamasın düşünce yapısında ve uygulamalarında ve stratejisinde merkezi bir yer aldı. Şöyle ki: 1992 yılında hareketin askeri kanadı İzzeddin el Kassam Tugaylarının kurulması kitlelerin Hamas etrafında daha fazla kenetlenmelerini sağlayan önemli bir aşamayı oluşturdu. Hamas hareketi, hareketin vizyonunun doğasını ve üslubunu ve İsrail işgaliyle çatışmanın araçlarını anlatmaya / açıklamaya / yorumlamaya önem verdi. Bu önem, hareketin bildirgesinin 11. Ve 13. Maddelerinde açıkça görülmektedir ki bu maddelerde hareket, silahlı mücadeleyi ve güç kullanmayı Filistin’in kurtuluşunun temel yöntemi saymaktadır.

1989 yılında hareketin yediği kapsamlı darbelerden çıkarılan derse ilaveten Hamas’ın hızla büyümesi ve siyasi ve kamusal alanda genişlemesi Hamas’ı hareket ve

²⁶⁴ Muhib, en Nawati, *İçeriden Hamas*, Ramallah, Daru’s Şuruk, 68-74.

²⁶⁵ El-Merkezü’l-Filistiniyyi Li’l-İlam, Nebzeh An Hareketi Hamas, tarihli <http://www.palestine-info.info/arabic>, 17.10.2007.

organizasyonunda bağımsız fakat siyaset ve duruşunda / tutumunda Hamas ile irtibatlı bir askeri birim oluşturmaya yöneltti. Bu tugayların ilk eylemi, 1992 yılının ilk günlerinde Gazze'deki Kfar Darom yerleşiminde, yerleşimci Vurun Şuşam suikastıydı. Ve medyada ilk kez bu olay ile görüldü.²⁶⁶

Askeri eylemler yaklaşık olarak 1998 yılı başından 2000 yılının sonlarına, ikinci intifadaya kadar durdu. Sonra yeniden başladı. Coğrafi olarak genişledi. Bu operasyonlara el-Cihad Hareketi, Fetih ve Demokratik Halk Cephesi gibi diğer Filistin örgütleri iştirak etti. Bu aşamada Fetih hareketine bağlı el Aksa Tugayları ile diğer silahlı guruplar arasında koordinasyon ve operasyonlarda ortaklığın olduğu görüldü.²⁶⁷

Askeri eylemler, İslami Hareket ile Filistin Kurtuluş Örgütü ve Fetih hareketi arasında tarihi bir anlaşmazlık konusudur. Filistin Kurtuluş Örgütü askeri eylemleri benimsediği zaman İslami Hareket eğitim, davet ve barışçıl eylem araçlarını kullanıyordu. Filistin Kurtuluş Örgütü askeri eyleme bırakıp çözüm sürecine girince İslami Hareket Hamas, dikkat çekici bir şekilde askeri eylemlere yöneldi.

İkinci intifadanın başlangıcında hareketin askeri eylemleri işgal güçlerine karşı operasyonlarıyla görünür hale geldi. İşgal güçleri, Hamas'ın yaptığı her eylemin ardından Filistin yönetiminin üslerini ve tesislerini vururken Hamasın kitlesel tabanı güçlendi (tarafтары arttı, daha çok sempati topladı, kendisine karşı kitlelerin teveccühü daha da arttı.)

3.3. FİLİSTİN DEVLETİNİN KURULUŞU YÖNETİM VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

1964 yılında kurulan Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ), Filistin halkının temsili siyasi mevcudiyetini belirginleştirmek, Filistin davasını insani bir davaya dönüştürme çabalarına karşı koymak ve Filistin halkının haklarını savunmak için bir girişim teşkil etmektedir. 1967 yılındaki Arap yenilgisinden sonra örgütün yapı ve programındaki değişiklikler büyümüştür. FKÖ, Filistin çağdaş siyasi düzenini netleştiren yeni bir içerikle şekillenmiştir. Ve böylece ulusal kimliği yeniden canlandıran ve Filistinlileri gerçekleştirmeye çalıştıkları tek bir hedefin etrafında birleştiren birçok Filistinli siyasi

²⁶⁶ Badwan, 234.

²⁶⁷ İbrahim Ğarabiyye, Hamas Min'ed Dahil, Şebketu Filistin Li'l Hivar, <http://www.paldf.net/forum/showthread.php>, 23.6.2006.

akımı bir araya getirici bir çerçeve olmuştur. Örgüt, halk tarafından kabul görülerek onların desteğini kazanmıştır. Filistin halkının ve toplumsal güçlerin geniş çaplı portrelerini temsil eden silahlı grupların popülerliği etkisiyle temsili bir vasa sahip olmuştur.²⁶⁸

FKÖ, devlet tarzında kurulmuş bir kuruluştur. Ve örgütün yüksek makamını temsil eden, politikaları resmeden ve planları hazırlayan ulusal meclis konumunda bir yasama kuruluşuna sahiptir. Bu yasama kuruluşu, Ulusal Konseyden seçilen, FKÖ'deki yüksek icra makamını ve Filistin halkını temsil eden İcra Komitesinde olduğu gibi herhangi bir mazeret bulunmadığı takdirde örgütün temel tüzüğüne göre doğrudan seçilir. Bakanlıklarla birlikte bulunan farklı örgüt kapsamalarını denetlemeyi üstlenmiştir. Çalışmalar hususunda örgüt tasarımlarını ortaya koyan ve ulusal meclis kararlarını uygulamayı denetleyen düzenlemeleri bulunmaktadır. Tüm bunların yanında ekonomi, siyasi, toplumsal, mali, askeri ve diğer alanlarda kuruluş ve çevreleri de mevcuttur.²⁶⁹ Bu kuruluşların varlığına rağmen, sadece FKÖ dâhilindeki ilişkiler, teşkil yöntemleri, yapı çalışmaları ve farklı kuruluşlar uzlaşma ve anlaşma esasına veya "Grup Kotaları" olarak bilinen esasa dayanmaktadır.²⁷⁰

Bölgesel ve uluslar arası siyasi gelişme ve değişimler, 1973 yılındaki Arap- İsrail savaşı, 1982 yılında örgütün Lübnan'dan ayrılışı, 1987 yılında ilk intifadanın alevlenişi, Irak'a karşı savaş ve örgütün stratejik yandaşı olan sosyalist kampın çöküşü gibi durumların içerdiği değişiklikler örgütün politikasında büyük bir rol oynamıştır. Ancak bu durum sonrasında örgüt politikası ve hedeflerindeki etkisini terk etmiştir. Zira bu hedefler, Filistin'in kurtuluşundan ve demokratik bir devlet kurulmasından geri adım atan ve bu durumları, 1967 yılında işgal edilmiş topraklar üzerinde iki devletli çözüm politikasını kapsayan bir devletin kabulüne ve Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin bazı bölgelerindeki belirli ve geçici özerkliğin kabulüne döndüren hedeflerdir.²⁷¹ Bu durum, FKÖ içersinde uzlaşmanın ve görüş birliğinin olmamasına yol açmıştır. Ayrıca egemen bir resmi liderliğin mevcudiyetine, ilişki metotlarında ve karar verme yöntemlerinde

²⁶⁸ Cemil, Hilal, *En-Nizamü' s.-Siyasi El-filistini Bade Oslo, Dirasetün Tahliyyetün Nakdiyyetün*, Ramallah, Mevadin, El-Müessesetü'l-Filistiniyyetü Li, Dirasetü'd-dimukratiyye, 1998, 51-53.

²⁶⁹ Semir, Ez-Zin, *Tehevvatü't-Tecrübetü'l-Filistiniyye: El-Müşkilatü'l-Bünyeviyye Li'n-Nizami' S.-Siyasiyye'l-Filistiniyyi*, 1. Baskı, MERkezü Dirasetü'l-ğadi'l-Arabi, 2005, 17- 19.

²⁷⁰ Nafiz, Ebu Hasna, *Tadavvurati'l-Vayi'l-Filistiniyye Bi Münazzamati't-Tahrir'l-Filistiniyyeti, Takyimü't-Tecribetü ve İadetü'l-Bina*, 1. Baskı, Beyrut, Merkezü, 'z-Zeytune Li'd-Dirasati ve'l-İstişarat, 2007, 29.

²⁷¹ Hilal, 72.

reform ve değişim talep eden bir muhalefetin varlığına, kuruluşların saygınlığına ve demokratikleşme söylemlerine sebep olmuştur. Ancak büyük bir hizip tarafından iç ilişkiler, yönetim ve hegemonyada herhangi bir değişikliğe ve bunların yanı sıra; farklı siyasi taraflardan gerçek bir katılım olmaksızın çeşitli kararlarla otoriter yaklaşıma ve bireyselleşmeye doğru bir adanışa yol açmamıştır. Filistin ulusal eylem ağırlık merkezinin, ilk intifadanın etkisiyle işgal altındaki topraklara taşınmasından sonra FKÖ liderliği, siyasi yatırımını intifada üzerine planlamıştır. Üst veya emir verici ve idari bir üslupla kendi içerisinde iş birliği yaptıktan sonra hizipçi rekabet, Filistinli gruplar arasındaki ulusal eylem kolektifi aleyhine yayılmıştır.²⁷²

FKÖ ve İsrail arasında Oslo antlaşmasının imzalanmasıyla Örgüt ve Filistin siyasal sistemi, büyük bir krize girmiştir. Bu kriz, kararlaştırılan hedeflerden feragat etme geçerliliği ve meşruiyeti, en asgari düzeyde bir programda temsil olunma, 1967 yılında işgal edilmiş topraklar üzerine başkenti Kudüs olan bağımsız bir devlet kurma, geri dönüş hakkı ve kendi hayatını tayin etme hakkı başlıklarını kapsamaktadır. Bazı görüşlere göre bu programlardan feragat edilirken, bunun yanında Filistin siyasi sisteminde var olan taraflar arasında farklılık oluşmuştur. Öte yandan karmaşıklık, belirsizlik, siyasi terimler, sloganlar, hedefler veya bu tür kastedilen şeyler hüküm sürmektedir. Ve hiçbir taraf arasında ortak bir görüş birliği sağlanamamıştır.

Şefik El-Hut'un dediği gibi; Artık birbirimizi anlamıyoruz.²⁷³

3.3.1. Filistin Yönetiminin Doğuşu

Filistin Yönetimi, 1993 yılında FKÖ ve İsrail arasında imzalanan Oslo Anlaşması uyarınca 1994 yılında doğmuştur. 1995 yılında ise Washington'da Gazze Şeridi ve Batı Şeria konusunda yetkinin Filistin Geçici Özerk Yönetimine devrini sağlayan İsrail-Filistin Geçici Anlaşması imzalanmıştır. Filistin Yönetiminin kuruluşu, FKÖ tarafından temsil edilen Filistin siyasi sisteminde ve aynı şekilde sistemin yapısında, kuruluşlarında, görev ve rollerinde, iç ve dış oluşum, çevre, etkileşim ve ilişkilerinde büyük bir değişiklik ortaya çıkarmıştır. Yeni Filistin Geçici Özerk Yönetimi, eski yönetimin özelliklerinden farklı olarak yeni bir siyasi sistem ortaya koymuştur. Filistin ulusal eylem ağırlık merkezini Filistin topraklarına taşımıştır. Eski yönetimdeki

²⁷² Hilal, 58.

²⁷³ Ebu Hasna, 36.

kuruluşların yerini yeni kuruluşlar, yapılanma ve yeni yetkiler almıştır. FKÖ rolünün azalması durumu gibi örgüt kuruluşları, marjinalleşmiş veya yeni Filistin yönetimiyle birleşmiştir. Öte yandan örgütün statüsü, halkın mevcut konumlarında toplanması için yeni yönetimin oluşumundan ve temsili otoritesinden dolayı sarsılmıştır. Ve bu durum, ulusal programlar gibi akademi ve üniversitelerin ulusal çıkarlarına da yansımıştır.²⁷⁴

Yeni Filistin Yönetimi, siyasi sistemin ve bileşenlerinin bütünüyle olmayıp bazı özelliklerine sahip olmasına rağmen bölgede gerçek bir egemen konumunda değildi ve İsrail ile anlaşılan hükümlerle sınırlıydı. Öte yandan yeni yönetim, İsrail'in elindeki yetkiler ve yönetim dolayısıyla yalnız olmadığı gibi özelde de meşru bir gücün kullanımına ve tekeline sahip değildi. Oslo Anlaşması, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ni kapsayan Filistin yönetimi bölgesini tek bir coğrafya olarak öngörmektedir. Kudüs'ü, İsrail vatandaşlarını ve Filistin yönetimi hükmüne verilmeyen yetki ve sorumluluklarını, nihai statü müzakerelerinde kararlaştırılacak durumlardan harici tutmaktadır. Yeni Filistin yönetimi bölgesi; yerleşim yerleri, askeri üsler ve C bölgesi dışında mevcut sınırlarını, yer altı ve bölgesel sularını kapsamaktadır. İşlevsel bölge olarak ise İsrail işgal kuvvetlerinin ellerindeki yasama- yürütme yetki ve sorumluluklarının hayatta kalması yanında Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki tüm Filistin halkını kapsamaktadır.²⁷⁵

Yeni siyasal sistem için hükmi, otoriter ve yarı resmi kuruluş ve binalar kurulmuştur. Geçiş süreci; devrim dönemi, görevleri ve çalışma yöntemlerinden görev ve sorumluluk içeren dönemlere ve farklı çalışma yöntemlerine bürünmüştür. Anlaşmalar, Filistin halkı için geçici özerk yönetimin ortaya çıkardığı ve geçiş dönemi için Batı Şeria, Kudüs ve Gazze Şeridi'ndeki Filistin halkı tarafından seçilen Filistin Konseyini ve Konsey Yürütme Kurulu başkanını da kapsamaktadır. Konsey, yasama-yürütme yetkilerine sahiptir. Ve bu yetkilerin uygulanması için gerekli bakanlıklar ve heyetlerin oluşturulmasıyla da yetkilendirilmiştir. Ayrıca Konsey Yürütme Organı (Hükümet), konsey adına yürütme yetkilerini de uygular. Yürütme Organındaki üyelerin tamamı, konseyde üye vafına sahiptir. Ve Yürütme Organı Başkanı, toplam yürütme gücünüm %20'sini geçmemek üzere konseyde üye olmayan kişilerin atama işlerini de

²⁷⁴ Hilal, 74.

²⁷⁵ İttifakiyyetü Oslo, El-İttifakiyyatü'l-İsrailiyye- El-Filistiniyye Havle'd-Diffeti'l-Garbiyye ve Kıtai Gazze, 1. Baskı, Amman, Daru'l-Celil Li'n-Neşri ve'd-Dirasat ve'l-Ebhasü'l-Filistiniyye, 1998, Madde 17, 26-27.

yürütür.²⁷⁶ Özerklik anlaşmaları, İsrail işgal kuvvetlerinin ellerindeki dış güvenlik, sınır ve yerleşim yerleri sorumluluklarının hayatta kalması yanında Filistinlilerin iç düzenini ve güvenliğini korumak için Filistin polis kuvvetlerinin mevcudiyetini de kapsamaktadır. Aynı şekilde Filistin polisinin görev ve çalışma sahası koşullarını belirleme; terör, suç ve diğer tarafa yönelik şiddet eylemlerini engellemek için iki taraftan gerek olanı alma mecburiyeti de bu kapsamın içinde yer almaktadır.²⁷⁷

İsrail ve FKÖ arasındaki Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ne yönelik geçici anlaşma, kurulduğu ilk senelerde Filistin yönetiminin şeklini ve yapısını belirleyen temel çerçeveyi oluşturmuştur. Öte yandan bu anlaşma, Filistin yönetimine yönelik 5 senelik bir zaman dilimi için geçici olması gereken sınırlamalar ve şartlar ortaya koymuştur. Ancak bu durum günümüze kadar devam etmemiştir. Ve bu da dış faktörlerin, bir formülasyon, eşkâl belirleme ve yeni doğan Filistin siyasi sisteminin özellikleri dâhilinde büyük bir rol oynadığına; ayrıca FKÖ çalışma yöntemleri ve yapısından kalan mirasa işaret etmektedir. Dış taraflar; hükümetin şekline ve siyasi sistemin doğasına bakılmaksızın Filistin yönetiminin, kendisine verilen yükümlülükleri ve görevleri uygulayabildikleri anlaşmaları gözetmeye önem göstermiştir.²⁷⁸

Çeşitli sorunlar akabinde gelişen Filistin siyasi sistemi, özellikle sosyal- ekonomik karar ve sorumluluklarını FKÖ tecrübesine nazaran yeni ve farklı olarak görmeye çabalamıştır. Ayrıca toplum ve sistem oluşumları üzerinde hegemonya ve baskı uygulayan yürütme organı başkanlığı, Filistin yönetimi otoritesi açısından FKÖ'nün prestijine, meşruiyetine ve gücüne itimat göstermiş veya Filistin Ulusal Yönetimi Başkanı merhum Yaser Arafat'ın kişiliğine, pozisyonuna ve sembolizmine bağlı kalmıştır. Bu siyasi sistem, Filistin Temel Kanunu onaylandığı zaman 2002 yılına kadar çalışmalarını yöneten temel bir kanun veya anayasa olmaksızın varlığını sürdürmüştür. 2003 yılında sistem içerisinde değişiklikler yapılmıştır. Sistem gereğince, önemli yetkilerin verildiği başbakanlık makamına başkan atama, cumhurbaşkanının eliyle

²⁷⁶ İttifakıyyetü Oslo, El-İttifakıyyatü'l-İsrailiyye- El-Filistiniyye Havle'd-Diffeti'l-Garbiyye ve Kıtai Gazze, 1. Baskı, Amman, Daru'l-Celil Li'n-Neşri ve'd-Dirasat ve'l-Ebhasü'l-Filistiniyye, 1998, Madde 12-15, 20-24.

²⁷⁷ İttifakıyyetü Oslo, El-İttifakıyyatü'l-İsrailiyye- El-Filistiniyye Havle'd-Diffeti'l-Garbiyye ve Kıtai Gazze, 1. Baskı, Amman, Daru'l-Celil Li'n-Neşri ve'd-Dirasat ve'l-Ebhasü'l-Filistiniyye, 1998, Madde 3-5, 13-14.

²⁷⁸ Ali, Haşşan, *En-Nizamü' s.-Siyasi'l-Filistiniyyi ve Ezemetü's-Şeriyye, Mecelletü' s.-Siyasati*, Mahadu' s.-Siyasati'e el-Müstekille Li Hukuki'l-Muvadiln-amme, Ramallah, 2007, 10.

gerçekleşmiştir.²⁷⁹ Temel bir kanunun; çalışma organizasyonunu, yetkilerini, her türlü otoritenin sınırını ve birbirleri ile olan ilişkisini kabul etmesine rağmen “başbakanlık makamına getirilme” durumu 2003 yılında ilk başbakanın atanmasından bu yana rekabet ve çatışma durumu yaşayan Cumhurbaşkanlığı ve Başbakanlık kurumunu oluşturan yürütme organında çifte standart yaratmıştır.²⁸⁰

2006 yılının Ocak ayında gerçekleştirilen ikinci yasama meclisi seçimlerinin hemen akabinde ve Filistin Devlet Başkanı Yaser Arafat’ın gidişinin ardından Filistin ulusal yönetiminde birlikteliklerde değişim söz konusu olmuştur. Nitekim bu seçimler, Hamas’ın yasama meclisindeki koltuk sayısını arttırmasıyla Filistin’in siyasi sisteminde, realitesinde ve ilişkilerinde büyük bir dönüm noktasını oluşturmuştur. Bu Seçim, daha önceki siyasi sistemin de yaşadığı farklı boyutlardaki ciddi problem ve krizlerle sonuçlandığı gibi siyasi sistemin mevcut problemlerinin ve karmaşıklığının içinden çıkılmaz bir hal aldığını ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla seçim, derin etkive tepkimelere sebep olmuştur.²⁸¹

İkinci yasama meclisi seçimlerinin sonucunda, Hamas’ın siyasi sistemde ana muhalefet gücünü elde etmesi ve bütün idari makam ve merkezleri elinde bulunduran yönetimdeki partinin; Fetih hareketinin başarısızlığa uğramasıyla pek çok makamda görev ve pozisyon değişiklikleri olmuştur. Aynı şekilde seçimler, siyasi eylemlerin fonksiyonları arasındaki güç dengesinde de değişiklik olduğunu ortaya çıkarmıştır. Nitekim Hamas’ın temsil ettiği ana İslami akımın gücü artarken Filistin Kurtuluş Örgütüne bağlı bulunan milli ve sol akımların gücünde ise gerileme olmuştur. Yine seçimlerin sonucu olarak, insanlar iki taraf arasında seçim yapmak zorunda bırakıldı, iki büyük güç olan Hamas ve Fetih arasında mücadeleler sadır oldu ve siyasi sistemde mevcut diğer güçlerin de değersizleştirilmesi, marjinalleştirilmesi durumu ortaya çıkmıştır. Cumhurbaşkanlığı ve Bakanlar Kurulunun aldığı ve birbirleriyle çelişen kararlar, önlemler ve icraatların ardından Filistin’de iç kriz tırmanmaya başlamıştır.²⁸²

²⁷⁹ Maan, İdis, *Salahiyyatü Reisi Süldati’l-Vataniyyati’l-Filistiniyye Bi’l-Mükareneti Maa Salahiyyati Meclisi’l-Vüzera ve’l-Mecli’t-Teşrii Fi’l-Kanuni’l-Esasi, Evrakü’l-Amel, El-Heyetü’l-Filistiniy,* Ramallah, 2006, 65.

²⁸⁰ Semir, Ez-Zin, *Tehevvalatü’t-Tecrübetü’l-Filistiniyye: El-Müşkilatü’l-Bünyeviyye Li’n-Nizami’ S.-Siyasiyye’l-Filistiniyyi,* 1. Baskı, MERkezü Diraseti’l-ğadi’l-Arabi, 2005, 28.

²⁸¹ Bilal, el-Berğusi, *El-İdaretü’l-ammetü Li Müessesati’l-ammeti ĞAyri’l-Vizariyyeti Fi Filistin,* Ramallah, El-İtilafü Min Ecli’n-Nezaheti ve’l-Müsaale, 2007, 85.

²⁸² Meryem, İtani, *Sırau’ s.-Salahiyyati Beyne Fetih ve Hamas Fi İdaretü’l-Filistiniyye, 2006-2007,* 1.Baskı, Beyrut, Merkezü’z-zeytun Ve’D-Dirasati ve’l-İstişarati 2008, 45.

Bununla beraber Filistin Yönetiminin büyük oranda sırtını yasladığı mali destek ve yardımların durmasına sebep olan dış talep ve gereksinimlerin neticesinin olumsuz olması, uluslararası ve bölgesel dış ilişkilerde krize yol açmıştır. Filistinli muhalif taraflar arasında anlaşmaya varılması, Mekke ile anlaşma imzalanması ve milli birlik hükümetinin kurulması için harcanan pek çok çabaya rağmen sonuç yine de Hamas'ın Gazze'yi alması, Fetih'in Batı Şeria'yı ele geçirmesi, siyasi sistemin iki başlı hale gelmesi ve devlet kurumlarının iki yönetim arasında bölünmesi ile sonuçlanmış ve iki taraf arasındaki silahlı çatışmaların alevlenmesine de engel olunamamıştır.²⁸³

3.3.2. Filistin Yönetiminin Dış Politikası

Anayasal Hukuk, kendisinin karar verebileceği, hem Filistin'deki siyasi otoritenin yapısındaki karışıklık hem de dışişleri ile alakalı siyasi teşkilatların salahiyeti bakımından Filistin davasına benzer uluslararası bir dava bilmiyordu. Dolayısıyla bu durum, Filistin yönetiminin dış politikasının tahlili için geleneksel olmayan bir metot kullanımını zorunlu kılıyordu.

Filistin Ulusal Yönetimi, 1993 yılında (Oslo Anlaşmalarından sonra) kuruldu. Filistin Kurtuluş Örgütü (Arap Ligi kararlarına göre Filistin halkının tek yasal temsilcisi, Birleşmiş Milletler gözlemcisi ve çok sayıda ülke ve uluslararası kuruluşlarda farklı düzeylerde de olsa diplomatik temsilciliği vardır) ve Oslo Anlaşmalarının oluşturduğu yönetim arasında siyasi yapı ve fonksiyon, karmaşık bir hal aldı. Bu durum açıkça gösterdi ki; 1993'ten bu yana bazı dönemlerde, Filistin uluslararası ilişkiler stratejisi hususunda, Filistin Kurtuluş Örgütü Siyasi İşler Departmanı ile Gazze ve Batı Şeria'daki yönetimin Dışişleri bakanlığı arasında gerginlikler vuku buluyordu.²⁸⁴

Filistin Yönetiminin Birleşmiş Milletlere 2011 yılında yaptığı tam üyelik başvurusu başarısızlıkla sonuçlandı. Ancak 2012 yılında tam üye olmayan gözlemci devlet statüsündeki başvurusunda 132 ülke Filistin'i devlet olarak tanıdığını ilan etti (Bu sayı, 2012 yılında Genel Kurulun kararını onaylayan devletlerin sayısından daha azdır).

²⁸³ Gassan, Yusuf, *Eseü İzdivacıyyetü' s.-Suladati Ala't-Tenmiyeti' s.-Siyasiyyeti Fi' s.-Süldati'l-Vataniyyeti'l-Filistiniyyeti Bade'l-İntihabati'T-Teşriyyeti' s.-Saniye*, 2009, 58.

²⁸⁴ Valid, abdu'l-Hay, *Es-siyasetül-Hariciyye Li' s.-Suldati'l-Filistiniyye, 1993-2015*, Merkezüz-Zeytune Lid-dirasati ve'İlştıarati, Beyrut 2014, 4.

Bu da, uluslararası toplumun ve yaklaşık olarak 5.5 milyara ulaşan dünya nüfusunun %64.8'lik kısmını oluşturur.²⁸⁵

Ne var ki, 1967 yılının sonunda Filistin'i devlet olarak tanıyan ülkelere baktığımızda 96 ülkenin 1994 yılında Filistin Yönetimi kurulmadan önce Filistin'i tanıdıklarını, 36 ülkenin ise Filistin Yönetimi kurulduktan sonra Filistin'i tanıdıklarını görüyoruz. Yani, Filistin yönetiminin diplomatik çabaları neticesinde uluslararası toplumun %27.3'ünün Filistin'i tanıdığını, %72.7'sinin ise OSLO öncesindeki dönemde Filistin Kurtuluş Örgütü'nün çabaları sonucu Filistin'i devlet olarak tanıdığına şahit oluyoruz. Bununla beraber Filistin Yönetimi, 17 uluslararası örgütte tam üyelik hakkı, 10 uluslararası kuruluşta üye olmayan devlet sıfatı, 3 uluslararası spor federasyonunda üyelik vasfı ve 8 uluslararası ticaret anlaşmasına üye olma hakkını elde etmiştir.²⁸⁶

Bu da demek oluyor ki; Filistin yönetimi, uluslararası alanda Filistin'in meşru haklarının tanınması için yasal yollarla çemberi büyük oranda genişletmiş ve nispeten başarı elde etmiştir. Filistin haklarının en geniş anlamda tanındığı dönemin OSLO öncesi dönem olduğu dikkate alınmak zorundadır. Yani bu dönem, uluslararası çağdaş sistemin yapısından daha dengeli olan uluslararası sistemin gölgesinde FKÖ'nün silahlı direniş üslubunu benimsediği dönemdir.

Filistin Yönetimi Uluslararası Siyasi İlişkiler Araştırmasının, bir yandan 1994-2014 yılları arasında Filistin meselesi ile ilgili uluslararası sistemin merkezi güç politikasının temel hususiyetlerini belirlemesi, diğer yandan ise uluslararası siyasetle Filistin yönetiminin nasıl etkileşim halinde olacağını şekillendirmesi gerekmektedir.

1994-2000 yılları arası:

Filistin yönetimi bu dönemde, bazı Arap ülkelerinin de katıldığı uluslararası gözetim altında "İsrail" ile art arda sözleşmeler imzaladı. Ve Filistin'in uluslararası ilişki ağını genişletme çabasına girişti.²⁸⁷

2000-2006 yılları arası:

²⁸⁵ abdu'l-Hay, 5.

²⁸⁶ abdu'l-Hay, 5.

²⁸⁷ Muhsin Muhammed Salih, *El-Mülahasü't-Tenfizi Li't-Takriri' s.-Sıtratıjı El-filistini, Li Seneti 2011 ve El-Mesaratü El-Mütevekkıatü Li Seneti 2012*, Merkezü'z-Zeytuneti Li'd-Dirasati ve'l-İstişarati, Beyrut, Birinci Baskı, 2012, 18.

Bu dönemde Yönetim, bir yandan yatırım yapmaya bir yandan da ikinci intifadanın ardından yıkıntıları onarıp uluslararası toplumun gözünde İsrail'in bıraktığı olumsuz imajı belirginleştirmeye çabaladı. İntifada sırasında işgal yönetiminin açıkça ortaya koyduğu insanlık dışı uygulamalara vurgu yaptı. Bu durum uluslararası kamuoyunun eğilimleri üzerinde oldukça etkileyici oldu. Ancak diğer yandan intifadaya tepki olarak uluslararası yardımların gecikmesi üzerine Filistin, intifadanın bırakmış olduğu ekonomik izleri silmeye odaklandı. Bu olay da intifada sırasında ve sonrasında uluslararası yardımların değer kaybettiğini açıkça gösterdi. O dönemde Filistin'de az da olsa iyileşmeye sebep olan Arap yardımları ise istisnadır.²⁸⁸

2006-2007 yılları arası:

Yönetim, Filistin seçimlerinde Hamas'ın elde ettiği başarının uluslararası etkisini kabullenmek için diplomatik bir uğraşıya girdi. Seçimden çıkan sonuçlara saygı duymakla bu sonuçlara itiraz eden Amerika ve bazı Avrupa devletleri arasında sağlayacağı uzlaşmaya yoğunlaştı. Uluslararası toplum önünde bu mutabakatın nasıl sağlanacağı ise tam bir çıkmaza girdi. Bir yandan yapılan barış anlaşmalarına bağlı kalınması, anlaşmaların uygulanması ve silahlı mücadeleden vazgeçilmesi gerekiyordu. Ancak diğer tarafta ise Hamas'ın yönetimindeki hükümetle ortaklık yapılması gerekiyor ve Hamas, "İsrail" ile yapılmış olan bütün anlaşmaları reddettiği gibi silahlı direniş hakkını önemseydiğini de vurguluyordu. Tüm bunlar, iki taraf arasında kanlı çatışmaların çıkmasına ve Filistin yönetiminin bünyesinde ikilem oluşmasına sebep oldu.²⁸⁹

2007-2013 yılları arası:

Bu dönemde Filistin diplomasisi önünde bir grup şartlar dizisi birikti. Alenen uluslararası çevrenin de körüklemesiyle Hamas'la çatışmalar sürdü. 2008 yılında Filistin'in devlet olacağı vaatleri Filistin'in umutlarını arttırsa da sonrasında tam bir hayal kırıklığı yaşandı. İsrail'in Gazze'ye saldırısı dolayısıyla uluslararası ilişkileri idare konusunda Filistin yönetimi diplomatik sıkıntıya girdi. Bir yandan Yahudi yerleşimciliği hız kazandı. Filistin müzakere tutumu ile yardımlar arasındaki devam

²⁸⁸ Muhammed Salih, 18.

²⁸⁹ abdu'l-Hay, 7.

eden bağlantı koptu ve müzakereler sonuçsuz kaldı. Ve bütün bu problemler çözüm bulmaksızın günümüze kadar da süregeldi.²⁹⁰

3.4.BM GÖZLEMCİ ÜYELİK STATÜSÜ

Filistin meselesinin tarihi -ki Filistin Birleşmiş Milletler iş / eylem listesinde en uzun ömürlü ülkedir. 29 Kasım 1947 ye dayanır. O gün, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 181 numaralı kararı onadı. Bu karar gereğince, Birleşmiş Milletler tarihinde ilk ve son olarak tarihi Filistin'in toprakları iki devlete taksim edildi.²⁹¹

181 numaralı kararın üzerinden yaklaşık 70 yıl geçtikten sonra, uzun yıllar evsizlik, tehcir, sığınma ve sistematik bir şekilde milli ve insani haklarından mahrum bırakılma gibi sıkıntılar çeken Filistin halkı hala, kendi kaderini tayin etme konusunda devredilemez / vazgeçilmez hakkını kullanma ve kendi bağımsız ve egemen devletini kurma mücadelesi veriyor.

Bunun yanında, Filistin Kurtuluş Örgütü, Filistin halkının meşru ulusal haklarını hayata geçirerek barışı getirmeyi amaçlayan çeşitli öneriler sunmuştur.Örgüt, 1988 yılında, İsrail'in 1967 yılında işgal ettiği topraklar (doğu Kudüs'ün de dâhil olduğu batı şeridi ve Gazze bölgesi) üzerinde Filistin devletinin kurulduğunu ilan etti. Böylece, Filistin Kurtuluş Örgütü, barış yolunda, Filistin halkının ulusal hedeflerini, tarihi Filistin topraklarını % 22 ile sınırlandıran tarihi ve acı verici bir fedakârlıkta bulunmuş / bir taviz vermişti. Filistin'in ilanı, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nden çıkan ve "iki devletli çözüm" prensibini ve "barışa karşılık toprak" prensibini teyit eden 242 ve 338 sayılı kararların (Filistin tarafından) kabul edildiğini göstermişti. İsrail buna uzlaşmazlıkla ve tek taraflı eylemlerle karşılık verdi.²⁹²

Uluslararası Toplum, bağımsız, güvenli ve yaşayabilir bir Filistin devletinin kurulmasının, bölgede barışı gerçekleştirecek anahtar olduğunu kabul ediyor. Yine Uluslararası toplum, Filistin meselesinde ve vazgeçilemez haklarını hayata geçirme konusunda Filistin halkının adil talebi karşısında, ahlaki ve kalıcı yasal ilkelere bağlılığını tekrar tekrar vurguluyor.

²⁹⁰ Muhammed Salih, 20.

²⁹¹ Münazzamü't-Tahriri'l-Filistiniyye, Dairetü Şuuni'l-Müfavadat, El-İtiraf Bi Filistin İstismar Fi' s.- Selam, 18.

²⁹² Münazzamü't-Tahriri'l-Filistiniyye, Dairetü Şuuni'l-Müfavadat, El-İtiraf Bi Filistin İstismar Fi' s.- Selam, 18.

Uluslararası hukuk organları / kuruluşları ve hukuki belgeler ve uluslararası sözleşmeler Filistin halkının, diğer pek çok haklara ilaveten kendi kaderini kendi belirleme (Self-determinasyon) ve bağımsızlık ve (sürgün edildiği toprağına) dönüş konusundaki vazgeçilemez / devredilemez haklarını kabul ve teyit etmiştir. Gerçekte Birleşmiş Milletler Genel Kurulu her yıl ezici bir çoğunlukla on dört karar alır. Bu kararlar Filistin halkının haklarını ve bu hakların koruması ve hayata geçirmesi için Uluslararası Toplumun ahlaki ve daimi yasal sorumluluğunu yeniden teyit eder. Buna ek olarak 2004 yılında, işgal altındaki Filistin topraklarına duvar çekilmesinin ortaya çıkaracağı (olumsuz) etkiler hakkında Uluslararası Adalet Divanından çıkan tavsiye kararı, Uluslararası Toplum ‘un Filistin ve Filistin halkı meselesinde sorumluluk yüklendiği konusunda şüpheyne mahal bırakmıyor.²⁹³

Filistin halkının kendi kaderini tayin etme hakkı vardır ve bu hak vazgeçilmezdir ve pazarlık konusu yapılamaz. Bu hak mutlak kaidelerdendir ve bütün devletler buna saygı duymalıdır. Bu hak Uluslararası Toplumun yerine getirmekle yükümlü olduğu bütün hakları kapsayan bir hak olarak tanınmıştır. Uluslararası Adalet Divanından 2004 yılında çıkan tavsiye kararı şu şekilde kanunlaştırılmıştır: “İsrail’in ihlal ettiği tüm yükümlülükler, Filistin halkının kendi kaderini kendi tayin etme hakkına (self-determinasyon) saygı gösterme yükümlülüğü ve uluslararası insani yasalar mucibince diğer bazı yükümlülükler olarak özetlenir.”²⁹⁴

Mahkeme ayrıca halkların kendi kaderlerini belirleme hakları olarak nitelenen Doğu Timor meselesini 1995 yılında yeniden teyit etmiştir. Ayrıca sözleşmeden ve Birleşmiş Milletler’in uygulamasından bu hakkın “her hangi bir şaibeden hâli (şaibesiz)” ve “bütün halkların kuşandığı bir sıfat” olduğu çıkmıştır.

Filistin halkına özgürce kendi siyasal statülerini belirleme ve kayıtsız şartsız ekonomik ve sosyal ve kültürel kalkınmasını sürdürme fırsatı verilmesi gerekir. Medeni ve Siyasi Hem Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmede ve Ekonomik hem de Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmede birinci madde hükme bağlanmıştır. Aynı şekilde, Birleşmiş Milletlerdeki üye devletler ezici bir çoğunlukla, Filistin halkının, uluslararası sözleşmelerin ve beyannamelerin belirlediği ve insan haklarının

²⁹³ Mahkemetü'l-adli'd-Devliyye, 15 El-Hükmü'l-İstişari <http://www.icj-cij.org/docket/files/131/1671>

²⁹⁴ Mahkemetü'l-adli'd-Devliyye, 15 El-Hükmü'l-İstişari <http://www.icj-cij.org/docket/files/131/1671>

uluslararası yasa gövdesini oluşturan insani haklara sahip olduğu (gerçeğini) tanımış / ikrar etmiştir.

Filistin yönetimi, kendi bağımsız devletini tesis etmekle, Filistin halkının doğal ve yasal ve tarihi hakkını tayin etmeyi hedeflemektedir. Bu adım, bu hakkı takdis etmeyi (veya tayin etmeyi) ve iki devletli çözüm prensibini korumayı hedeflemektedir. Ayrıca bu adım, Birleşmiş Milletlerden çıkan önemli kararlarda kökleri sağlam bir adımdır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'ndan çıkan 2649, 3236 ve 65/455 numaralı kararlar ve bu hakkın “vazgeçilmez / devredilmez bir hak” olduğunu ve “Filistin halkının kendi bağımsız ve egemen devletini kurma hakkı olduğunu” hükme bağlayan karar bu kapsamda yer alır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'ndan çıkan 2672 karar şunu teyit etmiştir; Filistin halkının vazgeçilmez / devredilmez hakkına saygı, Orta Doğu'da adil ve kalıcı barışı sağlamak için vazgeçilmezdir. Buna 2004 yılında çıkan istişare kararı (danışma görüşü / tavsiye kararı) nı da ekleyin. Uluslararası Adalet Divanı, Filistin halkının kendi kaderini tayin etme hakkını hayata geçirmesini engellemeyi hukuksuzluk olarak açıklamıştır. Uluslararası Toplum, Filistin halkına defalarca, iki devletli çözüm prensibi üzerinde maksimum çaba göstermeyi vadetmiş ve bunun orta Doğu'daki çatışmaları sonlandırmak için yapılabilecek en iyi çözüm yolu olduğunu teyit etmiştir.²⁹⁵

Bu uluslararası formül egemen ve yaşayabilir bir Filistin Devleti'nin kurulmasını gerektiriyor. Bu aynı zamanda İlkeler Bildirgesi'nin özü ile mükemmel uyum gösteriyor. İki devletli çözüm ve Birleşmiş Milletlerin 242 ve 338 numaralı ilgili kararları da bu kapsamdadır. Bu bağlamda pek çok teyit yapılmıştır.

Güvenlik Konseyi, 8 Ocak 2009 yılında, kapsamlı bir barışın zorunluluğunu tekrar vurgulayan 1860 numaralı kararı benimsedi. Bu kapsamlı barış, 2008 yılında Güvenlik Konseyinden çıkan 1850 numaralı kararda öngörülen şekliyle, demokratik iki devletin, Filistin ve İsrail'in yan yana barış içerisinde ve tanınan güvenli sınır kapsamında yaşadığı bir bölge düşüncesine istinat eder. Bu karar (1850) Arap Barış Girişimi'nin önemine de değinmektedir.²⁹⁶

²⁹⁵ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/204/32/PDF/N0920432.pdf?OpenElement>

²⁹⁶ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/204/32/PDF/N0920432.pdf?OpenElement>

2009 yılı Ocak ayında, Avrupa Birliği Konseyi Dışışleri, yaşanabilir bir Filistin devletinin kurulması gerektiğini vurguladı ve İsrail'in, içinde Doğu Kudüs'ün de yer aldığı Batı Şeridinde uyguladığı kanunsuz değişikliklerin hiçbirini tanımadığını vurgulayarak tutumunu ortaya koydu.

Başkan Obama, 23 Ocak 2010 yılında Birleşmiş Milletlere yaptığı konuşmada İsrail'in gerçek güvenliğinin, sadece bağımsız bir Filistin Devleti, Filistin halkına onurlu yaşama imkânı veren bir devlet ile elde edilebilir olduğunu bildirdi.²⁹⁷ Başkan Obama şunu da söyledi; “Taraflar iyi niyetle ve barışçıl bir çözüm taahhüdü ile hareket ederlerse, gelecek yıl buraya geldiğimiz zaman, İsrail ile barış içinde yaşayan egemen ve bağımsız bir Filistin devletini Birleşmiş Milletlere yeni bir üye yapan bir anlaşmaya varabiliriz.”²⁹⁸

Uluslararası Toplum, Filistin Hükümetinin, 2009 Eylül ayında başlatılan ve tamamlanan, “Filistin; İşgalin sonu ve Devletin Kuruluşu” (adı altındaki) Filistin Devlet Kurumlarının kurulması programına da muvafakat göstermişti. Nisan 2011 itibariyle, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu ve Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler, Filistin kurumlarının devlet kurmaya hazır olduğunu gözlemlemişti. Aynı zamanda, Filistin devletinin kurulması için geriye kalan tek engelin devam eden İsrail işgali olduğunu kabul etmişti. Uluslararası Para Fonu, Filistinlilerin, bir devletin yapmak zorunda olduğu tüm görevleri yerine getirebilecek bir devlet idaresine kâdir olduğunu bildirmişti. İşte o zaman, Filistin Başbakanı Selam Fayyad, bu kabulü, Filistin Devletinin doğum belgesi olarak niteledi.²⁹⁹

Görünen o ki Kasım 2012 'de Filistin'e gözlemci devlet statüsü vermek için Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda yapılan oylamada 138 e 9 oy çoğunluğu meyvelerini vermeye başladı.³⁰⁰ İsveç'in Filistin'i tanıyacağını ilan etmesi ve İngiliz Avam Kamarası'nda İngiliz Hükümetinin İsrail'in yanında Filistin'i bir devlet olarak tanımasına yönelik oylamada çıkan 274 e 12 oy çoğunluğu ve İspanya

²⁹⁷ <http://www.whitehouse.gov/blog/2010/09/23/president-un-general-assembly-we-can-say-time-will-be-different>

²⁹⁸ <http://www.whitehouse.gov/blog/2010/09/23/president-un-general-assembly-we-can-say-time-will-be-different>

²⁹⁹ <http://domino.un.org/unispal.nsf/e872be638a09135185256ed100546ae4/8a3327daf7ca49c3852578db004e04ad?OpenDocument>

³⁰⁰ Mevkiu'l-Hayatt, El-Heyaratü'l-Filistiniyyetü Fi'l-Ümeme'l-filistiniyyetü Fi'l-Ümeme'l-Müttehidi ve Mahkemeti'l-Adli'd-Devliyyeti, El-İsneyn, 10 Kasım 2014 <http://alhayat.com/Articles/5600311>.

parlamentelelerinin kendi parlamentelelerinde Filistin'i tanıma konusunda yaptıkları benzer oylama ve Fransa'nın, İsrail ile yapılan müzakereler başarısız olduğu takdirde Filistin'i tanıyacağını bildirmesi ve Avusturya, Fransa, İtalya, Norveç ve İspanya dâhil en az 17 Avrupa ülkesinin lehte oy kullanması Çözünürlük lehine oy kullanması, bütün bunlar şüphesiz ki bu yöne doğru atılan adımlardır.³⁰¹

Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas, Filistin yönetiminin dayanağını oluşturan mali yardımların büyük kısmını hibe eden Avrupa ülkelerini, Birleşmiş Milletlerde Filistin'in statüsünün yükseltilmesi lehinde oy kullanmaları için ikna etme konusunda büyük çaba sarfetmiştir. Fakat İngiltere, Almanya ve diğerleri çekimser oy kullandı. Bu meselede ABD'ye katılan Çek Cumhuriyeti ve İsrail, Kanada ve Pasifik'teki Nauru, Palauve Mikronezya gibi bir dizi küçük adalar dışında karara karşı hayır oyu kullanan ülke olmadı.

2014 yılında dünya Filistin'in devlet olarak kabulü konusunda büyük bir desteğe ve Filistin meselesine destek hareketine ve İsrail işgali karşıtlığına şahit oldu.

Birkaç Avrupa parlemantosunu, 1967 sınırları dahilinde Filistin devletini tanıma konusunda bağlayıcı olmayan sembolik bir oylamayla olumlu tutum aldı. İrlanda Avam Kamarası 12 Aralık 2014 yılında 1967 sınırlarına uygun şekliyle ve başkenti Doğu Kudüs olan Filistin devletini tanıma konusunda oylama yaptı.³⁰²

Portekiz parlemantosunu 12 Aralık 2014 yılında, hükümeti Filistin devletini tanımaya davet eden ve bağlayıcı olmayan kanun projesi için oylamada bulundu ve büyük çoğunluk ile lehte karar çıktı. Lüksemburg parlemantosunun aynı ayın 17 sinde Filistin devletini tanınması (Portekiz) hükümetini benzer bir adım atmaya yönlendirdi.

Ayrıca, Avrupa Birliğine katılmadan önce Filistin devletini tanıyan Avrupa ülkeleri de vardır. Bunlar, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Bulgaristan, Romanya, Malta ve Kıbrıs'dır. En önemli adım, Avrupa Parlemantosunda 17 Aralık 2014'de Filistin devletini tanımaya destek veren karar tasarısı için yapılan oylamada atıldı. 88 hayır ve 111 çekimser oya karşı 498 parlementerin evet oyu ile tasarı kabul edildi. Birkaç Avrupa siyasi bloğu tarafından sunulan karar taslağı, Filistin devletini prepsip olarak tanımaya destek içeriyor. Bu tanıma, Filistinli ve İsraili taraflar arasında

³⁰¹ Mavkii'l-arabi, Kasım 2012, <http://www.bbc.co.uk/arabic/middleeastBBC>

³⁰² Ahbari Mısır, El-vito'l-emriki ve Hülmü'l-İtirafi Bi Devleti filistin <http://www.egynews.net/Mevkii> 201/1/4

iki devletli çözüm prensibine uygun bir şekilde barış görüşmelerin ilerlemesiyle paralellik arz ediyor.³⁰³

Ufukta çözüm görünmüyor. 30 Aralık 2014 de Filistin devletinin ilanına ve İsrail işgalinin sonlanmasına çağıran Arap karar tasarısı takdim edildi. Fakat, Vaşington'un, Filistin Arap karar taslağının karşısında yer alması kimse için sürpriz olmadı. Birleşmiş Milletler Ürdün Büyükelçisi Dina Kavar'ın Uluslararası Güvenlik Konseyi üyelerine dağıttığı tasarıda "İsrail'in Filistin topraklarını, Filistinin başkenti Doğu Kudüsü işgalini sonlandırması için tayin edilen iki yıllık süre, haps edilenlerin ve tutukluların serbest bırakılması, su sorununun da dahil olduğu askıdaki sorunların çözümü yer alıyor. Tasarıya (Yahudi) yerleşim sürecinin durdurulmasına atıfta bulunan yeni bir madde eklendi. Tasarının diğer maddeleri ise ayırıcı duvar ile alakalı.³⁰⁴

Karar, Güvenlik Konseyi'nde sekiz ülke tarafından desteklendi. Aralarında Britanya'nın da dahil olduğu beş ülke çekimser oy kullandı. Amerika Birleşik Devletleri ve Avustralya tasarıya karşı çıktı. Amerika Birleşik Devletleri İsrail'in lehine ve Arap ve Filistin meselelerine hizmet eden karar tasarılarının tümünün aleyhine veto hakkını kullandı.³⁰⁵

Tuhaf çelişki şudur ki Amerika Birleşik Devletleri tarihinde kullandığı 79 vetonun 41'ini İsrail'in menfaatleri lehine kullandı. Amerika, İsrail aleyhine ne kadar hafifletilmiş olsa da hatta kınama gibi bir ceza kararını bile kabul etmemiştir.

3.5.GAZZE'NİN COĞRAFİ DURUMU VE DIŞ İLİŞKİLERİ

Gazze bin yıl boyunca birçok işgale maruz kaldı. Bunu sebebi belki de Asya ve Afrika kıtalarını birbirine bağlayan stratejik konumu, eski birçok medeniyetin geçiş noktası olması ve Akdeniz'de stratejik bir konuma sahip olmasıdır.

³⁰³ Ahbari Mısır, El-vito'l-emriki ve Hülmu'l-İtirafi Bi Devleti filistin <http://www.egynews.net/Mevkii/201/1/4>,

³⁰⁴ El-Vito'l-Emriki Didde Filistin Tarih Mine'l-İnhiyaz Li İsrail, el-Cezire Mübaşir, 31 Aralık 2014 <http://mubasher.aljazeera.net/news>

³⁰⁵ El-Vito'l-Emriki Didde Filistin Tarih Mine'l-İnhiyaz Li İsrail, el-Cezire Mübaşir, 31 Aralık 2014 <http://mubasher.aljazeera.net/news>

Osmanlılar, Gazze İngiliz mandasının bir parçası olduğu birinci dünya savaşına kadar yüz yıllarca Gazze'ye hükmettiler. Sonra 1948 harbinden 1967 yılına kadar Mısır egemenliğine boyun eğdi.³⁰⁶

Gazze bölgesi, Filistin'in güney-batısında, 31.3 derece kuzey enlemi ve 34 derece doğu boylamında yer alır. Yaklaşık 365 kilometre karelik bir alana sahiptir.³⁰⁷

Gazze kenti, Filistin'in Akdeniz sahilinde yer alan en güzel kentlerinden biridir. 55 metre rakımlıdır.³⁰⁸

3.5.1.Konumu ve Coğrafi Sınırları

Gazze bölgesi dar bir şerit şeklinde kuzeyden güneye doğru uzanır. Kuzey doğusunda Sina yarımadası yer alır. Tarihi Filistin'in yaklaşık % 1.33 ünü oluşturur. Gazze bölgesi batıda Akdeniz, kuzeyde ve doğuda ise İsrail'in işgal ettiği 1948 arazisi ile sınırdır. Güney batıda ise Mısır'a sınırdır.³⁰⁹

3.5.2.Nüfus Yoğunluğu

Filistin'de nüfus yoğunluğu 734 kişi/km²dir. Bu rakam 2013 ortalarında bu şekilde hesap edilmiştir. Bu nüfus yoğunluğu Batı Şeria'da 481 kişi/km²dir. Gazze bölgesinde ise 4661 kişi/km²dir. Gazze bölgesindeki iller ile kıyaslandığında 7946 kişi/km² ile en yoğun nüfus oranına sahip il Gazze'dir. Onu, nüfus yoğunluğu 5496 kişi/km² olan Kuzey Gazze takip eder. Nüfus yoğunluğu en düşük olan il ise 2971 kişi/km² nüfus yoğunluğu ile Han Yunus ilidir. Refah ilinin nüfus yoğunluğu 3284 kişi/km²dir.³¹⁰

³⁰⁶ El-Hüddetü'l-İktisadiyye li Tadviri Kıtai Gazze, Vizareti'l-İktisadi'l-Vataniyyi BiT-Teavüni Maa Vizareti't-Tahdid, El-Müşteşarün: Şeriketü'l-Bedail et-Tadviriyye, Filistin, Eylül 2005, 10.

³⁰⁷ El-Hüddetü'l-İktisadiyye li Tadviri Kıtai Gazze, Vizareti'l-İktisadi'l-Vataniyyi BiT-Teavüni Maa Vizareti't-Tahdid, El-Müşteşarün: Şeriketü'l-Bedail et-Tadviriyye, Filistin, Eylül 2005, 10.

³⁰⁸ Arif, el-Arif, *Tarihi Gazze*, Medbaatü Dari'l-Eytami'l-İslamiyye Fi Beyti'l-Makdis, 1943, 249.

³⁰⁹ Raid, Ahmed Saliha, *MEdinetü Gazze Dirasetün Fi Coğrafiyatü'l-Müdiün*, Matbatü Rantis, Gazze, 1997, 15.

³¹⁰ El-Merkezül-Filistiniyyi Li'l-İhsaiyyi: El-KEsafetü' s.-Sükkaniyyetü Fi'l-Aradi'l-Filistiniyye Fi İrtifai, MEvkiü İnsan Ünlayn http://insanonline.net/news_details.php?id=5808&PageNo=734

3.5.3. Gazze Bölgesinde Temel Kentsel Bloklar

Gazze bölgesi, belediye ve kırsal konseylerinin belirledikleri kurumsal sınırlara göre idari olarak beş vilayete taksim edilmiştir. Alan açısından Han Yunus vilayeti birinci sırada yer alırken onu Gazze vilayeti sonra Kuzey vilayeti sonra Dehr El-Balah vilayeti sonra da Fefah vilayeti takip eder. Nüfus açısından Gazze bölgesi³¹¹ nüfusunun yaklaşık% 40 ının yoğunlaştığı Gazze vilayeti birinci sırada yer alır. Mülteci kamplarının işgal ettiği alan, herhangi bir vilayetin toplam alanının %5 i kadardır. Bununla beraber mülteci kamplarındaki nüfus oranı vilayetlerin toplam nüfusunun % 12 si ile %60 ı arasında değişen bir oranda vilayetten vilayete farklılık gösterir.

Bölge idari açıdan beş vilayete taksim edilmiştir. Bunlar; Gazze, Vusta, Han Yunus, Refah ve Şimal (Kuzey) vilayetleridir. Bu beş vilayet şeklindeki idari taksim devamlılık kavramıyla uyumsuzdur. Zira bazı vilayetler diğer vilayetler ile iç içe girmiştir. Mesela Han Yunus ve Rafah illeri Kum Tepeleri bölgesinde batı tarafındaki bir doğal koruma alanı tarafından birbirlerinden ayrılırken Gazze ve Şimal vilayetleri bazı yerlerde sadece bir cadde ile birbirinden ayrılmaktadır. Bu durum vilayet yönetimlerinin yetki ve nüfuz alanları karmaşası gibi idari zorlukları beraberinde getirmektedir. Bu durum iller arasında birbirine geçmiş (iki ilin sınır kesişiminde yer alan) ve (şehir yönetimi açısından vilayetin diğer bölgeleriyle) aynı teamül, idare ve talimatlara muhtaç olan bölgelerde daha açık görülmektedir.³¹²

Gazze bölgesinde yerleşim merkezlerinin yoğun bir şekilde (sık aralıklarla) kümelendiği görülür. Bu merkezler bazı yerlerde birbirlerine kaynaşacak kadar yakınlaşır. Kuzeydeki yerleşim merkezlerinde mesela Gazze, Jabalia ve Beyt Lahia kentlerinde şu andaki durum böyledir. Diğer bölgelerde yerleşim merkezleri arasındaki ortalama mesafe 4.2 km'yi geçmemektedir. Gazze bölgesinde yerleşim bölgesi ile komşusu arasındaki mesafe 1 ila 5 km arasında değişmektedir. Gazze bölgesinde yerleşim merkezleri Yerel Yönetim Bakanlığı tarafından idari olarak şehirler ve köyler

³¹¹ El-Merkezül-Filistiniyyi Li'l-İhsaiyyi:Kerrasü't-Tecammüati' s.-Sükkaniyye, Et-Teaddüdü'l-ammi Li' s.-Sükkani Ve'l-Mesakini Ve'l-Münşeati, 1997, Ramallah

³¹² El-Merkezü'l-Filistiniyyi Li Hukuki'l-İnsani, Kıtai Gazze: Hisarün Lem Yetevakkaf ve İmarün Lem Yebde, Takrir Havle Eserü Siyaseti'l-Hisari'l-İsrailiyyi Ala'l-MEdeniyyin Fi Kıtai Gaze bade Selaseti Avamin Mine'l-Üdvani'lİsrailiyyi Ala Kıtai Gazze, 2010-2011, 10.

şeklinde sınıflandırılırken mülteci kampları şehir idaresi sınırları kapsamında yer alıyor.³¹³

İki yıldan beri Gazze bölgesinde giriş çıkışlar her taraftan kapatılıp bölge adeta bir ceza evine dönüştürülüyor. Bu durum, 1,5 milyon kişinin dış dünyadan izole edilerek hareket özgürlüklerinin kısıtlanmasına sebep oluyor. İsrail birkaç yıldır aşamalı olarak bölgeyi abluka altına alıyor. Bu zaman zarfında, çıkışlar için çıkış izni prosedürü de getirildi. Duvarın örülmesi ve kapıların kapatılması kara geçişlerinde aralıksız devam ediyor. Hava ve deniz hareketleri de sürekli kontrol altında tutuluyor.

Gazze bölgesinin dış dünya ile bağlantısı bir dizi kara geçişiyle sağlanıyor. Bunlar sırasıyla; Kuzeyden güneye Beyt Hanun (Erez) geçişi, Şecaiye ve Muntar (Karni) geçişi, Karara geçişi, Sufa geçişi, Kerem Şalom geçişi, Refah geçiştir. Bunların –Mısır Cumhuriyeti’ne bağlantı sağlayan Refah geçişi hariç- hepsi de İsrail’in 1948 de işgal ettiği toprakların sınırında yer almaktadır.³¹⁴

Beyt Hanun Sınır Kapısı: Bu sınır kapısı, Batı Şeria’ya ya da İsrail’e geçiş yapmak isteyen Filistin vatandaşlarına tamamen kapalıdır. Bu kapının kapalı olması, Gazze’de yaşayanların, dini vecibelerini yerine getirmek için kutsal mekânlara, Kudüs’e ve Beyt Lahim’e ulaşmalarına da engel teşkil etmektedir. Ayrıca öğrencilerin Batı Şeria Üniversitesine ulaşabilmelerine de engel teşkil etmektedir. Vatandaşlar Batı Şeria’daki akrabalarını, oradakiler de Gazze’deki akrabalarını ziyaret edememektedirler. İşgal güçleri 700 civarında tutuklu ailesini, İsrail hapishanelerinde tutuklu bulunan evlatlarını ziyaretten mahrum bırakmaya devam ediyor. Son yıllarda sınır geçişine müsaade edilen tüccar sayısında gözle görülür bir azalma var. Sınır geçişine izin verilen tüccar sayısı yıllardır günlük sadece 27 tüccardır. Bu rakam 2006 yılında tüccarlara verilen günlük 150 geçiş izni ile karşılaştırıldığında keskin bir düşüşü ifade etmektedir.³¹⁵

Bu şartlar altında, Gazze şeridini Mısır’a bağlayan Refah sınır kapısı, bölge sakinlerinin giriş çıkışı için çok önemli hale geldi. Bu sınır kapısının önemi sadece Gazze ile Mısır’ı birbirine bağlaması ile sınırlı değildir. Bu kapı, genel anlamda bölge

³¹³ Raid, Ahmed Saliha, *Risaletü Düktüra: El-İstihdamü’ s.-sükkani Li’l-Arabiye Bi Muhafazati Gazze*, Camiatü’ d-düveli’l-Arabiyye, El-Kahire, 2006, 35.

³¹⁴ Ahmed Saliha, 25.

³¹⁵ El-Merkezü’l-Filistiniiyi Li Hukuki’l-İnsani, Kıtai Gazze: Hisarün Lem Yetevakaf ve İmarün Lem Yebde, Takkir Havle Eserü Siyaseti’l-Hisari’l-İsrailiyyi Ala’l-Medeniyyin Fi Kıtai Gaze bade Selaseti Avamin Mine’l-Üdvani’l-İsrailiyyi Ala Kıtai Gazze, 2010-2011, 12.

ile dış dünyayı hatta Batı Şeria'yı birbirine bağlayan bir kapı olmuştur. Şunu da bilmek gerekir ki Refah sınır kapısı düzenli bir şekilde kullanılıyorken, bu kapıdan bir ayda her iki yönde binlerce kişi geçiş yapmıştır.³¹⁶

Ancak, İsrail askeri Gilad Şalid'in Filistinli gruplar tarafından esir alındığı ve 2007 Haziranında Hamas'ın bölgedeki yerel yönetime el koyduğu dönemde İsrail, Refah sınır kapısını yaşanan sürecin %86'sı süresi kapalı tuttu. Şu anda, 2007 Haziranından bu yana Refah sınır kapısı –az sayıdaki istisnai durumlar ve Mısır yetkililerinin düzensiz açışları hariç- sabit bir şekilde kapalı tutuluyor. Bu istisnai durumlar da bölge sakinlerinin giriş çıkış ihtiyaçlarının sadece küçük bir kısmı için yeterli oluyor.³¹⁷

Ticari Sınır Kapıları:Gazze şeridinin temel sınır kapısı olarak ticari işlemler için elverişli olmayan Kerem Ebu Salim sınır kapısını kullanmak bölge sakinlerinin sıkıntılarının artmasına sebep oluyor. Çünkü bu sınır kapısı ticari malzemenin nakli için gereken donanıma sahip değil ve alanı da gayet dar. Bölgenin ithalat ihtiyaçlarını karşılayacak kapasitede değil. Bölgeye duvar çekilmeden önce buraya günlük yaklaşık 570 tır girişi oluyordu ve bazı dönemlerde bu sayı günlük 129 tıra düşüyordu.³¹⁸

Bölgenin En Büyük Ticari Sınır Kapısı Muntar'ın Kapatılması: İşgal güçleri, ablukanın dördüncü yılında, bölgenin en büyük ticari sınır kapısı olarak kabul edilen ve ticari malların taşınmasına en elverişli kapı olan Muntar sınır kapısındaki çalışmalarını engelledi. Bölgenin ithalat ihtiyacının %75'i bu kapıdan giriş yapıyordu. Günlük 400 tır giriş kapasitesine sahipti. Sınır kapısı birkaç gün çalıştıktan sonra sadece taşıyıcı bir kemer vasıtasıyla yapılacak buğday ve yem nakliyle sınırlandırıldı. 2.3.2011 tarihinde İsrail İşgal Güçleri Muntar (Karni) sınır kapısını nihai olarak kapattıklarını bildirdiler. Bu karar, daha önce alınmış olan birkaç kararın taçlandırılması mahiyetinde geldi. İşgal güçleri bu plan kapsamında Gazze şeridini iyice boğup, bölgenin temel ve tek sınır

³¹⁶ Meslek, *Merkezün Li'd-Difai An Hürriyeti'l-Hareketi, Men Yahmil Mefatih Maber Rafah*, Mart 2009, s. 5.

³¹⁷ Meslek, 5.

³¹⁸ El-Merkezü'l-Filistiniyyi Li Hukuki'l-İnsani, Kıtai Gazze: Hisarün Lem Yetevakkaf ve İmarün Lem Yebde, *Takrir Havle Eserü Siyaseti'l-Hisari'l-İsrailiyyi Ala'l-MEdeniyyin Fi Kıtai Gaze bade Selaseti Avamin Mine'l-Üdvani'lİsrailliyi Ala Kıtai Gazze*, 2010-2011, 12.

kapısı olarak Ebu Salim sınır kapısında yoğunlaşmayı hedefledi ki bu sınır kapısı ticari kullanıma elverişli değildir.³¹⁹

Gazze Şeridinde Yer Alan Bölgelerin Civar Bölgelerden İzole Edilmesi Ve Askeri Amaçlı Kapatılması, İzole Bölge: İşgal güçleri Bölgedeki izole alanları 2 ila 300 km arasında genişletti. İzole edilen yerler bölgenin en verimli zirai topraklarının %30'unu yani yaklaşık 27.000 dönüm bir araziye ve yüzlerce su kuyusunu kapsıyor. Bu arazilere büyük risk alınmadan girilemiyor. İşgal güçleri bu arazilere erişim özgürlüğü için şartlar dayatıyor ve hareketli nesnelere hedef alıyor. Bu da bölgede yaşayan ve geçimlerini o arazilerden sağlayan ve zirai faaliyetlerini yürütmek için o topraklara girmek zorunda olan aile fertlerinin akıbetleri için sürekli bir tehdit oluşturuyor.

Deniz Ablukasısı: İsrail işgalci güçleri Gazze Şeridi'ne deniz ablukasını empoze etmeye devam etti. Ve bölge balıkçılarına sadece 3 deniz mili bir alanda avlanma izni verdi. Bu dayatmadan sonra balıkçılar balıkların bol bulunduğu yerlere gidip avlanamıyorlar. Ve bu mesafe dayatması balıkçıların gelirlerinin % 85'ini kaybetmelerine sebep oldu.³²⁰

3.6.GAZZE'DE ALT YAPI, SOSYAL YAŞAM VE EKONOMİK DURUM

Gazze Şeridi Filistin sahasının %1.34 ünü (27.009 km²' lik sahanın 363 km² sini) oluşturmaktadır. 1967 yılında Batı Şeria ile birlikte İsrail işgali altında kaldı. 1993 yılında imzalanan Oslo sözleşmesinin ardından ertesi yıl oluşan Filistin yönetimi altında özerk yönetime sahip oldu. 2005 yılında İsrail tek taraflı olarak bölgeden çekildi. Ancak bölgenin kara, deniz ve hava menfezleri üzerinde kontrol ya da hâkimiyeti devam etti. Filistin yönetimi ile İsrail arasındaki ortak sözleşme kapsamında ve Avrupa devletleri ile koordinasyon ile Mısır ile Refah sınır kapısı için özel düzenlemeler yapıldı. Dolayısıyla İsrail, Uluslararası Kanun nazarında pratik açıdan işgal gücü olarak kaldı.³²¹

³¹⁹ El-Merkezü'l-Filistiniyyi Li Hukuki'l-İnsani, Kıtai Gazze: *Hisarün Lem Yetevakkaf ve İmarün Lem Yebde*, Takkir Havle Eserü Siyaseti'l-Hisari'l-İsrailiyyi Ala'l-MEdeniyyin Fi Kıtai Gaze bade Selaseti Avamin Mine'l-Üdvani'l-İsrailiyyi Ala Kıtai Gazze, 2010-2011, 12.

³²⁰ El-Merkezü'l-Filistiniyyi Li Hukuki'l-İnsani, Kıtai Gazze: *Hisarün Lem Yetevakkaf ve İmarün Lem Yebde*, Takkir Havle Eserü Siyaseti'l-Hisari'l-İsrailiyyi Ala'l-MEdeniyyin Fi Kıtai Gaze bade Selaseti Avamin Mine'l-Üdvani'l-İsrailiyyi Ala Kıtai Gazze, 2010-2011, 14.

³²¹ Muhsin, Muhammed Salih, *Muin Muhammed Recep, Basim Celal Kasım, Kıtai Gazze Et-Tenmiye ve'l;_imar fi Müvacehetü'l-Hisar ve'd-Demar*, Merkezi'z-zeytune Li'd-dirasat ve'l-İstişarat, Beyrut Lübnan, 2014, 7.

Hamas hareketinin liderlik ettiği hükümet 2007 Haziranında Gazze Şeridi'nde yönetimi ele geçirince, hükümeti başarısız kılmak ve düşürmek amacıyla İsrail ablukası bölgede şiddetini artırdı. Bu hükümet ard arda yedi yıl direnişte başarılı oldu. Filistin direnişi için güçlü bir alt yapı hazırlama konusunda da başarılı oldu. Gazze Şeridi'nin ihtiyaçlarını karşılamak için bölgeyi Mısır'a bağlayan tüneller açarak alternatifler üretti. Ancak Gazze Şeridi İsrail tarafından açılan üç yıkıcı savaşın sıkıntısını çekti. Ayrıca Mısır'ın farklı dozlarda tazyikin ve tünelleri yıkmasının sıkıntılarını da çekti ki bu sıkıntılar Mısır'da ordunun yönetime el koyması ve başkan Muhammed Mursi'yi 3.7.2013'te tutuklaması ile zirve noktasına ulaştı.³²²

Gazze şeridinde, kalkınma ve iyileştirme için gerekli olan finansmanın azlığı sebebiyle alt yapı büyük bir zarar gördü. Buna askeri operasyonların sebep olduğu yıkımı da ekleyelim. Bu operasyonlar sebebiyle su, elektrik ve kanalizasyon şebekelerinin ve yolların bakımları ihmal edildi ve günlük diğer temel gereksinimler ile ilgili yapılması gereken çalışmalar yapılamadı. Geçen altı yıl içerisinde işgal gerçekleşti, pek çok okul ve resmi bina yıkıldı, yollar tahrip oldu. Bu yıkımlar, uluslararası kuruluşları, yıkılanları yeniden yapmak ve zarar gören binaları ve yolları iyileştirmek için yardıma çağırmaı gerekli kılan durumlardır.³²³

Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UNRWA) Gazze şeridindeki altyapıyı “trajik” olarak nitelendirdi ve kış mevsiminde ve özellikle soğuk havalarda, kanalizasyon sisteminin çöktüğü ve elektrik kesintisinin neredeyse sürekli olduğu şartlar altında bölge sakinlerini korumak için hazırlıklı olmadığına işaret etti.

Gazze şeridinde su, elektrik ve kanalizasyon şebekesine bağlantısı olan mesken oranı %91.6 ve %95 ve %50.4 dür. Diğer taraftan, su şebekesine bağlantısı olan mesken sayısının en yüksek oranı Gazze vilayetinde %96'dır. Genel elektrik şebekesine bağlantısı olan mesken oranı da Gazze vilayetinde %98'dir. Kanalizasyon ise, Gazze vilayetinde kanalizasyona bağlantısı olan mesken oranı %86'yı aşmaktadır.³²⁴

³²² Muhammed Salih7.

³²³ FASTFACTS United Nations Development Programme

³²⁴ El-Ciahü'l-Merkezi Li'l-İhsai'l-Filistini, 2008, et-Tidadi'l-Am li' s.-Sükkan ve'l-Mesakin ve'l-Münşeat, 2007 Ramallah, filistin.

Gazze Şeridi özel ve genel su şebekesine bağlanmaktadır. Çünkü Gazze Şeridi İsrail su şebekesi (Mekorot) ile irtibatlı değildir. Bölgenin suyu nasıl temin ettiği tam olarak belirgin değildir. Yerel su şebekesi ve su depoları bölge sakinlerine su sağlayan temel iki kaynak olarak görülse de Gazze Şeridi meskenlerinin yaklaşık %50'si başka kaynaklardan su temin etmektedir.³²⁵

Elektrik hizmeti almaya gelince; Sonuçlar meskenlerin %98'inin elektrik hizmeti şebekesine bağlantısının olduğunu gösteriyor. Bu şebeke, Elektrik Şirketine ya da şehir veya köy meclislerine tabidir.³²⁶

Kanalizasyon hizmetleriyle alakalı olarak da sonuçlar Gazze vilayetindeki meskenlerin %86.1'inin genel kanalizasyon ağına bağlantısının olduğunu gösteriyor. Bu oran Han Yunus vilayetinde de azalmaktadır.

Gazze Şeridi'ndeki meskenlerin alt yapı hizmetlerine erişim oranı Batı Şeria'daki meskenlerin erişim oranına nispetle artış gösteriyor. Zira Gazze Şeridi'nde alt yapı hizmetleri genel ağına erişimi olan meskenlerin oranı artıyor. Bu artış, Gazze Şeridi'ndeki nüfus kümelenmelerinin doğasından kaynaklanıyor. Çünkü kümelenmeler burada sıklaşıyor ve meskenler büyük oranda birbirine yaklaşıyor.³²⁷

Batı Şeria'da ve Gazze şeridinde, iktidarın oluşumundan ve sonra bölünme ve İsrail'in abluka ve saldırılarının etkisinin ardından sosyal alt yapının dönüşüm ve değişim özellikleri hakkındaki teşhisimiz bir dizi gerçekleri ve ülkemizdeki sınıf oluşumunun doğasına dair göstergeleri ortaya çıkarmıştır:

1- Siyasi kararlarda nüfuz sahibi ve Amerikan ve Avrupalı finansmana bağımlı ve İsrail siyasi vizyonuyla az çok yarışan bürokratik bir sınıfın ortaya çıkışı... Bu sosyal sınıf ekonomik-sosyal taşıyıcıdır, sadece siyasi lider değildir.³²⁸

³²⁵ El-Ciahü'l-Merkezi Li'l-İhsai'l-Filistini, 2008, et-Tidadi'l-Am li' s.-Sükkân ve'l-Mesakin ve'l-Münşeat, 2007, En-Netaicü şibhü'n-Nihaiyyeti li't-Tidadi fi Kıati Gazze, Mülahas Es-sükkânü ve'l-Mesakin, Ramallah, Filistin.

³²⁶ El-Ciahü'l-Merkezi Li'l-İhsai'l-Filistini, 2008, et-Tidadi'l-Am li' s.-Sükkân ve'l-Mesakin ve'l-Münşeat, 2007.

³²⁷ El-Ciahü'l-Merkezi Li'l-İhsai'l-Filistini, 2008, et-Tidadi'l-Am li' s.-Sükkân ve'l-Mesakin ve'l-Münşeat, 2007, En-Netaicü şibhü'n-Nihaiyyeti li't-Tidadi fi Kıati Gazze, Mülahas Es-sükkânü ve'l-Mesakin, Ramallah, Filistin.

³²⁸ Gazi. es-Suarni, *Et-Tehavvülâti'l-İctimaiyye ve devrû'l-Yesar Fi'l-Müctemeü'l-Filistini*, Gazze, 2004, 16.

2- Dışa bağımlılık, fakirlik, siyasi ufuktaki tıkanıklık gibi sebeplerle Filistin toplumunda egemen olan çöküşün artan tezahürleri... Bu durumun, büyük milli umutların tükenmişliğinin gölgesinde sosyal dokuda meydana getireceği tedrici çöküş ya da bölünmenin doğrudan etkisiyle meydana gelen tıkanık kriz ve ablukanın şiddetlenip pekişmesi... Özellikle Gazze Şeridi'nde toplumun büyük bir kesiminin, işgalin kahr ve zulmüne ek olarak halkımıza dâhili çatışma labirentlerine girme dayatmasının ardından sosyal ve siyasi düzlemde umutsuzluk noktasına yaklaşım moralinin çökmüş bir hale gelmesi... Bu çatışmalardan, bölünme perdesi altında arzularını gerçekleştirmiş olmanın zafer sarhoşluğunu yaşayan İsrail dışında hiç kimse karlı çıkmayacaktır ve bu bölünme ile gerçekleştirilecek hedef, Filistin insanının güvenliğini ve geleceğini baltalamak ve buradan da hayat garantisinin ve geçiminin maddi ve manevi temellerini baltalamaktır.³²⁹

3- Sosyal kalkınma biçim ve özünüle yığınsal, niceliksel, bozuk doğasıyla ön plana çıkıyor. Zira somut bir şekilde burjuvazi aydınların ya da entelektüel liberallerin ya da çağdaş kültüre sahip insanların oluşturduğu herhangi bir çevre üretmiyor. Dışardan ithal edilmiş bazı modern yönlerine rağmen eski, geleneksel ve tevarüs edilmiş değerler, halk kitlelerinin sıradan (doğal/rastgele) bilinç ortalamasında hâkim olarak kaldı. Bu değerler, siyasi çöküntünün yanı sıra dışa bağımlılık ve sosyal geri kalmışlık durumunun derinleşmesine katkı sağladı.³³⁰

4- Sosyal güvencelerini kaybetmeleri ve karamsar bakış açıları ve diğerlerine güven duygularını kaybetmeleri, ruhsal ve davranışsal problemleri ve ailevi gerilimlerinin şiddetinin artışı ve intikam arzuları sebebiyle işsizlere dair olumsuz ve tehlikeli göstergelerin ortaya çıkışı ve bütün bunlara sebep olan ahlaki değerlerdeki ve aile eğitimindeki gerileme ve babanın ya da aile reisinin psikolojik bunalımının artması sebebiyle babalar ile evlatlar arasındaki ilişkilerin yıkımı ki bu durum babanın işsiz kalıp ailesinin ve çocuklarının ihtiyaçlarını temin edememesinin ve bir baba olarak sosyal değerini kaybetmesinin doğal bir sonucudur ve diğerleriyle ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir.³³¹

³²⁹ es-Suarni, 17.

³³⁰ es-Suarni, 12.

³³¹ es-Suarni, 12.

5- Sosyal ilişkiler, çarpık bir sınıflı toplumun ortaya çıkması yönünde gelişmiştir. Büyük bir kısmı siyonist düşmana ve işgale karşı genel milli tutumda birlik arz etmesine rağmen sınıfsal özellikleriyle eski ile modern ve çağdaş arasında çeşitlilik arz eden sosyal bir doku vardır. Fakat bahsettiğimiz bu tutumun kuvvet ve zaaf dereceleri arasındaki zıtlıkları da nazarı itibara almak gerekir. Bir tarafta, fakir halk kitlelerindeki yüksek sadakat ve sınırsız fedakarlıkları, diğer tarafta ise diğer sosyal sınıfın kendi çıkarlarıyla orantılı olan sınırlı ve alçak tavanlı sadakatleri...³³²

İsrail'in 1967 yılında Gazze Şeridi'ni işgalinin bağımsız yapıyı yok ettiğini ve onu ekonomik açıdan tehlikeli bir şekilde dışa bağımlı bir hale getirdiğini kimse inkâr edemez. İsrail, bir takım siyasi ve askeri icraatlarla çeşitli ekonomi sektörlerini ölçeklendirmeyi hedefledi ve bu sektörleri yapısal bozukluklara maruz bıraktı ve ekonomik kalkınmanın olağan modeline uygun bir şekilde kalkınma ve büyümesine engel oldu.³³³

İsrail siyasetinin, baştan beri yani işgalin başından beri Gazze Şeridi'nde Filistin ekonomisini İsrail ekonomisine katarak ve onu zayıf ve aciz bir hale dönüştürerek ve ona sadece İsrail iş piyasasında çalışmaya hazır iş gücü deposu olarak itibar etmesiyle Filistin ekonomisinin alt yapısını vurmaya odaklandığını görüyoruz. Zira Gazze Şeridi ekonomisinde sürekli artmakta olan iş gücünü istihdam etme aczi var ve bu da işsizliğin yaygınlaşmasına ve pek çok işçinin ve özellikle tahsilli ve yetenekli iş gücünün iş için İsrail'e veya dışarıya göç etmesine sebep oluyor. İşte bu yüzden İsrail, bu bölgelerin İsrail ekonomisine dayalı ve bağımlı kalmasını amaçlıyor.³³⁴

Bundan dolayı işgal dönemi boyunca ekonominin, göstergeleri net bir stratejiden yoksun bir şekilde işlediğini görüyoruz. Ekonomiye ulusal çıkarlardan yoksun özel saikler hüküm ediyordu ve dolayısıyla bağımsız ve geleceğe dair ekonomik kimliğini belirlemek için uygun yerel kuruluşlarının tamamını kaybetmişti. Bu durum, işgal

³³² es-Suarni, 18.

³³³ Mazin, Salahi'l-İcle, *Et-Tenmiyetü'l-İktisadiyyetü fi'-Dıffati'l-Garbiyye ve Kıati Gazze*, Risaletü'l-Macestir Ğayri'l-Menşure, Mahadi'l-Bühüsi ve'd-dirasatü'l-Arabiyyeti, Al-Kahire, 1992, 1.

³³⁴ El-Lecnetü'l-Ürdüniyyetü'l-Müştereke, *Nedvetü'l-Abadi'l-İktisadiyye ve'l-İctimaiyye Li't-Tedavvurati'l-Cariyyetü Fi'l-Aradi'l-Mühtelle*, Amman, 1988, 22.

dönemi şartlarının doğal sonucudur çünkü işgal edilen arazilerin ekonomisini İsrail ekonomisine katma siyaseti hedeflenmiştir.³³⁵

3.6.1.İsrail'in Tarım Üzerindeki Etkisi

Gazze Şeridi'nde tarım sektörü, hem yerel üretime katkısı hem de bu sektörde çalışanların sayısındaki artış ve buna ek olarak nüfusun arazi ile irtibatının boyutunu yansıtması açısından en önemli ekonomik sektörlerden biridir. Ancak onun önemi özellikle mevcut şartlarda Filistin sorunu unsurlarının en önemlisiyle ilişkisi sebebiyle bundan çok daha fazladır. Bu sorun da arazi, su ve nüfus sorunudur.³³⁶

İsrail'in Gazze Şeridi'ne yönelik uyguladığı siyasetle tarım sektöre uğramıştır. Gazze Şeridi'nin ve işgal edilen bölgelerin Arap ülkelerine tarım ihracat rotasının Ürdün'den farklı bir rotaya kaydırılması bu uygulamalardan biridir. Bunun hedefi de işgal edilen bölgeler ile Ürdün arasındaki ekonomik ve tarihsel bağlantıyı ayırmaktır.³³⁷

Böylece tarımın halinde önemli değişiklikler meydana getirdi. Şöyle ki; Gazze Şeridi'nde İsrail mallarına karşı yerel malların rekabeti yoktu. İsrail ekonomisinin ihtiyaçları, gerek tüketimle gerekse dışardan ithal edilen ürünlerin yerine ihracat maksadıyla bu ürünleri koymak yoluyla karşılandı. Verimliliğin temelleri yıkıldı. Yerel bölgelerin iç ve dış piyasalarının kontrol altına alınması yoluyla büyüme fırsatları engellendi. İşgal altındaki bölge sakinlerinin önünde İsrail ekonomisinde çalışmalarını için kapı açıldı ve bu durum Gazze Şeridi'ndeki çiftçilerin büyük bir kısmını cezbe etti ve bu da ekonomik çöküşüne sebep oldu ve İsrail işgali gölgesinde büyük bir çöküş yaşadı.³³⁸ İsrail'in tarım sektörüne karşı uyguladığı bu siyasetler bu sektördeki çözülme ameliyesini derinleştirdi ve büyüme ve kalkınmasını engelledi.

³³⁵ Üsame, el-Gazali Harb, *El-Alakatü'l-Hariciyyeti ve'l-emne'd-Dahili*, Ed-Devle'l-Filistiniyye Hududuha ve Müdayatüha ve Sükkänüha, 1992, 484.

³³⁶ Üsame, ed-Debbağ, *El-evdai'l-İktisadiyyeti Lil-Menadiki'l-filistiniyye Tehta'l-İhtilal*, 198, .43

³³⁷ El-Arab El-Hübera Zevi'l-Hendeseti ve'l-İdare, Aliyyatü'd-demci ve Sübülü Fekki'l-İrtibadi Beyne'l-İktisadi vel-İsrailiyyi ve'l-Eradi'l-Mühtalle, 1985, 12.

³³⁸ Müna, El-Cevheri, *Eserü'l-Miyahi ve'l-Eradi Fi Nümüvvi'l-İktisadi'z-Zirai Li'd-diffati'l-Garbiyyeti ve Kitai Gazze*, Vizaretü't-Tahtid, Amman, 1989, 43.

3.6.2.İşgalin Sanayi Üzerindeki Etkisi

Gazze Şeridi'nde sanayi, İsrail yönetiminin, bu sektörü kendi sultanı altında tutmak için uyguladığı baskıdan etkilendi. İsrail yönetimi sanayinin atölyelerden ve küçük ölçekli üretim yerlerinden ibaret kalmasını istedi. Buna ilaveten İsrail'den ithal edilen ham ve yarı mamul ürünler için artan kaynak ihtiyacı sayesinde Gazze sanayisini İsrail ekonomisine bağladı. Bu bağımlılık, geçen otuz yılda zaten açık bir durgunluk kaydeden ekonominin kalkınmasını engelledi.

Geçen yıllardaki sanayi durgunluğunun sebeplerinden biri, fabrika kurmak için gereken ruhsatı verme hususunda İsrail'in dayattığı şartlardır. İsrail yönetimi, Gazze Şeridinde fabrika inşasına yönelik ve özellikle de 20 kişiden fazla işçi çalıştıracak fabrikaların kurulması hususunda pek çok şart dayatıyor ve bürokratik engeller çıkarıyor. İşte bu sebeplerle, ruhsat almak için müracaat edilen projelerin çoğunun muvafakat alamadıklarını görüyoruz. Bunun bir örneği Gazze'de açılması planlanan meyve suyu fabrikasıdır.

3.6.3.İsrail Yönetiminin İthalat Üzerine Dayattığı Şartlar

Bu şartlar, malzemeler ve ham maddelerin ithalatı üzerinde yürütülüyor. Bu malların ithalatını ya direkt engelliyor ya da bazen bu mallar üzerine fahiş gümrük vergisi koyarak ithalatını engelliyor. Bu fahiş gümrük vergisi üretim maliyetini artırıyor. Bu maddelerin veya malzemelerin gümrük çıkışı için gerekli belgeyi de geciktiriyor. Öyle ki artık bu mallar ithal edilme amacını kaybediyor. İsrail'in bu tür uygulamalarının tesiri, sanayi sektörünün ham madde gereklerinin %96'sını kontrol altına alacak şekilde artıyor.³³⁹

3.6.4.Banka Kredilerinin Yokluğu

Gazze Şeridi'nde Sanayi % 80'den daha fazla kendini finanse etmeye dayanıyor. Bazı zayıf finansman kaynakları var ve bu finansman, sanayinin bazı alanlarına 5000 Ürdün dinarını aşmayan sınırlı bir destek olarak veriliyor ve böylece sanayi sektörü bu finansman kaynağından nasibini çok az miktarda almış oluyor.

³³⁹ Üsame, ed-Debbağ, *El-evdai'l-İktisadiyyeti Lil-Menadiki'l-filistiniyye Tehta'l-İhtilal*, 1989,26.

3.6.5.İsrail'den Gelen Ham Madde ve Yarı Mamul Maddelerin Maliyetinin Yükselmesi

Bu yerel para birimiyle irtibatlıdır. Yerel para uzun bir süredir Amerikan doları ya da Ürdün dinarı karşısında değer kaybediyor.

3.6.6. Yerel Sanayi Ürünlerine Koruma Sağlanmaması

İsrailden ve yabancı ülkelerden gelen mallarla şiddetli rekabete maruz kaldı. Pek çok sanayi kuruluşu kapatıldı. Özellikle de İsrailden yada yabancı ülkelere gelen kaliteli alternatif ürünlerle (ürün kalitesi ve fiyat açısından) rekabet edemeyen sanayi kuruluşları kapandı. Bu kaliteye ulusal sanayi sahip değildi. Geriye kalan sanayi kuruluşları ise fabrikanın maruz kaldığı zarara rağmen değişim umuduyla uyum sağlamaya mecbur kaldı.³⁴⁰

Gazze Şeridinin ablukaya alınmasının ve Gazze Şeridi'ni hedef alan üç savaşın ardından durum her düzeyde daha beter hale geldi. Basında çıkan haberler tıpkı Dünya Gıda Programının ve Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün raporları gibi şunu ifade ediyor ki İsrail saldırıları Gazze Şeridi tarımının %35 ila %60'ını tahrip etmiştir. Su kaynakları ve tarım arazileri büyük bir yıkıma maruz kalmıştır.

Filistin İnsan Hakları Merkezi Filistin tarafından ekonominin direkt sonuçlarını şöyle ifade ediyor;

Alt yapının ve yolların ve su istasyonlarının ve kanalizasyonların ve aydınlatmanın ve okulların ve hastanelerin tekrar onarım maliyeti yaklaşık 500 milyon doları buluyor. Tamamen yıkılan binaların yeniden yapımı yaklaşık 400 milyon dolar, kuruyan tarım arazilerinin ıslahı yaklaşık 200 milyon dolar, yıkılan resmi binaların maliyeti yaklaşık 300 milyon dolar, atölyelerin ve fabrikaların onarım maliyeti yaklaşık 50 milyon dolar. Bütün bu yıkım ve zarar sadece 2008-2009 savaşının bilançosudur.³⁴¹

³⁴⁰ Teysirü, 'n-Nablusi, *El-İhtilalü'l-İsrailiyyi Li'l-Arabiyye*, Merkezü'l-Filistiniyyeti Silsiletü'l-Kütübi'l-Filistiniyye, Beyrut, 1975, 146.

³⁴¹ Mevduatü' s.-Siyasiyyeti Askeriyyeti'l-Harbi'l-İsrailiyyeti Ala Kıtai Gazze(2008-2009) El-Mebhasü'l-Hamis En-Netaicü ve'd-Dürüs El-Müstefade Mina'l-Harbi, http://www.moqatel.com/openshare/Behoth/Siasia2/GazaIsrael/sec06.doc_cvt.htm

3.7.GAZZE'YE İSRAİL SALDIRILARI

Filistin direnişinin “Yenilmiş Ekin Yaprağı” olarak Siyonist düşmanların ise “Kararlı Temizlik Operasyonu” olarak adlandırdıkları 2014 yaz saldırısı Gazze’ye yönelik ilk saldırı değildi. Aksine ondan önce iki şiddetli savaş gerçekleşmişti. Filistin direnişinin “Fukan/Hak ile Batılı Ayıran” olarak, Siyonist düşmanın ise “Dökme Kurşun” olarak adlandırdıkları ilk savaş 2008 yılı sonu ve 2009 yılı başında meydana geldi. Filistin direnişinin “Pişmiş Çamurdan Taş” olarak, Siyonist düşmanın ise “Bulut Kümesi” olarak adlandırdıkları ikinci savaş ise Kasım 2012’de meydana geldi.

3.7.1.2008-2009 İsrail Saldırısı

2008 yılı sonunda ve 2009 yılı başında gerçekleşen Furkan savaşı ya da Siyonist düşmanın adlandırdığı şekliyle “Dökme Kurşun” savaşı tam yirmi iki gün sürdü. Bundan önce düşman birkaç kez ateşkesi bozmuştu. Düşman bu savaş süresince öyle suç ve savaş aletleri kullandı ki, bundan Gazze şeridindeki hiçbir şey onların suç ve saldırılarından sağ kurtulamadı. Bu savaşta Hamasın en önemli komutanlarından ikisi şehit düştü: Bilgin Üstat Şehit Nezar Reyryan, İçişleri Bakanı Şehit Komutan Sait Siyam. Yine bu savaşta yüzlerce Gazze’li şehit oldu ve binlercesi yaralandı. Bütün bunlara rağmen savaşın bütün hedefleri başarısız oldu ve Filistin direnişi varlığını sürdürerek daha da kuvvetli hale geldi.

Düşman İçişleri Bakanlığına ve Filistin Hükümetine ve Kassam Tugaylarına bağlı bütün yerlere yoğun bir şekilde hava saldırısında bulundu. Yine İsrail uçakları her şeye yönelik top atışında bulundular. Özellikle de daha çok şehit ve yaralı düşmesi için toplu yerleşim yerlerine yönelik kasıtlı saldırılar gerçekleştirdi. Üstelik düşman güçleri sıradan savaş silahlarını kullanmakla yetinmeyerek uluslararası alanda yasaklanmış fosfor bombası ve uranyum kapsüllü bombalar, misket bombaları da kullandı. Yine Semuni ailesi, Dâye ailes ve Şehit Nezar Reyryan ailesi gibi birçok Filistinli aileye yönelik katliam gerçekleştirdi. Ayrıca gerçekleştirilen suçların oranına şahitlik etsin diye birçok Cami ve öğretim kuruluşunu da hedef aldı.³⁴²

³⁴² Yasin İzzeddin, Furkan Savaşı ve Zaferin Alametleri, Haz: Haberler ve Yeni Gelişmeler Eksenli Komisyonu, <https://www.paldf.net/forum/showthread.php?t=1071517>

Gazze Şeridinin Kayıpları: Savaş sayıları 1440 olarak belirlen birçok şehidin yanı sıra 5450 yaralı geride bıraktı. Evsiz kalanları sayısı dokuz bin olarak belirlendi. Yıkılan Mescit sayısı yirmi yedi ve sağlık merkezi otuz dört ve zarar gören okul sayısı ise altmış yediye ulaştı.³⁴³

3.7.2.Sonuçlar ve Harpten Alınacak Dersler

Savaşın, Aralık 2008 ve Ocak 2009'da, Gazze'ye kustuğu şey savaştan çıkarılacak sonuçlar ve derslerin ta kendisidir. Çünkü bunlar hedeflerin gerçekleşmesinin ölçütleri ve gelecek siyasi ve askeri hamlelerin de dayanağıdır. Savaşların sonuçlarının kuralları sonuçlarına dayanmaktadır. İsrail'in Gazze'ye yönelik savaşı teorik olarak 21 Ocakta İsrail kuvvetlerinin Gazze'den çekilmesiyle son buldu. Ancak İsrail'in Gazze'ye yönelik hava saldırıları ve Filistin'in füze atışları devam etmiş ve her iki taraf da Güvenlik Konseyinin Ocak 2009'da yayınlanan ve acil ateşkes çağrısını içeren 1860 numaralı kararını reddetmeye devam etmiştir.³⁴⁴

3.7.2.1.Savaşın Sonuçları

3.7.2.1.1.Siyasi Sonuçlar

İsrail, Filistin sorununu siyasi bir sorun olmaktan insani bir sorun haline getirmiştir. Geniş Gazze Şeridine yönelik yıkımdan ve ambargodan sonra yeniden inşasının yıllar alacağı Gazze'deki insani sorun bölgesel ve uluslararası ilginin odağı oldu. Yeni İsrail ambargosu devam ettiği halde İsrail'in şartlarına bağlı olarak füze atışlarının durdurulmasına karşılık gıda ve ilaç geçişlerine izin verilecekti.³⁴⁵

İsrail, sorunun işgalde değil aksine İsrail'in güvenliğini tehdit eden terör örgütlerinde olduğu, Hamas hareketi fikrinin Gazze üzerindeki hâkimiyetini sürdürmesinin tehlikeli olduğu, Hamasın yönetiminin veya Hamasın bölgeyi yeniden imarının engellenmesi, Filistinli mağdurların, ulusal grupların veya başka grupların

³⁴³ Yasin, İzzeddin, Furkan Savaşı ve Zaferin Alametleri, Haz: Haberler ve Yeni Gelişmeler Eksenî Komisyonu, <https://www.paldf.net/forum/showthread.php?t=1071517>

³⁴⁴ Siyasi, Askerî Konular, İsrail'in Gazze'ye yönelik Savaşı (27 Aralık 2008-17 Ocak 2009), Beşinci Konu: Savaştan Çıkarılacak Sonuçlar ve Dersler, http://www.moqatel.com/openshare/Behoth/Siasia2/GazaIsrael/sec06.doc_cvt.htm

³⁴⁵ Siyasi, Askerî Konular, İsrail'in Gazze'ye yönelik Savaşı (27 Aralık 2008-17 Ocak 2009), Beşinci Konu: Savaştan Çıkarılacak Sonuçlar ve Dersler, <http://www.moqatel.com>

Gazze savaşında İsrail'in savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar işlediği gerekçesiyle İsraili askeri ve siyasi liderlerine yönelik dava taleplerinin reddi konusunda Avrupa'nın güvenceler vermesi gerektiği gibi birçok düşüncesiyle Amerika ve Avrupa'nın politikalarını yönlendirmede başarılı olmuştur.³⁴⁶

Gazze'deki Filistin direnişi bölgesel ve uluslararası düzeyde büyük bir halk sevgisi kazandı. Üstelik bu sevginin herhangi bir dinsel ve mezhepsel temeli de yoktu. Nitekim savaş boyunca gerçekleşen gösteriler bütün ülkeleri ve dinleri içine aldı. Bu durum İsrail'in beklentisinin aksine gerçekleşti. Bazı raporlar Ramallah'taki Filistin yönetiminin savaşın en çok kaybedenlerinden olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Nisan 2009'da Filistin kamuoyu yoklaması Filistin devlet başkanı Mahmut Abbas'ın halk desteğinin yüzde kırk beşe düştüğünü göstermesine karşılık, istifa eden hükümetin başbakanı olan "İsmail Haniye'nin halk desteğinin son aylarda yüzde kırk yediye kadar yükseldiğini göstermiştir.³⁴⁷

Birçok uluslararası örgüt İsrail'i insanlığa karşı savaş suçları işlemekle suçladı. Bu örgütlerin en önemlileri, Uluslararası Af Örgütü, BM İnsan Hakları Komisyonu, İnsan Hakları İzleme Komitesi, hatta savaşa katılan İsraili askerlerle birlikte insan hakları örgütleri bu suçları kabul etmiştir. Fakat iş uluslararası toplumun bu suçları kabulüne ve İsrail'i resmi olarak suçlamasına bağlıdır. Burada üzücü olan savaş sırasında dört yüzden fazla kuruluş ve örgüt ortaya çıktığı ve güçlü bir medya atağı başlatmalarına rağmen hatta İsrail aleyhine davalar açmak için kullanmak üzere para topladıkları halde savaşın bitiminden sonra onların sesleri rüzgâra karışıp yok oldu.

Gazze şeridinde ateşkesin etkisiyle İsrail'in talepleri füze atışlarının durdurulması silah geçişinin engellenmesi ve sürekli ateşkes etrafında yoğunlaştı. İsrail daha sonraki evrede Gazze'nin yeniden imarı için yolları açmasına karşılık İsraili asker Gilad Şalit'in serbest bırakılmasını içeren yeni bir şart ilave etti. Fakat Filistin direnişinin talepleri kuşatmanın kaldırılması için geçiş yollarının tam ve sürekli olarak açılması, bölgeye yönelik saldırıların durdurulması, Gazze halkının yıkımının tazmin edilmesi,

³⁴⁶ Siyasi, Askeri Konular, İsrail'in Gazze'ye yönelik Savaşı (27 Aralık 2008-17 Ocak 2009), Beşinci Konu: Savaştan Çıkarılacak Sonuçlar ve Dersler, http://www.moqatel.com/openshare/Behoth/Siasia2/GazaIsrael/sec06.doc_cvt.htm

³⁴⁷ Siyasi, Askeri Konular, İsrail'in Gazze'ye yönelik Savaşı (27 Aralık 2008-17 Ocak 2009), Beşinci Konu: Savaştan Çıkarılacak Sonuçlar ve Dersler, http://www.moqatel.com/openshare/Behoth/Siasia2/GazaIsrael/sec06.doc_cvt.htm

sürekli ateşkesin reddi ve geçici ateşkesin imkânı, uluslararası güçlerin reddi üzerine yoğunlaştı. Her iki taraf Kahire’de Mısır aracılığıyla doğrudan olmayan görüşmeler yürüttü. Fakat bu görüşmeler sonuçsuz kaldı.³⁴⁸

Maruz kaldığı geniş çaplı yıkımdan sonra Gazze’nin yeniden imarı sorununa Arap ve uluslararası bir önem gösterildi. Bu konuya ilişkin olarak Mısırın gözetiminde 2 Mart 2009 tarihinde, Şarm el-Şeyh şehrinde seksen yedi devletin katılımıyla uluslararası bir konferans düzenlendi. Bu devletler, yeniden imar için 4,5 milyar dolar tutarında uluslararası yardım toplanması, mali yönetim ve gözetiminin kullanılan mali makinalar aracılığıyla gözetim komisyonunca ve Filistin yönetimiyle eşgüdüm içerisinde yürütülmesini kararlaştırdı. Fakat İsrail’in yeniden imar için gerekli temel malzemelerin geçişi için kapıları açmayı reddetmesiyle bu kararlar sonuçsuz kalmıştır.

Sert saldırılarına rağmen, Hamas’la 22 gün süren savaşı kesin olarak kazanamayınca özellikle birleşmiş milletlere bağlı bazı kurumlara yaptığı hava saldırılarından sonra İsrail, uluslararası örgütler, sivil toplum örgütleri ve arap ülkelerinin çoğu tarafından sert eleştirilere maruz kaldı. Ayrıca Özellikle dünya basını Gazzede meydana gelen ölüm yıkım görüntülerini dünya basını verdikten sonra İsrailin abluka altındaki filistin halkına karşı saldırılarıyla ilgili Avrupa, Asya, Afrika, Latin, Amerika ülkelerinde halk protestoları gerçekleşti. Bunun da Hamas hareketine olan desteğin ve yakınlaşmanın artışıında büyük katkısı oldu³⁴⁹

3.7.2.1.2.Askerî ve Güvenlik Düzeyinde

Uluslararası ve İsrail’in Gazze’ye silah sokulmasına karşı baskıları arttı. Bu da Mısır yönetimini Refah’ın Mısır tarafındaki Tünelleri ile ilgili sert tedbirler almaya zorlamakla ve Mısır sınırındaki tünelleri ortaya tespit etmek için Avrupa ve Amerika’ya ait elektronik cihazların yaygınlaştırılmasıyla gerçekleştirildi. Bu araçlarla tünelleri tesbitte başarı sağlandı. Amerika ve Avrupa Gazze’ye silah sokmaya karşı mücadele için gerekli tedbirlerin alınmasına dönük araştırma için harekete geçti. Uzmanlar

³⁴⁸ Siyasi, Askerî Konular, İsrail’in Gazze’ye yönelik Savaşı (27 Aralık 2008-17 Ocak 2009), Beşinci Konu: Savaştan Çıkarılacak Sonuçlar ve Dersler, http://www.moqatel.com/openshare/Behoth/Siasia2/GazaIsrael/sec06.doc_cvt.htm

³⁴⁹ El-Arabiyye, Tektikatün İsrailiyyatün Cedidetün Fi Hucumi Ğazze Li Tecavüzi asarati Harbi Yulyu, Et-Tatimü Ala’l-Ehdafi ve’l-Adadi Li’l-Mareketi 6, Yenayir, 2009 <http://www.alarabiya.net/articles/2009/01/06/63601.html>

düzeyinde Amerika, İsrail, Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda, Norveç ve İngiltere’de konferanslar düzenlendi. İlki 2009’unDanimarka’da, ikincisi 2009’un.... 13’ünde Londra’da yapıldı. Kararlar Gemilerin açık denizde durdurulmasını bilgi paylaşımını ve diplomatik baskıyı içeriyordu. Gazze’deki Filistin direnişinin silah gücü özellikle günde ortalama 20 ye ulaşan füze sayısı savaşın son diliminde geriledi. Buda Filistin’in mühimmatının gerilediğini gösteriyordu. İsraililerin açıkladığına göre Belki savaştan sonra aşamalı olarak mühimmat rezervini yeniden yeterli seviyeye getirilmiş olabilir. Filistin direnişi İsrail’in hedeflerine ulaşmasını engelleyecek güce sahip olduğunu, İsrail’in yüksek silah gücüne rağmen direniş ve dayanışma gücünü kendi imkanlarının kıtlığına, askeri kaynaklarının yetersizliğine rağmen gücünü ıspat etti. Bu Filistin iradesini ve beşeri kaynaklarının yanısıra silah teminine çeşitli siyasi askeri hesaplarla bu silahların kullanılmasına dayanıyor.³⁵⁰

İsrail Hamas’ı askeri olarak zayıflattı. Bunu Askeri altyapısını tahrip ederek, Füze gücünü %60,70 oranında çökerterek, çok sayıda tüneli tahrip ederek yaptı. Kadrosundan 790 kişiyi öldürerek ve onlarcasını tutuklayarak Hamas üzerinde maddi, manevi ve psikolojik baskı oluşturdu. Öte yandan Hamas ise 340’ı kassam, 213’ü cırad, 422 tane 120 mm lik havan mermisi atarak İsrail saldırılarına karşı 22 gün süren operasyonlarında başarılı oldu.

Ayrıca 98 tank savar mermi ve füze atışıyla mücadelesini sürdürdü. Ayrıca 79 patlama, 22 pusu eylemi, 11 defada İsraililerle yüzyüze çarpışma 1 tane canlı bomba gerçekleştirdi. Hamas’a göre bunların sonucu,47 tane top zırhlı araç romörkor gibi savaş araçlarının tahribi, 4 helikopterin vurulması, 1 insansız aracın vurulması, 13 İsrail askerinin öldürülmesi ve Gazze’de yaklaşık 100 İsrail Askerinin yaralanmasıdır.³⁵¹

3.7.3. 2012 Gazze Saldırısı

Gazzeye yapılan *savunma sutunu* saldırısı kısa süreli olmasına rağmen stratejik ve sembolik olarak büyük bir önem kazanmıştır.

³⁵⁰ Mevzuatun Siyasiyyetün Askeriyyetü’l-Harbi’l-İsrailiyyeti Ala Kıtai Gazze (27 Disembir 2008,-17 Yenayir 2009) El-Mebhesü’L-Hamis En-Netaicü ve’d-Dürüsü’l-Müstefadetü Mine’l-Harbi http://www.moqatel.com/openshare/Behoth/Siasia2/GazaIsrael/sec06.doc_cvt.htm

³⁵¹ Mevzuatun Siyasiyyetün Askeriyyetü’l-Harbi’l-İsrailiyyeti Ala Kıtai Gazze (27 Disembir 2008- 17 Yenayir 2009) El-Mebhesü’L-Hamis En-Netaicü ve’d-Dürüsü’l-Müstefadetü Mine’l-Harbi http://www.moqatel.com/openshare/Behoth/Siasia2/GazaIsrael/sec06.doc_cvt.htm

Şöyleki Saldırı, Gazze Şeridi ve Batı Şeria kaderi üzerinde bir kilometre taşı olarak ortaya çıkarken. Diğer taraftan Saldırı, İsrailin bulunmuş olduğu konumu ve değişen bölgenin gidişatı üzerine etki eden çatışmanın rolü haline geldi.

İsrail bu saldırısıyla tabiri caizse bir taşala üç kuş vurmuş oldu. Bunlar, Gazze şeridinden kurtulmak için çatışmanın devamı, Mısır üzerinden değişen bölgenin alanına girmek, Batı şeriada hazırlamış olduğu planlarını uygulamak ve Batı şerianın içinde bulunmuş siyasi valığını bitirmektir.³⁵²

İsrail askerlerinin *savunma sutunu* diye adlandırdığı operasyon, Gazze şeridinde hamas hareketinin komutanlarından biri olan Ahmet el-ce'berinin suikaste uğramasıyla resmi olarak 14. Kasım 2012 başladı. Buna cevaben Filistin örgütleri Haceretü es-siccil diye adlandırdılar. İsrail bu operasyon karşısında Filistin örgütlerinin vermiş olduğu direniş karşısında özellikle kuds'un sınırlarına ve Tell Aviv'in bölegesine kadar ulaşan orta mesafeli füzelerin varlığı karşısında adetaşoka uğramış oldu.³⁵³

İstifa ettirilen hükümetin sağlık bakanlığının raporuna göre; saldırı süresince şehitlerin sayısı 189, yaralıların sayısı 1526 kişiye ulaşmıştır.³⁵⁴

İsrailin resmi kaynaklarına göre belirlenen hedefler arasında roketlerin fırlatılmasının durdurulması ve direnişçilerin güçlerini engellemek ve İsrail kuvvetlerinin caydırıcı gücünü tekrar diriltmek vardı fakat Netenyahu hükümetinin başka hedefleri vardı.

Bu hedefler arasında şu hususlar bulunmaktadır.

1-Gazze uyguladığı politika sayesinde seçimlerde oy potansiyelini artırmak, iktisadi krizi ortaya çıkaran sosyal ve iktisadi taleplerin üzerini örtmek böylece güvenlik planını uygulamak.

2-Filistin meselesi hakkında yeni mısır hükümetinin görüşünü sınama ve mısırdaki iktisadi, siyasi istikrarsızlığı adı altında hükümeti zora sokmak,

³⁵² Münezzemetü et- tahrir el-Filistiniyye, merkez el-Ebhas, Şuun Filistiniyye, kiraetün fil udvani el-israili ala ğazze.Teyisir Muhsin. Sayı 251, Ocak 2012, <http://www.shuun.ps/page-126-ar.html>

³⁵³ Mahmud, el-rantisi, verekerü amel nükaddeme lil yavmü ed-Dirasi bi unvan "harbü hicaretü es-siccil beyne el-'Udavan es-sahyuni ve fi'lul mukaveme, en-Netaicu es-Siyasiyye ve ed-Diplomasiyye lil habi ala Gazze"

³⁵⁴ Şebeketü Filistiniyye el-Ahberiyye <http://www.pnn.ps/index.php/policy/38628>

3- Netanyahu'nun Obama'nın cumhuriyetçi aday rakibi Romoniyi desteklemesinden dolayı kaçması.³⁵⁵

3.7.3.1.Filistin Kanadını Tafafından Saldırının Siyasi Ortam Üzerindeki Sonuçları

1-Direnişin büyüklüğünü yenileme, İsrailin yaptıklarına karşı uygun bir tepki göstermeyi vurgulama ve bunun peşinden israil ile görüşme fikri geriledi. Hamasın güçlerini yok etme ve kendi yerleşimcilerine güvenlik sağlama konusunda başarılı olamadı.³⁵⁶

2- Saldırlara karşı koyma konusunda direnişin hakkını destekleme

3-İsrail birliklerinin gücünü kırmaya çalışmak, yeni şartıma kurallarını belirlemek, yeni korku alterfnatifleri oluşturmak.³⁵⁷

4-Gazze'ye yapılan askeri saldırıda İsrail kuvvetleri neredeyse birinci safhada durduruluyordu ancak İsrail kuvvetleri Gazze Şeridindeki direnişçilerin gücünden daha güçlüydü. Çünkü İsrail, tanklara, uçaklara ve israili korumak için büyük devletlerinin sınırsız desteğine sahipti.³⁵⁸

5-Avrupa birliğı, ABD ve israile göre hamas hareketi terörist bir örgüt olarak görmelerine rağmen Hamas hareketi bölgesel bir meşrüiyet kazandı

3.7.3.2.İsrail Kanadı Tarafından Saldırının Siyasi ve Diplomasi Sonuçları

1-İsrail Gazze'ye yaptığı saldırının hedeflerine ulaşamadı ve

bu durum İsrailin Hamas'ı Filistinin siyasi arenasından çıkartamamasıyla sonuçlandı.

³⁵⁵ Aburrahman, ferhane, el Udvan ala Gazze ed-Devafi' vel mealat, mevki' el-Cezire net, 2012<http://www.aljazeera.net/analysis/pages/6c71823d-96c9-4a22-a8ef-19ad4bea5fac>

³⁵⁶ Dala, Ukal, men er-rabih fi harbi gazze, müfekkeretül islam, 2012 <http://www.islammemo.cc/hadath-el-saa/Ghaza-Taht-elnar/2012/11/22/158934.html>

³⁵⁷ Aburrahman ,ferhane, el Udvan ala Gazze ed-Devafi' vel mealat, mevki' el-Cezire net, 2012<http://www.aljazeera.net/analysis/pages/6c71823d-96c9-4a22-a8ef-19ad4bea5fac>

³⁵⁸ Macit, Keyyali, min Gazze ila new yourk İsrail tehser suretuha <http://www.islamweb.net/media/index.php?page=article&lang=A&id=183153>

2-Başlangıç olarak Gazze'ye kolay girip zaferle sonuçlandırmak diye adlandırdığı hareketin doğruluğu karşısında İsrailin askeri ve siyasi seçkinliğinin sarsılması. Çünkü beklediği zafere ulaşamayıp kara hareketinden geri çekildi.³⁵⁹

3-İsrail diplomatlarının İsrail diplomasinin bozguna uğradığı Gazze saldırı sonrası siyasi zararları azaltma çabasına girdiler.³⁶⁰

3.7.4.2014 İsrail Saldırısı

Geçen yüzyılın ortalarından beri İsrail ve Araplar arasında devam eden savaşların içerisinde 2014 de Gazze'de gerçekleşen savaşta, filistin direnişçileri basın, emniyet ve askeri açıdan İsraililerin de şaşıracağı çok dikkat çekici yeni bir strateji oluşturdular. Bununla Filistinliler, İsrailin Gazzaye karşı yaptığı bombardımanına karşı daha cesur ve sağlam bir şekilde durarak başka milletlere de örnek oldular. Bu savaşta İsraililer, Gazze'de yerleşik halkı öldürerek, binaları yerle bir ederek ve altyapıyı yok ederek, başarısızlıklarını gizlemeye çalıştılar.³⁶¹

Aynı şekilde, bu dikkat çekici stratejiden önce hem Filistin'de hem Arap dünyasında pek çok zorluklar vardı. Filistinlilerin ve Arapların içinde buldukları bu zor koşulların aksine İsraililer 2014 strateji alanında ilerlemelerine rağmen 2011-2013 yılları arasında bu alanda biraz geri kalmışlardı.

Kuşkusuz, filistinlilerin içinde buldukları zor koşulların etkisinde kalarak onların aleyhine vuku bulan en dikkat çekici olaylar şunlardı:

1- Hamas, Gazze de hükümeti bırakmak zorunda kaldı. Buna mukabil, Mahmut Abbas'ın başkanlığında bütün Filistinlileri kapsayan ve İsrail ile güvenlik anlaşması yapan bir hükümet kuruldu.

2- Özellikle Batı Şeriada Filistin direnişi, askeri ve siyasi alanda güçsüz kalarak Filistin in davası açısından arap ve uluslar arası alanda başarısız olmuşlardır.

³⁵⁹ Sa'di ed-din en-Nadiyye, el-Keyanu israil be'de gazze
<http://www.aljazeera.net/analysis/pages/bd67a0ff-e85f-44fb-a1c8-fe479ffc5355>

³⁶⁰ Yusi, Neyşer, Mukabele kanatu russia el-yevm, 30.11.2012

³⁶¹http://www.mesc.com.jo/Activities/Act_Sem/symposium/mesc-12-33.html nedvetu tehevvlati ssiral arabi elisraili bedel harbi ela gazzete essulesa vel erbia9 – 10/12/2014

3- Radikal olmayan gruplara karşı bazı arap ülkelerinin müdahalesi yüzünde Filistin hareketi duraksama yaşadı. Buna mukabil irak ve suriyede radikal silahlı gruplar meydana çıktı.

4- Sunni ve şia arasında çoğalan çekişmeler yüzünden, eskiden Filistin davasının şiddetli savunucusu olan İran, Filistin meselesini savunma da biraz geride kaldı.³⁶²

Ancak bunca olumsuzluklara rağmen bu savaş, beraberinde olumlu bazı şeyleri de getirdi. Bu olumlu gelişmelerden en önemlileri şunlardı;

1- Gazze de Filistin direnişçileri, bazı alanlarda güç kazanmalarıyla beraber teknoloji alanında da ilerlemeler kaydedildi.

2- Filistin davasını yok etmeye çalışan akımlar, başarısız oldular.

3- Türkiye, son belediye seçimlerinden sonra Filistin davasını uluslar arası arena da daha da şiddetli bir şekilde savunmaya başladı.

4- Değişik metodlar uygulamalarına rağmen arap milletleri arasında demokrasi isteme sesleri duyuldu

5- Araplar içinde diktatörler ve demokrasi isteyenler arasında çıkan mücadeleyi diktatörlerin kesin zaferiyle sonuçlanmadı.

Bununla birlikte bütün iç ve dış gelişmeler İsrailin yanında olmasına rağmen İsrailin, 2006 dan beri Gazze de hükümdarlığı eline geçirmek için çok gelişmiş askeri güçleri kullanarak binaları yıkması ve Gazze'yi muhasara altında tutmasına rağmen başarılı olamamıştır. Ancak Filistin direnişi, bölgede kendisine yapılan saldırıya karşılık vermesi, İsrail'in çok güçlü olmasına karşılık onların güçlerine ani baskınlar yaparak onlara zarar vermesi, buna karşılık bölgede yeni değişik stratejilerin oluşmasına sebep oldu. Böylece bölge, bu durumdan etkilenerek birçok şeyi de değiştirdi.

Belki de bu durum bizlere açıklıyor ki, Gazze' de ateşkes sağlandıktan sonra bölge halkları arasında savaş çıkarmak için "İşid"le yapılan savaş gibi batının bu konuda göstermiş olduğu gayretleri başarılı olmuştur.

³⁶²http://www.mesc.com.jo/Activities/Act_Sem/symposium/mesc-12-33.html nedvetu tehevvlati ssiral arabi elisraili bedel harbi ela gazzete essulesa vel erbia9 – 10/12/2014

Gazze’ de ki savaştan sonra Filistin direnişçilerin başarısına gölge düşürerek başta Filistin direnişçilerin İsrail’e karşı kullandıkları silahları teslim etmelerini sağlamak üzere İsrail ile aralarındaki çekişmede kullandıkları aletleri ellerinden almak için bazı Arap ve Filistinliler arasında sesler yükselmeye başladı.

İsrail’de bu genel gelişmelerden garip olan şeye gelince, savaştan sonra İsrail halkının bekledikleri zafer gelmediği için hayal kırıklığına uğradılar. Bu hayal kırıklığının sebeplerine gelince; Savaşta umdukları şey gerçekleşmedi. Gazze’de Filistin direnişçilerinin İsrail askerlerine karşı direnebileceğini gördüler. Böylece bu zamanın İsrailin lehine işlemediğini ve Filistin direnişinin gün geçtikçe güçlendiğini ve halkıyla daha da kucaklaştığını gördüler.

Bu harpte Filistin direnişinin başarı kazanmasına rağmen tam zafere ulaşmak için Filistin ve Arapların hayal ettikleri konuların önünde birçok zorluklar mevcuttur. Bu zorlukların başında şunları sıralayabiliriz

Bağımsız Filistin devletinin kurulması, Filistin direnişçilerin sürekli olarak görüşlerinin aktarılması ve silah konusunda desteklenmesi, Uluslar arası ve Araplar arasında zayıflayan Filistin meselesinin tekrar gündeme gelmesi, Gazze’de başarı için siyasetin gelişmesi için gücün oluşması, Ateşkesin şartlarına uyması için İsrail’e baskı yapılması, ilerde gerçekleşecek savaşlar için hazırlık yapılması ve En azından Filistinliler ve Araplar olarak “İşid”le yapılan savaşın Gazzede gerçekleşen harbin sonucunda olmuştur şeklindeki düşünceye izin vermemeliyiz.

Gazze de gerçekleşen harpte ki 2014 ün temmuzunda olmuştur. Bu savaşın etkileri bundan önceki iki savaştan daha çok olmuştur. Her iki savaşın hızlı bir karşılaştırması yaptığımızda apaçık farkı göreceğiz. Şöyle ki, beşeriyetin verdiği hasar nahiyesinde bakıldığında daha önce gerçekleşen iki harpte 1742 kişi şehit olmuş ve 7488 kişi de yaralanmıştır. Ancak 2014 te vuku bulan savaşta ise, 2147 kişi şehit olmuş, bunların içerisinde 302 çocuk ve 302 kadın ve 23 sağlık personeli, 16 gazeteci, 11 Birleşmiş milletler teşkilatına mensup yardım amaçlı çalışanlardı. Yine bu harpte 11100 yaralı olmuştur. Bu yaralıların arasında hafif ve ölüm tehlikesi taşıyanlar vardı. Bunlardan 3303çocuk ve 2101 kadın ve ilk elde edilen bulgulara göre bu çocuklardan en az bini sürekli sakat yaşamak zorunda kalmıştır.

Bununla birlikte 2009 ve 2012 deki savaşlardan Gazze’de yerle bir edilmiş genel ve kısmi binaların sayısı 35550 e ulaşmıştır. Ancak 2014 teki Siyonist İsrailin savaşın Gazze ye saldırılarının sonucunu etkilerini özetlemiş olursak, 60 bin bina yerle bir oldu. Ancak maddi kayıplar açısından bakacak olursak 2012 deki savaşta 2.8 milyar dolara yaklaşmıştır. Aynı zamanda 2014 teki savaşta 6 milyar dolardan fazla maddi zaiyat oluşmuştur.³⁶³

3.7.4.1. Savaşın Amaçları ve Sebepleri

Savaşın başında anlaşıldı ki İsrailin amacı, Filistin direnişçilerinin gücünün bütün unsurlarını ve Gazze’de ki alt yapıyı yok etmek ve yerleşik halkın evlerini ve mallarını bitirerek, insanların Filistin direnişçilerine karşı gelmesini amaçlamıştı. Fakat İsrail, bu emeline ulaşmadı.

İsraili yerleşik halk, 2 Temmuz tarihinde Filistinde kuşatılmış Kudüste yaşayan Muhammet Ebu Hudayr isimindeki çocuğu yakalayarak, ona işkence edip onu suda boğmalarından dolayı Batı Şeria da halk arasında tepkiler çoğalarak gösteriler başladı. Bundan dolayı İsrail ile Filistin direnişçileri arasında karşılıklı füzeler atılmaya başladı.

Bundan sonra Kudüs, işgal edilmiş yerlerde ve 1948 senesi isimli yerlerde gösteriler başladı. Yeşil hattın içinde Hayfa yakınlarında iki işçi Filistinlinin İsrail buldozerleriyle ezilmesinden sonra gösteriler daha da şiddetlendi.Savaşın şiddetli anlarında karşılıklı füze atışları devam etti.

Savaşın birinci gününde İsrail’in askeri kuvvetleri hazırlık kuvvetlerinden yaklaşık 40 bin kişi çağırdı. İsrail, Gazze’nin Han Yunus mahallesinde soykırım yaparak Filistinli 11 şehit ve 28 yaralı bırakarak soykırımlarına devam etti.³⁶⁴

³⁶³u Merkezuzzetuneti liddırasati vel istişarati, vereketu emel: emeliyyetu imari kitai HGazzete.şerenet
‘4 ihtilali em imar? gazihttp://www.alzaytouna.net/permalink/81713.html,7.10.2014

³⁶⁴ El ceziretu net, el udvanul İsrailiyyu ela Gazzete, <http://www.aljazeera.net/news/reportsandinterviews>,
5.12.2014.

3.7.4.2. Gazze’de yapılan üçüncü savaşın başlamasından önce beş önemli sebep

Birincisi: Savaştan önce İsrail de kurulan koalisyon hükümetinin başında yer alan Netanyahu, kendi koalisyon hükümetinin güvenliğini istediği kadar, Hamas’ı bitirmesi karşılığında kendisine gizli yardımda bulunan Arap ülkelerine de güvence verdi.

İkincisi, Bölgedeki oluşan havanın koşulları, İsrail ile bazı Arap ülkelerini bazı konularda bir hareket etmeğe mecbur bıraktı. Bu arap ülkeleri, bölgede bulunan Hamas ve Gazze’de yer alan İslami silahlı güçleri yok etmek veya güçlerini en aza indirmek için aylardan beri siyasi İslam gruplarına karşı geniş bir mücadele sürdürdüler. Bununla birlikte Netanyahu bölgede İslami direnişçilere karşı geniş kapsamlı bir savaş başlatarak kendisiyle beraber olan arap ülkelerinin güvenini kazanmak istedi.

Üçüncüsü, bölgede sürekli tökezlenen barışla alakalıdır. Şöyle ki, Netanyahu, Filistin lideri Mahmud Abbas’ın Filistin devletinin hepsini kapsayacak hükümeti kurmak için Hamasla barış yapmak için aldığı karara kızdı. Kaçırma olayından birkaç hafta önce açık bir şekilde anlaşıldı ki İsrail hükümetinin başkanı, Amerika’nın Filistin grupları ile İsrail arasında ki uzlaşma çabalarını boşa çıkartarak Hamas’ın tekrar terörist grupları arasına koymaya çalışarak Filistin hükümetinin terörist gruplarla anlaşmağa gittiğini iddia etti.

Dördüncüsü; İsrail hükümetinin tek yol olarak silahlı Filistin direnişçilerini yok etmek için sürekli savaşmak olduğunu görmesine dayanmasıdır.

Beşincisi, Gelişen savaşın seyrine dayanmaktadır. İsrail hükümetinin başkanı hedeflerine savaşarak ulaşmanın zor olduğunu idrak ettikten sonra Gazze’nin silahlardan arınması şartıyla ateşkesin sağlanması için Arap ve uluslararası arenada taraf bulmağa çalıştı.³⁶⁵

İster Filistin isterse Araplar açısından olsun bu savaşın bitiminden sonra birçok şeyin değişeceği görülecektir. Zira Filistin direnişçileri Gazze halkı için istedikleri bütün emellerine ulaşamadılar. Bunun sebeplerini öyle sıralayabiliriz.

Birincisi; Arapların bu savaşta çok büyük parçalanmalara gitmelerinden dolayı Gazze halkı için istedikleri bütün emellerine ulaşamadılar.

³⁶⁵ Merkezul cezireti liddirasati, takdir mevkifu harbi Gazzete ssalisete: Hududul kuvveti ve ufukil mukavemeti, 24 temmuz 2014, 3.

İkincisi; çünkü İsrail liderlerinin ansızın çıkıpta anlaşma yapmaları çok zor bir durumdur. Muhakkak Filistin direnişçilerin Gazze halkı için istekleri gerçekleşecektir. Çünkü böylece üçüncü kere İsrail askerlerinin Gazze halkı ile savaş seçeneklerinden başarısız olmuşlardır. Filistin bölgesinde Abbas sultasındaki güç ile Hamas arasında anlaşma görülecektir. Ayrıca Arapların hâkimiyetinin olduğu yerlerde ve Mısırda İslamı akımlar gerilediği için Abbas yönetimi Ramallah ta antlaşma yaparak Hamas la ittifak yapabileceğini hayal etti.

Önemli sayılacak görüşlerden birisi de Anlaşma güçlerinin Gazze ve Batı Şeriada seçimlerinin zamanında yapılmasına Hamas'ın önem vermesidir. Arap bölgesinde bu savaşta Gazze direnişçilerin³⁶⁶ Arap devriminde bekledikleri yardımı alamadılar. Özellikle Arap ülkelerinde inkılap yapmak isteyenler, Mısır'da gerçekleşen darbeye önyak oldular. Ve Yemen, Tunus ve Libya'da demokrasiye geçme uğraşlarına da karşı çıktılar. Bu savaşta Mısır, İsraili'n yanında yer almayı seçtikten sonra bölgedeki nüfuzunu kaybetti.

Mısırlılar bu savaş boyunca gün be gün gördüler ki Sisi nin Filistin siyaseti 2012 deki Mursi'nin siyasetine benzerlik göstermesine rağmen Filistin bölgesinde Mısır ın hiçbir nüfuzu kalmadı.³⁶⁷

Sonuç olarak denilebilir ki, Gazze direnişinin etki alanının küçük olması ve muhasara altında olmasına rağmen İsrail ile yapılan üç savaştan sonra düşünce bazında yeni kapıları açması ve bütün Filistinin meselesini düşünmesi gerekir. Bütün bu söylentilerden sonra bazı tarafların (Filistin, arap ve uluslar arası devletler) hayal ettikleri Filistin ve İsrail arasında ki çekişmenin son bulması gerektiğini istemektedirler.

³⁶⁶ Merkezul cezireti liddirasati, takdir mevkifu harbi Gazzete ssalisete: Hududul kuvveti ve ufukil mukavemeti, 24 temmuz 2014 , 7.

³⁶⁷ Merkezul cezireti liddirasati, takdir mevkifu harbi Gazzete ssalisete: Hududul kuvveti ve ufukil mukavemeti, 24 temmuz 2014 , 8.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YENİ ŞAFAK, HÜRRİYET, CUMHURİYET VE ZAMAN GAZETELERİNDE 8 TEMMUZ 2014'DE GAZZE'YE YAPILAN SON SALDIRI HABERLERİNİN İNÇLENMESİ

4.1.OLAYLARIN KRONOLOJİK SEYRİ

12 Haziran:

İsrail yönetimi, Batı Şeria'daki Gush Etzion yerleşim biriminde kaybolan 3 Yahudi yerleşimcinin (isimleri Naftali Frenkel, Gilad Şaar ve Eyal Yifraç) kaçırıldığını iddiasıyla olaydan Filistin yönetimi ve Hamas'ı sorumlu tuttu. Üç yerleşimcinin bulunması için İsrail parlamentosu orduya operasyon yapma dahil geniş yetkiler verdi. İsrail işgal güçleri Batı Şeria'da geniş çaplı gözaltı operasyonlarına başladı.

15 Haziran

İsrail işgal güçleri, aralarında Hamas'ın lider kadrosundan aralarında eski bakan ve milletvekillerinin de bulunduğu 80 kişiyi gözaltına aldı. Üç yerleşimciyi Hamas'ın kaçırıldığı iddialarını yineleyen İsrail Başbakanı Benyamin Netanyahu, "Bunun ciddi sonuçları olacak" dedi.

16 Haziran

İsrail işgal güçleri, Batı Şeria'nın başkenti Ramallah'ın kuzeyindeki Celezun kampına baskın yaptı. Bunun üzerine işgal güçleriyle çatışan Filistinlilere ateş açıldı, 19 yaşındaki Ahmed Arafat isimli Filistinli genç vurularak katledildi.

17 Haziran

Yaklaşık 250 bin kişinin yaşadığı El Halil'in tüm giriş çıkışlarını süresiz olarak beton bloklarla kapatan ve gazetecilerin de şehre giriş çıkışlarına izin vermeyen İsrail işgal güçleri, yüzlerce ev baskını düzenledi. İşgal güçlerinin operasyonları karşısında Filistin halkı sokaklara döküldü. Aynı gün Gazze'den İsrail'e füze atılması üzerine İsrail karşı saldırıda bulundu.

18 Haziran

Gözaltına alınan Filistinlilerin sayısı 240'a yükseldi. Artan saldırılar karşısında, Filistin direniş grupları açıklamada bulunarak İsrail işgal güçlerini uyardı.

20 Haziran

İsrail işgal güçleri, Gazze'ye yönelik saldırılarını artırdı. Saldırılarda çok sayıda Filistinli yaralandı. Batı Şeria'daki operasyonda ise bir Filistinli çocuk katledildi, iki kişi yaralandı. İsrail'in suçlamalarına ilişkin açıklamalarda bulunan Filistin Devlet Başkanı Mahmut Abbas şunları söyledi:

İsrail fesat çıkarmak için üç gencin kaybolmasını bahane ediyor. Onların kaçırıldığını veya öldürüldüğünü kabul etmiyoruz ve sağ bir şekilde bulunmalarını ümit ediyoruz. Biz soğukkanlı bir şekilde insan öldüremeyiz.

21 Haziran

İsrail Maliye Bakanı Yair Lapid saldırılarının üç hedefi olduğunu açıkladı: "Kaçırılan üç yerleşimci gencin bulunması, Hamas'ın yok edilmesi ve Filistin ulusal birlik hükümetinin kurulmasını engellemek"

22 Haziran

İsrail işgal güçlerince 9 günde gözaltına alınan Filistinli sayısı 340'a yükseldi. 1.350 ev arandı. İsrail savaş uçakları ise Gazze'de sivilleri hedef alarak onlarca eve hava saldırısı düzenledi.

24 Haziran

İsrail hapishanelerindeki açlık grevlerinin sembol ismi haline gelen Samir İsavi, yeniden gözaltına alındı. Birleşmiş Milletler (BM), İsrail'in son bir ay içinde 928 kişiyi gözaltına aldığını açıkladı.

Aynı gün BM Güvenlik Konseyi'nde İsrail'in "kayıp yerleşimcileri arama operasyonları" sırasında Filistinlileri öldürmesi ve gözaltına almasından duyulan üzüntüyü yansıtan bir basın bildirisi, ABD'nin itirazı nedeniyle kabul edilmedi.

25 Haziran

Filistin Esirler Birliği'nin yaptığı açıklamaya göre gözaltı sayısı 540'a yükseldi.

27 Haziran

ABD'nin İsrail-Filistin barış görüşmeleri için görevlendirdiği Ortadoğu Özel Temsilcisi Martin Indyk müzakerelerin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından görevinden ayrıldı.

29 Haziran

İsrail Dışişleri Bakanı Avigdor Lieberman Gazze Şeridi'nin yeniden işgal edilmesi seçeneğinin değerlendirilmesi gerektiğini belirterek, " Hamas'ı güçlendirmekten başka işe yaramayan kısıtlı operasyonlar yerine Gazze'nin yeniden işgali uygun alternatif olacak" ifadesini kullandı.

30 Haziran

Hamas lideri Halid Meşal, Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'na İsrail'in Gazze ve Batı Şeria'daki operasyonları hakkında bilgi verdi. Meşal, Davutoğlu'ndan İsrail saldırılarının durdurulması için uluslararası toplumu harekete geçirmesini istedi.

Aynı gün İsrail parlamentosunda, açlık grevindeki tutuklulara zorla yemek yedirilmesini öngören yasa tasarısı, parlamentonun Çevre ve İçişleri Komisyonu tarafından kabul edildi.

Filistinli kadınlar, açlık grevindeki tutuklular için 20 Haziran'da yaptıkları eylemde güvenlik güçlerini elleriyle itmeye çalışmıştı.

Filistinli kadınlar, açlık grevindeki tutuklular için 20 Haziran'da yaptıkları eylemde işgal güçlerine direnmişti.

Gece saatlerinde kayıp üç yerleşimcinin cesetleri El Halil kenti yakınlarında bulundu. Bu gelişmeler üzerine Netanyahu, kabinesini olağanüstü toplantıya çağırdı.

1 Temmuz

İsrail Başbakanı Netanyahu, cesetleri bulunan üç yerleşimcinin ölümünden Hamas'ı sorumlu tuttu. Gazze'de 34 hedefi havadan vuran İsrail savaş uçakları, üç yerleşimciyi kaçırmaktan sorumlu tuttuğu iki Hamas üyesinin evlerini de havaya uçurdu. Cenin Mülteci Kampı'na da baskın düzenleyen işgal güçleri bir Filistinli genci katletti.

Ebu Ali Mustafa Tugayları'ndan yapılan açıklamada İsrail'e karşı direniş güçlerinin birlik içinde ve hazır olduğu belirtilerek, işgal güçlerinin El Halil ve Gazze'deki saldırılarının karşılıksız kalmayacağı vurgulandı.

2 Temmuz

Netanyahu, Hamas hedeflerine operasyonların devam edeceğini, gerekirse daha da genişleyeceğini söyledi. Dışışleri Bakanı Lieberman ise Gazze' ye büyük bir operasyon düzenlenmesi çağrısı yaptı.

Doğu Kudüs'ün Safat bölgesinde 16 yaşındaki Filistinli Muhammed Ebu Hudayr günün erken saatlerinde bir arabaya zorla bindirilerek kaçırıldı. Aramalar sonucunda ormanlık bir arazide Muhammed'in cesedine ulaşıldı. İlk belirlemelere göre Muhammed'e işkence yapıldığı ve yakılarak katledildiği açıklandı.

Doğu Kudüs'ün birçok bölgesinde katledilen Filistinli genç için sokaklara dökülen Filistinlilerle işgal güçleri arasında çatışmalar yaşandı. Çatışmalarda işgal güçlerince Filistinlilere gerçek mermilerle ateş açıldı. Çatışmalarda en az 70 Filistinli yaralandı.

3 Temmuz

İsrail savaş uçakları Gazze Şeridi'nin değişik bölgelerine hava saldırıları düzenledi. Aralarında kadın ve çocukların da bulunduğu 10 kişi yaralandı.

5 Temmuz

Kudüs'te kaçırılarak katledilen Muhammed'in otopsisine giren Filistinli doktor, ilk bulgulara göre 16 yaşındaki gencin hayattayken yakılarak öldürüldüğünü söyledi.

6 Temmuz

İsrail vatandaşı ırkçılar tarafından katledilen Muhammed'in kuzeni 15 yaşındaki Tarık Ebu Hudayr, işgal güçleri tarafından vahşice darp edildi ve gözaltına alındı.

7 Temmuz

İsrail'in Gazze'ye düzenlediği hava saldırılarında 7'si Hamas'ın silahlı kanadı İzzeddin Kassam Tugayları mensubu 9 kişi hayatını kaybetti, 12 kişi yaralandı.

8 Temmuz

Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas, Filistinli Muhammed Ebu Hudaýr'ın ölümünün araştırılması için BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon'a bir mektup gönderdi.

İzzeddin Kassam Tugayları İsrail'i uyardı: "İsrail saldırılarını durdurmazsa, uzun menzilli füzelerimizle cevap vereceğiz."

Aynı gün Filistinli direniş grupları, Refah kentinin doğusunda İsrail'e ait bir askeri üsse üç füze saldırısında bulundu. Bunun üzerine İsrail işgal güçleri Gazze'nin Şabiya Meydanı'nda bir aracı vurdu, 4 Filistinli hayatını kaybetti.

9 Temmuz

İsrail ordusu gece boyunca Gazze'ye 160 ayrı füze ve bombalı saldırı gerçekleştirdi. Saldırılarda sekizi çocuk en az 27 kişi öldü, 130 kişi de yaralandı. Hamas ve diğer örgütler füzelerle karşılık verdi.

Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC) sabah saatlerinde Beyt Hanon'da evi işgal güçlerince hedef alınan FHKC üyesi Mehdi Hamd ve ailesinin katledildiğini açıkladı.

Aynı gün Nasirat'ta bulunan mülteci kampına saldıran işgal güçlerince iki Filistinli katledildi. Gazze Sağlık Bakanlığı sözcüsü ise İsrail saldırılarında en az 35 kişinin hayatını kaybettiğini ve 300 kişinin yaralandığını açıkladı. Ayrıca hayatını kaybedenlerin isimlerini ve yaşlarını açıklayan Gazze Sağlık Bakanlığı'ndan, "En küçük kurban, 27 yaşındaki annesiyle birlikte öldürülen 18 aylık Muhammed Malakiye. En yaşlı kurban ise 80 yaşındaki Naife Farcallah" açıklaması yapıldı.

Gün içinde devam eden yoğun saldırılar sonucunda hayatını kaybeden Filistinlilerin sayısı 52'ye yükseldi.

10 Temmuz

Gazze'de İçişleri Bakanlığı'na füze saldırısı düzenlendi. İsrail, Gazze'ye karadan müdahale tasarısını onayladı. Kassam Tugayları ise İsrail'in Hayfa kentine M72 füzeleri fırlattı.

İsrail, ABD ve Londra'da bazı Yahudiler İsrail karşıtı protesto gösterileri düzenledi. Siyonizm karşıtı Yahudiler, İsrail'in Filistin'e saldırılarına son vermesini ve uluslararası toplumun İsrail'i boykot etmesini istedi.

Gazze'ye yönelik saldırılarda şimdiye kadar hayatını kaybeden 87 kişiden 23'ü çocuk. İsrail yargısı, 16 yaşındaki Filistinli Muhammed'in yakılarak öldürülmesinde şüpheli olan yerleşimcileri "delil eksikliği" gerekçesiyle serbest bıraktı.

11 Temmuz

Hamas'ın askeri kanadı İzzeddin Kassam Tugayları, İsrail'le uzun süreli bir savaşa hazırlandıklarını ve ellerindeki yeni roketlerin menzilinün çok geniş bir bölgeyi kapsadığını açıkladı.

Aynı gün İsrail'in güneyindeki Aşdod kentinde bir roketin isabet ettiği benzin istasyonunda yangın çıktı ve çok sayıda kişi yaralandı.

İsrail Başbakanı Netanyahu, Filistin'e saldırılar ve ölümler devam ederken basın toplantısı düzenledi; sivilleri yanlışlıkla öldürdüklerini açıkladı. Netanyahu uluslararası baskının kendilerini durduramayacağını söyledi.

12 Temmuz

İsrail işgal güçleri Gazze'ye saldırılarını artırırken, hayatını kaybeden Filistinlilerin sayısı 127'ye yükseldi, yaralıların sayısı ise 1000'e ulaştı. İsrail'in Gazze'deki engelliler cemiyetine düzenlediği saldırıda iki kişi hayatını kaybetti, eski Hamas hükümetinin başbakanı İsmail Heniye'nin yeğeni de hayatını kaybetti.

Filistinli sivilleri katleden işgal güçlerinin Başbakanı hiçbir uluslararası baskının kendilerini durduramayacağını belirterek, "Gazze'de siviller öldüğünde onları yanlışlıkla vurmuş oluyoruz. Asıl hedefimiz Hamas" açıklamasında bulundu.

Hamas'ın silahlı kanadı Kassam Tugayları J80 adını verdikleri roketlerle İsrail'in Tel Aviv kentini vurduğunu açıkladı. İsrail ordusu resmi Twitter hesabından, Tel Aviv'e atılan roketler için sirenlerin çaldığını duyurdu.

İsrail işgal güçlerince Gazze Emniyet Müdürü'nün evine düzenlenen saldırıda çoğu aynı aileden 15 kişi hayatını kaybetti. Gazze'de hayatını kaybedenlerin sayısı 150'ye, yaralananların sayısı 1017'ye yükseldi.

13 Temmuz

İsrail ordusu, Lübnan'ın güneyinden Batı Celil bölgesine atılan roketlere topçu ateşiyle karşılık verdi.

İşgal güçlerince Gazze'ye ilk kara çıkarması yapıldı. İsrail savaş uçakları mülteci kampını vurdu, çok sayıda Filistinli yaralandı.

Dünyanın dört bir yanında düzenlenen protestolarda Filistin halkına destek, İsrail işgal güçlerine ise öfke vardı.

Türkiye'de ve dünyanın çeşitli ülkelerinde İsrail'e protesto gösterileri düzenlendi.

14 Temmuz.

Filistin Başbakanı Rami Hamdallah İsrail'in Gazze'de 6. gününe giren saldırıları için soykırım ifadesini kullandı. Filistin Devlet Başkanı Abbas da BM'den Filistin topraklarının 'uluslararası koruma' altına alınmasını istedi.

Filistinlilerin El Halil'deki protesto gösterilerinde 22 yaşındaki Münir Ahmed Badarin işgal güçlerince katledildi.

Filistinli yetkililer, yedinci gününe giren saldırılarda hayatını kaybedenlerin sayısını 172, yaralı sayısını 1230 olarak açıkladı.

Batı Şeria'da operasyon başlatan işgal güçleri 11'i milletvekili, 14 kişiyi tutukladı.

İsrail ordusu, Hamas'ın 6 günde İsrail'i hedef alan 971'den fazla roket fırlattığını açıkladı.

Mısır, İsrail işgal güçleriyle Gazze'yi savunan direniş gruplarına 10 maddelik bir anlaşma sunarak, ateşkese varılmasını teklif etti. Mısır'ın ateşkes teklifine Hamas'tan, "Kapsamlı bir anlaşma sağlanmadan ateşkese reddediyoruz" açıklaması geldi.

15 Temmuz

Başbakan Netanyahu başkanlığında toplanan İsrail güvenlik kabinesi, Mısır'ın ateşkes önerisini onayladı. Bu onayın ardından İsrail ordusu resmi Twitter hesabından, "İsrail yönetimi birliklerimize Gazze'ye saldırıları durdurma emri verdi. Hamas saldırılarına karşı cevap vermek ve İsrail'i savunmak için teyakkuzda kalacağız. Hamas İsrail'e saldırırsa, karşılık vereceğiz." açıklaması yapıldı.

Gün içinde Hamas'ın silahlı kanadı İzzeddin Kassam Tugayları İsrail'in Aşdod kentine 8 Grad füzesi yolladıklarını açıkladı. İsrail ordusu da Gazze'den İsrail'in güneyine 1 saat içinde 20 roket atıldığını ifade etti.

FHKC ateşkesin Filistin koşullarını kabul etmediğini belirterek, "Filistin koşullarını kabul etmeyen ateşkes kabul edilmeyecektir. Direnişe devam. Gazze ablukası kalkmalı." dedi.

İsrail ordusu sözcüsü Albay Peter Lerner, 'altı saatlik ateşkes boyunca' Gazze'den İsrail'e 50 roket fırlatıldığını açıkladı. Kısa süre sonra İsrail ordusu Gazze'deki saldırılarına yeniden başladı.

İsrail ordusu resmi Twitter hesabından, Gazze'den atılan bir roket sonucu Erez'de ağır yaralanan bir İsraili sivilin kurtarılmadığını açıkladı. Hamas, roketin kendileri tarafından atıldığını kabul etti.

Gazze Sağlık Bakanlığı İsrail'in saldırılarında; 39'u çocuk, 24'ü kadın 194 kişi hayatını kaybettiğini, 422'si çocuk 271'i kadın bin 485 kişinin yaralandığını açıkladı.

16 Temmuz

İsrail donanması Gazze sahilini bombaladı. Saldırı sonucu sahilde oynayan dört Filistinli çocuk hayatını kaybetti. Hamas Sözcüsü Sami Ebu Zuhri, 10 gündür devam eden İsrail saldırılarında 43 çocuğun hayatını kaybettiğini açıkladı. Hamas Sözcüsü, İsrail işgal güçlerinin savaş suçu işlediğini belirterek BM'den saldırıyı kınamasını istedi.

Filistinli çocukları katleden işgal güçlerinin Maliye Bakanı Yair Lapid, Gazze sahil katliamını "korkunç bir trajedi" olduğunu belirtti, "Hamas, gücünü ve roketlerini korumak için çocukları kullanıyor." dedi. Ayrıca İsrail ordusu, "Sivil kayıpları operasyonların trajik sonuçlarıdır." açıklamasında bulundu.

İsrail işgal güçleri Han Yunus'a düzenlediği saldırıda 8 Filistinli hayatını kaybetti.

İşgal güçlerinin 10 gündür Gazze'ye sürdürdüğü saldırılarında 226 kişi hayatını kaybetti, en az bin 685 kişi yaralandı.

BM, Gazze'ye insani yardım taşımak için İsrail'den belirli bir süre ateşkes ilan etmesini istedi. İsrail ordusu BM'nin talebine olumlu yanıt verdi, 17 Temmuz'da 10.00-

15.00 saatleri arasında BM yardımlarının Gazze'ye girmesi için herhangi bir askeri faaliyette bulunulmayacağı açıklandı.

17 Temmuz

İsrail'in 5 saatlik ateşkesi başladı, ancak işgal güçleri ateşkesin başlamasından dakikalar önce Refah'ta bir evi vurdu, 3 kişi hayatını kaybetti.

İsrail delegasyonu Mısır'ın önerdiği ancak hayata geçmeyen ateşkes inisiyatifini görüşmek üzere Kahire'ye gitti.

İsrail'in Haaretz gazetesine göre İsrail ile Hamas arasında Kahire'de devam eden dolaylı görüşmelerde Hamas'ın ateşkes için şu şartları belirledi:

İsrail ile Gazze Şeridi arasındaki tüm geçişlerin açılması

Mısır sınırındaki Refah sınır kapısının 24 saatliğine açılması ve kapanmayacağına dair uluslararası garanti

Gazze'ye denizden ulaşım yolu

Gazzelilere Kudüs'teki El Aksa camiinde ibadet etme izni

Gilad Şalid'in teslim edildiği tutuklu takasından özgür bırakılıp daha sonra yeniden göz altına alınan mahkumların serbest bırakılması ve İsrail'de tutuklu bulunan Filistinlilerin şartlarının iyileştirilmesi.

Hamas Sözcüsü Sami Ebu Zuhri, İsrail'le bir anlaşmanın söz konusu olmadığını söyledi ve ateşkes iddiasını yalanladı. İsrail Dışişleri Bakanı Avigdor Lieberman ise "Haberler şimdilik doğru değil" dedi ve Mısır'daki görüşmelerin devam ettiğini söyledi. İslami Cihad sözcüsü de BBC'ye yaptığı açıklamada 'görüşmelerin yoğun bir şekilde devam ettiğini' ifade etti.

İnsani yardım için verilen 5 saatlik ateşkesin ardından İsrail savaş uçakları Gazze'nin bazı bölgelerini bombaladı. Beyt Hanun'u bombalanması sonucu bir Filistinli hayatını kaybetti. Gazze'deki acil yardım birimi sözcüsü Eşref el Kudra, AFP'ye yaptığı açıklamada "Gazze kentinin merkezindeki Sabra'ya İsrail'in düzenlediği saldırıda aynı aileden en az üç çocuk öldü" dedi.

Ve saat 22.45 sularında Gazze'ye yönelik, karadan, havadan ve denizden ağır bombardıman başladı.

18Temmuz

İsrail, BM'nin girişimiyle 5 saat uygulanan ateşkes biter bitmez dünya ile alay edercesine önce 30 hedefi vurdu. 18 bin yedek asker göreve çağırıldı ve ordu saat 22.30'de Refah ile Han Yunus'a girdi. Tünelleri bombalayan İsrail hükümeti, " Hamas'a büyük darbe vuracağız" dedi.

Ağır topçu ateşi sonucu Gazze'de elektrikler kesildi. Filistinli gruplarla İsrail askerleri arasında çatışma çıktı. Hamas Sözcüsü Fewzi Berhum, karşılık vereceklerini söyledi. Türkiye kara hareketından kaygı duyduğunu açıkladı. ABD ve İngiltere ise saldırıya destek verdi.

19 Temmuz

İsrail işgal güçlerinin Gazze'ye önceki gün başlattığı kara hareketinde şu ana kadar 19 Filistinli hayatını kaybederken, Kassam Tugayları'nın da iki İsrail askerini öldürdüğü açıklandı.

Hat" operasyonu adı altında başlattığı Gazze'ye yönelik hava saldırılarının en şiddetlilerinin önceki gecedен bu yana yaşandığı ifade ediliyor. İsrail Başbakanı Benyamin Netanyahu'nun "Gazze'den İsrail'e uzanan tünellerin vurulması" bahanesiyle başlattığı kara hareketinde can kaybı büyüyor.

Gazze'deki sağlık yetkililerinden alınan bilgiye göre, İsrail'in 12 gündür Gazze Şeridi'nin çeşitli bölgelerin sayısı 287'yi bulurken, yaklaşık 2 bin 200 kişiyi de aştı. Gazze'deki Filistin Hükümeti Sağlık Bakanlığı Sözcüsü Eşref el- Kudra, İsrail'in gece bombaladığı Refah ve Han Yunus kentlerinde enkazdan 10 ceset çıkarıldığını belirtti.

Kassam Tugayları'nın yazılı açıklamasında, " Keskin nişancılarımız, Han Yunus'un doğusunda yer alan El-Karara beldesinde bir İsrail askerini yakın mesafeden vurdu. Ayrıca BaytLahya'nın kuzeyinde konuşlanan İsrail askeri araçlarına 10 havan topu fırlatıldı" ifadesi kullanıldı. Kassam, ilerleyen saatlerde ise bir İsrail askerinin daha öldürüldüğü, 7'sinin de yaralandığını açıkladı.

20Temmuz

İsrail, 3 yaşındaki Ebu Heniye Cered ile ailesinden 7 kişiyi katletti. Saldırılarda bugüne kadar 78'i çocuk 339 Filistinli hayatını kaybetti.

İsrail ordusu, dün sabah Han Yunus camii'nden çıkanlara bomba yağdırdı. 11 masum öldürüldü, Deniz, kara ve havadan düzenlenen bombardımanlarda ikisi kardeş 4 çocuk hayatını kaybederken Gazze'nin kuzeyinde aynı aileden 5 kişi top ateşle vuruldu. Ölenlerin sayısı 78'i çocuk 28,i kadın 399 kişiye ulaştı.

İsrail hava ve karadan vurduğu Gazze, ölümcül sürecin eşiğinde. Soykırım planını devreye sokan İsrail kentin elektrik ve suyunu kesti. Enerji açığı yüzde 90 oranında artan Gazze'nin 3 günlük yakıt stoku kaldı. Yaralılar ölüme terk edilirken sokaklara akan atık sular salgın hastalık riskini artırıyor.

Hamas'ın askeri kandı İzzeddin el-Kassam Tugayları'nın sözcüsü Ebu Ubeyde, İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarına ilişkin, " Bu savaşta henüz askeri gücümüzün çok az bir kısmını ortaya çıkardık. Stratejik hedeflerimizi gerçekleştirmek için daha fazla çaba göstereceğiz" dedi

Başbakan Erdoğan, Gazze'de 'devlet terörü' estiren İsrail ile ilişkilerin normalleşmesinin mümkün olmadığını söyledi. Erdoğan " İsrail şu anda bir soykırım yapıyor. İsrail dünyadabarı tehdit eden bir ülkedir. Şahsen ben bu görevde bulunduğum sürece, hiç bir zaman İsrail ile olumlu bir şey düşünmem" dedi.

ABD, İngiltere, Fransa, Almanya ve Mısır'ın desteğini arkasına alan İsrail, dünyanın gözü önünde Gazze'ye yönelik soykırım planını uygulamaya başladı. İkinci haftasına giren saldırılarda 1 milyon 800 bin kişinin yaşadığı Gazze'deki alt yapıyı yok eden İsrail, aç ve susuz bıraktığı Filistinlilere yine ölüm kustu.

21 Temmuz

Hava ve karadan genellikle sivil yerleşim birimlerinin hedef alındığı saldırılarda ölen Filistinlilerin sayısı 433'e yükselirken, 3bin 500 kişi yaralandı. Hayatını kaybedenler arasında, Hamas ileri gelenlerinden Halil el-Hayye'nin büyük oğlu Usame el-Hayye, gelini Hale Sakr Ebu Hin'in yanı sıra çocukları Halil ve İmame'nin bulunduğu öğrenildi.

İsrail, kirli tarihine dün yeni bir vahşet ekledi. Gazze'yi işgal eden İsrail ordusu, Şecaiyye Mahallesi'ni savaş uçakları ve topçu ateşle vurdu. Çoğunluğu kadın ve çocuk en az 60 kişi öldü. 400 kişi yaralandı.

Bombardıman sabah saatlerinde yakalanan aileler. Çocukların çığlıkları ve kadınların ağlama sesleri arasında şehir merkezine kaçtı. İsrail askerleri ambulans ve sağlık ekiplerinin mahalleye girmesine izin vermedi. Şecaiyye'nin yarısı kül olurken, cadde ve sokaklar ceset doldu.

Hamas'ın silahlı kanadı İzzeddin el-Kassam Tugayları, Şeciyye'de İsrail'e direniyor. İzzeddin el-Kassam Tugayları, 24 saat içinde 14 İsrail askerinin öldürüldüğünü açıklarken, İsrail ordusu dün 13 kayıp verdiğini duyurdu.

Haaretz gazetesinin internet sitesinde yer alan haberde ise " Golani Tugayı" Komutanı Gassan Alian'ın çatışmalarda yaralandığı kaydedildi. Öte yandan İzzeddin el-Kassam Tugayları 1 İsrail askerini esir aldığını duyurdu.

Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas, Şecaiyye katliamı sonrası 3 gün yas ilan etti. Abbas, " Uluslararası toplum, İsrail saldırılarını durdurmak ve ateşkes için acilen devreye girmeli " çağrısı yaptı.

22Temmuz

İsrail dün El Aksa Şehitleri Hastanesi'ni bombaladı saldırıda en az 10 kişi hayatını kaybetti. 15 gündür devam eden saldırılarda Gazze'de 100 binden fazla kişinin evi bombalandı.

İsrail savaş uçaklarının Gazze'nin güneyindeki HanYunus kentine düzenlediği saldırıda hedef aldığı Ebu Cami ailesinde ait evin enkazından altısı çocuk 9 kişinin cesedi çıkarıldı. Aynı aile den 26 kişi hayatını kaybetti.

Fransa, ABD ve Almanya, Gazze'de 600'e yakın kişiyi katleden İsrail'i korumaya aldı. İngiltere Başbakanı Cameron ise " suç ortaklığı" nı bir adım ileriye taşıdı. Netanyahu'yu arayan cameron, işgal sırasında ölen İsrail askerleri için başsağlığı diledi.

İzzeddin el-Kassam Tugayları, dün 15 İsrail askerinin öldürüldüğünü duyurdu. Toplam kaybı 45'e yükelen İsrail, diğer yedekleri göreve çağırdı.

23Temmuz

İsrail tarafından havadan, karadan ve denizden aralıksız bombalanan Gazze Şeridi'nde siviller için sığınabilecekleri bir yer kalmadı. Enkaz altında kalan ailelerini evlerinin yıkıntısında arayan Filistinliler de güvende değil. Gazze'de Filistinli bir sivilin

72 kişinin katledildiği Şecaiyye'deki 2 saatlik ateşkes süresi içinde İsrail ordusundan bir keskin nişancı tarafından öldürüldüğünü gösteren görüntüler tüyleri diken etti.

Öte yandan Gazze'deki sağlık yetkililerinin verdiği bilgiye göre 7 Temmuz'da başlayan işgal operasyonunda ölü sayısı 606'ya yükselirken, en az 3 bin 700 kişi de yaralandı. Filistin Hükümeti Sağlık Bakanlığı Sözcüsü Eşref el-Kudra, saldırılarda hayatını kaybedenlerin 160'ının çocuk, 77'sinin kadın olduğunu aktardı.

İsviçre merkezli Avrupa-Akdeniz insan Hakları Gözlem evi, İsrail'in Gazze'deki saldırılarında 10 sağlık merkezi ve 45 caminin vurulduğu bildirdi. ‘‘ Saldırıların başladığı 7 Temmuz'dan bu yana yaklaşık 50 aile hedef alındı. Bu ailelerden 210 kişi hayatını kaybetti’’ bilgisinin aktarıldığı açıklamada, İsrail'in Han Yunus'taki hava saldırısında 3 katlı evini hedef aldığı Ebu Cami ailesinden 18'i çocuk, 26 kişinin yaşamını yitirdiği hatırlatıldı.

İsrail, Gazze'deki çatışmalar sırasında kaybolan askeri 21 yaşındaki Oron Şaul olduğunu açıkladı. Ordu yetkilileri, Hamas tarafından kaçırıldığını doğruladığı askerin öldüğünü ancak cesedi kayıp olduğunu iddia etti.

24 Temmuz

İsrail ordusu, 7 Temmuz'dan bu yana Gazze'ye 2 bin 100'den fazla saldırı düzenledi. Deniz, hava ve karadan yapılan saldırılarda 147'si çocuk 74'ü kadın 655 Filistinli hayatını kaybetti.

BMK omiseri, İsrail'in savaş suçu işlediğine vurgu yaparken hazırlanan raporda, son üç yılda Filistin ve Suriye'de 15 bin çocuğun öldüğü vurgulandı. Bu durum ‘‘ Ortadoğu'da bir nesil yok ediliyor’’ diye yorumlanıyor.

25 Temmuz

7Temmuz'da başladığı saldırılarda toplam 797 kişi hayatını kaybetti, yaklaşık 5 bin kişi yaralandı. Beyti Hanun'daki Birleşmiş Milletler okuluna bomba yağdırdı. Çoğu kadın ve çocuk 15 kişi şehit oldu, 200 kişi de yaralandı.

BM Genel Sekreteri Ban Ki-mun, okuluna yapılan saldırıyı beylik sözlerle kınadı. Ateşkes müzakereleri için bölgede bulunan Genel Skreter Ban, yüzlerce Filistinlinin sığındığı okula düzenlenen saldırı nedeniyle dehşete düştüğünü iddia ederek, ‘‘şiddetli

İsrail saldırılarında'' hayatını kaybeden masum Gazzelilerin ailelerine taziyelerini sunduğunu kaydetti.

26Temmuz

18 gündür Gazze'ye ölüm kusan ve barbarlıkta Hitler'i geçen İsrail askerleri, şafak sökmeden önce topluca dua ediyor ardından deniz hava ve karadan ateş ederek bebek, çocuk, kadın ve yaşlıları katletmeye başlıyor. 7 Temmuz'dan bu yana ölü sayısının 848'e yükseldiği Gazze'de son iki günde 120 Filistinli daha öldürüldü.

Gazze'deki katliama karşı bütün Filistin sokağa döküldü. Mescid-i Aksa, Ramallah, Batı Şeria ve Kalandiya'dan yürüyüşe geçen onbinlerce Filistinli'ye İsrail askerleri ateş açtı. 2 Filistinli genç hayatını kaybetti. 1948 'deki Büyük Felaket/Nekbe'den esinlenerek '48 bin kişi' sloganıyla düzenlenen 3.İntifada'da (ayaklanma) yüzlerce Filistinli yaralandı.

Hamas askeri kanadı İzzettin El Kassam Tugayları'nın Gazze'deki İsrail askerlerine ağır kayıplar verdirilmeye devam ediyor. El-Kasam Tugayları, Beyt Hanun kentinde pusuya düşürdükleri 10 İsrail askerinin öldürdüğünü açıkladı. Hamas askeri kanadı ölen İsrail askeri sayısının 76 olduğunu duyurmuştu. İsrail ordusu ise Gazze'de yaşanan çatışmalarda ölen asker sayısının 35 olduğunu belirtti.

27Temmuz

12 saatlik ateşkes İsrail'in Gazze'de yaptığı katliamın boyutunu göstermeye yetti. Taş üstünde taş kalmaya Şecaiyye'nin ABD'nin atom bombası attığı Hiroşima'dan farkı kalmadı. Günler önce vurulan bölge yerle bir olan evlerden cesetler çıkıyor. Ölü sayısı bini aştı. Dünya bu vahşeti izlemeye devam ediyor.

Yıkıntılar arasında gazetecilere açıklama yapan sivil savunma ekiplerinden bir yetkili acı ve öfke dolu sesiyle, '' Dünyaca ünlü bir yönetmen milyonları ağlatan bir film çekmek isterse buraya gelsin. Her türlü acının dile geldiği bu mahhalleden daha iyi bir yer bulamaz'' diyerek gördükldrini kelimelerle ifade etmeye çalıştı.

30 Temmuz

İsrail, 1.8 milyon nüfuslu Gazze'nin can damarı olan tek elektrik santralini bombalayark Gazze'yi karanlığa gömdü.

Bölgenin dünya ile iletişimini sağlayan el-Aksa televizyonu ve radyo binası kullanılamaz hale geldi. Anadolu Ajansı'nın bulunduğu bina da isabet aldı.

31 Temmuz

Açık hava hapishanesi konumundaki Gazze, giderek bir mezarlığa dönüşüyor. Cami, evi, okul ve hastane ayırımı yapmayan İsrail, dün 61 Filistinliyi daha öldürdü. Sivillerin sığındığı BM okuldu. Katliamda çoğu çocuk ve kadın 20 kişi can verdi.

Han Yunus'te aynı aileden 8 kişiyi, Cebeliye mülteci kampında 10 kişiyi ve Tufah'da yine aynı aileden 3'ü çocuk 6 kişiyi katleden İsrail, 3 camiyi de füzelerle harabeye çevirdi. Şecaiye'de bomba yağdırılan Pazar yerinde de dehşet yaşandı: 17 ölü kentte ölü sayısı dakika dakika artıyor.

1 Ağustos

İsrail, Gazze'de Hamas'la varıları insani yardım amaçlı 3 günlük ateşkes ilanını 2 saat geçmeden ihlal etti. İşgal ordusu, top ateşine tuttuğu Refah kentinde 160 Filistinli'yi katletti.

Gazze Şeridi'ndeki işgale katılan bir İsrail askeri rehin alındı. Hamas Siyasi Büro üyesi Musa Ebu Merzuk, "İsrail" 1 subayın esir alınması ve 2 askerin öldürülmesi ateşkestten önce gerçekleşti. Dolayısıyla ateşkesi ihlal etmenin bir gerekçesi bulunmuyor. İsrail ateşkesi tek taraflı bozdu, biz ateşkesine bağlıyız sadece maruz kaldığımız saldırılara cevap veriyoruz" dedi.

ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, Gazze'deki ateşkesin 2 saat sonra bozumasından dolayı Hamas'ı suçladı. Ateşkesin ilanından sonra top atışlarıyla en az 160 sivil katleden İsrail'i teğge geçen Kerry, Hamas'ın düzenlediği saldırıyı ABD'nin en güçlü şekilde kınadığını belirterek, "Bu saldırı birkaç gündür müzakere edilen ateşkesin verilen güvencelerin zalimce ihlalidir" dedi.

3 Ağustos

Gazze'ye 26 gündür ölüm kusan İsrail askerleri. Yahudileri sistematik olarak öldüren Hitler'in SS subaylarını aratmıyor. Huzaa'da 10 gün süren kuşatmadan sonra evleri birer gezen özel timler, saü kalanları ve yaralı Filistinlileri çocuk, kadın ve yaşlı ayırımı yapmadan kurşuna diziyor.

Kara operasyonunda ağır kayıplar veren İsrail ordusu Gazze'den çekilmeye başladı. Ordu tünellerin tamamen imha edildiğini görevin bittiğini öne sürdü. Başbakan Netanyahu ise havadan ve uzaktan atışlarla katliamın devam edeceğini.

ABD ve Avrupa kamuoyu, liderleri'nin aksine İsrail'e öfkelerini ortaya koyuyor. İngilizlerin üçte ikisi, Amerikalıların yarısına göre İsrail savaş suçlusunu. Sokaklardan " Viva Hamas/ Yaşasın Hamas" sesleri yükseliyor.

4Ağustos

İsrail, BM yönetimindeki bir okulu daha vurdu. Gıda kuyruğundaki 10 kişi hayatını kaybetti. İsrail'in dört bir yandan saldırdığı Gazze'de bir ulus varolma savaşı verirken, BM, kendisine ait binaların vurulmasına dahi sesini çıkarmıyor.

Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas, uluslararası topluma İsrail'in saldırılarının durdurulması için " acil müdahale" çağrısında bulundu. Abbas, " Her saat başı 17 Filistinli öldürülüyor, her 3 saatte bir ise 1 çocuk öldürülüyor.

8Ağustos

İsrail ordusunun, Gazze'de 432 çocuğu katlettiği saldırılan yapıldığı 29 gün içinde 4 bin 500 çocuğun dünyaya geldiği öğrenildi.

9 Ağustos

İsrail ordusu, 72saatlik geçici ateşkesin sona ermesinin ardından Gazze'nin çeşitli bölgelerine askeri helikopter ve savaş uçakları ile yeniden saldırı düzenledi. Kaldığı yerden devam eden işgalde ilk şehit İbrahim adındaki Filistinli bir çocuk oldu. Gazze'de hayatını kaybedenlerin sayısı bin 894'e yükseldi.

14Ağustos

Ateşkes süresinin 72 saatin uzatılmasına rağmen Gazze Şeridi yine diken üstünde. İsrail kayıp 2 askerin cesetleri iade edilmeden kalıcı ateşkese yanaşmayacaklarını açıkladı. Ancak İsrail'in, arkada kalan esir askerlerin öldürülmesini içeren " Hannibal" yöntemine Gazze'de de başvurduğu ortaya çıktı.

İsrail Dışişleri Bakanı Avigdor Lieberman, Gazze operasyonu esnasında ölen askerler Oron Şaul ve Hadar Goldin'in cesetlerinin iade edilmesini içermeyen herhangi bir ateşkes anlaşmasını kabul etmeyeceklerini açıkladı.

20Ağustos

İsrail ile Filistin gruplar arasında günlerdir devam eden ateşkes çabası yeni bombardımanla kesildi. Son olarak 24 saatlik ateşkes kararı da hava saldırılarıyla bozdu. Gazze'den Beer Şeva'ya 3 roket atıldığı iddası üzerine İsrail Başbakanı Benyamin Netanyahu. Orduya'' Gazze Şeridi'ndeki hedefleri vurun'' emrini verdi.

21Ağustos

Ateşkesi bozan İsrail Gazze'ye yeni ölüm yağdırdı. Atılan bombalar, 7'si aynı aileden 19 kişiyi öldürürken, suikast saldırısında Kassamın Komutanı Dıyf'ın ve 8 aylık çocuğu hayatını kaybetti, İsrail kabinesi ise, Gazzelilerin yüreğini yakan katliamı memnuniyetle karşıladı.

22Ağustos

Hamas'ın askeri kanadı İzzeddin el-Kassam Tugayları, İsrail'in Gazze'nin güneyindeki Refah kentinin Tel es- Sultan bölgesinde bir eve düzenlediğini saldırıda 3 liderinin hayatını kaybettiğini duyurdu.

Hamas Siyasi Büro şefi Halid Meşal, İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarını soykırım olarak nitelendirdi. Meşal, ''Bu düşman onlarca sene önce Hitler'in yaptığıнын benzerini yapıyor. Gerçek bir Nazizmle karşı karşıyayız'' dedi.

25Ağustos

İsrail Başbakanı Benyamin Netanyahu'nun İsrail çocuğun ölümünden sorumlu tuttu Hamas'ın '' ağır bedel ödeyeceğim'' tehdiden sonra Gazze'de sivillerin yoğun olduğu binaladr hedef alınmaya başlandı.

27Ağustos

Gazze'de 51 gündür sürdürdüğü katliamlardan sonuç alamayan İsrail, kalıcı ateşkesi kabul etmek zorunda kaldı. Anlaşma uyarınca, Gazze'ye uygulanan abluka gevşetilecek ve sınır kapıları açılacak. Gazze'de hava ve deniz Limanları açılması ve Filistinli tutuklular konusundak, görüşmelere ise devam edilecek.

İsrail'in dün ateşkes oncesinde Gazze'ye düzenlediği saldırı 4 Filistinli daha hayatı kaybeti Gazze Sağlık Bakanlığı Sözcüsü Eşref el-Kudra, son saldırıyla Gazze 7

Temmuz'dan bu yana 2 bin 143 Fistinli hayatını kaybettiğini, 10 bin 918 kişi yaralandığı açıkladı.

Hamas Sözcüsü Sami Ebu Zuhri ‘‘ Filistin direnişi, Arap ordularının birleşerek yapamadıklarını yaptı ve 51 gün süren saldırıların sonunda, taleplerinin çoğunun gerçeklaşmasını sağladı’’ diye konuştu. Zuhri, halkın fedakarlıklarıyla kazanılan zaferin, sınır kapılarının açılmasından ziyade Filistin ve Kudüs’ün işgalden kurtuluş yolunu açtığı için değerli olduğunu’’ söyledi.

Anlaşmanın ardından Gazze ve Batı Şeria’da ellerinde Hamas ve el-Fetih flamaları ile yollara dökülen Filistinliler, cadde ve meydanlarda ‘‘ direnişin zaferini’’ kutladı Tekbirler ve sloganlar eşliğinde gösteri düzenleyen Filistinliler, ‘‘ Gazze Kazandı’’ ‘‘ Yenilmez orduyu yendik’’.

28Ağustos

Gazze Şeridi’nde çocuk ve kadın demeden soykırım yapan İsrail Başbakanı Benyamin Netanyahu’nun ateşkesi kabul etmesi kana doymayan basın tarafından sert biçimde eleştirildi. Liberal sol tandanslı Haaretz bile, ‘‘ Netanyahu Gazze’den kaçtı. İsrail yenildi’’ diyerek saldırıların sürmesini istedi.

4.2.ÇALIŞMANIN AMACI

Çalışmada şu sorulara cevap bulunması amaçlanmıştır.

Genel olarak Türk yazılı basınının son Gazze saldırısına yaklaşımı nasıldır?

Türk yazılı basını içindeki temsilcilerin son Gazze saldırısına yaklaşımlarında farklılıklar var mıdır?

Türk yazılı basınının temsilcileri arasında son Gazze saldırısını en çok destekleyen gazete hangisidir?

4.3.YÖNTEM VE YAKLAŞIM

Türk yazılı basını en iyi temsil edecek bir örneklem oluşturmak amacıyla tiraj, etki ve ideolojiler dikkate alınarak dört gazete seçilmiş ve Temmuz 2014 Gazze saldırısının seçilen gazetelere yansımaları ortaya koyabilmek için söz konusu

gazetelerin olayların başlamasından sonuna kadar yayınlanan bütün sayıları incelemeye dahil edilmiştir.

Gazeteler bütün sayfaları dahil olmak üzere arşivlenmiş ve öncelikle konu ile ilgili haberlerin tamamı bir excell tablosunda toplanmıştır. Daha sonra bu excell tablosundan yararlanılarak farklı tablolar oluşturulmuştur.

Oluşturulan tablolarla haberlerin sayıları, yer aldığı sayfalar, sayfadaki konuları, haber fotoğraf uyumları gibi nicel veriler elde edilmiş ve içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir.

4.4.ÇALIŞMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Çalışmanın evreni Türk yazılı basınıdır.

Örneklem olarak dört gazete (Zaman, Hürriyet, Cumhuriyet, Yeni Şafak) seçilmiştir.

Bu gazetelerden;

Zaman: Türkiye'nin en yüksek tirajlı gazetesi olduğu için,

Hürriyet: Liberal düşüncüyü temsil eden en yüksek tirajlı gazete olduğu için,

Cumhuriyet: Sol düşüncüyü temsil eden en yüksek tirajlı gazete olduğu için

Yeni Şafak: Siyasal İslam düşüncesini ve hükümetin görüşlerini temsil ettiği için seçilmiştir.

4.5.ARAŞTIRMAYA KONU OLAN GAZETELER

4.5.1.Yeni Şafak Gazetesi

Yeni Şafak gazetesi bazda günlük yayın yapan ulusal bir gazetedir. 1994 yılında kurulmuştur. Gazete Hekimler Birliği vakfı tarafından kurulmuş ve belli bir süre sonra maddi yetirsizlikler nedeniyle yayını durmuştur. 23 Ocak 1995 yılında AnsarVakıf başkanı Ahmet Şişman tarafından satın alınarak farklı bir misyon ve vizyonla tekrar yayına başlanmıştır. İlerki dönemlerde Mahmut Kış gazeteye ortak olarak daha sonraki

süreçte tamamın kış ailesinin tekilene geçmiştir. Şuan da gazeteninin sahibi diyalog gazetecilik adına Ahmet Albayrak'tır.

Yeni Şafak gazetesi koşa yazarları ve genel yayın yönetmenleri genel de toplumun muhafazakar diye allandırdığı kişilerden oluşmuştur. Bunların başında Yusuf kaplan, Akıf emre, Fahmi kuru ve Mehmet ocaktan gibi isimler yer almaktadır.³⁶⁸ gazete genel itibari ile orta seviyede satış yapan gazetelerden biridir. Günlük ortalama tirajı 100.000 civarındadır.³⁶⁹

4.5.2.Cumhuriyet Gazetesi

Cumhuriyet gazetesi Türkiye Cumhuriyeti Devletinin en eski gazetesi olma özeliğini taşır. Cumhuriyet'in ilanından sonra rejimi destekleme amacıyla Yunus Nadi ve iki ortakla Atatürk'ün destiği de alınarak kurulmuş ve 7 Mayıs 1924 yılında yayın hayatına başlamıştır. İlk yazarları arasında Ziya Gökalp, Peyami Safa ve H. Ziya Uşaklıgil yer almıştır. Gazetenin yayın hayatına başlamasından bir sene sonra Fransızca basımı da olmuştur. 1934 yılına kadar genel olarak rejimin gerçekleştirdiği devrimleri tanıtıcı ve devrimlerin yayılmasını kolaylaştırıcı yayınlar yapmıştır. 29 Ekim 1934 yılına gelince devlet politikasına karşı yayınlar yaptığı gerekçesile yayın kısa süre durdurulmuş ve bu sonraki bir kaç sene tekrar etmiştir. Yunus Nadi'nin ölümünün ardından Nadir Nadi gazete'nin başına geçmiştir. Nadi zamanla DP yaklaşmış ve baştaki çizgisinden uzaklaşmıştır. Gazeteye seksenlerde sol düşünce hakim olmuştur. 1991'de Nadir Nadi'nin ölüm'ün ardından gazete adına imtiyaz sahibi İlhan Selçuk ve genel yayın yönetmeni de İbrahim yıldız olmuştur.

Bugünkü yazarlar arasında Mustafa Balbay, Hüseyin Baş ve Erol Manisalı gibi isimler yer almaktadır. Gazete geçmişte basın çizgisinden ayrılmış olsa da genelde kamelist düşüncede yayınlar yapmaktadır. Gündemin karışık olduğu darbe dönemlerinde darbecilere karşı olumsuz yayınlarda bulunmamıştır.

Uzun soluklu bir gazete olduğu için kuruluşundan bu yana tirajında çok değişme olmuştur. İlk yıllar 7.000 civerinde İkinci Dünya Savaşı'nda 60.000 lerde altmışlarda ve

³⁶⁸ http://www.turkcebilgi.com/yeni_%C5%9Fafak

³⁶⁹ http://www.thegazeteler.com/gazeteler/yeni_safak_gazetesi, 28.02.2010.

seksenlerden sonra 100.000 lerce olmuştur.³⁷⁰ Gazetenin tirajı son zamanlarde düşüşe geçerek 100.000'nin altında seyretmektedir.³⁷¹

4.5.3.Zaman Gazetesi

Zaman gazetesi, 3 Kasım 1986 yılında Fehmi Kuru önderliğinde yayına başlamıştır. Ali Bulaç, A.Turan Alkan ve Hüseyin Hatemi gibi yazarlar gazetenin yayına başladığı dönemdeki yazarlardandır. Gazete kısa sürede ülke sınırları dışına ulaşmıştır. ABD, Avrupa, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Bulgaristan baskıları da mevcuttur. 1995 yılına gelindiğinde Türkiye'nin ilk İnternet gazetesi olma özelliğini göstermiştir.³⁷² İlk yayından sonra hızla büyüyerek ülkede en çok okunan beş gazete arasına girmiştir. Tirajı zaman zaman 1 milyonu zorlasa da genel olarak 800.000 civarındadır. Gazetede ulusal haberler, uluslararası haberler, ekonomi, politika, kültür-sanat, magazin, yorumlar ve karikatür gibi bölümler bulunmaktadır.³⁷³ Liberel, muhafazakar bir çizgide yayın yapan gazete yer yer Elif Şafak ve Bejan Matur gibi isimlerin yazarlığından rahatsız olursa da hitab ettiği kitle gibi yazarların da toplumun her kesiminden olması nedeniyle gözde gazeteler arasında yer almıştır. Genel yayın yönetmenliğini Ekrem Dumanlı'nın yaptığı gazete Feza yayıncılık grubuna ait olup aynı yayıncılık bünyesinde CHA (Cihan Haber Ajansı) bulunmaktadır.³⁷⁴

4.5.4.Hürriyet Gazetesi

Hürriyet gazetesi 1 Mayıs 1948 tarihinde Sedat Simavi tarafından kurulmuştur. Sedat Simavi'nin 1953 de vefatından sonra oğulları Haldun ve Erol kardeşler geçmiştir. Türkiye'de gazetenin ilk renkli fotoğraf basma ve ilk seri ilan yayınlamada gibi yönleri vardır.1964 yılında özellikle Almanyadaki gurbetçilerin Türkiye ile iletişimini sağlamak amacıyla Türkiye'deki baskı uçaklarla Almanya'ya gönderilmeye başlanmıştır.1970lerin başında Almanyadaki talebin artmasıyla Almanyada da basıma başlanmıştır. Buradaki basım Almanya dışındaki diğer Avrupa ülkelerine de

³⁷⁰ Emre Kaya Ayşe Elif, (2010) 'Cumhuriyet Gazetesinin Kuruluşundan Günümüze Kısa Tarihi, ' *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 39(1), 75-91. <http://www.arastirmax.com>

³⁷¹ <http://www.medyaradar.com/tirajlar>, 15.05.2015.

³⁷² http://www.turkcebilgi.com/zaman_gazetesi

³⁷³ http://www.thegazeteler.com/gazeteler/zaman_gazetesi, 03.10.2010.

³⁷⁴ http://www.turkcebilgi.com/zaman_gazetesi

gönderilmiştir.1971 yılında gazete Erol Simavi'nin tek eline geçmiş ve 1973'te İzmir, Ankara, Adana ve Erzurumda şubeler açılmıştır. 1994 yılına gelindiğinde şuan bir çok basın yayın organına sahip olan Doğan Grubu tarafından satın alınmıştır. 1997den itibaren internet yayınına başlamıştır.³⁷⁵ Gazete sahibi Aydın Doğan Sedet Simavi'den devraldığı gazeteyi milli ve Atatürkçü bir çizgiye oturtmuştur. ³⁷⁶ Son zamanlarda düşmeye başlayan gazetenin tirajı 300.000 ile 500.000 arasında değişmektedir.³⁷⁷

4.6.ÇALIŞMADA ÖRNEKLEM OLARAK ALINAN SÖZ KONUSU GAZETELERİN 17 HAZİRAN-30 AĞUSTOS 2014 TARİHLERİ ARASINDAKİ SAYILARI ÜÇ DÖNEME AYRILARAK İNCELENMİŞTİR.

4.6.1.Dönem (17 Haziran-30 Haziran 2014) Üç İsrail'li Yerleşimcinin 12 Haziran'da Kaybolmasından Sonra Başlayan ve Ölü Olarak Bulunmalarına Kadar Geçen Dönem

Tablo 4.1. Haberlerin günlere göre dağılımı

Günler	Yeni Şafak		Zaman		Hürriyet		Cumhuriyet	
	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa
17.06.2014	-	-	2	6-15	-	-	-	-
18.06.2014	-	-	-	-	-	-	-	-
19.06.2014	-	-	1	19	-	-	1	9
20.06.2014	-	-	-	-	-	-	-	-
21.06.2014	-	-	-	-	1	15	1	14
22.06.2014	1	6	-	-	-	-	-	-
23.06.2014	1	8	1	14	-	-	1	12
24.06.2014	2	6-9	1	15	-	-	-	-
25.06.2014	-	-	2	1-10	-	-	-	-
26.06.2014	-	-	-	-	-	-	1	12

³⁷⁵http://www.turkcebilgi.com/h%C3%BCriyet_%28gazete%29

³⁷⁶ Özkır, Yusuf, Hürriyet Gazetesi'nin Kimliği İğdır Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, sayı No.3, Nisan45-70 2013 ,58.

³⁷⁷ <http://www.medyaradar.com/tirajlar>

27.06.2014	-	-	-	-	-	-	-	-
28.06.2014	-	-	1	14	-	-	-	-
29.06.2014	1	9	-	-	-	-	-	-
30.06.2014	2	9	-	-	1	21	-	-
Toplam	7		8		2		4	

İncelediğimiz gazetelerin Üç İsrail’li yerleşimcinin 12 Haziran’da kaybolmasından sonra başlayan ve ölü olarak bulunmalarına kadar geçen dönemi kapsayan, 17 Haziran-30 Haziran 2014 tarihleri arasındaki sayılarında, konu ile ilgili toplam 21 adet haber tespit edilmiştir. Bunların 7 tanesi Yeni Şafak’ta, 8 tanesi Zaman’da, 2 tanesi Hürriyet’te, 4 tanesi Cumhuriyette yer almıştır. Yeni Şafak, Hürriyet ve Cumhuriyet’teki haberlerin tamamı iç sayfalarda,Zaman’da ise sadece bir haber birinci sayfada diğerleri yine iç sayfalarda yayınlanmıştır.

Tablo 4.2. Haberlerin sayfadaki konumu ve işgal ettiği yere göre dağılımı

Günler	Yeni Şafak		Zaman		Hürriyet		Cumhuriyet	
	Sayfadaki Konumu	Sayfada İşgal ettiği Yer	Sayfadaki Konumu	Sayfada İşgal ettiği Yer	Sayfadaki Konumu	Sayfada İşgal ettiği Yer	Sayfadaki Konumu	Sayfada İşgal ettiği Yer
17.06.2014	-	-	Alt ortada iki sütun, alt orta iki sütun	2/10,3/10	-	-	-	-
18.06.2014	-	-	-	-	-	-	-	-
19.06.2014	-	-	Sol alt iki sütun	2/10	-	-	Sağ alt bir sütun	1/10
20.06.2014	-	-	-	-	-	-	-	-
21.06.2014	-	-	-	-	Sağ alt bir sütun	1/10	Sağ alt bir sütun	1/10
22.06.2014	-	-	-	-	-	-	-	-
23.06.2014	Sağ üst dört sütun	2/10	Alt ortada iki sütun	3/10	-	-	Alt orta üç sütun	1/10
24.06.2014	Sağ üst dört sütun, sağ alt bir sütun	1/10,1/10	-	-	-	-	-	-
25.06.2014	-	-	-	-	-	-	-	-
26.06.2014	-	-	-	-	-	-	-	-
27.06.2014	-	-	-	-	-	-	Alt orta üç sütun	1/10
28.06.2014	-	-	Sol üst üç sütun	3/10	-	-	-	-
29.06.2014	Ortada bir sütun	1/10	-	-	-	-	-	-
30.06.2014	Sol üst üç sütun, sol üst üç sütun	2/10,1/10	-	-	Sağ alt bir sütun	1/10	-	-

Yeni Şafak, Zaman, Hürriyet ve Cumhuriyet gazetelerinde olayların başlangıcı konusunda haberlerin yer aldığı sayfalar incelendiğinde bu dört gazetede de sayfaların genelinde ilgili haberlerin sayfanın Sağ alt, alt orta, sağ üst, sol alt tarafta yer aldığı görülmektedir. Söz konusu gazetelerde olayların başlangıcı ile ilgili yayınlanan haberlerin sayfa içindeki yeri incelendiğinde, Yeni Şafak gazetesinde konu ile ilgili haberlere sırasıyla sayfanın sağ üst, orta, sol üst sütun şeklinde yer verilmiştir. Zaman gazetesinde konu ile ilgili haberlere sırasıyla sayfanın alt orta, sol üst şeklinde yer verilmiştir. Hürriyet gazetesinde konu ile ilgili haberlere sırasıyla sayfanın sağ alt sütun şeklinde yer verilmiştir. Cumhuriyet gazetesinde konu ile ilgili haberlere sırasıyla sayfanın alt orta, sağ alt sütun şeklinde yer verilmiştir.

Tablo 4.3. Haberlerin Konularına göre dağılımı

Konu	Yeni Şafak		Zaman		Hürriyet		Cumhuriyet	
	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa
AB	-	-	1	14	-	-	-	-
ABD ve AB	-	-	-	-	-	-	-	-
ABD	-	-	1	15	-	-	-	-
Ateşkes	-	-	-	-	-	-	-	-
İsrail saldırısı	1	9	2	1-10	1	15	-	-
Köşe Yazısı	2	6-6	-	-	-	-	-	-
Filistin	-	-	3	15-15-14	-	-	1	12
Türkiye	-	-	1	6	-	-	-	-
Dünya	-	-	-	-	-	-	-	-
İsrail	3	8-9-9	-	-	1	21	3	9-14-12
Mısır	-	-	-	-	-	-	-	-
Uluslararası	-	-	-	-	-	-	-	-
BM	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer	1	9	-	-	-	-	1	12
Toplam	7		8		2		5	

Haberlerin konularına göre dağılımı verilen Tablo 3’de de gösterildiği üzere, İsrail’in konu edildiği haber sayısı 7, İsrail saldırılarının konu edildiği haber sayısı 4, Filistin’in konu edildiği haber sayısı 4, AB’nin konu edildiği haber sayısı 1, ABD’nin konu edildiği haber sayısı 1, diğer haberlerin sayısı ise 2’dir.

Tablo 4.4. Haberlerin Fotoğraf Kullanımına göre dağılımı

Günler	Yeni Şafak		Zaman		Hürriyet		Cumhuriyet	
	Fotoğraf Sayısı	Fotoğraf-haber uyumu	Fotoğraf Sayısı	Fotoğraf-haber uyumu	Fotoğraf Sayısı	Fotoğraf-haber uyumu	Fotoğraf Sayısı	Fotoğraf-haber uyumu
17.06.2014	-	-	1	0	-	-	-	-
18.06.2014	-	-	-	-	-	-	-	-
19.06.2014	-	-	1	2	-	-	-	-
20.06.2014	-	-	-	-	-	-	-	-
21.06.2014	-	-	-	-	1	5	1	5
22.06.2014	2	5,5	-	-	-	-	-	-
23.06.2014	2	5,5	1	5	-	-	1	5
24.06.2014	2	5,0	-	-	-	-	-	-
25.06.2014	-	-	-	-	-	-	-	-
26.06.2014	-	-	-	-	-	-	-	-
27.06.2014	-	-	-	-	-	-	-	-
28.06.2014	-	-	1	3	-	-	-	-
29.06.2014	-	-	-	-	-	-	-	-
30.06.2014	3	4,5,5	-	-	-	-	-	-
Toplam	9		4		1		2	

Söz konusu tarihlerde yayımlanan sayılarda 9 fotoğraf ile en çok fotoğraf kullanan gazete Yeni Şafak olmuştur. Zaman gazetesi 4, Hürriyet gazetesi 1, Cumhuriyet gazetesi ise 2 fotoğraf kullanmıştır. Haber-fotoğraf uyumunda Yeni Şafak ilk sırada, Zaman ise son sırada yer almıştır.

Tablo 4.5. Haberlerin Kaynak ve aktörler göre dağılımı

Kaynak-Aktör	Yeni Şafak		Zaman		Hürriyet		Cumhuriyet	
	Haber Sayısı	Oranı (Toplam haber sayısındaki oran)	Haber Sayısı	Oranı (Toplam haber sayısındaki oran)	Haber Sayısı	Oranı (Toplam haber sayısındaki oran)	Haber Sayısı	Oranı (Toplam haber sayısındaki oran)
AB	-	-	1	0.08	-	-	-	-
AB ve ABD	-	-	-	-	-	-	-	-
ABD	-	-	-	-	-	-	-	-
ABD Sivilleri	-	-	1	0.08	-	-	-	-
ABD ve İsrail	-	-	-	-	-	-	-	-
AK Parti	-	-	-	-	-	-	-	-
Avrupa	-	-	-	-	-	-	-	-
BM	-	-	-	-	-	-	-	-
Dünya	-	-	-	-	-	-	-	-
El-Fetih	-	-	-	-	-	-	1	0.03
Filistin	-	-	-	-	-	-	-	-
Filistin Halkı	-	-	-	-	-	-	-	-
Filistin ve İsrail	-	-	-	-	-	-	-	-
Filistin ve Türkiye	-	-	-	-	-	-	-	-
Gazze	-	-	-	-	-	-	-	-
Hamas	-	-	1	0.08	-	-	-	-
İslam İşbirliği Teşkilatı	-	-	-	-	-	-	-	-
İsrail	-	-	-	-	-	-	1	0.03
İsrail Halkı	-	-	-	-	-	-	-	-
İsrail Hükümeti	1	0.05	-	-	1	0.02	-	-
İsrail Ordusu	3	0.15	4	0.32	1	0.02	1	0.03
Köşe Yazısı	1	0.05	-	-	-	-	-	-
Mısır	-	-	-	-	-	-	-	-
Muhalefet	-	-	-	-	-	-	-	-
Müslüman Ülkeler	-	-	-	-	-	-	-	-
Sanatçı	-	-	-	-	-	-	-	-
Spor	-	-	-	-	-	-	-	-
Türkiye	-	-	1	0.08	-	-	-	-
Türkiye'nin Sivili	-	-	-	-	-	-	-	-
Uluslararası	-	-	-	-	-	-	-	-
toplam	6		8		2		3	

Haberlerin kaynak ve aktörlere göre dağılımı incelendiğinde en fazla haber sayısının Zaman gazetesine ait olduğu gözlenmektedir. Zaman gazetesinde en fazla kaynak – aktör haberleri sırasıyla; AB, ABD Sivilleri, Hamas, İsrail Ordusu, Türkiye konularına yer verilmiştir. Söz konusu gazetelerin tümü en fazla İsrail ordusu konulu haberlere yer vermiştir. ABD ve İsrail konusunda hiç bir gazete yer vermemiştir. Filistin konusunda hiçbir gazete haber vermemiştir ve Türkiye konusunda ise yalnızca Zaman gazetesi bir haber yayınlamış, diğer gazeteler haber yayınlamamıştır. Yeni Şafak, Zaman, Hurriyet, Cumhuriyet gazeteleri haberlerinde ‘uluslar arası’ konusuna haber yayınlamamıştır.

4.6.2.Dönem (1 Temmuz-26 Ağustos 2014) İçinde Geçici Ateşkesleri de Barındıran İsrail'in Havadan ve Karadan Gazze'ye Saldırdığı Dönem

Tablo 4.6. Haberlerin günlere göre dağılımı

Günler	Yeni Şafak		Zaman		Hürriyet		Cumhuriyet	
	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa
01.07.2014	1	8	-	-	1	21	-	-
02.07.2014	7	1,8,9	3	1,14,18	1	26	2	14,14
03.07.2014	5	1,2,9,	-	-	2	1,26	1	12
04.07.2014	2	27,son	-	-	-	-	1	12
05.07.2014	5	1,7,8	-	-	-	-	1	12
06.07.2014	2	1,8	-	-	1	24	-	-
07.07.2014	2	1,9	-	-	1	21	1	12
08.07.2014	2	1,8	-	-	1	25	1	12
09.07.2014	6	1,8,9,12,14,15	1	22	2	1,15	1	12
10.07.2014	3	1,10,15	2	1,21	2	1,25	1	13
11.07.2014	3	1,8,11	1	1	1	28	3	1,4,12
12.07.2014	7	8,9,10,13,15,22	5	1,2,19,25,27	2	1,16	2	1,12
13.07.2014	6	1,8,9,12,13,15	2	1,4	3	1,21,26	2	1,12
14.07.2014	6	1,2,5,7,8,9	5	1,2,14,19,24	3	1,6,20	2	1,9
15.07.2014	7	1,4,5,9,10,12,15,	1	17	2	15,20	2	1,14
16.07.2014	8	1,8,9,12,14,15,17,18	1	14	3	1,17,18	3	14,12,13
17.07.2014	10	1,2,8,9,1,13,25	1	20	2	1,15	2	4,12
18.07.2014	12	1,7,8, 9,10,13	-	-	4	1,4,16,19	6	1,2,5,8,12,15
19.07.2014	28	1,2,10, 11,12,14,15,16,18,22,27	3	12,3,20	6	1,16,20,22,23,24	11	1,2,4,8,9,11,12,13,15
20.07.2014	21	2,12,15,10,1,20,25,4,6,7,8,9	7	1,9,11,13,14,21,30	5	1,4,14,16,20	7	1,4,5,6,13,16,17
21.07.2014	22	1,4,12,1625,14-15,	8	1,7,12,13,19,22,24,29	6	1,8,15,16,17,20	6	1,5,6,12,13,19
22.07.2014	29	1,2,3,4,8,9,10,12,14,15,19,22,1415	4	1,6,17,24	6	1,4,9,16,20,5	6	1,4,5,7,12,13
23.07.2014	18	1,8,9,9,11,13,14,15,16,17,22	2	19,26	3	1,14,16	5	1,7,13,14,16
24.07.2014	8	7,10,11,8,9,	3	14,25,26	4	1,11,16,31	5	1,4,16,12,13
25.07.2014	14	1,6,7,8,9,16,12,	5	1,21,28,35	5	1,14,19,20,22	6	1,2,5,14,15,17
26.07.2014	12	1,8,9,10,15,26,27	4	1,4,20,26	2	1,24	4	1,8,14,15
27.07.2014	24	1,2,6,8,9,12,14,16,18	2	19,4	3	1,4,20	4	1,12,13,14
28.07.2014	-	-	-	-	-	-	4	1,2,12,13
29.07.2014	-	-	-	-	-	-	4	5,12,13,1
30.07.2014	17	1,2,6,7,8,9,12,14,15	4	1,11,16,17	1	7	5	1,3,9,12,13

Günler	Yeni Şafak		Zaman		Hürriyet		Cumhuriyet	
	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa
31.07.2014	16	1,8,9,10,15,18	2	1,12	2	1,23	6	1,12,13,14
01.08.2014	14	1,5,8,9,15	3	1,13,17	1	20	3	1,5,12
02.08.2014	9	1,8,9,11,12,14	2	1,11	2	1,22	3	1,7,12
03.08.2014	6	1,8,9,11,13	4	1,6,13,17	1	19	2	10,15
04.08.2014	7	1,7,8,9,11,12-13	4	1,18,19,31	1	13	2	9,14
05.08.2014	6	1,8,9,13,17	5	11,12,18,20	3	1,8,25	1	8
06.08.2014	3	1,7,8	2	1,17	1	14	1	12
07.08.2014	2	1,9	1	10	2	16,24	2	12,14
08.08.2014	1	9	2	10,14	1	19	1	12
09.08.2014	1	8	2	1,13	1	14	1	14
10.08.2014	3	5,7,8	-	-	1	18	3	9,12,15
11.08.2014	1	9	2	14-15	1	20	1	11
12.08.2014	1	4	1	12	1	19	1	12
13.08.2014	1	11	1	10	1	8	1	13
14.08.2014	3	7,9,13	1	11	-	-	2	7,12
15.08.2014	-	-	-	-	1	16	1	9
16.08.2014	-	-	-	-	-	-	-	-
17.08.2014	3	6,8,9	1	12	-	-	-	-
18.08.2014	4	10,5,9	1	11	-	-	-	-
19.08.2014			-	-	-	-	-	-
20.08.2014	3	7,8	2	7-14	2	10,20	-	-
21.08.2014	2	7,8	1	14	3	12,13,21	1	14
22.08.2014	2	7,8	1	15	2	1,13	2	1,12
23.08.2014	2	6,9	1	15	2	1,22	1	12
24.08.2014	3	1,6,8	-	-	-	-	1	12
25.08.2014	1	9	-	-	-	-	1	12
26.08.2014	3	1,11,12	-	-	-	-	1	12
Toplam	384		103		101		136	

İsrail'in 2014 yılında Gazze'ye yaptığı saldırıların Cumhuriyet, Zaman, Hürriyet ve Yeni Şafak gazetelerinde yayınlanarak kamuoyuna duyurulduğu ortak tarih 01.07.2014 tür. 01.07.2014 – 28.08.2014 tarihleri arasında analiz edilen Cumhuriyet, Zaman, Hürriyet ve Yeni Şafak gazetelerinde İsrail'in Gazze saldırılarını konu alan haber sayısı toplam 723 tür.

Haberlerin günlere göre dağılımı verilen Tablo 6'da da gösterildiği üzere, 57 gün süresince Yeni Şafak gazetesinde İsrail'in Gazze saldırıları ile ilgili yayınlanan haber sayısı 384, Cumhuriyet gazetesinde 136, Zaman gazetesinde 103, Hürriyet gazetesinde 101 dir. En fazla habere Yeni Şafak gazetesinin, en az habere Hürriyet gazetesinin yer verdiği görülmektedir. 19.07.2014 tarihinde İsrail'in Gazze'ye havadan ve karadan saldırılarının artış göstermesi ve Türkiye'de bu saldırılara büyük tepkilerin oluşması ile söz konusu gazetelerdeki haber sayılarında artış görülmektedir. Bu tarihte Yeni Şafak gazetesinde 28, Cumhuriyet gazetesinde 11, Hürriyet gazetesinde 6, Zaman gazetesinde 3 haber yer almıştır. Devam eden günlerde haberlerin niceliksel özellikleri yine yaşanan gelişmelere paralel olarak değişebilmekte ve söz konusu gazeteler arasında benzerlikler ve farklılıklar görülebilmektedir. 2014 Ağustos'un sonlarına doğru İsrail'in Gazze'ye saldırılarının azalması ile söz konusu gazetelerdeki haber sayıları da azalmıştır.

Tablo 4.7. Saldırı haberlerinin sayfadaki konumu ve işgal ettiği yere göre dağılımı

Günler	Yeni Şafak		Zaman		Hürriyet		Cumhuriyet	
	Sayfadaki Konumu	Sayfada İşgal ettiği Yer	Sayfadaki Konumu	Sayfada İşgal ettiği Yer	Sayfada İşgal ettiği Yer	Sayfadaki Konumu	Sayfadaki Konumu	Sayfada İşgal ettiği Yer
01.07.2014	-	-	-	-	-	-	-	-
02.07.2014	Sağ üst üç sütun	4/10	Alt orta üç sütun	3/10	Orta dört sütun	7/10	-	-
03.07.2014	Sağ üst bir sütun,sayfanın ortasında	1/10,7/10	-	-	Orta sol bir sütun,sol üst dört sütun	1/10,6/10	-	-
04.07.2014	-	-	-	-	-	-	Alt sağ iki sütun	2/10
05.07.2014	Sayfanın ortasında	6/10	-	-	-	-	-	-
06.07.2014	-	-	-	-	Üst sağ bir sütun	1/10	-	-
07.07.2014	-	-	-	-	-	-	-	-
08.07.2014	Sağ üst	1/10	-	-	-	-	-	-
09.07.2014	Sayfanın ortasında	8/10	Sol üst dört sütun	4/10	Orta tarafın sonun üç sütun	1/10	Ortada üç sütun	2/10
10.07.2014	Sağ üst,sayfanın ortasında üç sütun	4/10,8/10	Sol alt üç sütun,Üst sol üç sütun	2/10,4/10	Ortada 5 sütun	5/10	Ortada üç sütun	6/10
11.07.2014	Sol üst üç sütun, sayfanın tamamı	2/10,tamamı	Üst sağ iki sütun	1/10	-	-	Altta bir sütun, üstte dört sütun	1/10,3/10
12.07.2014	Sol üst 2 sütun	4/10	Sağ üst dört sütun	3/10	Sayfanın tamamı altı sütun	8/10	Ortada bir sütun, üstte solda dört sütun	1/10,5/10
13.07.2014	Sol üst dört sütun	8/10	Sağ üst bir sütun, sayfanın tamamı	1/10, tam	Alt orta 2 sütun	1/10	Orta sol bir sütun, ortada dört sütun	1/10,5/10
14.07.2014	Sol ortada, sol üst üç sütun	7/10, 5/10	Sol üst dört sütun, sol üst dört sütun, sayfanın tamamı	4/10,7/10,tam	Solda üç sütun	1/10	-	-

Günler	Yeni Şafak		Zaman		Hürriyet		Cumhuriyet	
	Sayfadaki Konumu	Sayfada İşgal ettiği Yer	Sayfadaki Konumu	Sayfada İşgal ettiği Yer	Sayfada İşgal ettiği Yer	Sayfadaki Konumu	Sayfadaki Konumu	Sayfada İşgal ettiği Yer
15.07.2014	Sol üst taraf dört sütun, sol tarafta 5 sütun	2/10,7/10	-	-	Orta üç sütun	3/10	-	-
16.07.2014	Sol üst, bir sütun	1/10	Sol üst üç sütun	3/10	-	-	Ortada bir sütun	1/10
17.07.2014	Sol üst üç sütun	2/10	Sayfanın yarısı üç sütun sol	5/10	Ortada iki sütun	3/10	Üst solda dört sütun	2/10
18.07.2014	Sayfanın ortasında dört sütun, sol üç sütun	4/10,9/10	-	-	Sol üst üç sütun, ortada beş sütun	3/10,5/10	Üst solda bir sütun	1/10
19.07.2014	Yaklaşık sayfanın tamamı	-	Sol üst üç sütun	8/10	Ortada beş sütun	5/10	Ortada bir sütun, üstte üç sütun, alt ortada 3 sütun, alt solda bir sütun	5/10,5/10,2/10,1/10
20.07.2014	Sayfanın yaklaşık tamamı	9/10	Sağ orta üç sütun, sayfanın üstü, sol üç sütun	6/10,8/10,8/10	Orta üç sütun	5/10	Üstte dört sütun	5/10
21.07.2014	Üst tarafta üç sütun, alt orta üç sütun, sayfanın yaklaşık tamamı	5/10,4/10,9/10	Sağ orta üç sütun, sol dört sütun	4/10,9/10	Orta beş sütun, sayfanın yaklaşık tamamı altı sütun	5/10, tam	Ortada iki sütun, üstte dört sütun	3/10,5/10
22.07.2014	Alt orta iki sütun, sayfanın yaklaşık iki sayfanın tamamı	2/10,9/10	Sağ üst bir sütun, sol dört sütun	1/10,8/10	-	-	Ortada bir sütun, sol ortada dört sütun	3/10,6/10
23.07.2014	Sağ alt üç sütun, yaklaşık sayfanın tamamı	2/10,9/10	Sol üst üç sütun, alt orta üç sütun	4/10,7/10	Sayfanın tamamı beş sütun	9/10	Solda bir sütun, solda dört sütun, sol üstte dört sütun	1/10,6/10,3/10
24.07.2014	Sayfanın tamamı, sayfanın üst tarafı dört sütun	Tam,1 /10	-	-	Sayfanın tamamı beş sütun	9/10	-	-
25.07.2014	Sağ üst üç sütun	5/10	Sol üst dört sütun	4/10	Sağ alt bir	1/10,6/10	-	-

Günler	Yeni Şafak		Zaman		Hürriyet		Cumhuriyet	
	Sayfadaki Konumu	Sayfada İşgal ettiği Yer	Sayfadaki Konumu	Sayfada İşgal ettiği Yer	Sayfada İşgal ettiği Yer	Sayfadaki Konumu	Sayfadaki Konumu	Sayfada İşgal ettiği Yer
					sütun, ortada dört sütun			
26.07.2014	Sol üst dört sütun	8/10	Sol üst bir sütun, sol üst üç sütun	1/10,3/10	Sayfanın tamamı dört sütun	8/10	Üstte dört sütun, ortada bir sütun	5/10,1/10
27.07.2014	Sayfanın yaklaşık tamamı dört sütun	9/10	Üst beş sütun	4/10	Sol orta alt altı sütun	6/10	-	-
28.07.2014	-	-	-	-	-	-	-	-
29.07.2014	-	-	-	-	-	-	Sol üstte bir sütun, üst ortada üç sütun	1/10,3/10
30.07.2014	Üst taraf beş sütun, sayfanın tamamı	3/10 tam	Sol üst bir sütun, sol üst dört sütun	1/10,4/10	Orta alt üç sütun, sol orta beş sütun	2/10,9/10	-	-
31.07.2014	Sağ üst üç sütun, ortada üç sütun	2/10,8/10	Sol üst bir sütun, sol üst dört sütun	1/10,8/10	Alt orta iki sütun, orta sol üç sütun	1/10,8/10	Ortada iki sütun	2/10
01.08.2014	Orta üst dört sütun	7/10	-	-	-	-	-	-
02.08.2014	Sağ üst iki sütun, sağ dört sütun	3/10,6/10	Sağ orta bir sütun	1/10	-	-	Alt bir sütun, üstte dört sütun	1/10,3/10
03.08.2014	Sayfanın ortası üç sütun	8/10	Sağ üst dört sütun, sol üst üç sütun	2/10,5/10	-	-	Ortada iki sütun	1/10
04.08.2014	Sayfanın üst tarafı dört sütun, yaklaşık sayfanın tamamı	2/10,9/10	Sağ alt üç sütun	2/10	Sol dört sütun	9/10	Alt ortada üç sütun	3/10
05.08.2014	Sağ üst üç sütun, sayfanın tamamı dört sütun, sayfanın tamamı	3/10,9/10, tam	Sol alt üç sütun	5/10	Orta alt bir sütun	1/10	-	-
06.08.2014	Sağ üst üç sütun	2/10	-	-	Sol orta yukarı dört sütun	7/10	Üst ortada dört sütun	5/10

Günler	Yeni Şafak		Zaman		Hürriyet		Cumhuriyet	
	Sayfadaki Konumu	Sayfada İşgal ettiği Yer	Sayfadaki Konumu	Sayfada İşgal ettiği Yer	Sayfada İşgal ettiği Yer	Sayfadaki Konumu	Sayfadaki Konumu	Sayfada İşgal ettiği Yer
07.08.2014	-	-	-	-	-	-	-	-
08.08.2014	-	-	Sol üst dört sütun	6/10	-	-	-	-
09.08.2014	Sayfanın ortası üç sütun	8/10	Sol üst bir sütun, sol üst üç sütun	1/10,3/10	Üst taraf beş sütun	1/10	-	-
10.08.2014	Orta üç sütun	7/10	-	-	Sağ taraf bir sütun	1/10	Ortada iki sütun	2/10
11.08.2014	-	-	Sol dört sütun	9/10	-	-	-	-
12.08.2014	-	-	-	-	-	-	-	-
13.08.2014	-	-	-	-	-	-	-	-
14.08.2014	-	-	-	-	-	-	Sağ alt bir sütun	1/10
15.08.2014	-	-	-	-	-	-	-	-
16.08.2014	-	-	-	-	-	-	-	-
17.08.2014	Sağ orta üç sütun	4/10	-	-	-	-	-	-
18.08.2014	-	-	-	-	-	-	-	-
19.08.2014	-	-	-	-	-	-	-	-
20.08.2014	Sol alt üç sütun	3/10	Sağ alt üç sütun	2/10	-	-	-	-
21.08.2014	Orta üç sütun	5/10	Sol üst dört sütun	4/10	-	-	-	-
22.08.2014	Sağ üstte dört sütun	6/10	Sol alt iki sütun	2/10	Üst tarafta beş sütun	2/10	-	-
23.08.2014	-	-	Sol üst üç sütun	4/10	-	-	-	-
24.08.2014	-	-	-	-	-	-	Sol alt bir sütun	1/10
25.08.2014	Sağ üst sütun, alt orta üç sütun	2/10,1/10	-	-	-	-	-	-
26.08.2014	Sol alt dört sütun	2/10	-	-	-	-	-	-

Yeni Şafak, Zaman, Hürriyet ve Cumhuriyet gazetelerinde haberlerin yer aldığı sayfalar incelendiğinde bu dört gazetede de sayfaların genelinde ilgili haberlerin sayfanın ortasında yer aldığı görülmektedir.

Söz konusu gazetelerde İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırıları ile ilgili yayınlanan haberlerin sayfa içindeki yeri incelendiğinde, Yeni Şafak gazetesinde konu ile ilgili haberlere sırasıyla sayfanın sağ üst ve sol üst sütunlarında eşit oranlarda ve sayfanın ortasında yer verildiği görülmüştür. İsrail saldırılarının hız kazandığı 19.07.2014 tarihinde ise söz konusu dört gazetenin de bu haberlere sayfalarında daha fazla yer vermişlerdir. Bu tarihte Yeni Şafak gazetesinin haberlerinde yaklaşık sayfanın tamamını kapladığı görülmüştür. Zaman gazetesinde ise haberler sayfada sırasıyla alt orta, sol üst, sağ üst, sağ orta, sağ alt, sol alt ve sol sütun şeklinde yer almıştır. Hürriyet gazetesinde haberler sayfada sırasıyla orta, sağ üst, sol alt, sol, sağ şeklinde yer almıştır. Cumhuriyet gazetesinde ise haberler sayfada sırasıyla sağ alt, orta, sol üst, sol, alt şeklinde yer almıştır. 2014 Ağustos ayının sonlarına doğru İsrail'in Gazze'ye saldırılarının azalmasıyla birlikte söz konusu gazetelerde ilgili haberlere sayfalarda daha az yer verilmiştir.

Tablo 4.8. Haberlerin Konularına göre dağılımı

Konu	Yeni Şafak		Zaman		Hürriyet		Cumhuriyet	
	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa
AB	10	9,8,14,6,10,16,1	-	-	-	-	1	1
ABD ve AB	-	-	-	-	-	-	1	14
ABD	10	14-15,9,7,1,10,	3	14,12	3	1,14	2	1,19
Ateşkes	8	9,15,1,12	4	17,14,11	5	20,8,16,1	10	12,8,1,14,11
İsrail saldırısı	97	9,2,8,1,10,13,15,11,12,14-15,4,14,	51	1,14,22,2,19,2,4,20,13,17,26,11	35	21,26,1,24,16,15,20,14,22,7,23,13,18	37	12,13,1,2,8,16,14,15,10,9
Köşe Yazısı	13	12,13,22,25,4,15,2,6,8	2	24,17	1	4	10	4,16,6,7,13,2,17
Filistin	39	8,9,1,7,10,14-15,2,14,11,6	7	19,11,13,12,1,17,10	10	1,20,14,31,22	7	12,15,14,9,1
Türkiye	82	1,15,8,22,5,17,11,7,9,12,14,16,18,4,25,	18	12,27,2,13,21,	12	1,17,18,19,22,	13	8,4,9,12,15,5,19,13,1,3,7

Konu	Yeni Şafak		Zaman		Hürriyet		Cumhuriyet	
	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa
		6,27,10,13,12-13		30,22,29,6,28,26,4,11,7		23,15,5,14,10,12		
Dünya	34	27,11,4,2,25,1,10,20,12,16,3,8,9,6	4	1,35,16,31	5	1,14,20,16	9	5,6,12,13,14,7
İsrail	46	8,9,1,10,12,14,11,2,14-15,22,13,16,18,6,7	5	25,1,17,6,10	21	21,25,15,28,26,20,4,24,17,1,9,16,11,22,19,13	21	14,12,1,9,13,15
Mısır	5	1,11,8,9	-	-	-	-	-	-
Uluslararası	7	11,2,16,9,26,8	1	18	-	-	2	15,9
BM	6	8,10,9,1	-	-	-	-	3	1,8
Diğer	18	1,8,5,12,13,10,18,27,19,14,15,7	8	18,7,24,25,4,13,11	9	21,6,8,16,4,20,19	17	4,5,17,7,6,15,13,12
Toplam	375		103		101		133	

Yeni Şafak, Zaman, Hürriyet ve Cumhuriyet gazetelerinde yer verilen konuların kapladıkları alanlar konuya verilen önemi göstermektedir. Yeni Şafak, Zaman, Hürriyet ve Cumhuriyet gazetelerinin en fazla İsrail saldırısı ve daha sonra Türkiye, Filistin, İsrail konularında haberlere yer verdiği görülmüştür. Yeni Şafak gazetesi Mısır konusunda en az haber yayınlarken diğer gazeteler bu konuda haber yayınlamamıştır.

Günler	Yeni Şafak		Zaman		Hürriyet		Cumhuriyet	
	Fotoğraf Sayısı	Fotoğraf-haber uyumu	Fotoğraf Sayısı	Fotoğraf-haber uyumu	Fotoğraf Sayısı	Fotoğraf-haber uyumu	Fotoğraf Sayısı	Fotoğraf-haber uyumu
		,5,5,5,5,5,5						
02.08.2014	18	5,5,5,5,5,5,5,5,5,5,5,5,5,5,5,5,5	2	5,5	6	5,5,5,5,5,5	2	5,5
03.08.2014	11	5,5,5,5,5,5,5,5,5,5,5,5,5,5	8	5,3,3,5,5,5,5,5	3	5,5,5	3	2,2,4
04.08.2014	15	5,5,5,5,5,5,5,5,5,5,5,5,5,5,5,5	1	5	5	5,5,5,5,5	2	5,5
05.08.2014	13	5,2,5,5,5,5,5,5,5,5,5,5,5,5,5,5	2	5,4	4	5,5,5,5	2	4,3
06.08.2014	4	5,5,5,5	2	5,5	4	5,5,5,5	3	5,5,5
07.08.2014	2	0,0	1	5	4	5,5,5,5	3	5,5,5
08.08.2014	4	5,5,5,5	1	2	1	5	1	0
09.08.2014	5	5,5,5,5,5	1	1	1	5	1	2
10.08.2014	4	5,5,5,0	-	-	1	5	3	5,2,5
11.08.2014	5	5,5,5,5,5	3	5,5,3	1	5	2	5,5
12.08.2014	1	5	1	5	2	5,5	1	2
13.08.2014	7	5,5,5,5,5,5,5	1	2	1	5	-	-
14.08.2014	5	5,5,5,5,5	-	-	-	-	1	5
15.08.2014	-	-	-	-	1	2	-	-
16.08.2014	-	-	-	-	-	-	-	-
17.08.2014	2	5,5	1	5	-	-	-	-
18.08.2014	3	5,5,5	1	4	-	-	-	-
19.08.2014	-	-	-	-	-	-	-	-
20.08.2014	3	5,5,5	2	5,5	3	5,5,5	-	-
21.08.2014	6	5,5,5,5,5,5	1	5	3	5,5,5	1	5
22.08.2014	5	5,5,5,5,5	1	5	2	1,1	1	0
23.08.2014	5	5,5,5,5,5	1	5	3	5,5,5	1	5

Günler	Yeni Şafak		Zaman		Hürriyet		Cumhuriyet	
	Fotoğraf Sayısı	Fotoğraf-haber uyumu	Fotoğraf Sayısı	Fotoğraf-haber uyumu	Fotoğraf Sayısı	Fotoğraf-haber uyumu	Fotoğraf Sayısı	Fotoğraf-haber uyumu
24.08.2014	5	5,5,5,5,5	-	-	-	-	-	-
25.08.2014	4	5,5,5,5	-	-	-	-	-	-
26.08.2014	2	5,5	-	-	-	-	1	5
Toplam	505		100		201		148	

Cumhuriyet, Zaman, Hürriyet ve Yeni Şafak gazetelerinde İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırıları ile ilgili olarak yayınlanan haberlerde fotoğraf kullanımını da incelenmiştir. İncelemede fotoğraf-haber uyumu 1'den 5'e kadar derecelendirilmiştir. Fotoğraf-haber uyumu en iyi olan 5 rakamı ile, en zayıf olan ise 1 rakamı ile verilmiştir. Söz konusu gazetelerde en fazla fotoğraf sayısına sahip haber Yeni Şafak gazetesinde yayınlanmıştır. Bu gazetelerde fotoğraf - haber uyumu en yüksek olan haberler Hürriyet gazetesinde yer almıştır. İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarının arttığı tarihlerde söz konusu gazetelerin haberlerindeki fotoğraf sayısında da artış olduğu gözlenmiştir. Bu gazeteler içinde haberde fotoğraf kullanma oranı en yüksek olan Yeni Şafak gazetesidir.

Tablo 4.10. Haberlerin Kaynak ve aktörler göre dağılımı

Kaynak-Aktör	Yeni Şafak		Zaman		Hürriyet		Cumhuriyet	
	Haber Sayısı	Oranı (Toplam haber sayısındaki oran)	Haber Sayısı	Oranı (Toplam haber sayısındaki oran)	Haber Sayısı	Oranı (Toplam haber sayısındaki oran)	Haber Sayısı	Oranı (Toplam haber sayısındaki oran)
AB	3	0.78	-	-	-	-	-	-
AB ve ABD	-	-	1	0.93	-	-	-	-
ABD	6	1.56	3	2.78	2	1.89	4	3.13
ABD Sivilleri	2	0.52	1	0.93	-	-	-	-
ABD ve İsrail	1	0.26	-	-	-	-	-	-
AK Parti	41	10.68	1	0.93	4	3.77	4	3.13
Avrupa	18	4.69	-	-	1	0.94	3	2.34
BM	7	1.82	-	-	-	-	3	2.34
Dünya	14	3.65	2	1.85	2	1.89	2	1.56
El-Fetih	2	0.52	1	0.93	-	-	2	1.56
Filistin	-	-	-	-	2	1.89	1	0.78
Filistin Halkı	10	2.60	2	1.85	2	1.89	1	0.78

Kaynak-Aktör	Yeni Şafak		Zaman		Hürriyet		Cumhuriyet	
	Haber Sayısı	Oranı (Toplam haber sayısındaki oran)	Haber Sayısı	Oranı (Toplam haber sayısındaki oran)	Haber Sayısı	Oranı (Toplam haber sayısındaki oran)	Haber Sayısı	Oranı (Toplam haber sayısındaki oran)
Filistin ve İsrail	3	0.78	1	0.93	1	0.94	5	3.91
Filistin ve Türkiye	-	a-	-	-	1	0.94	-	-
Gazze	4	1.04	1	0.93	-	-	-	-
Hamas	20	5.21	4	3.70	8	7.55	5	3.91
İslam İşbirliği Teşkilatı	3	0.78	-	-	-	-	-	-
İsrail	7	1.82	1	0.93	2	1.89	4	3.13
İsrail Halkı	6	1.56	1	0.93	2	1.89	1	0.78
İsrail Hükümeti	17	4.43	2	1.85	12	11.32	7	5.47
İsrail Ordusu	111	28.91	55	50.93	38	35.85	43	33.59
Köşe Yazısı	29	7.55	4	3.70	6	5.66	12	9.38
Mısır	2	0.52	3	2.78	1	0.94	3	2.34
Muhalefet	1	0.26	4	3.70	7	6.60	7	5.47
Müslüman Ülkeler	7	1.82	1	0.93	-	-	-	-
Sanatçı	3	0.78	1	0.93	1	0.94	3	2.34
Spor	8	2.08	1	0.93	1	0.94	1	0.78
Türkiye	29	7.55	8	7.41	5	4.72	5	3.91
Türkiye'nin Sivili	24	6.25	8	7.41	8	7.55	6	4.69
Uluslararası	6	1.56	2	1.85	-	-	6	4.69
Toplam	384		108		106		128	

Haberlerin kaynak ve aktörlere göre dağılımı incelendiğinde en fazla haber sayısının Yeni Şafak gazetesine ait olduğu gözlenmektedir. Yeni Şafak gazetesinde en

fazla kaynak – aktör haberleri sırasıyla; İsrail ordusu, AK Parti, Türkiye konularına yer verilmiştir. Söz konusu gazetelerin tümü en fazla İsrail ordusu konulu haberlere yer vermiştir. ABD ve İsrail konusunda yalnızca Yeni Şafak gazetesi bir haber yayınlamıştır. Diğer gazeteler bu konuda haber yayınlamamıştır. Filistin ve Türkiye konusunda ise yalnızca Hürriyet gazetesi bir haber yayınlamış, diğer gazeteler haber yayınlamamıştır. Yeni Şafak, Zaman ve Cumhuriyet gazeteleri haberlerinde ‘uluslar arası’ konusuna yer verirken Hürriyet gazetesi bu konuda haber yayınlamamıştır.

4.6.3.Dönem (27 Ağustos-30 Ağustos 2014)Kalıcı Ateşkes İmzalanmasından Sonraki Dönem

Tablo 4.11. Haberlerin günlere göre dağılımı

Günler	Yeni Şafak		Zaman		Hürriyet		Cumhuriyet	
	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa
27.08.2014	3	1,8,9	1	12	1	18	2	1,12
28.08.2014	4	8,9,10,11	1	13	1	22	2	1,12
29.08.2014	1	7	1	29	1	21	-	-
30.08.2014	-	-	2	11,18	2	1,15	3	1,6,14
31.08.2014	-	-	1	13	-	-	-	-
Toplam	8		6		5		7	

Kalıcı ateşkes imzalanmasından sonraki dönem olan 27 Ağustos - 30 Ağustos 2014 tarihleri arasında haberlerin günlere göre dağılımı verilen Tablo11'de de gösterildiği üzere 5 gün boyunca Yeni Şafak gazetesinde yer alan haber sayısı 8, Zaman gazetesinde yer alan haber sayısı 6, Hürriyet gazetesinde yer alan haber sayısı 5, Cumhuriyet gazetesinde yer alan haber sayısı ise 7 olarak verilmiştir. 31 Ağustos 2014 tarihinde Zaman gazetesi bir haber yayınlarken diğer gazeteler hiç haber yayınlamamıştır.

Tablo 4.12 Haberlerin sayfadaki konumu ve işgal ettiği yere göre dağılımı

Günler	Yeni Şafak		Zaman		Hürriyet		Cumhuriyet	
	Sayfadaki Konumu	Sayfada İşgal ettiği Yer	Sayfadaki Konumu	Sayfada İşgal ettiği Yer	Sayfadaki Konumu	Sayfada İşgal ettiği Yer	Sayfadaki Konumu	Sayfada İşgal ettiği Yer
27.08.2014	Sağ üst bir sütun, Orta beş sütun, Tam	1/10,7/10,Tam	Alt orta iki sütun	2/10	Üst beş sütun	5/11	Sol orta, orta üç sütun	1/50,1/4
28.08.2014	Orta üst dört sütun, Tam, Üst orta dört sütun, Sağ üst üç sütun	7/10,Tam,7/10,5/10	Alt orta dört sütun	5/10	Sağ bir sütun	1/18	Orta bir sütun, alt orta iki sütun	1/4, 1/5
29.08.2014	Sol üst iki sütun	3/10	Sağ üst bir sütun	2/10	Sağ alt bir sütun	1/25	-	-
30.08.2014	-	-	Sol orta bir sütun,Orta beş sütun	3/10,8/10	Sol bir sütun, Orta üst dört sütun	1/30,1/3	Alt bir sütun, üst dört sütun, sol alt bir sütun	1/50,2/3,1/50
31.08.2014	-	-	Alt orta üç sütun	3/10	-	-	-	-

Yeni Şafak, Zaman, Hürriyet ve Cumhuriyet gazetelerinde kalıcı ateşkes konusunda haberlerin yer aldığı sayfalar incelendiğinde bu dört gazetede de sayfaların genelinde ilgili haberlerin sayfanın sağ üst sütununda yer aldığı görülmektedir. Söz konusu gazetelerde kalıcı ateşkes ile ilgili yayınlanan haberlerin sayfa içindeki yeri incelendiğinde, Yeni Şafak gazetesinde konu ile ilgili haberlere sırasıyla sayfanın sağ üst, orta üst, sol üst sütun şeklinde yer verilmiştir. Zaman gazetesinde konu ile ilgili haberlere sırasıyla sayfanın alt orta, sağ üst, sol orta, alt orta sütun şeklinde yer verilmiştir. Hürriyet gazetesinde konu ile ilgili haberlere sırasıyla sayfanın üst, sağ, sağ alt, sol, orta sütun şeklinde yer verilmiştir. Cumhuriyet gazetesinde konu ile ilgili haberlere sırasıyla sayfanın sol orta, orta, alt, sol alt sütun şeklinde yer verilmiştir.

Tablo 4.13. Haberlerin Konularına göre dağılımı

Konu	Yeni Şafak		Zaman		Hürriyet		Cumhuriyet	
	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa	Haber Sayısı	Yer Aldığı Sayfa
AB	-	-	-	-	-	-	-	-
ABD ve AB	-	-	-	-	-	-	-	-
ABD	-	-	-	-	-	-	1	14
Ateşkes	2	8,8	1	12	1	18	1	1
İsrail saldırısı	2	1,9	-	-	-	-	-	-
Köşe Yazısı	-	-	-	-	-	-	-	-
Filistin	3	9,10,11	2	13,13	2	21,22	3	1,12,12
Türkiye	1	7	1	29	1	15	2	1,6
Dünya	-	-	1	18	-	-	-	-
İsrail	-	-	-	-	1	1	-	-
Mısır	-	-	-	-	-	-	3	1,12,12
Uluslararası	-	-	-	-	-	-	-	-
BM	-	-	1	11	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	8		6		5		10	

Yeni Şafak, Zaman, Hürriyet ve Cumhuriyet gazetelerinde yer verilen konuların kapladıkları alanlar konuya verilen önemi göstermektedir. Söz konusu gazetelerde Filistin konulu haberlere diğer konulara göre daha fazla yer verilmiştir. AB, AB ve ABD, Uluslararası ve diğer konularda Yeni Şafak, Zaman, Hürriyet ve Cumhuriyet gazeteleri hiç haber yayınlamamıştır. Yeni Şafak gazetesi haberlere daha ön sayfalarda yer vermiştir.

Tablo 4.15. Haberlerin Kaynak ve aktörler göre dağılımı

Kaynak-Aktör	Yeni Şafak		Zaman		Hürriyet		Cumhuriyet	
	Haber Sayısı	Oranı(Toplam haber sayısındaki oran)	Haber Sayısı	Oranı(Toplam haber sayısındaki oran)	Haber Sayısı	Oranı(Toplam haber sayısındaki oran)	Haber Sayısı	Oranı(Toplam haber sayısındaki oran)
AB	-	-	-	-	-	-	-	-
AB ve ABD	-	-	-	-	-	-	-	-
ABD	-	-	-	-	-	-	-	-
ABD Sivilleri	-	-	-	-	-	-	1	0.07
ABD ve İsrail	-	-	-	-	-	-	-	-
AK Parti	-	-	1	0.05	-	-	-	-
Avrupa	-	-	-	-	-	-	-	-
BM	-	-	1	0.05	-	-	-	-
Dünya	-	-	-	-	-	-	-	-
El-Fetih	-	-	-	-	-	-	-	-
Filistin	-	-	-	-	-	-	-	-
Filistin Halkı	2	0.16	-	-	1	0.05	-	-
Filistin ve İsrail	-	-	1	0.05	-	-	2	0.14
Filistin ve Türkiye	-	-	-	-	-	-	-	-
Gazze	-	-	2	0.1	-	-	1	0.07
Hamas	-	-	-	-	2	0.1	1	0.07
İslam İşbirliği Teşkilatı	-	-	-	-	-	-	-	-
İsrail	-	-	-	-	-	-	-	-
İsrail Halkı	-	-	-	-	-	-	-	-
İsrail Hükümeti	1	0.08	-	-	-	-	-	-
İsrail Ordusu	2	0.16	-	-	-	-	-	-
Köşe Yazısı	-	-	-	-	-	-	-	-
Mısır	-	-	-	-	-	-	-	-
Muhalefet	-	-	-	-	-	-	-	-
Müslüman Ülkeler	-	-	-	-	-	-	-	-
Sanatçı	1	0.08	-	-	-	-	-	-
Spor	-	-	-	-	-	-	-	-
Türkiye	2	0.16	-	-	2	0.1	2	0.14
Türkiye'nin Sivili	-	-	-	-	-	-	-	-
Uluslararası	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	8		5		5		7	

Haberlerin kaynak ve aktörlere göre dağılımı incelendiğinde en fazla haber sayısının Yeni Şafak gazetesine ait olduğu gözlenmektedir. Yeni Şafak gazetesinde “Türkiye, İsrail Ordusu, Filistin Halkı” Zaman Gazetesinde ”Gazze” Hurriyet Gazetesinde “ Türkiye, Hamas” Cumhuriyet Gazetesinde “Türkiye, Filistin ve İsrail “ en fazla kaynak – aktör haberleri vermişlerdir. En fazla kaynak – aktör haberleri sırasıyla; Filistin Halkı, Filistin ve İsrail,Gazze, İsrail Ordusu,Türkiye konularına yer verilmiştir. Söz konusu gazetelerin tümü en fazla “Türkiye” konulu haberlere yer vermiştir. ABD ve İsrail konusunda hiç bir gazete yer vermemiştir. Filistin konusunda hiçbir gazete haber vermemiştir. Yeni Şafak, Zaman, Hurriye ve Cumhuriyet gazeteleri haberlerinde “Uluslararası” konusuna haber yayınlamamıştır.

SONUÇ

İnsanlık genel itibari ile çeşitli alanlarda değişim ve etkileşim içerisinde olmuştur. Büyük grupları temsil eden devletler de bu yapının birer parçası olmuş ve gerek devlet olmadan önce gerek devletleşme sürecin de gerekse de devlet olduktan sonra kendi aralarında veya farklı gruplarla olumlu veya olumsuz etkileşim halinde olmuşlardır. bu etkileşimler olumsuz olduğunda insanların birbirine zarar verebildiği gibi kitleler halinde de birbirine zarar verebilir . bunların en kötüsü insanları göçe zorlayan aile bağlarının kopmasına vasile olan ve uluslararası düzeni bozan savaş gelmektedir. Bu konu bağlamında son yüz yıla damgasını vurarak Filistin’da ve orta doğuda tüm dengerleri dğiştiren İsrail’in Filistin topraklarına yönelik saldırılarının bir kısmı olan Temmuz 2014 saldırılarını inceledik .

Arap-İsrail ilişkilerinin de temelini oluşturan Filistin-İsrail meselesi, Müslüman ülkelerin yaptırım gücü yüksek ve güçlü bir birlik oluşturacakları ana kadar çözümsüz kalmaya ve Arap ülkelerinin liderlerinin halkını oyaladığı bir iç politika malzemesi olmaya devam edecek gibi görünmektedir.

Medya, bir olayın halk tarafından gerçek anlamından tamamen farklı bir anlamda algılanmasında en etkili araçların başında gelir. İsrail’in bu kadar hukuk tanımazlığına, terörizm usullerini kullanmasına, vahşet ve katlimlarına rağmen hala politikalarına dünyada destek bulabilmesinde sahip olduğu medya gücünün de rolü azım sanmyacak bir boyuttadır.

Son saldırının Türkiyedeki gazetelere yansması, sahiplik yapıları, yayın politikaları ve ideolojilerine göre farklılık arz etmektedir. Medya alanında yaşanan tekelleşmeyle birlikte medyanın sahiplik yapısında değişiklikler görülmüştür. Gerçekte büyük çoğunluğu medya alanının dışında yer alan ve farklı iş kollarından gelen sermaye grupları, diğer endüstri kollarıyla karşılaştırıldığı zaman daha verimli bir alan olan medyaya yönelmişlerdir.

Özellikle haber metinlerinde gazete patronlarının siyasal görüşleri metinlere yansımaktadır.

Gazze’ye en büyük saldırı, 2008-2009 da yapıldı ve 1440 kişinin ölüm ve 5450 kişinin yaralanmasıyla son buldu.

Gazze'ye yapılan son büyük saldırı 12 Haziran'da 3 İsrail yerleşimcinin kaçırılmasıyla tekrar başladı.

Son büyük saldırı 52 gün sürdü. Bu son saldırıda 2143 kişi hayatını kaybederken 10 bin 918 kişide yaralanmıştır.

Çalışma kapsamında, uzun yıllardır devam eden Gazze saldırılarının en sonu olan Temmuz 2014 saldırısının yanısıra saldırının Türk basınına nasıl yansıdığı (17 Haziran-30 Ağustos 2014 tarihleri arasındaki 52 günlük zaman dilimi) analiz edilmiştir.

Saldırının Türk basınındaki yansımalarını analiz etmek için incelenen Hürriyet, Zaman, Cumhuriyet ve Yeni Şafak gazetelerinde konu ile ilgili toplam 771 habere yer verilmiştir.

Belirtilen süreçte konuyla ilgili yayınlanan haber sayısı Yeni Şafak' ta 399, Cumhuriyet 147, Zaman Gazetesinde 117, Hürriyet 108'dir.

Buna biraz yakından bakacak olursak son bölümü üçe ayırarak beşer tabloyla oluşan yapının özü şöyle olmaktadır. Üç İsrailinin kaçırıldığı ilk bölümde; haber sayısı bakımından sekiz haberle Zaman gazetesi önde olmuştur. Haberin işgal ettiği yere baktığımızda Yenişafak genelde orta ve üst satırlarda, Zaman da aynı şekilde iken Hürriyet ve Cumhuriyet tamamen alt satırlarda bulunmaktadır. Haberin konu dağılımına baktığımızda en çok haber yapan Zaman Filistin, Yenişafak İsrail, Cumhuriyet de İsrail konulu üçer haber yapmıştır. Fotoğraf kullanımında Yeni şafak dokuz fotoğrafla açık ara önde bulunmaktadır. Kaynak ve aktör dağılımında Zaman önde iken gazetelerdeki haberler genelde İsrail ordusu üzerinde yoğunlaşmaktadır.

1 Temmuz-26 Ağustos aralığını oluşturan aslında saldırının da en şiddetli olduğu döneme baktığımızda haber günleri dağılımında 384 haberle Yeni Şafak ön plana çıkarken saldırıların arttığı 19-24 Ağustos arasında genel anlamda bir haber artışı olmuştur. Haberlerin sayfa içerisindeki konumuna bakıldığında Yeni Şafak ve Zaman genelde orta ve üst satırlarda Hürriyet farklı yerlerde, Cumhuriyet ise orta ve alt satırlarda yer vermiştir. Konu dağılımına göre haberlere bakıldığında ise tüm gazetelerde İsrail saldırısı ağırlıklı olup bu konuda 97 haberle Yeni Şafak ilk sırada gelmektedir. En çok fotoğraf Yeni Şafak 503 fotoğrafla ön planda olurken en çok fotoğraf saldırının başladığı ilk dört gün yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır. Haberin

kaynak ve aktörlere göre dağılımında gazeteler genel anlamda İsrail ordusu başlığını kullanmışlar ve gazetelerden Yeni Şafak 114 haberle öne çıkmıştı.

Son kısmı oluşturan 27-30 Ağustos arası kalıcı ateşkesin sağlanmaya çalışıldığı aralığı teşkil etmektedir. Haberin günlere dağılımında genel olarak ilk iki gün daha fazla haber bulunmakta ve sekiz haberle Yeni Şafak yine önde gelmektedir. Haberin sayfadaki konuları değişmezken en çok fotoğraf ilk iki gün ve YeniŞafak tarafından kullanılmıştır. Kaynak ve aktörlere göre en çok gazeteler en çok Türkiye konusuyla haber yapmışlardır. Bunun dışında dikkati çeken bir konu ABD ve İsrail konusunda yalnızca Yeni Şafak gazetesi haber yayınlamıştır. Diğer gazeteler bu konuda haber yayınlamamıştır. Yeni Şafak, Zaman ve Cumhuriyet gazeteleri haberlerinde ‘uluslar arası’ konusuna yer verirken Hürriyet gazetesi bu konuda haber yayınlamamıştır.

Sonuç olarak söz konusu gazeteler, Gazze saldırısıyla ilgili yaşanan gelişmeleri farklı ve benzer konu içerikleri ve haber kaynakları ile gündeme taşımış ve Gazze saldırısıyla ilgili önemli gelişmelere ve güvenilir kaynakların söylemlerine yer vermişlerdir. Ancak saldırı süresi ve ateşkes süresince her gazete ister istemez kendini oluşturan dinamik ve yapının bir yansıması olmaktan kurtulamamış ve kendi çizgisini belli etmiştir. Okuma kitlesinin kendini dindar diye isimlendirdiği Zaman ve özellikle Yeni Şafak insanlığın görmek istemediği bir trajediyi dünyaya duyurma ve yapılan haksızlıkların önüne geçme çabası içerisinde olmaya çalışmıştır. Yeni Şafak her bir kaç istisna dışında hem saldırı öncesi hem saldırı dönemi hem de ateşkes döneminde haber sayısı, konu başlığı ve fotoğraf kullanımı gibi bir çok alanda hep öne çıkarak saldırıları daha iyi ve gerek dini yönden gerek insani hak ve özgürlükler gerekse de vicdani açıdan tüm dünyaya duyurmadaki öne çıkma performansı ile ezilen ve yurtlarından edilmeye çalışılan masum Filistin halkının yanında daha fazla olmuştur.

KAYNAKÇA

- Eş-Şüdafî, Safvet, *Yahudiler'in Kökeni ve Tarihi*, İskenderiyye 2006.
- Demirci, Kürşat, *Yahudilik ve Dinî Çoğulculuk*, Ayışığı Kitapları, İstanbul 2005.
- Erdoğan, Hikmet, *Büyük İsrail Stratejisi*, IQ Yayıncılık, İstanbul 2005.
- Tanyu, Hikmet, *Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler*, c. 2, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2006.
- Gürkan, Salime Leyla, "Yahudilik", *DİA*, c. 43, İstanbul 2013, 187-197.
- Besalel, Yusuf, *Yahudi Tarihi*, Üniversal Yayınları, İstanbul 2000.
- Adam, Baki, *Yahudilik ve Hıristiyanlık Açısından Diğer Dinler*, Pınar Yayınları, İstanbul 2002.
- Boran, Yıldırım, *El-Fetih, Hamas, Hizbullah (Ortadoğu'da Direniş)*, Barış Matbaa-Mücellit 2011.
- Yetik, Zübeyr, *Yahudi*, Pınar Yayınları Ankara 2012.
- Armaoğlu, Fahir, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, İş Bankası Yayınları, İstanbul 1993.
- Erdoğan, Ömer, *Yahudilik Tarihi*, Kalipso Yayınları, İstanbul 2008.
- Uyanıker, Mehmed Eşref, *Dinlerin Esası*, Fatih Gençlik Vakfı Yayınları, İstanbul 1974.
- İsrail'in Gerçekleri*, İsrail Enformasyon Merkezi, 1994.
- Runciman, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi, I,- III*, (Çev. Fikret İşıltan), TTK Yayınları, Ankara 2008.
- Cahen, Claude, *Haçlılar Zamanında Doğu ve Batı*, (Trc. Mustafa Daş), Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2010.
- Maalouf, Amin, *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, (Çev. Ali Berktay), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010.
- Demirkent, Işın, *Haçlı Seferleri Tarihi, Makaleler - Bildiriler - İncelemeler*, (Nşr. Ebru Altan), Dünya Yayıncılık, İstanbul 2007.
- Demirkent, Işın, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2004.

- Nicolle, David, *Birinci Haçlı Seferi*, (Çev.: L. Ece Sakar), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2010.
- Şeşen, Ramazan, *Eyyûbîler (1169-1260)*, İsam Yayınları, İstanbul 2012.
- Tagrıberdi, İbni, *En-Nücûmu'z-Zâhire*, (Çev.: Ahsen Batur), Selenge Yayınları, İstanbul 2013.
- Bozkurt, Nebi, "Mescid-i Aksâ", *DİA*, c. 29, Ankara 2004, 268-271.
- Tanlak, Acar (Trc.), *Kudüs (Tarihi Belge)*, İslam Konferansı Teşkilatı Kudüs Komitesi, 1988.
- Yavuz, Salih Sabri, "Mir'ac", *DİA*, c. 30, İstanbul 2005, (132-135)
- Ağırakça, Ahmet, "Kudüs ve Mescid-i Aksa'nın İslam'daki Yeri", *Mescid-i Aksa Sempozyumu*, İHH Araştırmalar Yayınlar Birimi, İstanbul 2009, 81-89.
- Avcı, Casim, "Kudüs", *DİA*, c. 26, Ankara 2002, 327-329.
- Demirkent, Işın, "Kudüs", *DİA*, c. 26, Ankara 2002, 329-332.
- Cemîl el-Aselî, Kâmil, "Kudüs", *DİA*, c. 26, Ankara 2002, 334-338.
- Goldhill, Simon, *Kudüs Tapınağı (Yahudi, Hristiyan ve Müslümanlar için kutsal Olan Sitenin Olağandışı Tarihi)*, (Çev.İbrahim Şener), Doruk Yayınları, İstanbul 2011.
- İmara, Muhammed, *İslamiyet ve Yahudilik Arasında Kudüs*, Mısır Rönesans Yayınları, İskenderiyye 1986.
- Temimi, Esad, *İsrail'in Zevali*, (Trc. Muharrem Tan), Risale Yayınları, İstanbul 1986.
- Yaşaroğlu, Abit, *Yahudilik ve Siyonizm Tarihi*, Pınar Yayınları, İstanbul 2013
- Öke, Mim Kemal, *Siyonizmden Uygarlıklar Çatışmasına Filistin Sorunu*, Ufuk kitapları, İstanbul 2002.
- Kaştan, Yüksel, "Ortadoğu' da Arap-İsrail Mücadeleleri ve Türkiye", Zeki Dilek, Mustafa Akbulut, Salim Cöhce, Zeynep Bağlan Özer, Reşide Gürses, Banu Karababa Taşkın, *Tarih ve Medeniyetler Tarihi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu, Ankara 2012.

- Celil Bozkurt, *Türk Kamuoyunda Filistin Problemi İlk Arap-Yahudi Çatışmaları (1920-1939)*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2008.
- Göze, Ergun, *Siyonizm ve İsrail'in Kurucusu Theodor Herzl'in Hatıraları ve Sultan Abdulhamid*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2002.
- Özdemir, Hüseyin, *Abdülhamid'in Filistin Çılgılığı*, Yitki Hazine Yayınları, İzmir 2010.
- Uz, Mehmet Ali, "Vefat Yılında Abdulhamid Han"; *Akademik Sayfalar*, 9 (Şubat 2009),
- Mevlanzade Rifat Bey, *Siyonistler Osmanlı'yı Nasıl Yıktı?* Derin Tarih Kültür Yayınları, 2013
- Taylor, Alan, *İsrail'in Doğuşu*, Pınar Yayınları, İstanbul 2000
- Said, Edvard, *Filistin Sorunu*, Pınar Yayınları, İstanbul 1985
- Özey, Ramazan, *Dünya Denkleminde Orta Doğu*, Öz Eğitim Kitapevi, İstanbul 1997
- Edel, Peter, çev. (Burak Sezgin), *Siyonizm'in Tarihi Yıldızın Gölgesi*, Ceylan Yayınları, İstanbul 2002.
- Havatme, Nayif, *Filistin'de Halk Savaşı Ve Ortadoğu*, çev. (Mehmet Emin Bozarslan), Ant Yayınları, İstanbul 1970.
- Hanioğlu. M.Şükrü, *Çanakkale'de Siyonistlerde Savaştı*, Derin Tarih, İhlas Gazetecilik, İstanbul 2015.
- Tunç Yaşa, Fatma, Alkan Özcan, Sevinç, Tuba Kor, Zahide, *Siyonizm Düşünden İşgal Gerçeğine Filistin*, İHH Yayınları, İstanbul 2010.
- Ulutaş, Ufuk, Selin, M. Bölme, (**RAPOR NO:**), *İsrail siyasetini anlama klavuzu*, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Ankara 2012.
- Hollstein, walter, *Filistin Sorunu*, (çev. Cemal A. Ertuğrul), İstanbul, Yücel Yayınları, 1975.
- L. Rogan, Eugene, *Filistin Uğruna 1948'in Tarihini Yeniden Yazmak*, Küre Yayınları, İstanbul 2012.
- Davutoğlu, Ahmet, *Stratejik Derinlik*, Küre Yayınları, İstanbul 2001.
- Doyran, Ersin, *Bir Direniş Hareketi Olarak: Hamas*, Elips Kitap, Ankara 2008.

- Aras, İlhan, *Filistin – İsrail Arasındaki Temel Sorunlar Ve Uluslararası Hukuk*, Çanakkale 2010.
- Memiş, Ekrem, *Kaynayan Kazan: Ortadoğu (Geçmişten Gümüze Ortadoğu Sorunları ve Çözüm Yolları)*, Çizgi Kitabevi, Konya 2002.
- Roger, Garuudy, *İlahi Mesajlar Toprağı*, çev.(Cemal Aydın), Türk Edebiyatı Vakfı, İstanbul 2011
- Roger, Garuudy, *İlahi Mesajlar Toprağı*, çev.(Cemal Aydın), Türk Edebiyatı Vakfı, İstanbul 2011.
- Uçoral, Rifat, *Siyasi Tarih*, Hava Harp Okulu, Ankara 1979.
- Boran, Yıldırım, *El-fetih, Hamas, Hizbullah Ortadoğu'da Direniş*, Siyah Beyaz, İstanbul 2011.
- Balpınar, Zafer, *İsrail Güvenlik Politikasında Süreklilik ve Değişim(1948-2008)*, Atılım Kitap, İstanbul 2012.
- Nebil, Haydari, *Türkiye Dirase Fi's-Siyaseti'l-Hariciye Müsned 'Âm 1945*, Dâr-u Kurtuba Li'n-Neşri ve't-Tevsik ve'l-Ebhas, Demeşk 1986.
- Philiph Robins, *Türkiye ve 'ş-Şarku'l-Evsat*, (trc. Mihail Hori, Dar-u Kurtuba li'n-Neşri ve't-Tevsiki ve'l-Ebhas, 1993.
- Abdulmunim, Said, *el-Arab ve Duveli'l-Civari'l-Coğrafi*, Merkez-u Dirasati'l-Vahdeti'l-Arabiyye, Beyrut 1987.
- Nuru'd-Din, *Türkiye fi'z-Zemeni'l-Mütehavvil, Kalaki'l-Hüviyye ve Sırai'l-Hiyarati*, Riyadu'r-Reisi li'l-Kütübi ve'n-Neşri, Beyrut 1997.
- Kazım, Haşim Nime, *Et-Teavünü't-Türki el-İsraili: Kıraatün Fid-Devafii'l-Hariciyye*, El-Müstakbel el-Arabiyyi 1995.
- Nasif, *El-Arab ve Sevretü't-Tenakusati fi'l-Mefahimi'l-Kavmiyyeti ve'l-İklimiyyeti'l-Alemiyyeti silsiletü Mileffati türkiya*, Dimeşk 1999.
- Yusuf el-Cehmani, *Türkiye ve İsrail*, Daru Havran li'd-Dibaeti ve'n-Neşri ve't-Tevzii, Silsiletü Mileffati Türkiye, Dimeşk 1999.

- Hammaş ,Rana, *El-Alakatü't-Türkiyyetü el-İsrailiyyetü ve Tesiruha ala'l-Mındakati'l-arabiyyeti*, Merkü'ş-Şarki'l-Evsat, Amman 2010.
- El-Mevsua'l-Filistiniyye, *El-Mücelledü's-Sani*, Ed-Dabatü'l-Üla, Dimaşk1984.
- Ankavi, Hilmi İbrahim, *El-Merahilü'l-Üla li'l-Mesire*, Ed-Daba'l-Üla, Ramallah, Matbaatü'lğad 1995.
- Feth, En-Neşetü ve't-Tarih, Nidalü'l-Fedafide*, Dünya el-Vatan 2014.
- 'l-Hamad, Cevadü, *Dirasetün Fi'l-Fikri's-siyasiyyi Li Hareketi'l-Mükavemeti'l-İslamiyyeti Hamas*, MerkezüDirasati'ş-Şerki'l-Evseti, Amman1999.
- Süleyman, Muhib, En-Nüvati, Ahmed, *Hamasün Mime'd-Dahili*, Daru'ş-Şürüki Li'n-Neşri Ve't-Tevzii, 1. Baskı,Ramallah 2009.
- Abdu'l Hamayed, İmad el Faluci, *Derb'ul Eşwak, Hamas, el- İntifada, es-Sulta*, Daru'ş Şuruk Yayıncılık ve Dağıtım, Ramallah 2004.
- Badwan, Ali, *Safahat Min Tarih el Kifah el Filistini*, “et Tekvinat es Siyasiyye ve'l Fedaiyye el Muasirah en Neş'eh ve'l Masair, Suriye, Safahat li'd Dirasat ve'n Neşr2008.
- Misakü Hamas,1988.
- el Eşheb, Naim,*Hamas Min'er Rafd İla's Sultah*, 1. Baskı, Ramallah, Daru't Tenvir Li'n Neşr ve't Tevzi 2007.
- Mansur, Ahmed,*eş Şeyh Ahmed Yasin Şahid ala Asr'il İntifada*, el Kahire, ed Daru'l Arabi li'l Ulum ve Dar İbni Hazm 2004.
- İlah, Abdu'l,*Ezmetu'l Meşru'il Vatani el Filistini Min Feth İla Hamas*,1. Baskı, Beyrut, Merkezu Dirasati Vahdeti'l Arabiyyeh 2006.
- En Nawati, Muhib,*Hamas Min Al-dahil,Ramallah*, Daru'ş Şuruk2009.
- Hilal, Cemil,*En-Nizamü's-Siyasi El-filistini Bade Oslo, Dirasetün Tahliliyyetün Nakdiyyetün*, Ramallah, Mevadin, El-Müessesetü'l-Filistiniyyetü Li, Diraseti'd-dimokratiyye 1998.

- Ez-Zin, Semir, *Tehevvatü't-Tecrübetü'l-Filistiniyye: El-Müşkilatü'l-Bünyeviyye Li'n-Nizami'S-Siyasiyye'l-Filistiniyyi*, 1. Baskı, MERkezü Diraseti'l-ğadi'l-Arabi 2005.
- Ebu Hasna, Nafiz, *Tadavvurati'l-Vayi'l-Filistiniyye Bi Münazzamati't-Tahrir'l-Filistiniyyeti, Takyimü't-Tecribetü ve İadetü'l-Bina*, Tahrir Muhsin Salih, 1. Baskı, Beyrut, Merkezü, 'z-Zeytune Li'd-Dirasati ve'l-İstişarat 2007.
- İttifakiyyetü Oslo, El-İttifakiyyatü'l-İsrailiyye- El-Filistiniyye Havle'd-Diffeti'l-Garbiyye ve Kitai Gazze*, 1. Baskı, Amman, Daru'l-Celil Li'n-Neşri ve'd-Dirasat ve'l-Ebhasü'l-Filistiniyye 1998.
- Maan, İdis, *Salahiyyatü Reisi Süldati'l-Vataniyyati'l-Filistiniyye Bi'l-Mükareneti Maa Salahiyyati Meclisi'l-Vüzera ve'l-Mecli't-Teşrii Fi'l-Kanuni'l-Esasi*, Evrakü'l-Amel, El-Heyetü'l-Filistiniyye, Ramallah 2006.
- el-Berğusi, Bilal, *El-İdaretü'l-ammetü Li Müessesati'l-ammeti ĞAyri'l-Vizariyyeti Fi Filistin*, Ramallah, El-İtilafü Min Ecli'n-Nezaheti ve'l-Müsaele 2007.
- İtani, Meryem, *Sırau's-Salahiyyati Beyne Fetih ve Hamas Fi İdareti's-Süldati'l-Filistiniyye*, 2006-2007, 1. Baskı, Beyrut, Merkezü 'z-zeytun Ve'D-Dirasati ve'l-İstişarati 2008.
- Yusuf, Gassan, *Eseü İzdivaciyyetü's-Suladati Ala't-Tenmiyyeti's-Siyasiyyeti Fi's-Süldati'l-Vataniyyeti'l-Filistiniyyeti Bade'l-İntihabati'T-Teşriiyyeti's-Saniye* 2009.
- Abdu'l-Hay, Valid, *Es-siyasetüL-Hariciyye Li's-Suldati'l-Filistiniyye, 1993-2015*, Merkezü-Zeytune Lid-dirasati ve'lİstişarati, Beyrut 2014.
- Salih, Muhsin Muhammed, *El-Mülahasü't-Tenfizi Li't-Takriri's-Sıtratiji El-filistini, Li Seneti 2011 ve El-Mesaratü El-Mütevekkiatü Li Seneti 2012*, Merkezü 'z-Zeytuneti Li'd-Dirasati ve'l-İstişarati, Beyrut, Birinci Baskı 2012.
- El-Hüddetü'l-İktisadiyye li Tadviri Kitai Gazze, Vizareti'l-İktisadi'l-Vataniyyi BiT-Teavüni Maa Vizareti't-Tahtid*, El-Müsteşarün: Şeriketü'l-Bedail et-Tadviriyye, Filistin, Eylül 2005.
- el-Arif, Arif, *Tarihi Gazze*, Medbaatü Dari'l-Eytami'l-İslamiyye Fi Beyti'l-Makdis 1943

- Ahmed Saliha, *Raid, MEdinetü Gazze Dirasetün Fi Coğrafiyatü'l-Müdüin*, Matbatü Rantis, Gazze 1997.
- El-Merkezül-Filistiniyyi Li'l-İhsaiyyi: Kerrasü't-Tecammüati's-Sükkaniyye, Et-Teaddüdü'l-ammi Li's-Sükkani Ve'l-Mesakini Ve'l-Münşeatü*, Ramallah 1997.
- El-Merkezü'l-Filistiniyyi Li Hukuki'l-İnsani, Kıtai Gazze: Hisarün Lem Yetevakkaf ve İmarün Lem Yebde*, Takrir Havle Eserü Siyaseti'l-Hisari'l-İsrailiyyi Ala'l-MEdeniyyin Fi Kıtai Gaze bade Selaseti Avamin Mine'l-Üdvani'l-İsrailiyyi Ala Kıtai Gazze 2010-2011.
- Meslek, Merkeziün Li'd-Difai An Hürriyyeti'l-Hareketi, Men Yahmil Mefatihi Maber Rafah* 2009.
- Salih, Muhsin Muhammed, Muin Muhammed Recep, Basim Celal Kasım, *Kıtai Gazze Et-Tenmiye ve'l;_imar fi Müvacehetü'l-Hisar ve'd-Demar*, Merkezi'z-zeytune Li'd-dirasat ve'l-İstişarat, Beyrut Lübnan 2014.
- El-Ciahü'l-Merkezi Li'l-İhsai'l-Filistini*, 2008, *et-Tidadi'l-Am li's-Sükkani ve'l-Mesakin ve'l-Münşeat*, 2007, *En-Netaicü şibhü'n-Nihaiyyeti li't-Tidadi fi Kıtai Gazze*, Mülahasas Es-sükkani ve'l-Mesakin, Ramallah, Filistin 2008
- Es-Suarni, Gazi, *Et-Tehavvülati'l-İctimaiyye ve devrü'l-Yesar Fi'l-Müctemeü'l-Filistini*, Gazze 2004.
- Gazi es-Suarni, *Et-Tehavvülati'l-İctimaiyye ve'd-Dabakiyye Fi'd-Daffeti'l-Garbiyyetü Kıtai Gazze*, 1. Baskı 2009.
- El-Lecnetü'l-Ürdüniyyetü'l-Müştereke, Nedvetü'l-Abadi'l-İktisadiyye ve'l-İctimaiyye Li't-Tedavvurati'l-Cariyyetü Fi'l-Aradi'l-Mühtelle*, Amman 1988
- el-Gazali Harb, Üsame, *El-Alakatü'l-Hariciyyetü ve'l-emne'd-Dahili, Ed-Devle'l-Filistiniyye Hududuha ve Müdayatüha ve Sükkaniüha* 1992.
- Debbağ, Üsame ed, *El-evdaü'l-İktisadiyyeti Lil-Menadiki'l-filistiniyye Tehta'l-İhtilal* 1989.
- El-Arab El-Hübera Zevi'l-Hendeseti ve'l-İdare, Aliyyatü'd-demci ve Sübülü Fekki'l-İrtibadi Beyne'l-İktisadi vel-İsrailiyyi ve'l-Eradi'l-Mühtelle* 1985.

Müna El-Cevheri, *Eserü'l-Miyahi ve'l-Eradi Fi Nümüvvi'l-İktisadi'z-Zirai Li'd-diffati'l-Garbiyyeti ve Kitai Gazze*, Vizaretü't-Taahdid, Amman 1989 .

Nablusi, Teysirü'n, *El-İhtilalü'l-İsrailiyyi Li'l-Aradi'l-Arabiyye*, Merkezü'labhasü'l-Filistiniyyetü Silsiletü'l-Kütübi'l-Filistiniyye, Beyrut 1975.

Merkezul cezireti liddırasati, *takdir mevkifu harbi Gazzete ssalisete: Hududul kuvveti ve ufukil mukavemeti 2014*.

Makaleler

Döner, Erhan, “Tarihsel Süreç İçerisinde İsrail Devlet Modelinin Ortaya Çıkışı”, *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(1), 1997, 12-30.

Kurt, Ali Osman, “İkinci Mabed Dönemi Yahudiliğine Genel Bir Bakış”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, X/2, Sivas 2006, 446-458.

Erdemir Hatice P.- Erdemir, Halil, “Kudüs'te Yahudi İsyanı ve Yahudiler”, *History Studies*, *Ortadoğu Özel Sayısı*, 2010, 117-136.

Kızıloğlu, Sedat, “İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizmin Gelişimi”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), Kırıkkale 2012, 57-62.

Gül, Muammer, “Müslümanların Kudüs'ü Fethi”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 2, Şanlıurfa 2001, 50-52.

Şeber, Nurdan İpek, “II. Abdulhamit Döneminde Rusya ve Romanya'dan gelen Yahudi Muhacirler”, *Tarih Dergisi*, 53, 2012, 41.

Yaşar, Şükran, “Kudüs'ün Osmanlı Yönetimine Girişi ve Yavuz Sultan Selim'in Kudüs Ermenilerine Tanıdığı İmtiyazlar”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), Manisa 2013, 105-115.

Umar, Ömer Osman, “Osmanlı Döneminde Yahudiler'in Filistin'e Yerleşme Faaliyetleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 421-438.

Gürkaynak, Muharrem, “Osmanlı Devleti'nde Millet Sistemi ve Yahudi Milleti”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), Isparta 2003, 275-290.

- el-Khatib, Abdullah, “Kur’an’da Kudüs”, (Çev. Ramazan Işık), *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(1), Elazığ 2004, 109-144.
- Kızıloğlu, Sedat, İsrail Devletinin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm’in Gelişmesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 2012, 50.
- Karaköse, Hasan, Yahudilerin Filistin’e Yerleşme Girişimleri ve Süleyman Fethi Bey’in Layihası (1911)’, G.Ü. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5, 1, 56.
- Deniz, Şadiye, ‘Orta Doğunun Yeniden İnşasının Yapı Bozumu: Büyük Ortadoğu Üzerine Bir Analiz’, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (20), 2012, 169-183.
- Salim Şükrü, Kemal, ‘Ortadoğu Toplumunu ve Arap Güvenliği Projesi’, *Dimeşk İktisadi ve Kanuni İlimler Üniversitesi Dergisi*, 18. Sayı, 2012,
- Nureddin, eş-Şarku’l-Evsat Fî’s-Siyaseti’l-Hâriciye -Fî’l-Arab ve’l-Etrak Fî Alemin Müteğeyyir- (Tahrir: Michel Nevfel), *Merkezu’l-Buhus ve’d-Dirasati’s-Stratejiyyeti ve’t-Tevsik*, Beyrut 1993, c. I, 118.
- Fethi Safvet, Necdet, *Mevkif-u Türkiye Min Kadiyyet-i Filistin, el-Müstakbelu’l-Arabî*, Merkezu’l-Buhus ve’d-Dirasati’s-Stratejiyyeti ve’t-Tevsik, Beyrut, 2004
- Conlobol, Mehmet, ‘Türkiye ve Ş-Şarku’l-Evsat, el-Bahis el-Arabî’, Merkezu’l-Buhus ve’d-Dirasati’s-Stratejiyyeti ve’t-Tevsik, Beyrut, 1991
- Ferid, Abdulhamid, ‘Muharreru’n-Nedveti’ d-Devliyyeti’s-Salise’, (Türkiye ve’l-Arab/Türkiye ve Araplar) el-Müstakbelu’l-Arabi, 2 (18), 1982, 45.
- Argofantaş, Şadi, ‘el-Emnu’t-Türki fi Ş-Şerki’l-Evsat’, *ed-Dirasatu’l-Filistiniyye*, 26, 1996, 102.
- Şakamil, Sim, ‘Mevkiu Türkiye Fi’l-Halfi’l-Atlası ve Eserü Zalike ala Alakatiha bi’l-Vatani’l- Arabiyyi’, *Mecelletü’l-Müstakbelü’l-arabiyyi*, 45, 1982, 105.
- Abdurrahim, İkrâm, ‘El-Alakatü’t-Türkiyyetü- el-İsrailiyyetü el-Emrikiyyetü’, *Mecelletü rü’ye, Gazze*, 27, 2004, 30.
- Muavvaz, Celal, ‘El-alakatü’t-Türkiyye el-İsrailiyye hatta Nihayeti’-semaninati’, *Mecelletü Şuuni Arabiyyeti’l-Kahireti*, 88, 2004, 127.

- Haşşan, Ali, ‘‘En-Nizamü’s-Siyasi’l-Filistiniyyi ve Ezemetü’s-Şeriyye, Mecelletü’s-Siyasati’’, *Mahadu’s-Siyasati’e el-Müstekille Li Hukuki’l-Muvadil-amme, Ramallah*, 2, 2007, 10.
- Özkır, Yusuf, ‘‘Hürriyet Gazetesi’nin Kimliği’’, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 2013, 45-70 .
- Kaya,Emre,Elif,Ayşe, ‘‘Cumhuriyet Gazetesinin Kuruluşundan Günümüze Kısa Tarihi’’, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 39(1),2010, 75-91.
- Ataöv, Türkkaya, ‘‘Kudüs ve Devletler Hukuku’’, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 35(1), Ankara 1980, 29-54.

Tezler

- Gümüş, Saliha, *II. Abdulhamit Döneminde Filistin Politikası*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2009.
- Toprak, Mustafa, *Siyonizmin Penceresinden Arap - İsrail Çatışmalarının OrtaDoğu’daki Güç Dengesine Yansımaları*,(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kadir Has Üniversitesi, İstanbul, 2010.
- Gökçınar, Demet, *Arap-İsrail Uyuşmazlığında Filistin Sorunu*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi, Ankara, 2009.
- Burhan, Ali, *Filistin-İsrail Çatışması ve Hamas*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2008.
- Fazlı Muavvid, Ahmed, *et-Tekarubu’t-Türki el-Arabi Fi Dav’i’t-Tatavvurati’s-Siyasiyyeti ve’l-İktisadiyyeti’l-Muasıra, Fi’l-Alakati’l-Arabiyyeti’t-Türkiye min Menzurin Arabi*, el-Cüz’il-Evvel, d-Dirasati’l-Arabiyyeti li’s-Sekafeti ve’l-Ulum, el-Kahire 1991.
- el-Meşheravi, Alae’d-Din, *El-Asarü’s-Siyasiyyetü ve’l-emniyyetü li’l-İnsihabi’l-İsrailiyyi fi Kitai Gazze*,(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Risaletü Macestir, 2013.

Raid, Ahmed Saliha, *El-İstihdamü's-sükkani Li'l-Arabi Bi Muhafazati Gazze*, (Risaletü Düktüra Camiatü'd-düveli'l-Arabiyye), El-Kahire 2006.

Salahi, Mazin, *'l-İcle, Et-Tenmiyetü'l-İktisadiyyetü fi'-Diffati'l-Garbiyye ve Kıati Gazze*, (Risaletü'l-Macestir Ğayri'l-Menşure, Mahadi'l-Bühüsi ve'd-dirasatü'l-Arabiyyeti), Al-Kahire, 1992.

İNTERNET KAYNAKLARI

Mavkiü'l-Cezire, El-Marife, Mileffatün Hassetün bi Hareketi Fetih,

<http://www.aljazeera.net>, Erişim Tarihi: 17.5.2006

Mavkiü Kissetü'l-İslam, <http://islamstory.com/ar>, , Erişim Tarihi: 01.02.2008

Mevkiü'l-Cezire, <http://www.aljazeera.net/home/print>, Erişim Tarihi: 01.05.2008

Hareketü Feth, <http://eldabe3.tripod.com/fatehcv.htm>, Erişim Tarihi: 05.01.2003

El-Cezire Net , <http://www.aljazeera.net/specialfiles/pages/>, Erişim Tarihi: 03.10.2004

Mevkiü Bekr Ebu Bekr, Hareketü Fath, <http://www.bakerabubaker.info/index.php>,
Erişim Tarihi: 1957-2005

El-Merkezü'l-Filistiniyyi Li'l-İlam, Nebzeh An Hareketi Hamas,

<http://www.palestine-info.info/arabic/hamas/who/who.htm#1>, Erişim Tarihi: 17.10.2007

İbrahim Ğarabiyye, Hamas Min'ed Dahil, Şebeketu Filistin Li'l Hivar,

<http://www.paldf.net/forum/showthread.php?t=69074> , Erişim Tarihi: 23.6.2006

Mahkemeti'l-adli'd-Devliyye, 15 El-Hükmü'l-İstişari [http](http://daccessny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/204/32/PDF/N0920432.pdf?OpenElement)

<http://daccessny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/204/32/PDF/N0920432.pdf?OpenElement>, Erişim Tarihi: 05.09.2009

<http://www.whitehouse.gov/blog/president-un-general-assembly-we-can-say-time-will-be-different>, Erişim Tarihi: 23.09.2010

Mevkiü'l-Hayatt, El-Heyaratü'l-Filistiniyyetü Fi'l-Ümeme'l-filistiniyyetü Fi'l-Ümeme'l-Müttehidi ve Mahkemeti'l-Adli'd-Devliyyeti, El-İsneyn,

<http://alhayat.com/Articles/5600311>. Erişim Tarihi: 10.10.2014

Mavkiü'l-arabi, <http://www.bbc.co.uk/arabic/middleeastBBC>, Erişim Tarihi: 10.05.2012

Ahbari Mısır, El-vito'l-emriki ve Hülmü'l-İtirafı Bi Devleti Filistin

<http://www.egynews.net/Mevkii> , Erişim Tarihi: 04.01.2015

El-Vito'l-Emriki Didde Filistin Tarih Mine'l-İnhıyaz Li İsrail, el-Cezire Mübaşır,

<http://mubasher.aljazeera.net/news>, Erişim Tarihi: 31.11.2014

El-Merkezül-Filistiniyyi Li'l-İhsaiyyi: El-KEsafetü's-Sükkaniyyetü Fi'l-Aradi'l-Filistiniyye Fi İrtifai, MEvkiü İnsan Ünlayn

http://insanonline.net/news_details.php?id=5808&PageNo=734, Erişim Tarihi:

12.12.2008

Mevduatü's-Siyasiyyeti Askeriyyeti'l-Harbi'l-İsrailiyyeti Ala Kıtai Gazze(2008-2009)

El-Mebhasü'l-Hamis En-Netaicü ve'd-Dürüs El-Müstefade Mina'l-Harbi,

http://www.moqatel.com/openshare/Behoth/Siasia2/GazaIsrael/sec06.doc_cvt.htm

Yasin İzzeddin, Furkan Savaşı ve Zaferin Alametleri, Haz: Haberler ve Yeni Gelişmeler

Ekseni Komisyonu, <https://www.paldf.net/forum/showthread>, Erişim Tarihi:

27.12.2012

El-Arabiyye, Tektikatün İsrailiyyatün Cedidetün Fi Hucumi Ğazze Li Tecavüzi asarati

Harbi Yulyu, Et-Tatimü Ala'l-Ehdafi ve'l-Adadi Li'l-Mareketi 6, Yenayir,2009

<http://www.alarabiya.net/articles>, Erişim Tarihi: 06.01.2009

Münezzemetü et- tahrir el-Filistiniyye, merkez el-Ebhas, Şuun Filistiniyye, kıraetün fil

udvani el-israili ala ğazze.Teysir Muhsin. [http://www.shuun.ps/page-126-](http://www.shuun.ps/page-126-ar.html)

[ar.html](http://www.shuun.ps/page-126-ar.html), Erişim Tarihi: 05.01.2012

Mahmud el-rantisi,verekerü amel nükaddeme lil yavmü ed-Dirasi bi unvan "harbü

hicaretü es-sicil beyne el-'Udavan es-sahyuni ve fi'lul mukaveme, en-Netaicu

es-Siyasiyye ve ed-Diplomasiyye lil habi ala Gazze''Şebeketü Filistiniyye el-

Ahberiyye <http://www.pnn.ps/index.php/policy/38628>

Aburrahman ferhane, el Udvan ala Gazze ed-Devafi' vel mealat, mevki' el-Cezire net,

2012[http://www.aljazeera.net/analysis/pages/6c71823d-96c9-4a22-a8ef-](http://www.aljazeera.net/analysis/pages/6c71823d-96c9-4a22-a8ef-19ad4bea5fac)

[19ad4bea5fac](http://www.aljazeera.net/analysis/pages/6c71823d-96c9-4a22-a8ef-19ad4bea5fac), Erişim Tarihi: 26.11.2012

Dala Ukal, men er-rabih fi harbi gazze, müfekkeretül islam, 2012

<http://www.islammemo.cc/hadath-el-saa/Ghaza-Taht-elnar/2012/11/22/158934.html> , Erişim Tarihi: 22.10.2012

Macit Keyyali, min Gazze ila new yourk İsrail tehser suretuha

<http://www.islamweb.net/media/index.php?page=article&lang=A&id=183153> ,
Erişim Tarihi: 17.12.2012

Sa'di ed-din en-Nadiyye, el-Keyanu israil be'de gazze

<http://www.aljazeera.net/analysis/pages/bd67a0ff-e85f-44fb-a1c8-fe479ffc5355>
Erişim Tarihi: 07.02.20

Yusi Neyşer, Mukabele kanatu russia el-yevm,

http://www.mesc.com.jo/Activities/Act_Sem/symposium/mesc-12-33.html , Erişim
Tarihi: 30.11.2012

Merkezuzzetuneti liddırasati vel istişarati,vereketu emel: emeliyyetu imari kitai

lali em imar? gazi ihti HGazzete..şerenetu

‘suran<http://www.alzaytouna.net/permalink/81713.html>, Erişim
Tarihi:27.10.2014

El ceziretu net, el udvanul İsrailiyyu ela Gazzete 2014.

‘5<http://www.aljazeera.net/news/reportsandinterviews>, Erişim Tarihi:04.12.2014

http://www.thegazeteler.com/gazeteler/zaman_gazetesi, Erişim Tarihi:03.01.2010

<http://www.medyaradar.com/tirajlar>, Erişim Tarihi: 25.05.2015

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Omar ABUFAYYAD
Doğum Yeri ve Tarihi	İngiltere 07.02.1989
Eğitim Durumu	

Lisans Öğrenimi	İslam Üniversitesi
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi -Erzurum
Bildiği Yabancı Diller	Türkçe- İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	El – Cezira – Anadolu Ajansı
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	Omer_fayyad_20@hotmail.com
Tarih	16.06.2015